

دکتر ابوالقاسم رادفر

روک کتابسنای آثار

به مناسبت هزار و صدمین سالگرد تولد ابوعبدالله جعفر بن محمد رودکی از پیشگامان شعر پارسی، مؤسسه مطالعات فرهنگ و تمدن ایران زمین با مشارکت کمیسیون ملی یونسکو در ایران، دانشگاه تهران، بنیاد فرهنگی - هنری رودکی، فرهنگستان هنر، سازمان میراث فرهنگی و دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی همایشی را به بهانه‌ی گرامی داشت این استاد سخن سرای فارسی برگزار کرد. نظر به اهمیت جایگاه رودکی در شعر و شاعری، بنا به تصمیم کمیته‌ی علمی همایش، تعدادی اثر پژوهشی هم‌زمان با همایش اصلی تدوین شد تا به مخاطبان، پژوهشگران و علاقه‌مندان ادبیات فارسی تقدیم شود. اثر حاضر کتاب‌شناسی تفصیلی آثاری است که طی سال‌های گذشته درباره‌ی رودکی نگاشته شده است.

انتشارات مؤسسه تحقیقات و توسعه
علوم انسانی

ISBN 978-816-878-5

۴۵۰۰ تومان

مؤسسه مطالعات فرهنگ و تمدن
ایران زمین

نام خداوند جان آفرین که سخن در زبان آید

کتابشناسی
ابو عبدالله محمد بن جعفر رودکی

دکتر ابوالقاسم رادفر

مؤسسه مطالعات فرهنگی و تمدن ایران زمین
انتشارت مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی
تهران - ۱۳۸۶

سرشناسه: رادفر، ابوالقاسم.
عنوان و نام پدید آورنده: کتابشناسی رودکی سمرقندی / تألیف ابوالقاسم رادفر.
مشخصات نشر: تهران: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۶.
مشخصات ظاهری: ۲۹۲ ص.
شابک: ۹۷۸۸۱۶۸۷۸۵
یادداشت: کتابنامه: [۲۰۰] - ۲۰۷.
موضوع: رودکی، جعفر بن محمد، ۳۲۹ ق. - کتابشناسی.
شناسه افزوده: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی.
رده‌بندی کنگره: ۲ ک ۲ ر // Z ۸۳۳۹
رده‌بندی دیویی: ۲۱ / ۱ فا ۸
شماره کتابشناسی ملی: ۱۱۰۶۳۱۵

کتابشناسی رودکی

تألیف: دکتر ابوالقاسم دادفر
مجری: مؤسسه مطالعات فرهنگ و تمدن ایران زمین
ناشر: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی
طرح جلد: گرافیک پنجره
حروفچینی و صفحه‌آرایی: مهر راوش
نوبت چاپ: نخست
شمارگان: ۱۵۰۰ جلد
قیمت: ۴۵۰۰ تومان
لیتوگرافی: ترمه
چاپ و صحافی: رامین
همه حقوق این اثر متعلق به ناشر است.

تهران، خیابان زرتشت غربی، بعد از بیمارستان مهر، پلاک ۷۶
تلفکس: ۸۸۹۸۳۱۷۸ - ۸۸۹۸۳۱۷۹ - ۸۸۹۸۳۱۸۰

فهرست مندرجات

پیشگفتار.....	۵
زندگینامه و آثار رودکی.....	۷
رودکی - کتابها (ایرانی).....	۱۹
رودکی - کتابها (غیر ایرانی).....	۲۷
رودکی - بخشی از کتابها (ایرانی).....	۴۱
رودکی - بخشی از کتابها (غیر ایرانی).....	۷۱
رودکی - ترجمه‌ها.....	۹۱
رودکی - فرهنگها.....	۹۹
رودکی - تذکره‌ها.....	۱۰۳
رودکی - پایان‌نامه‌ها.....	۱۰۷
رودکی - پایان‌نامه‌هایی که بخش‌هایی از آنها به رودکی پرداخته‌اند.....	۱۱۵
رودکی - در کتابهای فارسی عمومی.....	۱۰۳
رودکی - مقاله‌ها (غیر ایرانی).....	۱۱۵
رودکی - مقاله‌ها (ایرانی).....	۱۵۷
رودکی - بخشی از مقاله‌ها (ایرانی).....	۱۸۵
رودکی - بخشی از مقاله‌ها (غیر ایرانی).....	۱۹۱
رودکی شناسان (ایرانی).....	۱۹۷
رودکی شناسان (غیر ایرانی).....	۲۱۳
اعلام.....	۲۴۷
نمایه مقالات.....	۲۵۸
نمایه کتابها، روزنامه‌ها و نشریات.....	۲۶۹
فهرست منابع.....	۲۸۷

پیشگفتار

رودکی نخستین شاعر توانا و صاحب دیوان، موسیقی دانی بزرگ، اندیشمند و حکیمی آگاه به قرآن و دانش‌های اسلامی، متبحر در فنون ادب، نوآور در برخی از جنبه‌های سخنوری و پیشگام در طرح مضامین مختلف شعری و موسیقی بود. شاعری سزاوار نام بزرگ اوستاد شاعران، پدر شعر کهن فارسی و معمار بزرگ عرصه‌های سخنسرایی در زمانه خویشتن با اشعار زیبا که متأسفانه فقط تعدادی بالغ بر هزار بیت از سروده‌های این یکه تاز ادب دوران سامانی به جا مانده و از بخت بد فارسی زبانان گذشت روزگار و پیامدهای ناگوار در درازنای تاریخ موجب محو این اشعار محکم و استوار در عین حال سرشار از معانی و مضامین پربار شده است. اما این تعداد اندک اشعار هم به همت بزرگمردانی چون مرحوم استاد سعید نفیسی و براگینسکی و محققان محدود چندی بر اثر تفحص در جنگها، سفینه‌ها، گلچین‌ها، نسخ خطی و سنگی و چاپی، تذکره‌ها، فرهنگ‌های لغت، کتابهای فنون بلاغت، منابع و آثار تاریخی و بعضاً جغرافیایی، سفرنامه‌ها، دانشنامه‌ها، کتاب‌های درسی و حتی کتابهای عرفانی و در دوره‌های اخیر در تاریخ ادبیات‌ها، فهرست مقاله‌ها، پایان‌نامه‌ها و آثار فرهنگی و هنری و مآخذ دیگر دستیاب شده و با تلاش فراوان و کندوکاو بسیار در منابع و مآخذ و در حد امکان در کتابی که پیش رود دارید، فراهم آمده است.

اگرچه تدوین چنین اثری در حد متعارف می‌تواند پاسخگوی نیاز محققان و فرهیختگان در شناخت بیشتر زندگانی، آثار، اندیشه و جهان‌بینی پدر شعر فارسی - رودکی بزرگ - باشد، اما خود بدین امر آگاهیم که آثار معرفی شده تمام آثاری نیست که در گوشه و کنار این جهان پهناور در طی قرون و اعصار نوشته شده است. فقط باید گفت

که مشتی از خروار است و مقداری است از حجم پژوهشهای فراوانی که رفع عطش و تشنگی می‌کند.

امید است که این گام پس از تألیف و تدوین کتابشناسی رودکی به زبان روسی که در سالهای پیش از انقلاب در شوروی سابق ترجمه و چاپ گردید، بتواند تا حدودی خلاء موجود را پر کرده و مقدمه‌ای باشد برای کارهای وزین‌تر و پربارتر در آینده. ضمناً لازم است یادآور شوم که جهت مفید فایده‌تر بودن اثر در حد امکان و ضرور، زندگینامه تنی چند از رودکی پژوهان ایرانی و غیر ایرانی در آن گنجانیده شده که این امر شاید سپاس اندکی از مقام محققان و پژوهشگران عرصه رودکی‌شناسی باشد. در پایان بر خود فرض می‌دانم از تمام عزیزانی که همراه و یاری رسان نگارنده در این کار سهل و ممتنع بوده و همواره از هیچگونه کوششی در به بار نشستن این نهال نوپا دریغ نورزیده‌اند، چه در گردآوری اطلاعات و تدوین و تألیف و چه در چاپ و انتشار آن به نحو شایسته - با عرض معذرت بدون ذکر نامی از عزیزی - صمیمانه تشکر کنم.

ابوالقاسم رادفر

تیرماه ۱۳۸۶

زندگینامه و آثار رودکی

جعفر بن محمد رودکی سمرقندی شاعر آغاز سده چهارم هجری و مشهور به استاد شاعران و مقدم شعرای عجم بود. سمعانی (م ۵۶۲ ق) در الانساب کنیة او را ابو عبدالله و صاحبان تذکرة الشعراء آتشکده آذر و مجمع الفصحاح کنیة اش را ابوالحسن آورده اند که در این میان قول سمعانی به سبب قدمت او درست تر به نظر می رسد. در باب شهرت شاعر به «رودکی» برخی به اشتباه آن را به رودنوازی نیکوی او نسبت داده اند، حال آنکه در این مورد، نیز می توان به گفته سمعانی اعتماد کرد، چراکه وی دلیل آن را انتساب شاعر به «رودک» سمرقند دانسته است.

در هر حال، رودکی احتمالاً در اواسط سده سوم هجری در قریة «بَنُج» از قرای «رودک» سمرقند به دنیا آمد و در همان جا رشد و نمو کرد. با همه شهرت و صیت رودکی در ادبیات فارسی از ابتدای حال و تحصیلاتش آگاهی دقیقی در دست نیست و اطلاعاتی که کتابهای مختلف در این مورد به دست داده اند، محدود و ناکافی است.

به قول عوفی (و پس از ۶۳۰ ق) در تذکرة لباب الالباب وی در کودکی حافظه ای قوی داشت، چنان که در هشت سالگی قرآن کریم را از بر کرد و قرائت آن را آموخت. نیز در همان سالها به شاعری پرداخت. افزون بر آنها از موهبت آوازخوش برخوردار بود و به همین سبب با خنیاگران و رامشگران نام آور آن دوره آشنایی یافت. گویند از ابوالعبک بختیار که استاد موسیقی عهد خود بود، بریط نوازی را فراگرفت. پس از آن رهسپار بخارا شد و به درگاه امرای آن سامان پیوست.

برخی از سرایندگان و تذکره‌نویسان نظیر عوفی آورده‌اند که نایینا زاده شد و بعضی دیگر از جمله ابوزراعه گرگانی، ابومنصور دقیقی (سده ۴ ق) و ابوالقاسم فردوسی (و ۴۱۶ ق) در اشعار خود تنها اشاره کرده‌اند که وی از داشتن نیروی بینایی محروم بوده است. البته کسانی هم مانند سمعانی در الانساب، نظامی عروضی (و ۵۶۰ ق) در چهارمقاله و صاحب تاریخ سیستان در نقل اشعار و بیان احوال شاعر هیچگونه اشاره‌ای به نابینایی او نداشته‌اند. با این همه، در سروده‌های خود شاعر قرائنی بر بینا بودن او وجود دارد. اما در این میان گفته محمود بن عمر نجاتی نیشابوری مؤلف بساتین الفضلا و ریاحین العقلا (۷۰۹ ق) در شرح تاریخ عتبی که نابینایی رودکی را در پایان عمر وی دانسته، به صواب نزدیکتر است. دانشمندان روسی نیز پس از کشف گور رودکی و بررسی بقایای بجامانده از وی به نتایجی دست یافته‌اند، از جمله آنکه او نابینای مادرزادی نبوده، بلکه در پایان حیات توسط فرد یا افرادی کور شده است. به گمان پژوهشگران، شاید یکی از دلایل نابینا شدن رودکی در روزگار پیری گرایش شاعر به مذهب اسماعیلی بوده است.

از آنجا که همه مؤلفان قدیم رودکی را معاصر و شاعر دربار امیر نصر بن احمد سامانی (حک ۳۰۱ - ۳۳۱ ق) دانسته‌اند و از آن رو که رودکی در ۳۲۹ ق یعنی دو سال پیش از نصر و در سن پیری درگذشته است، به نظر می‌رسد که باید در سالهای بالایی از عمر خویش به دربار آن امیر وارد شده باشد (احتمالاً میان چهل تا پنجاه سالگی). بدین ترتیب، معلوم می‌شود که شاعر دوره‌ای نسبتاً طولانی از زندگانی خویش را دور از دربار و در میان مردم گذرانده و شاید هم از طریق نوازندگی و خوانندگی امرار معاش می‌کرده است. پس از ورود رودکی به دربار نصر بن احمد، آن امیر شیفته ذوق و هنر و قریحه او شد و با صله‌های فراوان خود شاعر را توانگر کرد. رودکی نیز ذوق و هنر خود را در خدمت امیر نصر به کار گرفت و به مجالس او رونق و شادی بخشید. نظامی عروضی در چهارمقاله داستانی درباره تأثیر شعر رودکی بر امیر نصر آورده است؛ اینکه روزی امیر مذکور با لشکریان از بخارا به بادغیس در هرات کوچید و چهار سال را در آنجا به سرخوشی و تنعم گذراند؛ تا که طاقت لشکریان به پایان رسید و رودکی را وعده دادند که چنانچه امیر را از آنجا حرکت دهد چهار هزار درم پاداش گیرد. شاعر پیشنهاد آنان را

پذیرفت و قصیده‌ای با مطلع: «بوی جوی مولیان آید همی / یاد یار مهربان آید همی»، سرود و همراه با نوای چنگ خود آن را بر امیر خواند. این قصیده چندان در امیر تأثیر گذاشت که بی درنگ رهسپار بخارا شد و رودکی نیز به پاداش خود رسید.

در مجالس امیر بخارا بسیاری از نام آوران و بزرگان ماوراءالنهر حضور داشتند از جمله خواجه ابوالفضل بلعمی (و ۳۲۹ق) وزیر مشهور سامانی که شاعر را در میان همه سرایندگان عرب و عجم بی نظیر می‌شمرد. سوزنی سمرقندی شاعر سده ششم هجری اشعاری درباره صله بخشی خواجه ابوالفضل به رودکی دارد. رودکی هم در مقابل قصیده‌های نیکو در مدح خواجه مذکور سروده است. ممدوح دیگر رودکی ماکان بن کاکی (و ۳۲۹ق) امیر دیلمی بود که گویند ۴۵۰۰ یا ۵۰۰۰ درم به وی پاداش و انعام داد و شاعر احتمالاً او را میان ۳۱۶-۳۲۴ق مدح گفت. جز آنان، امیر ابو جعفر احمد بن محمد صفاری مشهور به «بانویه» (حک ۳۱۱-۳۵۲ق)، بوطیب مصعبی (ز ۳۲۶ق) وزیر نصر بن احمد و خواجه عدنانی - احتمالاً یکی از خاندان عدنانی که از جمله قبایل عرب بوده و از صدر اسلام در خراسان و ماوراءالنهر سکونت گزیده‌اند - را می‌توان در شمار ممدوحان رودکی آورد.

نظامی عروضی در چهارمقاله در باب ثروت اندوزی رودکی می‌نویسد که شاعر هنگام بازگشت از خراسان به سمرقند چهارصد شتر بار داشت. عبدالرحمان جامی (و ۸۹۸ق) نیز در بهارستان آورده که رودکی دارای دویست غلام بود و در ستایش امیرنصر از داشتن مال و نعمت فراوان به خود می‌بالید.

تحول و شکوه زندگی رودکی در دورانی از حیات او تا بدان حد رسید که مورد غبطه و حسرت بسیاری از سرایندگان پس از وی قرار گرفت و بسیاری از آنان با تعبیرهای حسرت آمیزی از آن یاد کرده‌اند. به عنوان نمونه، ابوزراعہ معمری گرگانی به فاصله اندکی پس از درگذشت رودکی در اشعارش با حسرت به او اشاره کرده است. دولتشاه سمرقندی (سده ۹ق) مؤلف تذکره الشعرا هم نوشته که استاد رودکی پس از مرگ دویست غلام هندو و ترک از خود برجای گذاشت که این خود بخشی از اموال و دارایی او بود.

رودکی در طی سالهای زندگانی خویش سفرهای متعددی به نواحی گوناگون

خراسان داشت و افزون بر شهرهای سمرقند و بخارا از هرات، سرخس، نیشابور و دیگر شهرهای خراسان دیدن کرد. گویا یکبار نیز به بلخ رفت و در آنجا به ملاقات رابعه بنت کعب قزداری شاعر مشهور و معاصر خود شتافت. از دیگر سرایندگان معاصر رودکی می‌توان از ابوالحسن شهید بلخی (و ۳۲۵ ق) و ابوالحسن محمد مرادی - که شاعر در سوگ هر دو مرثیه‌هایی سروده است - و نیز ابوعبدالله محمد فرالای (سده ۴ ق)، ابوالعباس ربیعنی (ز ۳۳۱ ق)، ابوالمثل بخارایی، ابواسحاق جویباری، ابوالحسن علی بن الیاس بخارایی مشهور به آغاجی / آغجی (سده ۴ ق)، طخاری / طحاوی، خبازی نیشابوری (و ۳۴۲ ق) و دیگران را نام برد. سرانجام رودکی در ۳۲۹ ق در پیری، دور از دیار سامانیان و با فقر و تنگدستی در شهر خود درگذشت. سمعانی از قول ابوسعید ادریسی در کتاب مفقود شده تاریخ سمرقند به زبان عربی، می‌نویسد که آرامگاه رودکی در پشت بوستان پنج رودک قرار دارد و مردم آن را زیارت می‌کنند. در هزاره رودکی به منظور احداث مرقد و مجسمه یاد بود وی، در همان جایی که ادریسی در «بئج» سمرقند نشان داده بود و از دیرباز به نام مرقد رودکی شهرت داشت، دانشمندان و پژوهشگران زمینی را شکافتند و استخوان‌های رودکی را در گور یافتند. یکی از نتایج دانشمندان از نبش قبر رودکی این بود که برخی از استخوانهای بدن او مضروب و یا شکسته شده است. بنابر این، می‌توان احتمال داد که شاعر به مرگ طبیعی از دنیا نرفته و در ماجرای قتل عام بخارا کور شده و یا در محل زادگاهش به قتل رسیده است.

در اشعار رودکی، اشارات فراوانی در گرایش وی به مذهب تشیع دیده می‌شود. شاعران معاصر یا سرایندگان پس از رودکی هم درباره مذهب او مطالبی نوشته‌اند. به طور نمونه، معروفی بلخی (سده ۴ ق) شاعر عصر سامانی در یکی از ابیات مشهور خود از گرایش صریح رودکی به مذهب فاطمیان / اسماعیلیه که شاخه‌ای از تشیع است، سخن می‌گوید. توجه دو شاعر شیعه دیگر، کسائی مروزی (سده ۴ ق) و ناصر خسرو قبادیانی (و ۴۸۱ ق) به رودکی نیز بر اشتراک عقیدتی آنان با شاعر دلالت دارد. احتمال می‌رود که اعتقاد رودکی به تشیع پس از گرویدن امیرنصر بن احمد سامانی به خلیفه فاطمی آشکارتر شده است.

میزان اندک اشعار بازمانده از رودکی و مشخص نبودن زمان دقیق سروده شدن بخش

بزرگی از آنها باعث شده که آرا و جهان‌بینی شاعر آن گونه که باید آشکار نگردد. با این حال، رودکی یکی از شاعرانی است که در آثارش افکار حکیمانه و پند و اندرز موج می‌زند و در میان شاعران پارسی زبان بدین صفت ممتاز است. ناصر خسرو حکیم و شاعر بزرگ سده پنجم هجری هم در یکی از قصاید خویش به این نکته اذعان دارد. هوش سرشار و قلب حسّاس رودکی او را در کار جهان نگران کرده و به پند و عبرت آموزی از روزگار کشانیده است. از آنجا که گذشت جهان و نعمت‌های آن را می‌بیند، آن را بی ارزش می‌شمرد و از ناپایداری آن سخن می‌گوید، اما چون به یکسان بودن سرانجام آدمیان معرفت می‌یابد، غم و غصّه را بیهوده می‌داند و انسان را به شادی و غنیمت شمردن دم سفارش می‌کند. با همه آنچه که گفته شد، میان جهان‌بینی رودکی و خیّام مشابهتی دیده نمی‌شود و وجود نکات بنیادی نظیر اعتقاد وی بر دوگانگی روح و جسم و ذکر معاد و تصریح درباره منزلت‌های هر کس در آخرت، خطّ تفکر او را از آن حکیم و شاعر جدا می‌کند. مرگ و حیات نیز پیوسته از مسائل مورد توجه رودکی بوده و تعداد قابل توجهی از مراثی شاعر در قیاس با اشعار بازمانده از وی بیانگر باور او به حضور همیشگی مرگ در حیات انسانی و واقعیت فناپذیری انسان است.

اما رودکی شاعری پرکار و پر اثر بوده و مثنوی‌ها، قصیده‌ها، غزل‌ها، رباعی‌ها، لغزها/ چیستان‌ها، قطعه‌ها و دیگر قالب‌های شعری را سروده است. شمس قیس رازی (سده ۷ ق) در المعجم فی معاییر اشعارالعجم پدید آمدن ترانه / رباعی را به رودکی نسبت داده که این امر ساختگی به نظر می‌آید، چراکه ترانه‌های رودکی که تعداد آنها به ۳۳ فقره و پنج تک بیت می‌رسد، بسیار پخته و شیوا هستند.

درباره کثرت اشعار رودکی از روزگاران قدیم بسیار سخن گفته‌اند. رشیدی سمرقندی شاعر سده ششم هجری می‌گوید:

شعر او را بر شمردم سیزده ره صد هزار هم فزون آید اگر چونان که باید بشمری
که معلوم نیست قصد او در این بیت، صد هزار بیت یا سیصد هزار بیت بوده است. عوفی نوشته که اشعار رودکی در صد دفتر گردآمده بود. حمدالله مستوفی (سده ۸ ق) در تاریخ گزیده از قول مؤلفی دیگر اشعار او را بالغ بر هفتصد هزار بیت دانسته است. اگرچه این اعداد مبالغه‌آمیز به نظر می‌رسد، اما چندان خالی از حقیقت نیست، چراکه

شاعر چند مثنوی بلند از جمله کیله و دمنه - احتمالاً در بیش از ده هزار بیت - و تعداد بسیاری غزل، قصیده، قطعه و انواع شعر سروده است. با این همه، اکنون از آن مقدار اشعار جز چند قطعه و قصیده که در کتابهای قدیم آمده و برخی ابیات پراکنده که در جنگ‌ها، فرهنگها و تذکره‌ها نقل شده چیزی در دست نیست. دیگر اینکه تعدادی از سروده‌های رودکی به دیوان قطران تبریزی (و ۴۶۵ ق) نفوذ کرده و دیوان برجای مانده از رودکی نیز شامل اشعاری از قطران است.

نخستین بار کوشش برای گردآوری اشعار رودکی توسط استاد سعید نفیسی دانشمند و پژوهشگر معاصر صورت گرفت. او سروده‌های شاعر را از مأخذ کهن بیرون کشید و اشعار منسوب به او را از اشعار اصلی جدا کرد و همه را با ذکر مأخذ در جلد سوم محیط زندگی و احوال و اشعار رودکی (۱۳۱۹ ش) انتشار داد.

از رودکی چندین مثنوی برجای مانده است. در کتاب نفیسی و نیز در آثار رودکی اشعاری از شاعر در هفت بحر عروضی نظیر: رمل، متقارب، خفیف، دو نوع بحر هزج، مضارع و سریع دیده می‌شود. اما از مثنوی‌های او یکی کیله و دمنه در بحر رمل است. از این مثنوی که مهم‌ترین اثر رودکی به شمار می‌رود و بر اساس ترجمه فارسی ابوالفضل بلعمی از متن عربی آن صورت گرفته است، اکنون جز ابیات پراکنده‌ای در دست نیست. چنین به نظر می‌رسد که رودکی هنگام نظم کیله و دمنه نابینا بوده، چراکه به قول فردوسی، برای نقل آن کتاب به شعر آن را بر رودکی می‌خواندند.

مثنوی دیگر رودکی سندبادنامه نام دارد که در بحر رمل سروده شده است. این کتاب ترجمه منظومی از داستان سندباد در کتاب هزار و یکشب محسوب می‌شود. مثنوی سوم او دوران آفتاب نامیده شده که آن نیز در بحر رمل است.

گفتنی است که نفیسی انتساب مثنوی اخیر را به رودکی رد کرده است. م. زند هم مثنوی‌های دوران آفتاب و سندبادنامه را یکی می‌داند، اگرچه ع. میرزایف با نظر زند موافق نیست. حاجی خلیفه در کشف الظنون یک مثنوی با عنوان عرایس النفایس را به رودکی نسبت داده است. محمد عوفی در لباب الالباب از این اثر و نیز مثنوی دیگری به نام طرایف الطائف یاد می‌کند. همچنین حاجی خلیفه (و ۱۰۶۷ ق) در کتابش به یک فرهنگ تفسیری با عنوان تاج المصادر اشاره داشته و آن را متعلق به رودکی دانسته

است، حال آن‌که نفیسی کتاب مذکور را از تألیفات ابوجعفر محمد بن صالح مکرری بیهقی می‌داند. رابین لوی (R. Levy) خاورشناس انگلیسی هم به اشتباه مثنوی وامق و عذرا را به رودکی نسبت داده است. جز مثنوی‌های یاد شده ارداویرافنامه منظوم را نیز متعلق به رودکی دانسته‌اند.

رودکی در همه مضامین شعری متداول روزگار خود طبع آزمایی کرده و از آنها سربلند بیرون آمده است. مهم‌ترین مضمون در اشعار رودکی را مدح تشکیل می‌دهد و مشهورترین و بلندترین مدایح او قصیده «مادرمی» نام دارد. از دیگر مضمون‌های اشعار رودکی می‌توان به مرثی، مهاجرات، غزلیات، خمریات، تشبیهات، مناظر طبیعی، امثال و معارف و حکم اشاره کرد. قصیده معروف «پیری» رودکی که در میان سروده‌های کامل شاعر دومین شعر طولانی او محسوب می‌شود، خاطرات شیرین گذشته وی را به کمک تشبیهات و استعاره‌های زیبا و بدیع بر پرده شعر کشیده است.

همان‌گونه که پیش از این اشاره شد، رودکی در اقسام گوناگون شعر مهارت داشته و سخنان او در قوت تشبیه و نزدیکی معانی به طبیعت و وصف کم‌نظیر است. لطافت و متانت و انسجام ویژه‌ای که در ابیاتش دیده می‌شود، تأثیر بسزایی در اذهان برجای می‌گذارد.

عناصر بدیعی بدان معنی که در آثار شاعران سده‌های بعد نفوذ کرده، در شعر رودکی وجود ندارد، چراکه وی صنعت را به عنوان عنصر اصلی شعر به کار نگرفته و هنر را فدای صنعت و بدیع نکرده است. در کتابهای بلاغت و بدیع فارسی در موارد گوناگون از رودکی شواهدی نقل شده که بیشتر از توجه اندک وی به صنعت و بدیع به مفهوم متکلفانه‌اش حکایت دارد. زیبایی‌های لفظی در شعر رودکی در واقع نوعی موازنه، به ویژه در شکل ساده و طبیعی آن است. صنعت ترصیع و انواع جناس نیز در اشعار رودکی دیده می‌شود. افزون بر آنها، صنایع معنوی از جمله مراعات النظیر، متضاد، سیاق‌الاعداد و تنسيق الصفات و همچنین صنعت ردّالعجز / تصویر هم به شکل گسترده‌ای در آثار رودکی آمده است.

اما صور خیال در دیوان رودکی بیش و کم در قلمرو عناصر طبیعت سیر می‌کند و آنگاه که از نفس طبیعت سخن می‌گوید، بیشتر او را با انسان و طبیعت جاندار می‌سنجد.

به همین دلیل تصویرهای شعر رودکی همواره متحرک، جاندار و زنده است. در میان صور مختلف خیال در شعر رودکی بیشترین نوع آن به «تشبیه» آن هم در حوزه ارتباط میان اشیاء مادی و محسوس دیگر، اختصاص دارد. در صور خیال رودکی نشانه‌های فرهنگ زردشتی یا به عبارت بهتر عناصر ایرانی قدیم بیش از عناصر اسلامی و عربی است. به همین سبب بیشتر اشعاری که به وی انتساب دارند و در آنها از فرهنگ عربی و سامی سخن رفته است، از او نیست.

اشعار رودکی را بسیاری از سرایندگان مشهور فارسی گوی تتبع، تضمین و استقبال کرده‌اند. از میان تضمین کنندگان شعر رودکی می‌توان: غضایری رازی (و ۴۲۶ ق)؛ مسعود سعد سلمان (و ۵۱۵ ق)، عثمان مختاری غزنوی (و ۵۲۴ / ۵۵۴ ق)؛ سوزنی سمرقندی (و ۵۶۲ / ۵۶۹ ق)؛ معروفی بلخی (سده ۴ ق)؛ فرخی سیستانی (و ۴۲۹ ق)؛ خاقانی شروانی (و ۵۸۲ / ۵۹۵ ق) و دیگران را نام برد.

افزون بر آنان، امیرالشعرا معزی نیشابوری (م ۵۲۰ ق) شاعر دوران ملکشاه (حک ۴۶۵ - ۴۸۵ ق) و سنجر سلجوقی (حک ۵۱۱ - ۵۵۲ ق) نخستین کسی بود که به درخواست زین‌الملک ابوسعید بن هندو اصفهانی به قصیده مشهور رودکی - بوی جوی مولیان - پاسخ گفت. جلال‌الدین مولوی (و ۶۷۲ ق) نیز در کلیات شمس تبریزی غزلی به استقبال از رودکی سروده است. از متأخران غلام حسین خان متخلص به حیرت و مشهور به اشرفی، از امیران و شاعران عهد ناصرالدین شاه قاجار (حک ۱۲۶۴ - ۱۳۱۳ ق) هم قصیده‌ای به استقبال رودکی سرود. به اعتقاد شبلی نعمانی (و ۱۳۳۲ ق) مؤلف شعرالعجم، سر سید احمد خان (و ۱۸۹۸ م) پیشوای مسلمانان هند نیز در مقام سپاس از آسمان جاه، وزیر ریاست حیدرآباد، قصیده‌ای به استقبال از «بوی جوی مولیان» رودکی آفریده است. جز او، استاد لایق شیرعلی شاعر نوپرداز تاجیک هم در صف متأثرین از رودکی جای دارد. استفاده او از اشعار رودکی به صورت نهان و آشکارا صورت گرفته و در مجموع در خدمت تحقق آرزوها و آرمان‌های شاعر بوده است. رودکی اولین سراینده شعر فارسی نیست، اما نخستین شاعری است که اشعار پخته فراوان گفته و شعر فارسی را به کمال رسانیده است. شاعران بزرگ ایران چون دقیقی، فرخی سیستانی، معزی و مسعود سعد به مقام شامخ وی اشاره داشته‌اند و عنصری (و ۴۳۱ ق) با همه قدرت طبع

و شهرت به کوتاهی خود و استادی رودکی در فن غزل اعتراف کرده است. در منابع ادبی و تاریخی، ضمن آگاهی‌هایی که دربارهٔ احوال رودکی آمده، یک سلسله القاب و عناوین افتخار نظیر آدم‌الشعرا، سلطان‌الشعرا، سلطان شاعران، شاعر سبحان دستگاه، سرحلقهٔ اساتید متقدمین، کاروانسالار شعرا، صاحبقران شاعری، نوادر فلکی و نظایر آنها به رودکی اعطا شده که بیشتر آنها بر ویژگی‌های توصیفی، ادای احترام و اعتراف و تأکید مهارت و استعداد شگرف شاعر، مقام و جایگاه والای او در شاعری، شهرت فراوان اشعار وی و سهم بزرگ او در آفرینش، تکامل و رواج و رونق انواع شعر دری دلالت دارند.

در مقام رودکی همین بس که چارلز. جی. پیکرینگ (Ch.G.Pickering)، شاعر و دانشمند انگلیسی در کتابش با عنوان چاسر ایرانی (۱۸۹۰ م) او را از لحاظ شیوهٔ زندگی و فعالیت درخشان ادبی با یکی از پایه‌گذاران ادبیات انگلیس به نام جفری چاسر (J. Chaucer، ۱۳۴۰ - ۱۴۰۰ م) مقایسه کرده است. به باور پیکرینگ، آن زمان که بخش بزرگی از اروپا در تیرگی توحش فرو رفته بود، ستارهٔ تابناک رودکی در افق شعر فارسی درخشیدن گرفت.

رودکی افزون بر ادبیات فارسی در ادبیات عرب نیز جایگاه رفیعی دارد. به عنوان نمونه، سمعانی (و ۵۶۲ ق) در الانساب که کهن‌ترین و معتبرترین مأخذ دربارهٔ رودکی است، نام و کنیه و نسب و همچنین زادگاه و وفات وی را گزارش می‌دهد. در ابیاتی که به ابراهیم بن یحیی بن عثمان غزی نسبت داده شده، از رودکی تمجید شده است. افزون بر آنان، ابونصر عتبی (و ۴۲۷ / ۴۳۱ ق) در تاریخ یمینی، احمد بن علی بن عمر منیفی در الفتح الوهبی، حمیدالدین ابو عبدالله محمود نجاتی نیشابوری در بساتین الفضلا | شرح نجاتی | شرح یمینی (۷۰۹ ق)، ابوحیان توحیدی (و ۴۰۰ / ۴۱۱ ق) در الهوامل و الشوامل، عزالدین ابن‌اثیر جزری (و ۶۳۰ ق / ۱۲۳۲ م) در اللباب فی تهذیب الانساب، یاقوت حموی (و ۶۲۶ ق / ۱۲۲۸ م) در معجم البلدان، صفی‌الدین بغدادی (و ۷۳۹ ق) در مراصدالاطلاع علی اسماء الامکنه و البقاع از رودکی یاد کرده‌اند.

در سرزمین مصر بسیاری از بزرگان ادب چون ابراهیم امین الشواربی مترجم تاریخ ادبیات ایران اثر ادوارد براون با عنوان تاریخ الادب فی ایران من الفردوسی الی

السعدی (قاهره، ۱۹۵۴ م)، ابراهیم دسوقی شتا نویسنده اشعار رودکی (قاهره)، مریم محمد زهیری مؤلف الشعر الفارسی منذ نشأته حتى عصر السلاجقه (قاهره، ۱۹۸۵ م)، حامد عبدالقادر مؤلف القطف و اللباب (قاهره، ۱۹۵۵ م) و نیز عبدالوهاب عزام، یحیی الخشاب، عبدالحمید بدوی، عبدالمنعم حسنین، طه ندا، محمد غنیمی هلال، محمد موسی هنداوای و سایرین در آثارشان به رودکی اشاره داشته‌اند.

در اردن حسین عطوان و احسان ذنون ثامری مؤلف الحیات العلمیه زمان السامانیین (لبنان، ۲۰۰۱ م) و در سوریه محمد تونجی نویسنده قطوف من الادب الفارسی (بیروت، چ ۲، ۱۹۶۸ م)، محمد فراتی مؤلف نمونه‌های شیوایی از شعر فارسی، عادل العوا، یحیی هاشمی و عبدالکریم الیافی مطالبی درباره رودکی نوشته‌اند.

جميل صدقي زهاوی، حسین علی محفوظ مؤلف قواعد اللغة الفارسیة و عبدالعزيز الدورى نویسندگان مشهور عراقی و وادیح البستانی، اسعاد قنديل مؤلف فنون الشعر الفارسی (بیروت، ۱۹۸۳ م)، امین عبدالمجید بدوی مؤلف القصّه فی الادب الفارسی (بیروت، ۱۹۸۱ م) و چند تن دیگر از ادیبان و نویسندگان بزرگ لبنانی هم در آثارشان به رودکی توجه داشته‌اند. افزون بر آنان علی بن صالح بن علی الحمید نویسنده سعودی و همچنین بزرگانی از ادب تونس نظیر علی الشابی مؤلف ادب الفارسی فی العصر الغزنوی (۱۹۶۵ م) و احمد الشنتاوی مترجم مقاله «رودکی» اثر هنری ماسه (H.Masse) از فرانسه به عربی نیز برخی از مطالب آثار خود را به رودکی و شعر او اختصاص داده‌اند. از عمر رودکی‌شناسی در علم خاورشناسی بین‌المللی هم بیش از ۲۵۰ سال می‌گذرد و تاکنون پیرامون زندگانی و اشعار این شاعر صدها کتاب، مقاله و گزارش نوشته شده است.

به طور کلی رودکی‌شناسی بر اساس منابع خطّی را می‌توان به سه دوره بخش کرد: الف - سال ۱۸۷۳ م که هرمان اته (H.Ethe) خاورشناس و ادیب آلمانی رساله تحقیق خود با عنوان «رودکی، شاعر سامانیان» بر اساس مأخذ متعدد و با ذکر ۲۳۸ بیت از اشعار شاعر را انتشار داد. ب - فعالیت‌های پژوهشی و متن‌شناسی رودکی شناس نامدار ایرانی سعید نفیسی و رودکی‌شناس مشهور تاجیک به نام صدرالدین عینی که جنبشی بزرگ در رودکی‌شناسی پدید آورد. نفیسی بر اساس ۷۸ مأخذ خارجی و ایرانی، ۸۳۲ بیت از

اشعار بازمانده از رودکی را مشخص کرد و آنها را به چاپ رسانید. بدین ترتیب او زمینه را برای رودکی شناسان بعدی هموار کرد. ج - سالهای دهه ۶۰ سده بیستم میلادی که به تجلیل ۱۱۰۰ سالگی زادروز ابوعبدالله رودکی در ۱۹۵۸ م در اتحاد جماهیر شوروی سابق، به ویژه در تاجیکستان و سایر کشورهای فارسی زبان مانند جمهوری اسلامی ایران و افغانستان اختصاص داشت. در طول این سالها، عبدالغنی میرزایف کتاب ابوعبدالله رودکی (به فارسی، تهران، ۱۹۶۶؛ به روسی، مسکو، ۱۹۶۸ م)، کتاب آثار رودکی (جمهوری تاجیکستان) و سعید نفیسی محیط زندگی و احوال و اشعار رودکی (تهران، چ ۲) را با استفاده از ۹۳ منبع معتبر و آوردن ۱۰۴۸ بیت از سروده‌های رودکی را منتشر کردند. د - کوششهایی که هنوز ادامه دارد.

راز شهرت و استادی مسلم رودکی در چند نکته نهفته است: یکی مایه‌وری طبع او که از حافظه‌ای توانا و دیدی ژرف به مبانی ادب و دانش زبان سرچشمه گرفته است. دیگر قدرت تصور و دوربردازی خیال او در خلق مضامین باریک و لطیف و همه فهم. سوم، توانایی شاعر در توصیف مناظر طبیعی و خلق مضامین شاعرانه از تلفیق عوامل زیبا و ساده آفرینش در قالب صور خیال. چهارم، پیونده فرخنده میان شعر و موسیقی در ذهن وقاد او.

سخن آخر آنکه، اگرچه رودکی از کرامات و عطایای آل سامان بهره گرفت، اما به قول ابوشریف مخلصدی گرگانی شاعر اواخر سده چهارم هجری، نام سامانیان تا حدی به برکت شعر رودکی شهرت یافت.

منابع: ابوعبدالله رودکی / ۱۰۸ - ۱۱۰ (به اختصار)؛ استاد شاعران رودکی / ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۵، ۶۶، ۸۴، ۸۵، ۸۹، ۱۰۶، ۱۰۷؛ باکاروان حله / ۱۳؛ تاریخ ادبیات در ایران، صفا / ۱ / ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹؛ تاریخ ادبیات، فروزانفر / ۹۳-۹۸ (به اختصار)؛ چشمه روشن / ۱۸، ۲۱، ۲۳؛ چهارمقاله / ۴۹-۵۳ (به اختصار)؛ رباعی و رباعی سرایان / ۲۹۵، ۹۹؛ سخن و سخنوران / ۱۸؛ صور خیال در شعر فارسی / ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶؛ فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۸۷، ۸۹، ۹۹، ۱۰۲، ۱۱۱ — ۱۱۲، ۱۵۹، ۱۷۲؛ گزیده اشعار رودکی / ۱۸، ۱۹، ۲۰؛ مجموعه مقالات دکتر حمید

- زَین کوب / ۷۸-۸۱ (به اختصار)؛ مجموعه مقالات دکتر محمد معین / ۱۰۹، ۱۱۱،
۱۱۳، ۱۱۴؛ محیط زندگی رودکی / ۳۰۰، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۶-۳۵۸، ۳۹۳،
۳۹۴، ۴۴۰-۴۵۰ (به اختصار)؛ یاد یار مهربان / ۹ (یادداشت)، ۱۹، ۲۰.

رودکی - کتابها (ایرانی)

امامی، نصرالله. رودکی استاد شاعران، تهران، جامی، چ ۶، ۱۳۸۳ ش. کتاب حاضر، به گفته مؤلف پژوهشی در تلاش برای آشنایی بیشتر مخاطبان با احوال و آثار استاد رودکی و ادامه تحقیقات سعید نفیسی در این زمینه است. امامی این کتاب را با استفاده از ۴۳ منبع و در ۱۵ فصل: ۱- نظری بر اوضاع سیاسی در عصر سامانی، ۲- اوضاع ادبی و فرهنگی ایران در عصر سامانی، ۳- ویژگیهای زبان فارسی در عصر سامانی، ۴- مضامین شعر فارسی در عصر سامانی، ۵- تلمیحات و نشانه‌های علمی در شعر دوره سامانی، ۶- رودکی، ۷- پیری، مرگ و مرقد، ۸- بینایی یا نابینایی، ۹- مضامین شعر رودکی، ۱۰- رودکی و قالبهای شعری، ۱۱- حکمت و هنر رودکی، ۱۲- آثار رودکی، ۱۳- ممدوحان رودکی، ۱۴- رودکی و شاعران دیگر و ۱۵- گزیده اشعار، تدوین کرده که بیشتر آنها خود چند بخش را دربر دارد. در آخر هر فصل نیز گزارش و یادداشت‌های مؤلف آمده است.

حاکمی، اسماعیل. برگزیده اشعار رودکی و منوچهری، تهران، اساطیر، ۱۳۷۱ ش. در این گزیده، ۲۰۳ بیت از اشعار که تعلق آنها به رودکی اثبات شده همراه با شرح توضیحات آمده است. بخش اول کتاب به بیان احوال و اشعار شاعر اختصاص دارد. مؤلف به جای مقدمه فصل «رودکی شاعر روشن‌بین» را از کتاب با کاروان حله اثر عبدالحسین زرین کوب بررسی کرده و با توجه به منابع اساسی در احوال و آثار رودکی، به ثبت اشعار و توضیح آنها پرداخته است. به طور کلی توضیحات مؤلف شامل تفسیر

واژه‌های قدیمی و دشوار اشعار شاعر است و شرح معانی ابیات به ندرت در آن دیده می‌شود. این کتاب از لحاظ معنی و شرح و بیان آثار رودکی به پایه کتاب با ارزش رودکی اثر خطیب رهبر و نسخ مطبوع جعفر شعار نمی‌رسد، اما از دیدگاه اعراب گذاری و توجه به اصل آوایی و تلفظ کلمات بر آنها برتری دارد. از لحاظ متن شناسی، اشکال بزرگ این کتاب همانا نحوه گزینش متون اصلی و حذف بخشی از ابیات رودکی است. به طور نمونه، از ۹۴ بیت قصیده مشهور «خمیه» رودکی که ضمن تاریخ سیستان آمده، فقط ۵۳ بیت انتخاب و شرح شده است.

منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۹۶.

_____ برگزیده اشعار رودکی و منوچهری، تهران، اساطیر، چ ۴، ۱۳۷۴ ش، چ ۸، ۱۳۸۱ ش و چ ۹، ۱۳۸۳ ش.

حقوقی، عسکر. لغات و ترکیبات رودکی (ضمیمه مجله دانشکده ادبیات، س ۶، ش ۳ - ۴).

در این بررسی، مؤلف با استفاده از مآخذی نظیر لغت فرس از اسدی طوسی؛ صحاح الفرس تألیف شمس الدین محمد بن هندوشاه نخجوانی؛ فرهنگ قطران؛ برهان قاطع از محمد بن حسین بن خلف تبریزی؛ فرهنگ جهانگیری تألیف جمال الدین حسین اینجو و برهان جامع اللسان از محمد کریم بن مهدیقلی تبریزی به واژه‌ها و ترکیبات موجود در اشعار رودکی پرداخته است.

خطیب رهبر، خلیل. رودکی، همراه با معنی واژه‌ها و شرح بیت‌های دشوار و برخی نکته‌های دستوری و ادبی، تهران، ۱۳۴۳ ش.

این کتاب نخستین نشر آثار رودکی است که در آن توضیح کلمات و عبارات قدیم و شرح معنی‌های دشوار آمده است. اثر مذکور در سلسله «گزیده سخن پارسی» درج شده و سپس تجدید چاپ گردیده است. رودکی ۴۹۲ بیت از اشعار سخن سرای پنجرود را دربر دارد. در انتساب این اشعار به رودکی جای تردید نیست. مؤلف در این کتاب از ۲۸ مأخذ استفاده کرده است. از اطلاعات سودمند رودکی می‌توان به معادل و نسخه

بدل‌های مصراع، ابیات و کلمه‌های جداگانه اشاره کرد. استاد خطیب رهبر با استناد به مأخذ موجود و قیاس منطقی ابیات، بخشی از اشعار رودکی را تصحیح کرده است. کتاب مذکور از ۷۱ قطعه منظوم که هر کدام نامگذاری شده‌اند، تشکیل یافته است. موضوع اشعار هر بخش را می‌توان از روی عناوینی نظیر «بهار خرم»، «بت ملک فریب»، «پند زمانه»، «کردار جهان»، «چهارچیز» و جز آنها مشخص کرد.

منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۹۰.

دانش پژوه، منوچهر. دیوان رودکی؛ مجموعه اشعار به جامانده از ابو عبدالله جعفر ابن محمد رودکی، تهران، توس، ۱۳۷۳ ش.

این کتاب پیشگفتار، مقدمه تدوین‌کننده دیوان، متن اشعار، توضیحات و فهرست مأخذ را دربر دارد. در پیشگفتار به ضرورت نشر دیوان رودکی و در مقدمه به برخی از اطلاعات عمومی درباره شخصیت شاعر، هنر شاعری، ممدوحان و معاصران و تأثیر وی بر ادیبان دوران پس از او پرداخته شده است. دانش پژوه این تدوین را بر اساس نشرهای پیشین دیوان رودکی به ویژه نسخه‌های نفیسی و براگینسکی به چاپ رسانیده است. با این تفاوت که وی نخست قطعات، سپس غزلیات، قصاید و مرثیه‌ها، رباعیات، ابیات برجای مانده از مثنوی‌ها و ابیات پراکنده را به شکل دیوان درآورده است. بخش‌های ابیات منقول در ترجمان البلاغه رادویانی، ابیات مندرج در دانشنامه قدرخانی، ابیات وارده در تحفة الاحباب حافظ اوبهی، ابیات مندرج در فرهنگنامه حسین وفایی، ابیات استخراج شده توسط سعید نفیسی، ابیات منسوب به قطران تبریزی و ابیات وارده در لغت فرس اسدی طوسی در این دیوان جمع آمده است. جز آنها، این دیوان ملاحظات سودمندی نیز در بخش توضیحات درباره معانی برخی از مصراع، ابیات و نسخه بدل‌های کلمه‌ها و عبارات دارد.

منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۹۷ - ۱۹۸.

دهباشی، علی. یاد یار مهربان؛ سیری در زندگی و سروده‌های رودکی، تهران، صدای معاصر، چ ۱، ۱۳۸۵ ش.

در این کتاب، دهباشی پس از یادداشت کوتاهی در باب احوال رودکی، عصر او، شیوه اشعار و تعداد ابیاتش به ذکر سالشمار حوادث عصر شاعر و کتابشناسی وی پرداخته است. پس از آن گزیدهٔ ۲۳ کتاب و مقالهٔ گوناگون را از چندین مؤلف دربارهٔ رودکی آورده است. عناوین این مقاله‌ها عبارتند از: «رودکی» از محمد دبیرسیاقی؛ «رودکی، شاعر روشن‌بین» به قلم عبدالحسین زرین‌کوب؛ «صور خیال در شعر رودکی» از محمدرضا شفیعی کدکنی؛ «عناصر بدیعی در شعر رودکی» اثر حمید زرین‌کوب «داستان کلیله و دمنهٔ رودکی» از مجتبی مینوی؛ «ممدوحین رودکی» به قلم سعید نفیسی؛ «رودکی» از بدیع الزمان فروزانفر؛ «دربارهٔ رودکی و عصر او» تألیف جعفر شعار و حسن انوری؛ «چشمهٔ روشن» به قلم غلامحسین یوسفی؛ «بوی جوی مولیان» از محمد امین ریاحی؛ «شعر و شاعری رودکی» اثر بدیع الزمان فروزانفر؛ «قصیدهٔ رودکی و استقبال گویندگان» از محمد معین؛ «رودکی و اختراع رباعی» به قلم جلال‌الدین همایی؛ «برزویهٔ حکیم و رودکی شاعر و نشو و نمای زبان فارسی» از مجتبی مینوی؛ «سه سخن پیرامون استاد رودکی» از رحیم مسلمانیان قبادیانی؛ «اشعار تازهٔ رودکی» اثر علی‌اشرف صادقی؛ «عروض رودکی» از مسعود فرزاد؛ «سیزده ره صدهزار» به قلم محمد دبیر سیاقی؛ «در سرزمین رودکی» از پرویز ناتل خانلری؛ «سفرنامه از شهر حافظ تا دیار رودکی» اثر همو؛ «یک بیت از رودکی» به قلم محمدتقی دانش‌پژوه؛ «بازهم دربارهٔ رودکی» از عبدالحسین زرین‌کوب. ضمن این مقاله‌ها، علی دهباشی غزلی از محمدحسین شهریار با عنوان «رودکی» را نیز درج کرده است. پس از آن، دهباشی در بخشی به نام «دیدگاهها دربارهٔ رودکی» به آرای چند تن از شاعران و ادیبان و خاورشناسان نظیر عنصری بلخی (و ۴۳۱ ق)، شهید بلخی (و ۳۲۵ ق)، کسائی مروزی، سمعانی مؤلف الانساب، رضازادهٔ شفق مؤلف تاریخ ادبیات ایران، لطفعلی صورتگر نویسندهٔ ادبیات توصیفی ایران، جوزف فون هامر (J. Von Hammer) خاورشناس اتریشی، هرمان اته (H. Ette) خاورشناس آلمانی، چارلز پیکرینگ (CH. Pickering) دانشمند و خاورشناس انگلیسی سدهٔ ۱۹ م و جز آنان، در باب رودکی می‌پردازد. بخش‌های پایانی این کتاب نیز به عناوینی از جمله «قصاید و قطعات و ابیات پراکندهٔ بهم پیوسته»، «رباعیات» و «ابیات پراکنده که به هم پیوسته نیست» که همگی از تحقیق سعید نفیسی دربارهٔ رودکی اخذ شده‌اند، اختصاص دارد.

شعار، جعفر. دیوان شعر رودکی، پژوهش، تهران، نشر قطره، چ ۳، ۱۳۸۲ ش.
در آغاز این دیوان خلاصه‌ای دربارهٔ احوال رودکی و شعر وی و سپس روش پژوهش و گردآوری آن ذکر شده است. جعفر شعار هنگام توضیح روش کتاب از برخی رودکی‌شناسان ایرانی و روسی از جمله سعید نفیسی، عبدالغنی میرزایف و علی‌اشرف صادقی نام می‌برد و ضمن اشاره به تلاش با ارزش آنان و دیگران، هدف خود را از تصحیح و شرح دیوان رودکی جمع‌آوری همهٔ اشعار بر پایهٔ مأخذ و اسناد معتبر و با جداسازی شعر اصیل از الحاقی می‌داند. مطالب این دیوان در شش بخش: ۱- قصیده، قطعه، غزل، ۲- مثنوی‌ها، ۳- دوبیتی، رباعی، ۴- تک بیت‌ها، ۵- اشعار منسوب و ملحق، ۶- کلیلهٔ منظوم، تدوین یافته است. بزرگ‌ترین بخش آن بخش چهارم است که ۵۲ صفحه را به خود اختصاص داده است.

_____ و انوری، حسن. گزیده اشعار رودکی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۵ ش.

این مجموعهٔ اشعار در سلسلهٔ «مجموعهٔ ادب فارسی» به طبع رسیده و در مجموع ۴۵۷ بیت از سروده‌های رودکی را دربر دارد. کتاب مذکور در ۱۳۷۳ ش توسط انتشارات علمی تجدید چاپ شده است. جمشید سروشیار پژوهشگر ایرانی بر نشر اول این کتاب نقد مفصلی نوشته (نشر دانش، س ۷، ش ۳) و یادداشت‌ها و ملاحظات سودمندی دارد، اما در نشر دوم، این تقریظ وجود ندارد. به قول تهیه‌کنندگان گزیدهٔ اشعار رودکی، او به متون با ارزشی نظیر لغت فرس؛ تاریخ سیستان؛ تذکرهٔ مونس‌الاحرار و جز آنها استناد کرده، حال آنکه تهیه و توضیح گزیدهٔ اشعار رودکی کاملاً بر اساس نشر سعید نفیسی صورت گرفته است. در این کتاب، اشعار رودکی به تدوین شعار و انوری همراه با شرح کلمه‌ها و عبارات، نکات دستوری و توضیح معانی بیت‌هایی جداگانه فراهم شده و نیز فصل‌های «رودکی آدم‌الشعرا شعر فارسی»، «عصر و محیط زندگی رودکی»، «سالشماری حوادث عصر رودکی» و «کتابشناسی رودکی» که بیشتر مأخوذ از محیط زندگی و احوال و اشعار رودکی تألیف سعید نفیسی است، بر آن افزوده گردیده است. در بخش دیگر این کتاب با عنوان «دیدگاهها» سخنان و توصیف‌های ادیبان و پژوهشگران جهان دربارهٔ رودکی آمده است. شعار و انوری آثار شاعر را بر اساس

موضوع دسته‌بندی کرده و به هر کدام عنوان مستقلی از جمله «مدیحه»، «وصف»، «رثا»، «حب‌حال»، «پند و حکمت و تمثیل» و «غنایی و عاشقانه» داده‌اند. افزون بر این، اشعار مندرج در هریک از این بخش‌ها نیز نامگذاری شده است. مجموعاً این کتاب در شناخت معانی اشعار رودکی اهمیت زیادی دارد.

منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۹۵ - ۱۹۶.

منصور، جهانگیر. دیوان رودکی، تهران، ناهید، ۱۳۷۳ ش.

این دیوان آخرین و جامع‌ترین نشر آثار بازمانده و بازیافته رودکی به شمار می‌رود. از آنجا که منصور تصحیح این دیوان را بر اساس تطبیق نشرهای پیشین قرارداد، کار او از جامع‌ترین اطلاعات و نکات علمی و اشعار اخیراً بازیافت شده رودکی، برخوردار است. به عبارتی، منصور اشعار رودکی را از مآخذ قدیمی جستجو نکرده، بلکه آنها را با استناد به نشرهای مقدم و تلخیص آنها به دست آورده است. دو بخش نخست کتاب با عناوین «در شرح احوال و آثار رودکی» و «آثار رودکی» از کتاب محیط زندگی و احوال و اشعار رودکی تألیف سعید نفیسی اخذ شده است. واژه‌نامه این دیوان نیز که با عنوان «کلمات مهجور و متروک که در اشعار رودکی آمده» به آخر این دیوان الحاق شده، همان واژه‌های تنظیم شده توسط سعید نفیسی است. ترتیب اشعار دیوان نیز به روش نشر مسکو صورت گرفته است. نشر این دیوان توضیحات و اطلاعات تحقیقی متن‌شناسی ندارد و در آن از اختلاف نسخ در ثبت کلمه و مصراع و ابیات به طور کامل خودداری شده است.

منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۹۸ - ۱۹۹.

موسوی، سید رسول و دیگران. دیوان آدم الشعراء ابو عبدالله رودکی، دوشنبه، پژوهشگاه فرهنگ فارسی - تاجیکی، ۲۰۰۰ م.

این دیوان که بیش از ۱۰۶۰ بیت رودکی به خط‌های فارسی و سریلیک در آن آمده، در چهاربخش و به ترتیب حروف الفبا تنظیم شده که عبارتند از: ۱- قصاید و غزلیات و قطعات، ۲- رباعیات، ۳- ابیات پراکنده، ۴- ابیات پراکنده از مثنوی‌ها. بخش اول ۵۷۹ بیت و دیگر بخش‌ها از ۷۹، ۱۸۱ و ۲۲۱ بیت تشکیل شده است. در پیشگفتار آن آمده

که تدوین کنندگان تلاش کرده‌اند تا با موشکافی و دقت ویژه در مطالعه نشرهای موجود آثار رودکی تا حد امکان به اصلاح اشتباهات این نشرها بپردازند و متن معتبر و دقیقی از اشعار رودکی عرضه کنند.

منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۹۹ - ۲۰۰.

نفیسی، سعید. محیط زندگی و احوال و اشعار رودکی، تهران، ابن‌سینا، چ ۲، ۱۳۴۱ ش، ۶۸۳ ص.

کتاب حاضر نخستین تألیف مستقل و جامع فارسی درباره ابو عبدالله رودکی به شمار می‌رود. اولین بار مؤلف این اثر را در سه مجلد (ج ۱، ۱۳۰۹ ش؛ ج ۲، ۱۳۱۰ ش؛ ج ۳، ۱۳۱۹ ش) به چاپ رسانید. این کتاب که با توجه و عنایت به ۷۳ منبع گوناگون نظیر تذکره‌ها، فرهنگها، تواریخ، مجموعه اشعار و جز آنها نوشته شده، یک مقدمه، یک دیباچه و سه کتاب (فصل) را دربر دارد و هر کتاب خود به چند باب تقسیم شده است: کتاب اول، اندر احوال رودکی، شامل (باب اول) محیط زندگی رودکی و (باب دوم) زندگی رودکی. کتاب دوم، اندر آثار رودکی. کتاب سوم، اندر اشعار رودکی، حاوی (باب اول) قصائد، قطعات و ابیات پراکنده بهم پیوسته، (باب دوم) رباعیات، (باب سوم) ابیات پراکنده که بهم پیوسته نیست، (باب چهارم) ابیات پراکنده از مثنوی بحر رمل (دو منظومه کلیل و دمنه و سندهادنامه)، (باب پنجم) ابیات پراکنده از مثنوی بحر متقارب (باب ششم) ابیات پراکنده از مثنوی بحر خفیف، (باب هفتم) ابیات پراکنده از مثنوی بحر هزج (باب هشتم) ابیات پراکنده از مثنوی‌های اوزان دیگر.

در پایان این کتاب نیز بخش‌هایی تحت عناوین: اشعار رودکی منسوب به دیگران، تکمله کلمات مهجور و متروک در شعر فارسی و همچنین دو فهرست یکی فهرست نامهای کسان و خاندانها و نسبتها و دیگر فهرست جایها آمده است.

قابل ذکر است که کتاب مذکور تا امروز یکی از مهم‌ترین منابع در شناخت رودکی و اشعار بازمانده از وی بوده و بیشتر رودکی پژوهان ایرانی و خارجی در آثار خویش از آن سود جسته‌اند. دیگر اینکه چاپ دوم این کتاب توسط انتشارات ابن سینا و چاپ سوم آن نیز به وسیله انتشارات امیرکبیر صورت گرفته است.

همایونفر، محمدصادق. کتابشناسی رودکی، تهران، مرکز اسناد و مدارک علمی، ۱۳۶۵ ش، ۲۵۳ ص.

کتابشناسی مذکور در یک «مقدمه» یک «سرسخن» و شش «فصل» تهیه و تدوین شده است. فصول آن عبارتند از: فصل اول، نشر آثار رودکی، نشریاتی به زبان تاجیکی، آثار جداگانه‌ای که منتشر گردیده است. در این فصل ترجمه‌هایی از آثار رودکی به زبان‌های روسی، آذربایجانی، ارمنی، گرجی از یکی و چند زبان دیگر ملل اتحاد جماهیر شوروی سابق آمده است، فصل دوم- آثاری درباره زندگی و خلاقیت رودکی. این فصل خود به سه دسته تقسیم شده است: ۱- کارهای پژوهشی و علمی (کتاب، رساله، مقاله و آثار اضافی)، ۲- آثار عمومی، ۳- آثاری درباره رودکی به زبان‌های ملل اتحاد جماهیر شوروی سابق، فصل سوم- آثار در ارتباط با عصر رودکی، فصل چهارم- رودکی در ادبیات و هنر، که دارای پنج بخش است: ۱- رودکی در ادبیات، ۲- نقاشی و مجسمه سازی، ۳- طرح مجسمه رودکی، ۴- رودکی و موسیقی، ۵- نمایشنامه رودکی، از الغزاده و اجرای آن در صحنه تاجیکستان، فصل پنجم- اخبار سالجشن رودکی، فصل ششم- شرح حال رودکی و سخنان ادیبان کلاسیک، مورخان و تذکره‌نویسان شرقی درباره رودکی. در پایان کتاب فهرس گوناگون از جمله فهرست اسامی روسی و تاجیکی، فهرست اسامی فارسی و فهرست منابع فارسی آمده است. این کتاب به لحاظ اطلاعات وسیعی که درباره رودکی پژوهان - به ویژه تاجیکها و کشورهای اتحاد جماهیر شوروی سابق - و بعضاً محتوی آثار آنان به دست می‌دهد، درخور توجه است.

رودکی - کتابها (غیر ایرانی)

اته، کارل هرمان. پیشکسوتان و معاصران رودکی، لایپزیک، ۱۸۷۵ م.
*Rudagis' Vorläufer und Zeitgenossen. Ein Beitrag Zur Kenntniss der
ältesten Denkmaler nevpersischer poesie...*Leipzig: 1875.

منابع: تاریخ ادبیات ایران از فردوسی تا سعدی / ؛ فرهنگ خاورشناسان ۱ / ۱۷۱ -
۱۷۲.

ال نظروف، ای. رودکی ابدی است، بدخشان شوروی، ۱۵ اکتبر ۱۹۸۵ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۳۹.

امان نوروف، امان الله نورزاده. فرهنگ اشعار رودکی، ۱۹۹۰ م.
منبع: دانشنامه ادب فارسی ۱ / ۱۲۹.

امان نوف، رجب؛ شکوروف، محمد. نمونه فولکلور دوره رودکی (به فارسی و خط
روسی)، استالین آباد، ۱۹۵۸ م.
منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹.

براگینسکایا، ل.ا. ابو عبدالله رودکی، اشعار، دوشنبه، عرفان، ۱۹۸۷ م.
این کتاب از چاپ های مهم و محققانه آثار رودکی محسوب می شود. براگینسکایا پس

از نشر نسخه‌های سعید نفیسی، عبدالغنی میرزائیف، خلیل خطیب رهبر، عثمان کریم اف و صوری سعدی یُف، سالها تجربه اندوخته و به تهیه، تصحیح و توضیح اشعار رودکی دست زده است. او در موضوع «مسائل متن‌شناسی رودکی» (مسکو، ۱۹۷۳ م) از رساله دکتری خود دفاع کرده و درباره شناخت اشعار رودکی و اساس‌های علمی آن تجربه کافی به دست آورده بود. به گفته کمال‌الدین عینی مسئول ویرایش ابوعبدالله رودکی، ویژگی برجسته این کتاب در آن است که نخستین نشر انتقادی آثار رودکی بوده و بر اساس مهم‌ترین معیارهای متن‌شناسی صورت گرفته است. در مقدمه آمده که براگینسکایا از اطلاعات تازه فرهنگ‌های قدیم بهره گرفت، حال آنکه فهرست مآخذ نشان می‌دهد که او از میان آن دسته فرهنگ‌ها تنها از اطلاعات فرهنگ قواس (به اهتمام نظیر احمد) سود جسته است. برتری‌های اساسی کتاب براگینسکایا در چند مورد خلاصه می‌شود: الف - استفاده از تجربه‌های ا. س. براگینسکی و د. س. کیمساراف و دسته‌بندی و نشر اشعار بازمانده رودکی در دو قسمت: ۱- اشعاری که انتساب آنها به رودکی مسلم است، ۲- اشعار مشکوک رودکی، ب - هم‌زمانی ذکر نسخه بدل‌های اشعار رودکی در پاورقی هر صفحه با تصحیحات مورد نیاز متن. براگینسکایا در این کتاب تنها از نسخه کیمساراف استفاده کرده و به مجموعه‌های تازه آن زمان نظیر مجموعه‌های خطیب رهبر، عثمان کریم اف و صوری سعدی یف توجه کمی داشته است. قسمت مهمی از این اثر در فصل «توضیحات» آمده و در آن اوزان عروضی، مآخذ هر بیت و قطعه و سایر اشعار ذکر شده است. تحقیقات متن‌شناسی براگینسکایا نیز در این فصل جای دارد. این مجموعه مانند دیگر نسخ موجود اشعار رودکی دارای نواقص و نارسایی‌هایی است. نواقص آن به ویژه به برداشت معانی اشعار رودکی و ترجمه آنها به روسی برمی‌گردد.

منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۹۳ - ۱۹۵.

براگینسکی، یوسف ساموئیلوویچ. استاد رودکی، مجموعه‌ای از مقاله‌ها درباره شاعر.

Ustod Rudaki: A Collection on the poet, translated form the Tajiki and

رودکی - کتابها (غیر ایرانی) ۲۹

edited by J.S.Braginsky, Russian text. (Academia Nauk SSR. Institut Vostokovedniia), 16/3/pIS.2./ Izdatel'stvo Vostochnoi Literatury.
منبع: کتابشناسی خاورشناسان / ۱۰۷، ۱۰۸.

_____ اشعار رودکی (تصحیح و تفسیر)

Rudaki: Stikhi Redaktsiia i kommentarii I.S.Brginskogo, Moskva: 1964, (Persian with Russian trans 1.).

منبع: کتابشناسی خاورشناسان / ۱۰۹.

_____ دیوان رودکی سمرقندی، تهران، انتشارات نگاه، چ ۱، ۱۳۷۳ ش.

بقایف. م. غزل رودکی، تاجیکستان شوروی، ۳۱ مه ۱۹۵۸ م.

در این کتاب، مؤلف از رودکی به عنوان یکی از غزلسرایان بزرگ نظم کلاسیک فارسی - تاجیکی نام برده و مضمون اصلی غزلهای وی را ستایش و مدح شادیهای زندگی و نیز عشق به بشریت و طبیعت دانسته است.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۶۷، ۶۸.

تالمان، ر.ا. و یونس اف، ا. فهرست مآخذ مربوط به رودکی، با نظارت ع. میرزایف، دوشنبه، ۱۹۶۵ م.

R.o.Talman i A. Yonusov: *Rudaki. Ukazatel Literatury. otv. red. A. Mirozev.* Dushanbe, 1965.

منبع: جهان ایرانشناسی ۱/ ۱۴۰۳ - ۱۴۰۴.

تورسون زاده، م. قدیمی ترین کاروانی از شعر، تاجیکستان شوروی، ۱۵ اکتبر ۱۹۵۸ م.
نویسنده در این اثر رودکی را بنیانگذار ادبیات زبانهای گوناگون ایرانی دانسته و معتقد است که شاعران و دانشمندان تمام کشورها در سده های مختلف به ستایش از

نظم وی پرداخته‌اند. او می‌نویسد که اشعار رودکی مانند حیات یک ملت همیشه جاوید است و روز تولد وی، جشن فرهنگ مردم امروز و بلاغت کلام موزون ملت تاجیکستان محسوب می‌شود.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۶۹.

توشیشویلی، ل. ن. برخی خصوصیات زبان رودکی، (مجموعه رودکی) دانشگاه دولتی تبیلیس (تفلیس)، ۱۹۵۷ م.
منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۳.

دیوان رودکی سمرقندی (تهران، نگاه، ۱۳۷۳ ش)

این دیوان بر اساس تألیفات سعید نفیسی و ا. براگینسکی مرتب شده، اما نام تدوین کننده و ناشر آن مشخص نیست. در بند آخر فصل اول آن که «یادداشت ناشر» عنوان دارد، آمده که این دیوان شامل اشعار بنیانگذار و پدر شعر فارسی است و همه اشعار پراکنده او را دربر دارد. نیز در این یادداشت، ناشر فراهم آمدن این دیوان را مدیون تلاش‌ها و ممارست‌های سعید نفیسی دانسته است. تدوین کننده دیوان در فصل‌هایی با عنوان «شرح احوال رودکی»، «دانشمندان بزرگ خراسان در زمان رودکی»، «رودکی در بیرون از مرزهای ایران» و «توضیح درباره منابع و مآخذ اشعار رودکی» با توجه به نتیجه تحقیقات سعید نفیسی مطالبی درباره احوال و آثار شاعر نوشته و سپس در ۸ باب، تمام ۱۰۴۷ بیت شعر بازمانده از رودکی را که نفیسی در محیط زندگی و احوال و اشعار رودکی گردآوری کرده به چاپ رسانیده است. گفتنی است که تدوین کننده دیوان رودکی سمرقندی تمام ۹۳ مأخذ فهرست نفیسی را اساس کار خویش قرار داده است. در آخر فصلی با عنوان «معانی کلمات مهجور و مطبوع در شعر رودکی» الحاق شده که آن هم برگرفته از کتاب استاد نفیسی است. افزون بر این، دسته بندی اشعار این فصل نیز طبق نوشته نفیسی صورت پذیرفته است.
منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۹۶ - ۱۹۷.

رودکی - کتابها (غیر ایرانی) ۳۱

زند، م.ای. استاد رودکی یکی از شاعران برجسته به شمار می‌رود، دوشنبه، ۱۹۵۷ م. در این کتاب، مؤلف به درج آرای ادب پژوهان مشهور و نیز نظر خود نسبت به خلاقیت رودکی پرداخته است. او به ویژه به آثار اخلاقی رودکی چون «آفرین نامه»؛ «بوستان» و «بهر روز و بهرام» و مثنوی‌های «کلیله و دمنه» و «دوران آفتاب» توجه داشته است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۲۶.

_____. صاحبقران شاعری، استاد رودکی، استالین آباد، ۱۹۵۷ م.

منبع: جهان‌ایران‌شناسی ۱/ ۱۳۹۶.

سلفی، ولی‌الله. رودکی بابای شعرگوی، به فارسی.

منبع: دانشنامه ادب فارسی ۴/ ۲۶۷۸.

سیفی‌یوسف، ن. و یوسفوف، آ. فرهنگنامه حسین وفایی منبع مهمی برای بررسی آثار رودکی به شمار می‌رود، تاجیکستان شوروی، ۲۱ ژوئن ۱۹۵۸ م.

به قول نویسندگان کتاب، در فرهنگنامه تفسیری فارسی - تاجیکی حسین وفایی، زیر عنوان «گفتار رودکی» ۱۱۴ بیت از اشعار شاعر آورده شده است. از میان این ابیات، ۱۰۳ بیت با اشعاری که توسط سعید نفیسی پیدا شده، مطابقت دارد و ۱۱ بیت دیگر از شهرت چندانی برخوردار نیستند.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۸۱.

سیمینوف و دیگران. رودکی و عصر او، مجموعه مقالات، زیر نظر میرزایف، دوشنبه، فرهنگستان علوم جمهوری تاجیکستان، ۱۹۵۸ م.

این مجموعه شامل مقالات متعددی از پژوهشگران و نویسندگان تاجیک و روس نظیر سیمینوف، میرزایف، برتلس، بالدیروف، خراموف، صدرالدین عینی، هادی زاده، میرزازاده، عثمانوف، لازار، جلیل‌اف، حسین‌زاده و دیگران است و مطالبی چون عصر رودکی، آرامگاه شاعر، ارتباط وی با قرمطیان، قصاید رودکی و صنایع بدیعی در شعر او،

رباعی‌ها و قطعه‌های رودکی، دانشنامه قدرخان و اهمیت آن در بررسی و مطالعه نظم رودکی و آثار ادبی او، استمرار برخی از واژه‌های زبان عصر رودکی در لهجه‌های تاجیکی، ضرب‌المثل‌ها در میراث منظوم رودکی و رودکی در یادداشتهای مار و چایکین را دربر دارد.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۲۵ - ۲۶.

طاهر جان‌اف، عبدالرحمان. رودکی، احوال و آثار، تاریخ تحقیق، لنینگراد، ۱۹۶۸.

۴.

این کتاب به زندگانی و آثار رودکی اختصاص دارد. طاهر جان‌اف برای تألیف آن از منابع تاریخی و ادبی روسی، تاجیکی، ازبکی، گرجی، اروپایی و فارسی بهره گرفته است. مطالب کتاب در یک پیشگفتار و چهار باب: باب اول - در شرح احوال رودکی. باب دوم - درباره کوری رودکی. باب سوم - قرمطیان و ارتباط رودکی با آنان. باب چهارم - مسائل مربوط به آثار رودکی، نوشته شده است.

منبع: دانشنامه ادب فارسی ۱ / ۴۶۲ - ۴۶۳.

عبدالله / عبدالله‌اف، احمد. سبق رودکی، ۱۹۸۴ م.

منبع: دانشنامه ادب فارسی ۱ / ۶۳۰.

عینی، صدرالدین و دهاتی، عبدالسلام. استاد رودکی، استالین‌آباد، ۱۹۴۰ م.

Ustad Rudaki: Tratatibdihandogon: S.Aini, A.P.Dehoti, Stalinobad, 1940.

این کتاب، دومین اثر نسبتاً جامع درباره اشعار رودکی است. یکی از امتیازهای کتاب آن است که عینی پس از گذشت ۱۴ سال از تألیف نمونه ادبیات تاجیک، با همکاری دهاتی پژوهش‌های بیشتری در زمینه احوال و اشعار رودکی انجام داده و در آن اشعار دیگری از رودکی افزوده است. از دیگر ویژگی‌های بار ارزش کتاب آنکه نویسندگان آن برای نخستین بار اشعار فرهنگنامه تحفة الاحیاب اثر حافظ اوبهی را که از سروده‌های رودکی استفاده کرده، در اثر خود ذکر کرده‌اند. گفتنی است که عینی در استاد رودکی بر

رودکی - کتابها (غیر ایرانی) ۳۳

ریشه ناچسب نسبت رودکی به رود - نام یک ساز - خط بطلان کشیده و ثابت کرده که نسبت شاعر از قریه بنج رودک واقع در سمرقند ناشی شده است. با این حال، عینی خطاهای گذشتگان در مورد افسانه کور بودن رودکی را در این اثر تکرار کرده است. این کتاب با توضیحات و تصحیح براگینسکی (مسکو، بنگاه نشریات ادبی خارجی، ۱۹۵۹ م) نیز به چاپ رسیده است.

منابع: تاریخ ادبیات فارسی، برتلس / ۲۰۹؛ زبان فارسی در جهان ۱۳ / ۲۹۴؛ فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۸۶ - ۱۸۷؛ کتابشناسی رودکی / ۲۶.

عینی، صدرالدین. استاد رودکی، عصر او و دوران زندگی و خلاقیت هنری او، به تصحیح ای. س. براگینسکی، مسکو، نشریه مرکز انتشارات دولتی ادبیات خاورزمینی، ۱۹۵۹ م.

S.Aini: *Ustad Rudaki*, Epokha, zhizn, tvorchestvo. Sostavl. Prim. i red. I.S. Braginskogo. Moskva, 1959.

منبع: جهان ایرانشناسی ۱ / ۱۲۵۶.

عینی، کمال. قصیده در ایجادیات رودکی، ۱۹۵۸ م.
منبع: دانشنامه ادب فارسی ۱ / ۶۷۰.

کالپاکوف، آ. پ. بنیانگذار ادبیات کلاسیک تاجیکی، بدخشان شوروی، ۲۵ نوامبر ۱۹۵۵ م.

در این اثر، نویسنده نخستین خدمات رودکی در زمینه زبان ادبی تاجیکی را عدم استفاده او از واژه‌های عربی دانسته است. همچنین کالپاکوف موسیقی رودکی را جزء موسیقی کلاسیک تاجیکی می‌شمارد. او می‌گوید که افکار و آثار رودکی به مراتب از عصر خود پیشی گرفته است.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۸۷.

کریم‌اف، ع. و سعدی‌یُف، ص. رودکی (شعرها). دوشنبه، ۱۹۷۴ م.

این کتاب که در سی هزار نسخه منتشر شده از لحاظ تصحیح و توضیح آثار رودکی ارزش بسیاری دارد. در مقدمه آن آمده که هدف از نگارش کتاب تشخیص و تصحیح تصحیف‌ها یا تحریفات متن اشعار رودکی بر اساس منطق شعر بوده است. با این حال، تهیه‌کنندگان کتاب بر این تصریح دارند که رفع کامل نواقص و اشتباهات مآخذ اشعار رودکی و تعیین‌گونه اصلی سروده‌های شاعر به دلیل موجود نبودن نسخ اصلی و یا قدیمی متون امکان‌پذیر نبوده است. دیگر اینکه تهیه‌کنندگان رودکی (شعرها) بر خلاف سعید نفیسی و عبدالغنی میرزا یُف، اشعار این کتاب را بر حسب موضوع و محتوا دسته‌بندی کرده‌اند. گفته شده که هدف از فراهم آوردن کتاب به ترتیب فصل‌های «اشعار عاشقانه»، «رباعیات»، «قصیده و مدایح»، «مرثیه‌ها»، «اشعار پند و حکمت»، «مذمت و هجو»، «حسب حال»، «چیستان‌ها» و نظایر آن‌ها سهولت خواننده در کار جستجوی این اشعار بوده است، حال آنکه این امر باعث پیچیدگی و دشواری کار پژوهشگران و مراجعان کتاب شده است. افزون بر این، در بخش‌هایی از کتاب، روش انتخاب و تصحیح رعایت نشده و شش فصل آخر آن به سبک نفیسی تنظیم گردیده است. اما از تحقیقات با ارزش این اثر، تطبیق بیت‌ها از مثنوی‌های سروده شده در بحر رمل یا کلیله و دمنه و سندی‌نامه رودکی است که نتایج این تحقیقات در فصل «توضیحات» آمده است. در مجموع کتاب مذکور ۱۰۱۷ بیت از اشعار رودکی را دربر دارد و فاقد اشعار تازه‌ای از شاعر است.

منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۹۰-۱۹۲.

کمیساراف، د.س. آثار منظوم رودکی، همراه با ترجمه روسی، زیر نظر ا. براگینسکی (مسکو، دانش، ۱۹۶۴ م).

متن این اثر توسط د. س. کمیساراف پژوهشگر روسی تهیه شده و او به روش تصنیف‌های سعید نفیسی و متن‌شناسان تاجیک به کتاب آثار رودکی استناد کرده است. وجود ترجمه روسی اشعار رودکی به وسیله و. و. لیویک و س. ا. لپیکین از ویژگی‌های مهم این کتاب به شمار می‌رود. این اثر حاوی تمام اشعار شناخته شده رودکی تا زمان

تألیف است. کمیساراف متن تهیه شده توسط سعید نفیسی را بدون هیچ گونه تغییر در این مجموعه آورده و اشعار بازیافت شده شاعر به وسیله پژوهشگران تاجیک را نیز به آن افزوده است. جز آنها ۵۷ بیت از سروده‌های رودکی که توسط کاپراناف از نشر دوم لغت فرس اسدی طوسی استخراج شده، به این مجموعه الحاق گردیده است. در مجموع در این کتاب، ۹۷۹ بیت از اشعار رودکی تدوین شده و در فصلی جداگانه چهار قطعه از قصاید شامل ۳۹ بیت منسوب به قطران تبریزی نیز همراه با ترجمه روسی به چاپ رسیده است. تهیه‌کنندگان این اثر، اشعار رودکی را به دو بخش الف - اشعار اصلی رودکی و ب - آثار مشکوک تقسیم کرده‌اند. ارزش علمی آثار منتشر شده در این کتاب ناشی از دو فصل آن، یعنی مقاله‌های «درباره مهارت رودکی» از س. براگینسکی و «توضیحات تکستولوژی» تألیف همو با همکاری بهرام سیروس و ا. آذر است. نشر این کتاب چند سال پس از تدوین آن صورت گرفت، به همین سبب دیگر ابیات پریشان رودکی که در این فاصله به دست آمده، در فصل جداگانه‌ای با عنوان «علاوه‌ها» به کتاب الحاق گردید. گفتنی است که چاپ مسکو آثار منظوم رودکی از لحاظ درستی بازخوانی، ترجمه تحت‌اللفظی و تعیین اوزان اشعار رودکی دارای برخی نواقص است. منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۸۹ - ۱۹۰.

کویدزه، داوید ایوانویچ. رودکی (زندگی و آثار).

Rudaki (Zhizn'itvorchestvo). Vkn.: Rudaki, 857- 1957. Tbilisi, 1957, S. 25-68 - Nagruz.iaz. - Reziune narus. iaz.

منابع: دانشنامه ادب فارسی ۵ / ۴۵۷؛ کتابشناسی خاورشناسان / ۲۳۰، ۲۳۱.

گراسیموف، م.م. ابوالحسن جعفر رودکی (کار تقلید چهره شاعر)، تاجیکستان شوروی، ۱۳ آوریل، ۱۹۵۷ م، استالین‌آباد، ۱۹۵۹ م.

در این کتاب پروفیسور گراسیموف شرح مفصلی درباره کمک‌های مورخان، زبان‌شناسان، نویسندگان و پزشکان به او در زمینه تقلید از چهره رودکی آورده است.

منابع: کتابشناسی رودکی / ۸۹؛ محیط زندگی رودکی / ۲۹۱.

_____ . آزمایش تقلید تصویر مستند پنج رود از لحاظ اسکلت [تصویر احتمالی رودکی]. زیر نظر ک. عینی، دوشنبه، انتشارات دولتی تاجیکستان، ۱۹۵۸ م.
در کتاب مذکور، گراسیموف به شرح کلی چگونگی یافتن گور رودکی و آفرینش تصویر مستند او پرداخته است. مطالب یکی از فصول کتاب نیز به تجسس‌ها و حفريات مقبره رودکی در قریه پنج رود اختصاص دارد.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۲۷.

مجی، آ. امثال و ضرب‌المثل‌های رودکی [با معادل روسی آنها]، تاجیکستان شوروی، ۱۴ ژوئیه ۱۹۵۸ م.
این مقاله به تعدادی از پندها و اندرزها، امثال و ضرب‌المثل‌های رودکی که با امثال و ضرب‌المثل‌های ملت روس مطابقت دارد، پرداخته است.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۹۴.

مسلمانیان قبادیانی، رحیم. زبان و ادب فارسی در فرارود، مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، ج ۱، ۱۳۷۶ ش، صص ۴۲-۴۵.
در یکی از بخش‌های این کتاب با عنوان «نقد ادبی استاد رودکی» نویسنده ابتدا به پاره شعرهای بازمانده از رودکی اشاره داشته و آنها را به دو دسته: ۱- درباره دیگران و ۲- درباره خود تقسیم کرده است. مراثی رودکی در مرگ ابوالحسن مرادی و شهید بلخی - از شاعران معاصر رودکی - به عنوان نمونه‌هایی از دسته نخست آورده شده‌اند. اما نویسنده دسته دوم را خود به دو گروه قابل تقسیم دانسته است: ۱- در وصف خود، ۲- در وصف قهرمان (ممدوح).

به گفته مسلمانیان، نمونه‌های متعددی از اشعار رودکی وجود دارد که در آن شاعر به نوآور بودن خود و طبع نیکویش اشاره کرده است. نیز اشعاری از وی در دست است که همه در وصف قهرمان شاعر سروده شده‌اند؛ قهرمانی که از دیدگاه نویسنده می‌توان آن را امیران سامانی از جمله اسماعیل سامانی دانست.

رودکی - کتابها (غیر ایرانی) ۳۷

میرزازاده، خالق. رودکی، بنیانگذار، ادبیات کلاسیک فارسی - تاجیکی، مسکو، انتشارات دانش، ۱۹۵۸ م.

اثر مذکور در سه بخش تألیف شده است. بررسی مؤلف این موضوع را که رودکی تمام شیوه‌های اصلی نظم کلاسیک را آزموده و آنها را به حد کمال رسانیده، نشان می‌دهد. میرزازاده بر این باور است که رودکی یک شاعر ملی و نه یک سخنور مدیحه‌سراست. او می‌گوید که پیش از هرچیز باید او را در شمار شاعران پندگو آورد. وی همچنین آورده که انگیزه‌های اساسی شعر رودکی از خصایص عالی انساندوستی، عشق‌ورزی به مردم، عدالت و کسب دانش تشکیل یافته و انگیزه‌های افشاگرانه اجتماعی، ملامت ستمکاران و همدردی با انسان‌های ساده و عامی نقش مهمی در خلاقیت او داشته است.

منابع: جهان ایرانشناسی / ۱۲۵۴؛ دانشنامه ادب فارسی ۱ / ۸۸۲؛ کتابشناسی رودکی / ۲۸.

میرزایف. عبدالغنی. ابو عبدالله رودکی، [دوشنبه]، انتشارات دولتی تاجیکستان، ۱۹۵۸ م.

این کتاب در شش فصل نوشته شده و پژوهشی با ارزش در زندگی و خلاقیت رودکی به شمار می‌رود. در فصل اول آن، وضعیت آسیای میانه در عصر رودکی و زبان دری - فارسی و تاجیکی تشریح شده است. فصل دوم آن به تاریخ بررسی‌ها و مطالعات درباره خلاقیت رودکی توسط دانشمندان شرق و غرب اختصاص دارد. در فصل سوم زندگانی و احوال رودکی و نیز متون رودکی‌شناسی و عقاید خاورشناسان درباره شاعر آمده است. در این فصل مؤلف به ارتباط رودکی با قرمطیان توجه خاص داشته و از محل تولد و دفن او به تفصیل سخن رانده است. فصل چهارم کتاب آثار بازمانده از رودکی را دربردارد. در فصل پنجم مؤلف به افکار والای رودکی، انساندوستی و افشاگری‌های او بر ضد بی‌عدالتی‌های اجتماعی پرداخته است. فصل ششم به مقام رودکی در ادبیات تاجیکستان اشاره دارد. این کتاب افزون بر مطالب فوق شامل فرهنگ عناوین جغرافیایی، اسامی خاص و کتابشناسی آثار رودکی است.

منبع: جهان‌ایران‌شناسی ۱/ ۱۳۹۸؛ کتابشناسی رودکی ۲۹-۳۰.

_____ رودکی و انکشاف غزل در عصرهای ده تا پانزده میلادی، استالین‌آباد، ۱۹۵۷ م.

رساله‌ای در ادبیات‌شناسی است و پنج فصل را دربردارد. مطالب آن شامل آثار نظری رشید و طواط، شمس قیس رازی، نظامی عروضی، امین احمد رازی، قبول محمد و نیز میراث شعرای متقدم و تحقیقات دانشمندان متأخر است. مؤلف در این رساله نتیجه می‌گیرد که غزل در سده پنجم هجری، جدا از قالبی که داشته، بیشتر در مایه‌های عشقی بوده و به شکل گونه‌ای مستقل از شعر سربرآورده است. او شکل‌گیری غزل را حاصل فعالیت‌های ادبی رودکی دانسته و بر این باور است که عصر رودکی سرآغاز این دگرگونی در شعر بوده است. همچنین مؤلف می‌گوید که پیشرفت غزلسرایان در دوره‌های بعد به ویژه در سده دوازدهم میلادی، با اشعار سده دهم میلادی بخصوص سروده‌های رودکی همبستگی بسیار دارد.

منابع: جهان‌ایران‌شناسی ۱/ ۱۳۹۶؛ دانشنامه ادب فارسی ۱/ ۴۶۳؛ کتابشناسی رودکی/ ۳۰-۳۱.

_____ آثار رودکی، استالین‌آباد، ۱۹۵۸ م.

این کتاب به کوشش بهرام سیروس، کمال عینی، رسول هادی‌زاده، م. زند، س. تاج‌الدین‌اف، محمودفا بقایف و ظاهر احراری پژوهشگران آکادمی علوم تاجیکستان و به سرپرستی عبدالغنی میرزایف تدوین و تهیه شده است. با نشر این کتاب، مرحله مهم دیگری در متن‌شناسی آثار رودکی آغاز گردید. در تهیه این اثر، برای نخستین بار تمام آثار بازمانده رودکی به خط سریلیک برگردان شد، اما بازنویسی متن به سریلیک دشواری‌های بسیاری پدید آورد، زیرا آوانویسی و برگردان حروف پیچیدگی‌های کار را آشکار کرد. از این رو، بازخوانی نادرست متن و سپس فهم نادرست معنی را می‌توان از نواقص بزرگ این اثر دانست. اگرچه تغلیط و تصحیف متن در رسم الخط عربی اکثراً پنهان است، اما خط سریلیک نیاز به اعراب‌گذاری دقیق و ثبت خطی کامل آواها دارد. گفتنی است که بخشی از اشعار که به تازگی توسط پژوهشگران تاجیک و ایرانی بازیافت شده به آثار رودکی افزوده گردیده و در نهایت جامع‌ترین اشعار رودکی را با ۹۲۲ بیت

رودکی - کتابها (غیر ایرانی) ۳۹

از این شاعر همراه با اطلاعاتی از فرهنگنامه‌های ادبی و دیگر مآخذ به دست داده است. از مهم‌ترین و قدیمی‌ترین مآخذ اشعار رودکی در این کتاب، ترجمان‌البلاغه اثر رادویانی است. لغات و توضیحات افزوده شده به این کتاب از لحاظ شناخت ادبی اشعار رودکی اهمیت بسیاری دارد.

منابع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۸۸ - ۱۸۹؛ جهان‌ایران‌شناسی ۱ / ۱۳۹۸.

نصرالدین اف، عبدالمنان. رودکی (نسخه‌شناسی و نقد و بررسی اشعار بازمانده)، خجند، ۱۹۹۹ م.

کتابی به فارسی درباره اشعار رودکی است. مطالب آن به دو بخش تقسیم شده است: بخش اول، در شناخت و نقد و تحلیل اشعار رودکی و دیگر سخنوران ادبیات فارسی؛ بخش دوم، دیوان رودکی بر مبنای نشرهای پیشین اشعار وی همراه با مقاله‌های جداگانه‌ای از علی اشرف صادقی ول. ا. براگینسکایا و دیگر دانشمندان درباره اشعار باز یافته رودکی. به گفته نصرالدین اف، نشرهای مندرج در این کتاب، جامع‌ترین نشرهای فارسی اشعار بازمانده از استاد رودکی به شمار می‌روند. او می‌افزاید که از میان همه نشرها تنها یک مجموعه که توسط لیما صالح رامسری با عنوان نمونه اشعار رودکی تألیف و منتشر شده، در دسترس نیست. گفتنی است که در بخش دوم به دیوان رودکی سمرقندی که به کوشش سعید نفیسی و ا. براگینسکی به چاپ رسیده، استناد شده است. منابع: دانشنامه ادب فارسی ۱ / ۴۶۳؛ فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۲۰۰.

نورماتوف، م. عظمت رودکی، تاجیکستان شوروی، ۲۲ اکتبر ۱۹۵۸ م. در کتاب مذکور، نویسنده راز عظمت و حشمت نظم رودکی را در ملی بودن آنها، انتقاد تیزبینانه رودکی از بی‌عدالتی‌های اجتماعی و دعوت وی به نیکی و صلح و دوستی می‌داند. به گفته نورماتوف، حیات اشعار رودکی در طول یازده سده به دلیل زیبایی و جذابیت خاص خود بوده است. او همچنین می‌گوید که سروده‌های این شاعر تاجیکی با اشعار شاعران معاصر ما قرابت خاصی دارد. منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۰.

هادی زاده، رسول و افصح‌اف، انصار. ۱۰۰۰ مصراع رودکی، دوشنبه، عرفان، ۱۹۸۴ م.

این کتاب به مناسبت ۱۱۲۵ سالگی ابوعبدالله رودکی منتشر شده و حدود نیمی از اشعار بازمانده شاعر را دربر دارد. نویسندگان متن، از آوردن ابیات پریشان رودکی خودداری کرده و تنها به قصیده‌های کامل، غزل‌ها، قطعات، رباعیات، قصاید و غزل‌های ناتمام او پرداخته‌اند. این اشعار در ۴ بخش با عناوین: ۱- قصاید، پاره‌هایی از غزلیات، ۲- غزل‌ها، پاره‌هایی از غزلیات، ۳- قطعات، پاره‌هایی از اشعار گوناگون و ۴- رباعیات آمده است. تصحیح برخی از اشتباهات و نواقص نشرهای پیشین به خط سرلیک، از ویژگی‌های مهم این اثر به شمار می‌رود. بخشی از این تصحیحات در مقاله «تصحیح پانزده بیت رودکی» تألیف انصار افصح‌اف (نشریه ادبیات و صنعت، ۱۳ سپتامبر ۱۹۸۴ م) درج گردیده است. مقاله مقدماتی کتاب با عنوان «نظم جاودان و فروزان رودکی» از رسول هادی‌زاده و نیز واژه‌نامه‌ای که در آخر اشعار به صورت الحاقی آمده به ارزشی علمی کتاب افزوده است. بخش دوم کتاب مذکور ترجمه روسی اشعار رودکی را که بیشتر آنها توسط ت. استرشنیدا صورت گرفته، دربر دارد. در ۱۰۰۰ مصراع رودکی اشعاری درج شده که مسلماً از رودکی نیست. مانند دوییتی که سعید نفیسی، عبدالغنی میرزایف، ا. براگینسکی، خطیب رهبر، منوچهر دانش‌پژوه، جهانگیر منصور و دیگران آن را به قطران تبریزی نسبت داده‌اند.

منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۹۲ - ۱۹۳.

رودکی - بخشی از کتابها (ایرانی)

آصفی (مهدوی دامغانی)، تاجماه. آسمان و خاک، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، چ ۱، ۱۳۷۶ ش، صص ۳۶، ۳۷، ۴۳.

در این کتاب مباحث کلامی در شعر فارسی از سده چهارم تا هفتم هجری (از رودکی تا عطار) گزارش شده است. در فصل دوم کتاب، نویسنده به بررسی جلوه‌های مباحث الهیات در شعر رودکی تا قطران تبریزی پرداخته است.

آیتی، عبدالمحمد. شکوه قصیده، تهران، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، چ ۱، ۱۳۶۴ ش، ص دو.

در صفحه مذکور، مؤلف از تعلق قدیمی‌ترین قصیده‌های بازمانده به رودکی؛ احتمال نابودی قصاید شاعران معاصر رودکی یا سرایندگان پیش از او در رویدادهای تاریخی و اجتماعی دوران خود و نیز نابودی بیشتر سروده‌های رودکی سخن گفته است.

اثر آفرینان، زیر نظر سیدکمال حاج سید جوادی، با همکاری عبدالحسین نوایی، تکمیل و انجام حسین محدث زاده و حبیب‌الله عباسی، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی ایران، چ ۱، ۱۳۷۸ ش، ج ۳، ص ۱۴۶.

در بخشی از این کتاب، با استفاده از منابع بسیار به شرح حال و زندگانی رودکی از جمله: زادگاه وی؛ نایبانی مادرزادی او به زعم بیشتر تاریخنگاران؛ استادی رودکی در موسیقی و آواز؛ تبخّر او در موضوع‌های گوناگون شعر فارسی؛ انتساب رودکی به دربار سامانیان و آثار مشهور وی، پرداخته شده است.

احمدی، احمد و رزمجو، حسین. سیر سخن، مشهد، باستان، ۱۳۴۵ ش، ج ۲، صص ۳۵-۳۸.

در بخش دوم کتاب حاضر، زندگانی ابوعبدالله جعفر رودکی، تقریباً او به دربار امیرنصر سامانی و دریافت جوایز و صلات فراوان او از آن امیر، درجه والای سخن شاعر، سبک وی و آثار و اشعار بازمانده از او، بررسی شده است.

اداره چپی گیلانی، احمد. شاعران هم عصر رودکی، تهران، بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار یزدی، ۱۳۷۰ ش.

اسلامی ندوشن، محمدعلی. از رودکی تا بهار، تهران، نغمه زندگی، ج ۱، ۱۳۸۳ ش، ج ۱، صص ۴۳-۵۸، ۵۹.

در بخشی از این کتاب، به شرح حال شاعر از جمله مسئله نایبانی وی، تفسیر و شرح برخی از سروده‌های او و نمونه‌ای از اشعارش پرداخته شده است.

اقبال آشتیانی، عباس. تاریخ مختصر ادبیات ایران، به کوشش میرهاشم محدث، تهران، مؤسسه نشر هما، ج ۱، ۱۳۷۶ ش، صص ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۷، ۱۲۰، ۱۲۲، ۱۲۴، ۱۴۲، ۱۵۰، ۱۶۱، ۱۶۳، ۱۷۳-۱۷۵.

در این کتاب، اقبال افزون بر تخصیص صفحاتی به شرح حال نسبتاً کامل رودکی، اشعار و به ویژه کلیله و دمنه منظوم وی، به طور جداگانه مطالبی درباره ترقی و مکتب وی از طریق امیرنصر بن احمد سامانی و درباریان آن پادشاه، انتساب اختراع رباعی به رودکی از سوی مؤلف المعجم فی معاییر اشعار العجم همراه با نمونه‌هایی از اشعار حُمَریه، هجویات و اشعار حکمت‌آمیز و وصفی شاعر، آورده است.

امین‌پور، قیصر. سنت و نوآوری در شعر معاصر، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ج ۱، ۱۳۸۳ ش، صص ۲۵۲، ۲۷۴.

رودکی - بخشی از کتابها (ایرانی) ۴۳

در بخشی از این اثر آمده که در میان اشعار بازمانده از رودکی هیچ اشاره‌ای از نوآوری دیده نمی‌شود و اگرهم مفاخره‌ای دارد، در ارتباط با لفظ خوب و معانی آسان و توانایی بیان‌گوینده است. به گفتهٔ امین پور، استاد رودکی توجه، تأکید و حساسیت چندانی به نوآوری نداشته است.

بلیانی انصار کازرونی، شیخ ابوالقاسم بن ابی حامد بن نصر. مرقوم پنجم کتاب سَلَمُ السموات، به اهتمام و تصحیح و حواشی و تعلیقات یحیی قریب، تهران، علمی، چ ۱، ۱۳۴۰ ش، صص ۴۵، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴.

در کتاب فوق مطالبی دربارهٔ رودکی از جمله احوال شاعر و نقل قول سمعانی در الانساب و شمس قیس رازی در المعجم فی معایر اشعارالعجم در این مورد به همراه ابیاتی از وی آمده است.

بهار (ملک الشعرا)، محمدتقی. سبک‌شناسی، تهران، کتابهای پرستو، چ ۴، ۱۳۵۵ ش، ج ۱، صص ۲۲، ۱۹۳، ۲۳۲، ۲۴۸، ۲۵۳، ۳۳۴، ۳۵۰، ۳۹۱، ۴۰۷، ۴۱۰، ۴۱۳، ۴۳۸. در صفحات یاد شده از این کتاب، مؤلف بسیاری از سروده‌های استاد رودکی را به عنوان شواهدی بر مطالب خود به کار گرفته است.

بهزادی اندوهجردی، حسین. طنزپردازان ایران از آغاز تا پایان دورهٔ قاجار، تهران، داستان، چ ۱، ۱۳۸۳ ش، صص ۲۷-۲۹.

در صفحاتی از این کتاب از رودکی و وسعت مضامین شعری وی و نیز استادی او در انواع شعر از جمله هزل و طنز، با ذکر نمونه‌های متعدد، سخن رفته است.

بهشتی، احمد. رباعی‌نامه، تهران، روزنه، ۱۳۵۶ ش، این کتاب، جنگی از رباعیات، از جمله رباعیات استاد رودکی است.

بیانی، مهدی. کارنامهٔ بزرگان ایران، با همکاری اعضای شورای نویسندگان اداره کل

انتشارات و رادیو، تهران، اداره کل انتشارات و رادیو، ۱۳۴۰ ش (تاریخ مقدمه)، ص ۳۰۹-۳۱۰.

صفحاتی از این کتاب به زندگینامه ابو عبدالله رودکی با عنوان نخستین شاعر بزرگ ایران بعد از اسلام و بنیانگذار نظم فارسی، آثار او، مهارت وی در فن شاعری و تأثیر اشعارش بر دیگر شاعران برگزاری و نیز جشن ۱۱۰۰ سالگی او در تالار فردوسی دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، اختصاص یافته است.

بیهقی دبیر، خواجه ابوالفضل محمد بن حسین. تاریخ بیهقی، به کوشش خلیل خطیب رهبر، تهران، مهتاب-زریاب، چ ۱، ۱۳۷۸ ش، ج ۱، صص ۴۹، ۲۸۵ و ج ۳، ص ۹۳۰.

در این تاریخ عظیم و مشهور، مؤلف گاه برای روشن کردن مطالب خود از سروده‌های استاد ابو عبدالله رودکی استفاده کرده است.

پورمندان، مهران. دایرةالمعارف موسیقی کهن ایران، تهران، حوزه هنری، پژوهشگاه فرهنگ و هنر اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۹ ش، ص ۱۳۱.

تاریخ سیستان، ویرایش جعفر مدرس صادقی، تهران، نشر مرکز، چ ۱، ۱۳۷۳ ش، صص ۱۷۸-۱۷۹.

در این کتاب که نام مؤلف آن تاکنون مشخص نشده، قصیده مشهور استاد رودکی با عنوان «مادر می» ثبت شده است. به قول مؤلف، شاعر این سروده رادر مجلس امیر خراسان و سادات خوانده و در ازای آن ده هزار دینار از امیر مذکور دریافت کرده است.

تفضلی، احمد. تاریخ ادبیات ایران پیش از اسلام، به کوشش ژاله آموزگار، تهران، سخن، چ ۱، ۱۳۷۶ ش، صص ۱۱۶، ۳۰۲-۳۰۳.

در صفحات ذکر شده، مؤلف به کاربرد درست دو اصطلاح «زند» و «پازند» توسط رودکی، نظم کیله و دمنه او در ۳۲۰ ق در هنگام امارت نصر بن احمد سامانی و ابیات

اندک برجای مانده از این منظومه اشاره داشته است.

تمیم داری، احمد. کتاب ایران، تاریخ ادب فارسی، مکتب‌ها، دوره‌ها، سبک‌ها و انواع ادبی، تهران، انتشارات بین‌المللی الهدی، چ ۱، ۱۳۷۹ ش، صص ۵۴، ۸۶-۸۸، ۱۶۳-۱۶۵، ۱۸۲، ۱۸۴، ۲۰۱-۲۰۲، ۲۳۶، ۲۴۰.

مباحث ذکر شده در صفحات فوق شامل بسط و گسترش ادب فارسی در دوره سامانیان، رواج صله و حضور رودکی در این دوره، ابیات بازمانده از رودکی، بینایی یا نایب‌نایی وی، همزمانی تاریخ وفات او (۳۲۹ ق) با تولد فردوسی، کمی واژه‌های عربی در شعر رودکی، سبک خراسانی او، آمیختگی تعلیم و غنا در شعر رودکی، نظم کلیله و دمنه و سندبادنامه توسط رودکی، تسلط شعری او در قالب‌های گوناگون، حالت اندرزی قطعه‌های وی، مدح و ستایش در اشعار رودکی، نسبت اختراع رباعی و ۱۲ وزن عروضی به او، اهمیت رودکی در طبیعت سرایی، صورخیال رودکی، نزدیکی زبان قطران تبریزی به زبان وی، استخراج وزن رباعی از شعبه‌های بحر هزج توسط رودکی، رباعی‌های عاشقانه شاعر، نخستین چهارچوب کامل قصیده در شعر رودکی، زاد و بوم او، ارتباط رودکی با دربار سامانی و تأثیر آن در شیوه زندگانی وی، استفاده شاعر از یک راوی برای خواندن اشعارش، تعداد سروده‌های رودکی و اختلاف نظر پژوهشگران در این مورد، نظم ارداویرافنامه به وسیله رودکی، مرثیه سرایی شاعر، شناسایی و گردآوری اشعار او، زمان درگذشت وی، غزل‌های رودکی وار عنصری، اولین غزل به معنای مصطلح در شعر رودکی، قطعه سرایی رودکی و احتمال آفرینش نخستین قطعه توسط وی و سرانجام اولین کاربرد مضامین پند و اندرز در شعر رودکی است.

جاجرمی، محمد بن بدر. مونس الاحرار فی دقائق الاشعار، با مقدمه علامه محمد قزوینی، به اهتمام میرصالح طیبی، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی ایران، ۱۳۵۰ ش، ج ۲، ص ۴۵۳.

در باب خامس عشر (پانزده) این اثر که به اشعار مقفی اختصاص دارد، سروده‌ای از استادالشعرا رودکی با مطلع «آمد بهار خرم و با رنگ و بوی طیب / باشد هزار نزهت و

آرایش عجیب» ذکر شده است.

جامی، عبدالرحمن. بهارستان، به تصحیح اسماعیل حاکمی، تهران، انتشارات اطلاعات، چ ۳، ۱۳۷۴ ش، صص ۱۶، ۹۰، ۹۱، ۹۶، ۱۰۱.

مولانا عبدالرحمن جامی در این کتاب، شمه‌ای از احوال رودکی از جمله نابینایی مادرزادی او، مهارت وی در موسیقی، ثروت هنگفت شاعر در مقایسه با دیگر سرایندگان، حکایت سفر نصر بن احمد سامانی به هرات و قصیده مشهور رودکی همراه با نمونه‌هایی از اشعار وی را بیان کرده است.

حبیب‌اللهی، محمد. ارمغان نوید؛ مجموعه مقالات و اشعار استاد ابوالقاسم حبیب‌اللهی (نوید)، اصفهان، میثم‌تمار، چ ۱، ۱۳۶۳ ش، صص ۲۰۳، ۲۰۴. در صفحات یادشده از کتاب مذکور، نویسنده به ثروت بیکران رودکی از طریق هدایا و جوایز شاهان سامانی، داستان تأثیر شعر و آواز رودکی بر امیرنصر بن احمد و بیتی از شاعر در وصف جشن مهرگان اشاره دارد.

حقیقت (رفیع)، عبدالرفیع. فرهنگ شاعران زبان پارسی از آغاز تا امروز، تهران، شرکت مؤلفان و مترجمان ایرانی، چ ۱، ۱۳۶۸ ش، صص ۲۴۲-۲۴۳. در بخشی از کتاب مذکور به احوال رودکی، مسئله نابینایی وی، ثروت اندوزی او در دربار امیرنصر سامانی، نگون بختی رودکی در پیری، آثار وی و نمونه‌ای از اشعارش اشاره شده است.

حلبی، علی اصغر. تاریخ طنز و شوخ طبعی در ایران و جهان اسلامی، تهران، بهبهانی، چ ۱، ۱۳۷۷ ش، صص ۵۴-۳۵۸ و صفحات دیگر. بخشی از اثر حاضر به زندگینامه رودکی از جمله مقام ارجمند وی در شعر فارسی، اشعار فراوان و سبک رودکی، قصیده مشهور او - «بوی جوی مولیان» - دارایی بسیار شاعر، معشوق او به نام عیار، مایه‌های طنز موجود در قصیده «پیری» وی، هجوگویی

رودکی - بخشی از کتابها (ایرانی) ۴۷

سبک و بی آزار رودکی و تعداد اندک هجوهای او، اختصاص دارد.

خانلری (کیا)، زهرا. فرهنگ ادبیات فارسی دری، تهران، بنیاد فرهنگ ایران، ۱۳۴۸ ش (تاریخ مقدمه)، صص ۲۳۸-۲۳۹.

در این اثر، مؤلف به معرفی اجمالی رودکی شامل نام و کنیه و زادگاه وی، بینایی و نابینایی شاعر، حافظ قرآن بودن او در هشت سالگی، صدای خوش و بربط نوازی رودکی، نزدیکی او به دربار امیرنصر سامانی، تضمین اشعارش توسط شاعران پس از وی، لقب گرفتن رودکی به استاد شاعران، تعداد اشعار او، استادی وی در فنون مختلف شعر، ورود قطعاتی از اشعار قطران تبریزی به دیوان رودکی و نظم کلیله و دمنه به وسیله وی و اشعار اندکی که از آن باقی مانده پرداخته است.

خزانه دارلو، محمدعلی. منظومه های فارسی، تهران، روزنه، چ ۱، ۱۳۷۵ ش، صص ۷، ۸، ۴۶، ۴۷، ۹۳، ۳۸۵.

مؤلف در فصل اول این مجموعه زیر عناوین «مضامین و اوزان در منظومه های مثنوی»، «لیلی و مجنون»، «ساقی نامه» و در فصل دوم آن ذیل مدخل «عارف لاهوری» به رودکی اشاره دارد.

دامادی، محمد. مضامین مشترک در ادب فارسی و عربی، تهران، دانشگاه تهران، چ ۱، ۱۳۷۱ ش، صص ۷۸، ۱۰۸، ۱۲۷، ۱۲۹، ۲۴۹، ۲۹۸، ۳۱۱، ۳۳۸.

در صفحات یاد شده از کتاب مذکور، مؤلف از مضامین اشعار عربی سرایان ایرانی و عرب که با دورنمایه ها و مفاهیم شعر رودکی اشتراک دارد، سخن گفته است.

دبیر سیاقی، محمد. پیشاهنگان شعر پارسی، تهران، جیبی، چ ۲، ۱۳۵۶ ش، صص ۱۵-۶۶ و دیگر صفحات.

بخشی از این کتاب به رودکی اختصاص داشته و در آن مؤلف به شرح حال شاعر، ممدوحان او، قدرت تخیل و افکار وی، مهارت او در موسیقی، کتابها و رساله های

نوشته شده در باب وی و نمونه‌های متعددی از اشعارش توجه کرده است.

درگاهی، محمود. نقد شعر در ایران (بررسی شیوه‌های نقد ادبی در ایران از آغاز تا عصر جامی)، تهران، امیرکبیر، چ ۱، ۱۳۷۷ ش، صص ۱۰-۱۱.
در صفحات یاد شده از این اثر، مؤلف نخستین داور و ناقد هر شعری را شاعر همان شعر دانسته و برای اثبات این عقیده به بیتی از رودکی با مطلع: «شاد زی با سیاه چشمان شاد / که جهان نیست جز فسانه و باد» استناد می‌کند. به باور مؤلف، بی تردید شعر در تلقی رودکی، وسیله‌ای برای گزارش اندیشه‌ها و عواطف درونی خویش به دیگران بوده است؛ و او از طریق سرودن شعر به القای این اندیشه و پرده گرفتن از امیال و اندیشه‌های نهانی خویش پرداخته است.

رباعی نامه.

جُنگی از رباعیات برگزیده شاعران ایرانی از رودکی سمرقندی (سده چهارم هجری) تا نیما یوشیج (معاصر) است.

رزمجو، حسین. شعر کهن فارسی در ترازوی نقد اخلاق اسلامی، مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۶۶ ش، ج ۲، صص ۳۲، ۶۹، ۲۵۱، ۳۲۴.
مباحثی چون آغازگری رودکی در شعر مدحی با قصیدهٔ خمیهٔ «مادر می»؛ وجود مضامین فراوان از تعالیم اخلاقی اسلام در شعر رودکی؛ قیاس استواری و شکوه موجود در غزل‌ها و تشبیه‌های رودکی با ملک‌الشعراى بهار و شروع اشعار عبرت‌آموز در شعر فارسی توسط رودکی، در این کتاب وجود دارد.

رسمی، سکینه. نوای غیب در پردهٔ راز، تهران، مرکز بازشناسی اسلام و ایران، چ ۱، ۱۳۸۰ ش، صص ۱۳، ۱۷۷، ۲۰۱، ۲۱۶، ۲۲۰، ۲۴۲، ۲۴۷، ۲۷۷، ۳۵۰.
در این کتاب، تلمیحات قرآنی در شعر شاعران ایران از جمله رودکی بررسی شده است. از میان این گونه تلمیحات در شعر رودکی در این اثر می‌توان «ید بیضا»، «سه

رودکی - بخشی از کتابها (ایرانی) ۴۹

پیراهن یوسف»، «حسن یوسف» و جز آنها را ذکر کرد. به قول مؤلف، نخستین بار رودکی در دیوان خود «سه پیراهن یوسف» را مضمون مایه شعر خود قرار داده است.

رضازاده شفق، صادق. تاریخ ادبیات ایران، شیراز، دانشگاه پهلوی سابق (شیراز)، ۱۳۵۲ ش، صص ۱۳۱-۱۳۸.

در بخشی از این کتاب به احوال رودکی، تعریف دیگر شاعران از وی، سبک و افکار او و آثار و قصاید مشهورش اشاره شده است.

رنجبر، احمد. خراسان بزرگ (بحثی پیرامون چند شهر از خراسان بزرگ)، تهران، امیرکبیر، ج ۱، ۱۳۶۳ ش، صص ۵۳، ۶۷، ۱۴۹، ۱۷۳، ۱۸۸.

ابتدا مؤلف در صفحاتی از این کتاب به نقل از عوفی به قصیده مشهور «بوی جوی مولیان» رودکی، تأثیر پذیری نصر بن احمد سامانی از این قصیده، تشبیه رودکی به گوهر دربار سامانی و ذکر نام او در زمره بزرگان و سرشناسان ایران اشاره دارد. پس از آن به ستایش شهید بلخی از رودکی و شعری با مطلع: «پوپک دیدم به حوالی سرخس / بانگک بر برده به ابراندرا» به نقل از کتاب میرزایف می پردازد. زندگانی و آثار رودکی، نمونه‌هایی از اشعار وی، قوام و تکمیل شعر فارسی توسط رودکی و سرانجام ذکر «رودک» از قرای سمرقند به عنوان زادگاه این شاعر برجسته سده چهارم هجری از دیگر مطالب مؤلف در ارتباط با رودکی است.

رنگچی، غلامحسین. گل و گیاه در ادبیات منظوم فارسی تا ابتدای دوره مغول، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ج ۱، ۱۳۷۳ ش، صص ۳۹، ۴۰، ۵۳، ۶۰، ۸۰، ۸۴، ۹۴، ۱۰۰، ۱۱۷، ۱۲۱، ۱۳۳، ۱۵۱، ۱۵۴، ۱۸۸، ۱۹۹، ۲۰۲، ۲۱۶، ۲۲۲ و ۲۲۷ صفحات دیگر.

مؤلف در صفحات فراوانی از این اثر هنگام توصیف گل و گیاه و متعلقات آن اشعاری از استاد رودکی را به عنوان شاهد ذکر کرده است.

ریاحی، محمدامین. گلگشت در شعر و اندیشه حافظ. تهران، علمی، چ ۲، ۱۳۷۴ ش، صص ۳۶۱-۳۷۶.

بخشی از این کتاب به شعر «باد جوی مولیان...» که آن را حافظ شیرازی از رودکی تضمین کرده، بحثی درباره شأن نزول سروده مشهور «بوی جوی مولیان» یا «باد جوی مولیان» رودکی و شهرت وی به «پدر شعر فارسی» اختصاص یافته است.

زرین کوب، عبدالحسین. باکاروان حله، مجموعه نقد ادبی، تهران، علمی، چ ۱۰، ۱۳۷۶ ش، صص ۱۲-۱۸.

در این مجموعه، مؤلف بخشی را به احوال رودکی اختصاص داده و ابتدا تصویر غم‌انگیزی از روزگار پیری رودکی و مقایسه آن با دوران خوش او در بخارا ارائه می‌دهد. پس از آن به مسئله نایبایی یا کوری مادرزادی شاعر و اتفاق نظر کسانی چون دقیقی، ابوزراعۀ جرجانی، ناصر خسرو، محمد عوفی و دیگران در این مورد، می‌پردازد. اما خود با استناد به تشبیهات حسی فراوان و وجود دنیای رنگ در شعر رودکی، به این موضوع مشکوک می‌نگرد و می‌نویسد که یادآوری رودکی از روزگار جوانی خویش، کوری او را در سال‌های آخر عمر در اذهان می‌نشانند. سپس زرین کوب ضمن اشاره به رونق بازار شعر و ادب در درگاه امیران بخارا، به ویژه نصر بن احمد سامانی و نقش این امیر در تربیت رودکی، مطالبی در احوال شاعر شامل چگونگی پیوستن وی به دربار امیرنصر و کسب شهرت و ثروت بسیار او، تشبیهات و توصیفات لطیف و دقیق رودکی، آثار شاعر و شیوه شعر وی و سرانجام دوران پایانی و تاریک زندگانی رودکی به دست می‌دهد.

_____ سیری در شعر فارسی، تهران، نوین، چ ۱، ۱۳۶۳ ش، صص ۶، ۲۱۴-۲۱۹، ۵۰۳.

در بخش‌هایی از کتاب، نویسنده به شیوه نظم رودکی و قدرت وی در ابداع معانی، مقایسه خمیره‌های او با بشار بن برد و ابونواس - دو شاعر بزرگ عرب زبان - سروده‌های مشهور شاعر از جمله «بوی جوی مولیان»، «مادر می» و «پیری شاعر» و همچنین مختصری از شرح حال وی (به نقل از تاریخ گزیده) اشاره دارد.

رودکی - بخشی از کتابها (ایرانی) ۵۱

سبحانی، توفیق، ه. تاریخ ادبیات ایران (۱)، تهران، دانشگاه پیام نور، ۱۳۸۳ ش، صص ۱۶۳-۱۶۴.

در فصل هشتم این کتاب که به نظم و نثر فارسی در قرن سوم و چهارم هجری و شاعران و نویسندگان این دو قرن اختصاص دارد، مؤلف به شرح زندگانی استاد رودکی پرداخته و پس از اشاره به تولد او در روستای بُنج از قرای رودکِ سمرقند، مطالبی چون آواز خوش و چنگ نوازی نیکوی شاعر، ناینبایی او در اواخر عمر، ممدوحان وی (نصر بن احمد سامانی، ابوجعفر احمد بانویه، ماکان کاکي، ابوعلی بلعمی)، سبک و شیوه شعر رودکی، تعداد اشعار و نام آثار او را ذکر کرده است.

_____ تاریخ ادبیات ایران (رشته کتابداری)، تهران، پیام نور، چ ۱، ۱۳۷۹ ش، صص ۶۴-۶۵.

صفحات یاد شده از این اثر مطالبی چون: نام و کنیه و زادگاه رودکی، دوره و آغاز زندگانی او، آواز خوش و چنگ نوازی رودکی، بینایی و ناینبایی وی، استادی او در قصیده، غزل و مثنوی، القاب رودکی، تعداد اشعار وی، نظم کیله و دمنه و سندبادنامه توسط رودکی، تشابه میان نام ممدوح رودکی و قطران تبریزی، وفات شاعر و نمونه‌هایی از سروده‌های او را دربر دارد.

_____ تاریخ ادبیات (۱)، تهران، دانشگاه پیام نور، چ ۳، ۱۳۷۰ ش، صص ۱۴۳-۱۴۵.

این کتاب شامل مباحثی درباره رودکی نظیر کنیه و نام و لقب او، محل تولد شاعر، دوره وی، ویژگی‌ها و مضامین اشعارش، ناینبایی او به زعم بعضی و بینایی او به گمان بعضی دیگر به همراه شواهد شعری، انتساب رودکی به دربار سامانیان، ممدوحانش، نظم کیله و دمنه و سندبادنامه توسط وی، شعر رودکی در قالب‌های غزل و قصیده و مثنوی، استادی او، جهان بینی و سبک شعری رودکی، کثرت اشعار وی، خلط سروده‌های رودکی و قطران به سبب شباهت نام ممدوح آنان و سرانجام وفات شاعر است.

ستایشگر، مهدی. نام نامه موسیقی ایران زمین، تهران، اطلاعات، چ ۱، ۱۳۷۶ ش، ج

۳، صص ۲۴۸-۲۵۲.

در بخشی از کتاب مذکور، شمه‌ای از احوال رودکی و جایگاه وی در شعر فارسی، ویژگی شعر وی، مهارت او در موسیقی و چنگ نوازی، استادان وی در این هنر و نمونه‌هایی از اشعارش آمده است.

شروانی، جمال خلیل. نزهة المجالس، چهار هزار رباعی برگزیده از سیصد شاعر، به تصحیح و تحقیق محمد امین ریاحی، تهران، علمی، چ ۲، با تجدید نظر نهایی، ۱۳۷۵ ش، صص ۷۵، ۵۴، ۴۷، ۴۶، ۴۴، ۲۵، ۱۷.

در کتاب فوق، ابتدا مصحح در مقدمه از عدم ذکر رباعی‌های رودکی در این اثر سخن می‌گوید. پس از آن به شعر: «شاد زی با سیاه چشمان شاد» رودکی، اختراع رباعی توسط ایرانیان و آن هم رودکی، نمونه‌ای از رباعی / ترانه رودکی و نزدیکی سبک ابوالمعالی نحاس با شیوه او اشاره شده است.

شعر دوست، علی اصغر. چشم‌انداز شعر امروز تاجیکستان، تهران، انتشارات بین‌المللی الهدی، چ ۱، ۱۳۷۶ ش، صص ۱۴، ۱۵، ۱۸۱.

در بخشی از این اثر، از نقش بزرگ امیرنصر سامانی در شهرت و مالداري رودکی، پایه‌گذاری رودکی در مرحله رسمی شعر دری و قدمت این شاعر در میان شاعران مثنوی سرای فارسی زبان سخن رفته است.

شفق، اسماعیل. بوی جوی مولیان (نقد اجتماعی شعر دوره سامانیان)، همدان، نورعلم، ۱۳۷۸ ش، صص ۲، ۵، ۴۹، ۵۸، ۵۹، ۶۸، ۶۹، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰.

در این کتاب، مطالبی درباره رودکی از جمله نقل قول شمس قیس رازی در باب اختراع رباعی توسط شاعر (مقدمه) و الثفات امیرخراسان به شعر وی (مقدمه)، تأثیر پذیری رودکی از عقاید اسماعیلیه، قصیده «مادر می» وی، گفته پروفوسور ماری بویس در مورد تداوم شعر خیایی ایران از دوران گذشته به وسیله رودکی، و جه تشابه مضمونی میان ابیاتی از رودکی با ابونواس شاعر مشهور عرب و حسین بن منصور حلاج، نزدیکی

شعر رودکی با سروده‌های بشار سراینده عرب، اشاره شاعر به همچشمی و برابری خود با شعران عرب و تشبیه آزار و الم گاه گاه جهان به اذیت ناماداران در حق فرزندان و پرورندگان خویش و غافل بودن انسان از گردش روزگار در اشعاری از رودکی آمده است.

شفیعی کدکنی، محمدرضا. صور خیال در شعر فارسی، آگاه، چ ۸، ۱۳۸۰ ش، صص. نویسنده در بخشی از کتاب، به صور خیال و تصویرها در شعر رودکی پرداخته و یکی از دشواریهای تشخیص تصویرها و خیالهای شاعرانه در دیوان رودکی را، انتساب ابیات و عدم انتساب آنها به رودکی دانسته است. او می‌نویسد که خیال شاعرانه در دیوان رودکی، کم و بیش در قلمرو عناصر طبیعت سیر می‌کند و شاعر نفس طبیعت را با انسان و طبیعت جاندار می‌سنجد، به همین سبب تصاویر شعر وی جاندار و زنده است. پس از آن نویسنده به ذکر نمونه‌هایی از صور خیال رودکی در دیوان وی می‌پردازد. او در ادامه بررسی خود نتیجه می‌گیرد که در صور خیال شاعر تعداد عناصر ایرانی قدیم بیش از عناصر اسلامی و عربی است. به گفته شفیعی، در صور خیال رودکی امور ذهنی و انتزاعی، شکل امور حسی و مادی به خود گرفته‌اند و بندرت می‌توان در صور خیال وی تصویری یافت که امری انتزاعی را به امری انتزاعی پیوند داده باشد. نویسنده بیشترین نوع در میان صور خیال شاعر را، تشبیه دانسته است. از دیگر مطالب این مقاله می‌توان به گستردگی تصویر در شعر رودکی، تعداد اندک استعاره‌های وی، عدم اغراق گویی شاعر جز در حوزه مدح، شباهت شعر او به با برخی از گویندگان عربی به ویژه در حوزه خمريات، تخیل قوی رودکی، قابل پذیرش نبودن مسئله نابینایی مادرزادی او و تفاوت‌های شعر رودکی با بشار بن برد - شاعر عرب - اشاره کرد.

_____ موسیقی شعر، تهران، آگاه، چ ۲، ۱۳۶۸ ش، صفحات مختلف.

در بخش‌هایی از کتاب مذکور به مطالبی نظیر کاربرد ردیف‌های ساده و قافیه‌های عربی در اشعار رودکی، استفاده رودکی از قالب مثنوی، انتساب اختراع رباعی به رودکی و گفته پرفسور ماری بویس درباره ادامه شعر خنیاپی ایران توسط رودکی، اشاره شده است.

شکیبا، پروین. شعر فارسی از آغاز تا امروز، تهران، هیرمند، چ ۱، ۱۳۷۰ ش، صص ۴۵-۴۷.

این بررسی شامل ۱۲ فصل است. در فصل سوم آن با عنوان «وضع ادبی ایران در قرن چهارم و نیمه نخست قرن پنجم، مؤلف به احوال چند تن از شاعران پارسی گوی این دوره از جمله رودکی پرداخته است. او ابتدا با ذکر یک داستان به نفوذ تأثیر رودکی بر امیرنصر بن احمد سامانی اشاره می‌کند. سپس با آوردن ابیاتی از دقیقی و فردوسی به نابینایی شاعر می‌پردازد و تردید خود را درباره کوری مادرزادی وی با خواننده در میان می‌گذارد. در پایان احوال کوتاه شاعر، آثار و نمونه‌هایی از اشعار وی آمده است.

شمیسا، سیروس. انواع ادبی، تهران، فردوس، چ ۹، ویرایش ۳، ۱۳۸۱ ش، صص ۲۳۶، ۲۹۰، ۳۱۱، ۳۳۹، ۳۴۱.

در این کتاب، در بخش‌های مرثیه، قصیده، رباعی، تمام مطلع و ترجیع - غزل یا مسمط ترجیع از رودکی یاد شده است.

_____ سبک شناسی شعر. تهران، فردوسی، چ ۱، ۱۳۷۴ ش، صص ۲۴-۲۸، ۳۰، ۴۵، ۵۴، ۵۵، ۶۱، ۶۶، ۷۱، ۹۰، ۱۱۱، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۸۰، ۱۹۳، ۲۰۹، ۲۱۰، ۳۰۸، ۳۱۲، ۳۲۰، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۷۸، ۳۸۰، ۳۸۹.

در بخشی از این اثر، شمیسا از دوره سامانیان، ویژگی‌های سبک خراسان و شاعران برجسته این سبک و دوره، رودکی و تعداد اشعار او، تاریخ درگذشت شاعر و مختصات سبکی وی سخن می‌گوید. سپس از رودکی به عنوان واضع رباعی یاد کرده و به معرفی آثار بازمانده از وی شامل قصیده‌ها، غزلها و اشعار عاشقانه می‌پردازد. پس از آن به آن دسته از ابیات رودکی که به عنوان شاهد مثال برای واژه‌های دشوار و مهجور - یکی از مشخصات شعر رودکی همین اشتغال بر واژه‌های مهجور است - به کار رفته و از طریق فرهنگها به دست ما رسیده اشاره می‌کند. سپس شعر رودکی را نمونه کاملی از شیوه خراسانی می‌خواند. نخستین تجلی روح حماسی در شعر رودکی، ویژگی شادی و آموزه شادباشی و روح سهل‌گیری در بیشتر ابیات شاعر، آشنایی رودکی با زبان عربی و ورود تلمیح‌ها، تشبیه‌ها و استعاره‌های او از طریق عربی به فارسی، مطالعه کتابهای بلاغت

عربی توسط رودکی، نمونه‌های شعری وی و جز آنها از دیگر مباحث مطرح شده در این کتاب است.

_____ . سیر غزل در شعر فارسی (از آغاز تا امروز)، تهران، فردوس، چ ۱، ۱۳۶۲، ش، صص ۳، ۶، ۱۰، ۱۱، ۱۴، ۲۳، ۴۱-۴۵، ۵۱، ۲۰۲، ۲۲۲، ۲۴۵، ۲۴۶، ح ۲۴۸، ح ۲۶۸. مؤلف در صفحات مذکور از نوازندگی و غزلسرایی رودکی، امیرنصر سامانی و تأثیر شعر و موسیقی رودکی بر وی، برپایی شعر فارسی توسط شاعرانی چون رودکی و شهید بلخی، مسلم بودن رودکی در غزل و موسیقی عهد سامانیان، صوت دلکش او، انتقال میراث خنیاگران پیش از اسلام به شاعر، ثروت رودکی، اشعار ملحون - سروده‌های ضربی آهنگی - وی، احوال رودکی و تعداد اندک غزلهای او یاد کرده است.

_____ . سیر رباعی در شعر فارسی، تهران، آشتیانی، ۱۳۶۳، ش، صص ۱۸، ۲۰، ۲۳، ۲۵، ۲۶، ۳۱، ۴۲، ۴۷، ۱۷۹، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۴۸.

در صفحات یاد شده از اثر حاضر، مؤلف به مطالبی درباره رودکی پرداخته است. اهم این مطالب عبارتند از: داستان شمس قیس در المعجم فی معاییر اشعار المعجم در اثبات انتساب اختراع رباعی به رودکی؛ داستان دولتشاه سمرقندی در تذکرة الشعرا مبنی بر اختراع رباعی توسط ابودلف عجلی و وهب بن الکعب (که مؤلف هر دو داستان را ساختگی دانسته است)؛ تکمیل، تثبیت و شهرت رباعی به وسیله رودکی؛ ذکر نام رودکی به عنوان نخستین شاعری که رباعیات از وی بازمانده؛ فقدان منابعی حاکی بر غزلسرایی رودکی؛ مهارت شاعر در نوازندگی و آوازخوانی؛ ثبت نخستین رباعی‌های هجوآمیز در دیوان رودکی و روایت اختراع وزن رباعی (هزج) توسط رودکی از شمس قیس در المعجم.

صبور، داریوش. آفاق غزل فارسی، تهران، نشر گفتار، چ ۲، ۱۳۷۰، ش، صص ۱۰۳ - ۱۰۶، ۱۰۹ - ۱۱۸، ۱۵۰ - ۱۵۴ و دیگر صفحات.

در این اثر، مطالبی نظیر وجود روایات گوناگون و مشابه در باب شعرخوانی رودکی همراه با نوای موسیقی - به ویژه قصیده «بوی جوی مولیان» - غنایی بودن و نه عاشقانه بودن قصیده مذکور، پرچمداری شعر فارسی توسط رودکی؛ جایگاه شاعر نزد

معاصرانش؛ قول عوفی، نظامی عروضی، سمعانی و ابوحیان توحیدی در مورد ناینبایی رودکی؛ صحیح بودن اطلاق غزل به جای قصیده به سروده «بوی جوی مولیان»؛ مقاله «چاسر ایرانی» به قلم چارلز پیکرینگ؛ اعتقاد ادوارد براون به شباهت میان رودکی و باربد؛ خردگیری کسانی چون دولتشاه سمرقندی به قصیده «بوی جوی مولیان»؛ همسانی اشعار بایرون شاعر انگلیسی و رودکی و جز آنها بررسی شده است.

صفا، ذبیح‌الله. تاریخ ادبیات در ایران، ابن سینا، چ ۶، ۱۳۴۷ ش، ج ۱، صص ۳۷۱-۳۸۹.

در این نوشتار، مؤلف ابتدا با بهره‌گیری از مآخذی چون الانساب سمعانی؛ تذکره الشعرا دولتشاه سمرقندی و مجمع‌الفصحاح رضاقلی خان هدایت به ذکر نام، کنیه، نسب و لقب رودکی می‌پردازد و در این موارد، قول سمعانی را از دیگران درست‌تر می‌داند. پس از آن، شرح حال رودکی از جمله تاریخ تولد و زادگاه او، هوش سرشار وی در کودکی؛ خوش صدایی و بربط نوازی رودکی؛ دیدگاه‌های سمعانی، نظامی عروضی، ابوزراعۀ معمری، ابوحیان توحیدی و صاحب تاریخ سیستان دربارهٔ بینایی یا ناینبایی رودکی، ثروت‌اندوزی او از طریق انعام و هدایای امیرنصر سامانی و وزیران و رجال دربار وی؛ اختلاف تذکره‌نویسان و نویسندگان در سال وفات او؛ ممدوحان شاعر؛ تمجید شاعران و نویسندگان ایرانی از رودکی؛ کثرت اشعار وی و قول رشیدی سمرقندی، نجاتی نیشابوری و محمد عوفی در این مورد؛ آثار رودکی و نمونه‌های چندی از سروده‌های وی را بررسی می‌کند.

_____ گنج سخن (شاعران بزرگ پارسی‌گوی و منتخب آثار آنان)، تهران، دانشگاه تهران، چ ۵، ۱۳۵۴ ش، ج ۱، صص ۱-۱۴.

جلد نخست این اثر (از رودکی تا انوری) با زندگینامه کوتاهی از ابو عبدالله جعفر بن محمد رودکی آغاز شده و ضمن آن سروده‌هایی از شاعر از جمله «دانش»؛ «مادر می»؛ «بهار»؛ «پیری»؛ «شادزی» و جز آنها آمده است.

_____ . مختصری در تاریخ تحول نظم و نثر پارسی، تهران، ققنوس، چ ۱۵، ۱۳۷۷ ش، صص ۱۷-۱۸.

در فصل دوم این کتاب ذیل مدخل «شعر فارسی در قرن چهارم»، مؤلف از رودکی به عنوان یکی از نوابغ بزرگ ادب پارسی یاد کرده و مطالبی دربارهٔ احوال وی، آثار و شیوهٔ اشعار شاعر، نمونه‌هایی از ابیات او و سرانجام مشهورترین معاصران وی آورده است.

طالبیان، یحیی. صور خیال در شعر شاعران سبک خراسانی، کرمان، مؤسسه فرهنگی و انتشارات عماد کرمانی، چ ۱، ۱۳۷۸ ش، ص ۱۰۹-۱۲۶ (به اختصار).

در این کتاب، مؤلف بخشی را با عنوان «افسون تشبیه در شعر رودکی» آورده و می‌نویسد همان طور که صور خیال و بیان هر کس شیوهٔ خاصی دارد که ویژهٔ خود اوست، رودکی از شاعران آغازگر شعر فارسی نیز علی‌رغم اشعار اندک بازمانده از او، دارای شخصیت مستقل شعری است و در اشعارش پرده‌های گوناگونی از خیال شاعرانه به نمایش می‌گذارد که اصلی‌ترین صور آنها تشبیه است. پس از آن مؤلف به ضرورت تشبیه در شعر و بررسی آن در سروده‌های رودکی می‌پردازد و بر اساس تقسیم بندی‌های سنتی کتاب‌های بلاغت، تشبیهات شعر رودکی را به چند دسته بخش می‌کند:

الف - تشبیه حسی به حسی (تشبیه محسوس) که در اشعار شاعر جایگاه ویژه‌ای دارد، چون تشبیه ریگ آمو به پرنیان، ب - تشبیه عقلی به حسی، مانند تشبیه دانش به چراغ روشن، ج - تشبیه حسی به عقلی، نظیر تشبیه شراب به خواب در دیدهٔ بی‌خواب، د - تشبیه عقلی به عقلی، مانند تشبیه فخر به معما و همت به شرح معما، ه - تشبیه جمع و تسویه نظیر این بیت:

سپیده سیم زده بود دُرّ و مرجان بود ستاره سحری بود و قطره باران بود
و- تشبیه مفروق مانند این بیت:

بت پرستی گرفته‌ایم همه این جهان چون بت است و ما شب‌نم
ز - تشبیه مرکب، نظیر این بیت:

لاله میان کشت بخندد همی ز دور چون پنجه عروس به حنا شده خضیب
ح - تشبیه و تمثیل، مانند این بیت:

زندگانی چو کوته و چه دراز نه به آخر بمُرد باید باز
پس از آن مؤلف به مطالبی چون ادات تشبیه در شعر رودکی، مرز تشبیه و استعاره در شعر رودکی، اضافهٔ تشبیهی در شعر رودکی، منبع الهام تشبیهات در شعر رودکی،

اساطیر ایرانی و سامی در شعر رودکی، رنگ اعتقادی و مذهبی در شعر رودکی، تشبیهات رودکی از نظر صوری و ساختاری، استعاره و مجاز و کنایه در شعر رودکی و نظایر آنها می‌پردازد.

طهماسبی، طغرل. موسیقی در ادبیات، تهران، انتشارات رهام، ۱۳۸۰ ش، ص ۳۳۷.

عبادیان، محمود. درآمدی بر سبک‌شناسی در ادبیات، تهران، مؤسسه انتشارات آوای نور، چ ۲، ۱۳۷۲ ش، صص ۷۰-۷۲.

در بخشی از این کتاب، نویسنده به بررسی، محتوا و سبک و عناصر سبکی یکی از چکامه‌های استاد رودکی با مطلع:

تا جهان بود از سر آدم فراز کس نبود از راز دانش بی‌نیاز
پرداخته است.

غروی، مهدی. آرامگاه در گستره فرهنگ ایرانی، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، چ ۱، ۱۳۷۶ ش، ص ۲۹۰.

در این اثر، مؤلف اشاره کوتاهی در مورد زادگاه استاد رودکی - قریه پنج رودک در تاجیکستان - و افتتاح بنای جدید آرامگاه او در ۱۹۵۸ م با حضور نماینده ایران دارد.

غلامرضایی، محمد. داستانهای غنایی منظوم، از آغاز شعر فارسی دری تا ابتدای قرن هشتم، تهران، فردابه، چ ۱، ۱۳۷۰ ش، صص ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۲۱۸.

در صفحاتی از کتاب مذکور، نویسنده به آغازگری رودکی در طرح مثنوی و سرودن داستانهای کهن ایران در زبان فارسی؛ منظومه کیلیله و دمنه شاعر، اصل هندی و مترجمان عربی و فارسی آن؛ جایگاه اثر یاد شده در تاریخ ادب فارسی، مشخصات و تاریخ نظم این منظومه، منظومه‌های دیگر رودکی نظیر سندبادنامه و مشخصات آنها و همچنین آشنایی شاعر با داستان لیلی و مجنون و تأثیرپذیری وی از این داستان در اشعارش، اشاره داشته است.

رودکی - بخشی از کتابها (ایرانی) ۵۹

_____ . سبک‌شناسی شعر پارسی از رودکی تا شاملو، تهران، جامی، چ ۱، ۱۳۸۱
ش، ویرایش ۲، ص ۶۲-۶۳.

نویسنده در فصل سوم این کتاب با عنوان «سبک شعر دوره سامانی / سبک خراسانی» بخشی را به رودکی اختصاص داده و ابتدا از او به عنوان نخستین شاعر بزرگ و پر شعر فارسی دری و جایگاه وی و شعرش در نزد عرب و عجم و شاعران پس از او یاد می‌کند. پس از آن نیز مطالبی درباره سبک شعر رودکی و تأثیر موسیقی در سروده‌های او آورده است. به اعتقاد غلام‌رضایی چون استاد رودکی با خواننده اشعارش ساده و صریح و صمیمی سخن می‌گوید، کلامش تأثیر ویژه‌ای دارد. همچنین مؤلف می‌گوید که شاعر در اشعارش از تشبیه فراوان استفاده کرده و تشبیه‌ها و توصیفات او افزون بر زیبایی و لطافت، از دقت برخوردار است. در پایان، مؤلف پس از اشاره به سهولت معانی شعر رودکی و استادی او در انواع شعر می‌نویسد که وی نخستین شاعری است که توجه به فکر در شعرش جایگاه ویژه‌ای دارد و می‌توان گفت که نوعی تفکر خیّامی در برخی از سروده‌هایش دیده می‌شود.

فرّخ، محمود. نمونه شعر فارسی، تهران، بنیاد فرهنگ ایران، ۱۳۵۵ ش، صص ۱۱-۲۲.
در صفحات یادشده از این کتاب، گلچینی از اشعار رودکی شاعر بزرگ و برجسته سده چهارم هجری بدون هیچگونه شرحی آمده است.

فرشیدورد، خسرو. لغت‌سازی و وضع و ترجمه اصطلاحات علمی و فنی یا زبان‌شناسی برای زبان فارسی (ترجمه و نگارش)، تهران، حوزه هنری، پژوهشگاه فرهنگ و هنر اسلامی، چ ۱، ۱۳۸۰ ش، صص ۸۵، ۱۸۱، ۲۲۹، ۴۰۸، ۵۶۴، ۵۷۹، ۶۵۹، ۶۸۹، ۶۹۱، ۷۰۹.

فروزانفر، بدیع‌الزمان. تاریخ ادبیات ایران (بعد از اسلام تا پایان تیموریان)، به کوشش عنایت الله مجیدی، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۳ ش، صص ۹۳-۱۰۳.

اسم و نسب و مولد رودکی، مسئله نایبایی وی، جایگاه والای رودکی در میان امرا و بزرگان عصر خویش از جمله امیرنصر سامانی، ابوالفضل بلعمی و ماکان بن کاکي، اشعار رودکی و کهن‌ترین مآخذ آنها، قدرت شاعری رودکی، بدفرجامی و تاریخ وفات وی از مطالبی است که در این کتاب به آنها پرداخته شده است.

_____ سخن و سخنوران، تهران، خوارزمی، چ ۲، ۱۳۵۰ ش، صص ۱۸-۲۵.
در صفحاتی از این کتاب مؤلف به احوال رودکی پرداخته است. مطالبی چون زادگاه شاعر، سبک و شیوه نظام او، کثرت اشعارش، نایبایی مادرزادی وی و رد انتساب یکی از مراثی رودکی به ابوالحسن مرادی، در این زندگینامه جای دارند. در پایان برخی از سروده‌های رودکی آورده شده است.

فروغی، محمدعلی. تاریخ ادبیات فارسی، تهران، مطبعه میرزا علی اصغر، ۱۳۳۲ ش، صص ۸۳-۱۰۵.

فروغی در کتابش بخش نسبتاً زیادی را به رودکی اختصاص داده است. مطالب این بخش شامل زادگاه رودکی - رودک - سبب تخلص شاعر، مسئله نایبایی وی، حشمت و شوکت او در دربار آل سامان - به ویژه امیرنصر بن احمد - نقل قول نظامی عروضی در چهار مقاله درباره سفر طولانی امیرنصر به هرات و بازگرداندن او به بخارا از طریق سروده «بوی جوی مولیان» رودکی، دارایی فراوان شاعر، دانش‌های گوناگون وی و دیگر مسائل در ارتباط با اوست.

فریور، حسین. تاریخ ادبیات ایران و تاریخ شعرا، تهران، امیرکبیر، چ ۱۵، ۱۳۵۲ ش، صص ۸۸-۹۲.

در فصلی از کتاب حاضر، بخشی به ادبیات دوره سامانی اختصاص یافته که در آن نویسنده به ذکر احوال چند تن از شاعران این عهد از جمله رودکی پرداخته است. در ارتباط با رودکی، فریور به مسائلی چون امکان ضعیف نایبایی مادرزادی شاعر؛ مهارت وی در بیشتر علوم اسلامی؛ فهم و هوش سرشار رودکی و روشن بینی خاص او؛ طبع روان و چنگ و آواز دلنشین رودکی؛ قول نظامی عروضی درباره داستان بازگشت

رودکی - بخشی از کتابها (ایرانی) ۶۱

امیرنصر سامانی از بادغیس هرات به بخارا با تأثیرپذیری از قصیده «بوی جوی مولیان» و نوای چنگ شاعر؛ اکرام بسیار رودکی توسط ابوالفضل بلعمی وزیر امیر نصر و ممدوح شاعر؛ وفات رودکی و آثار و سبک وی اشاره دارد.

قافله باشی، سیداسماعیل. پژوهشی در سبک‌های شعر فارسی، قزوین، حدیث امروز، چ ۱، ۱۳۸۰ ش، صص ۹، ۱۳، ۱۹، ۲۱، ۲۲، ۲۴، ۳۲، ۱۴۹، ۱۵۰. قافله باشی در صفحاتی از کتاب خود به برتری رودکی بر دیگر قطعه سرایان عهد سامانی؛ پند و اندرزهای منظوم یا اشعار تعلیمی رودکی نظیر منظومه کلیل و دمنه؛ مرثیه شاعر از جمله مرثیه در سوگ شهید بلخی و قول شبلی مبنی بر آغاز شعر فارسی توسط رودکی اشاره دارد.

کاظمی، محمدکاظم. شعر پارسی، مشهد، مؤسسه فرهنگی، هنری و انتشاراتی ضریح آفتاب، چ ۱، ۱۳۷۹ ش، صص ۱۲۳-۱۲۷.

مؤلف در این مجموعه شعر، پاره‌ای از سروده‌های سرایندگان متقدم، متأخر و معاصر ایران از جمله رودکی را آورده است. قصیده‌های «بوی جوی مولیان» و «پیری» رودکی نمونه‌ای از آثار او در این مجموعه هستند.

_____ . روزنه، مجموعه آموزش شعر، مشهد، شورای شعر کانون شاعران و نویسندگان امور تربیتی خراسان، چ ۱، ۱۳۷۷ ش، صص ۴۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۲۶۵، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۹۰، ۳۹۵.

بخشی از این کتاب مباحثی در بلاغت شعر رودکی، زبان شعری او، مصراع‌ی از قصیده «پیری» شاعر - مرا بسود و فرو ریخت هر چه دندان بود - مکتب شعری رودکی، مطرح بودن او در میان شاعران سبک خراسانی و درک و احساس در سروده‌های رودکی، دارد.

کامگار پارسی، محمد. رباعی و رباعی سرایان از آغاز تا قرن هشتم هجری، به کوشش اسماعیل حاکمی، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۲ ش (شماره مسلسل ۳۳۳۳)،

صص ۳، ۱۳، ۱۷، ۵۱، ۶۲، ۶۶، ۷۲، ۷۳، ۸۹، ۹۵، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۸۹، ۱۹۸، ۲۰۳، ۲۱۹، ۲۲۵، ۲۲۸، ۲۵۰، ۲۶۵، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۷، ۲۸۳، ۲۸۸، ۲۹۵.

در صفحاتی از این کتاب، اشاره نظامی عروضی مؤلف چهارمقاله به داستان نصر بن احمد سامانی و قصیده شورانگیز رودکی برای وی (بوی جوی مولیان)، قول دکتر محمد جعفر محبوب درباره پختگی و عمیق بودن رباعی های رودکی و دو شاعر معاصرش، گفته استاد پرویز ناتل خانلری درباره وجود رباعی های رودکی در نیمه دوم سده سوم هجری، به اثبات رسیدن دیرینه گی ترانه از طریق شیوایی، پختگی و رسایی ترانه های رودکی، امکان ساختگی بودن داستان دیگران در مورد اختراع رباعی توسط شاعر مذکور و یا فرزند امیر یعقوب لیث صفاری، احوال مختصر رودکی و نمونه های فراوانی از سروده های او، آمده است.

گلبن، محمد. بهار و ادب فارسی، با مقدمه غلامحسین یوسفی، تهران، جیبی - فرانکلین، ج ۲، ۲۵۳۵ (۱۳۵۵ ش)، صص ۲۳۸-۲۴۲.

گلبن در این کتاب آورده که محمد تقی بهار (ملک الشعرا) با توجه به منابع و مآخذ و ردّ برخی دیدگاهها درباره قصیده «نونیه» رودکی - اثبات کرده که این قصیده از سروده های رودکی است. همچنین او آرزو کرده که اسناد دیگری پیدا شود تا رفته رفته قصاید رودکی از میان اشعار دیگران بیرون آمده و دیوانی از وی ترتیب یابد.

محبوب، محمدجعفر. سبک خراسانی در شعر فارسی، تهران، سازمان تربیت معلم و تحقیقات تربیتی، ۱۳۴۵ ش، صص ۲۸-۲۹ و صفحات زیاد.

در بخش هایی از این کتاب، نویسنده به زندگانی و احوال رودکی، کثرت اشعار وی، تأثیر او در تکامل و ترقی شعر فارسی، تعداد ابیات بازمانده از وی و نیز ویژگی های سبک شعر او توجه داشته است.

_____ درباره کلیل و دمنه، تهران، خوارزمی، ج ۲، ۱۳۴۹ ش، صص ۳۲، ۴۶، ۶۲، ۱۱۲، ۱۲۲، ۱۲۴، ۱۲۷، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۹، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۸.

در بخشی از کتاب حاضر، محبوب به مطالبی در ارتباط با استاد رودکی، مانند:

رودکی - بخشی از کتابها (ایرانی) ۶۳

ترجمه فارسی و منظوم کلیله و دمنه توسط وی، قول حکیم فردوسی درباره نظم کلیله و دمنه رودکی بر اساس ترجمه فارسی ابوالفضل بلعمی وزیر امیرنصر بن احمد سامانی، سخن مولانا حسین واعظ کاشفی مؤلف انوار سهیلی در مورد آفرینش منظومه مذکور به دستور امیر نصر، اقوال حاجی خلیفه مؤلف کشف الظنون و ثعالبی درباره این منظومه و وجود دو روایت: یکی قول فردوسی که می‌گوید ترجمه فارسی و منثور کلیله و دمنه برای تبدیل به نظم در اختیار رودکی قرار گرفت و دیگر روایت ثعالبی که می‌نویسد رودکی منظومه خود را بر اساس متون گوناگون آغاز کرد، پرداخته است.

مدبری، محمود. شرح احوال و اشعار شاعران بی دیوان، در قرن‌های ۳-۴-۵ هجری قمری، تهران، پانوس، چ ۱، ۱۳۷۰ ش، صفحات متعدد.
در صفحات فراوانی از این کتاب به رودکی اشاره شده است. برای اطلاع بیشتر از آن به فهرست اعلام کتاب مذکور (ص ۶۸۱) رجوع کنید.

مدرس تبریزی، محمدعلی. ریحانة الادب فی تراجم المعروفین بالکینة و اللقب (کنی و القاب)، تهران، خیام، چ ۲، ۱۳۴۹ ش، ج ۲، صص ۳۳۸-۳۴۲.
در این اثر، مؤلف به مطالبی درباره رودکی مانند: نام و کنیه وی، نابینایی او از کودکی، توانایی رودکی در موسیقی، ویژگی‌های اشعارش و شمار آنها، آمیختگی سروده‌های رودکی با اشعار قطران تبریزی، تقرب شاعر به دربار امیرنصر سامانی، نظم کلیله و دمنه، ثروت بسیار او، داستان اقامت بیش از حد امیرنصر در هرات و بازگشت او به بخارا پس از شنیدن قصیده مشهور «بوی جوی مولیان»، تقلید ناموفق امیر معزی شاعر از قصیده یاد شده، انتساب کتاب تاج المصاדר در لغت فارسی به رودکی، دیوان ۱۱۵۴ بیتی شاعر (تهران، ۱۳۱۵ ش)، انتساب رودکی به ده «رودک» از دهات سمرقند یا بخارا، استادی رودکی در نواختن سازهای گوناگون و مسائل دیگر اشاره داشته است.
مستوفی قزوینی، حمدالله بن ابی بکر بن احمد بن نصر. تاریخ گزیده، به اهتمام عبدالحسین نوایی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۳۹ ش، صص ۳۷۵، ۳۷۹، ۷۳۲.
در صفحات یاد شده از این تاریخ، مؤلف به طرح مسائلی پیرامون رودکی از جمله:

دریافت صله فراوان او از ابوجعفر احمد بن محمد لیثی - نبیره طاهر بن محمد بن عمرو لیث صفاری - به مناسبت ارسال قصیده مشهور خود «مادر می» برای آن امیر، بازگشت نصر بن احمد سامانی از هرات به بخارا با تأثیر از قصیده معروف «بوی جوی مولیان» رودکی و احوال مختصر شاعر، پرداخته است.

مشیر سلیمی، علی اکبر. شاعران کور، تهران، علمی، ۱۳۴۴ ش، صص ۱۰۰-۱۳۸. در بخشی از این کتاب، نویسنده به رودکی، اوضاع عصر او، محبوبیت وی نزد امیرنصر بن احمد سامانی - پادشاه وقت سلسله سامانی - سبک اشعار رودکی، افکار و آثار او و همچنین نمونه‌هایی از اشعار شاعر اشاره دارد.

معین، محمد. مزدیسنا و ادب فارسی، به کوشش مهدخت معین، تهران، دانشگاه تهران، چ ۱، ۱۳۶۳ ش، ج ۲، صص ۱۷، ۲۳، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۳۰، ۳۱. مؤلف در صفحات ذکر شده، مطالبی در باب کتاب زندگی و احوال رودکی تألیف سعید نفیسی و همچنین ابوطیب مصعبی یکی از ممدوحان استاد رودکی، بیان کرده است.

مؤتمن، زین العابدین. تحول شعر فارسی، تهران، طهوری، چ ۳، ۱۳۵۵ ش، صص ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳-۲۱۴. در صفحات فوق به رودکی و نقش او در شعر فارسی، استادی او در موسیقی و غزل‌های او اشاره شده است.

موحدی، محمدرضا. سلسله سخنوران، گزیده‌ای از تاریخ ادبیات فارسی، تهران، کتاب باز، چاپ اول، ۱۳۷۷ ش، صص ۲۶-۲۸.

میرباقری فرد، علی اصغر و دیگران. تاریخ ادبیات ایران (۱)، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۸۱ ش، صص ۱۹۸-۲۰۶.

در بخشی از این کتاب، مؤلفان ابتدا بحث خود را دربارهٔ رودکی با کنیه و نام و تخلص وی و همچنین زادگاه، تاریخ تولد و وفات او بر اساس منابع آغاز کرده‌اند. پس از آن مطالبی در مورد بینایی و نابینایی شاعر، حافظ قرآن بودن وی در هشت سالگی، موسیقیدانی و بریط نوازی و آواز خوش رودکی آورده‌اند. سپس مقام شاعری او را با توجه به القابی چون سر شاعران و سلطان شاعران بررسی کرده و به عاجز بودن عنصری رئیس الشعرا دربار غزنوی از سرودن غزل‌های رودکی وار اشاره داشته‌اند. مکنت و ثروت رودکی در دستگاه سامانیان و فقر و تهیدستی وی در پایان حیات، مذهب شاعر، اشعار بازمانده از او، معاصران و ممدوحان وی، محل دفن رودکی، سبک ساده و روان و دور از تکلف او، بلاغت اسلوب و طبیعی بودن و جزالت شعرش، مهارت کم نظیر رودکی در توصیف احوال و خلق معانی و مضامین تازه و خیال زنده و جاندار، خودداری وی از به کار بردن واژه‌های عربی، ابتکارش در کاربرد وزن‌های جدید و قالب‌های شعری، اقتفا و تتبع شاعران دیگر از شعر رودکی و نمونه‌هایی از اشعارش دیگر مطالب در ارتباط با رودکی در این کتاب هستند.

نجم رازی، نجم‌الدین ابوبکر بن محمد. مرصادالعباد، به اهتمام محمد امین ریاحی، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ سوم، ۱۳۶۶، «رودکی»، صص ۵۷، ۸۳، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۸۹، ۶۶۴، ۶۹۶.

نصیری‌فر، حبیب‌الله. مردان موسیقی سنتی و نوین ایران، تهران، راد، ۱۳۶۹، ش، ص ۶ (پیشگفتار)

در صفحه‌ای از این کتاب، مطالبی دربارهٔ نام، کنیه و لقب رودکی؛ استادی وی بر دیگر شاعران سدهٔ چهارم هجری؛ تاریخ تولد و زادگاه او - بُنْج رودک - در سمرقند؛ نابینایی رودکی؛ انتساب وی به دربار سامانیان؛ ثروت و مکنت فراوان او؛ تعداد اشعار بازمانده از شاعر؛ ویژگی‌های شعری و سرانجام نظم کلیله و دمنه توسط رودکی، وجود دارد.

نظامی عروضی سمرقندی، احمد بن عمر بن علی. چهار مقاله، به سعی و اهتمام و تصحیح محمد بن عبدالوهاب قزوینی، لیدن، بریل، ۱۳۲۷ ق / ۱۹۰۹ م، صص ۱۳، ۲۷، ۲۸، ۳۱-۳۳، ۱۱۶، ۱۲۵-۱۲۸، ۱۷۲.

در بخشی از این کتاب، نظامی حکایت اقامت طولانی امیرنصر بن احمد سامانی در هرات و توسل سران لشکر وی به استاد رودکی برای بازگردانیدن پادشاه به بخارا و رفع این مشکل در اثر سرودن قصیده مشهور «بوی جوی مولیان» شاعر را به تفصیل آورده است. وفات و نسبت رودکی به استناد از الانساب سمعانی و نمونه‌هایی از اشعار وی از دیگر مطالب در ارتباط با رودکی در چهارمقاله است.

نفیسی، سعید. تاریخ نظم و نثر در ایران و در زبان فارسی تا پایان قرن دهم هجری، تهران، فروغی، چ ۲، ۱۳۶۳ ش، ج ۱، صص ۱۸، ۲۱، ۲۳، ۲۷، ۳۲، ۳۷، ۴۸، ۱۲۸. در این تألیف، نفیسی به ابوحفص سفدی شاعر معاصر رودکی و شهرت استاد رودکی در میان شاعران دربار نصر بن احمد سامانی اشاره دارد. همچنین وی از رودکی به عنوان مهندس شعر فارسی نام برده و به ذکر کنیه، نام و زادگاه وی، تعداد اشعار و مثنوی‌های رودکی، بینایی و نابینایی او، معاصران و ممدوحان شاعر، تاریخ وفات وی، انتساب کتابی در لغت فارسی با عنوان تاج المصادر به رودکی، احساسات سرشار و شور فراوان رودکی و دقیقی و پایه‌گذاری استوار ادب فارسی توسط آنان، قصاید شاعرانه رودکی، انتساب نادرست بهترین اشعار قطران تبریزی به رودکی در ایران در اثر شباهت نام ممدوح هر دو شاعر و نظم سندیادنامه به وسیله رودکی پرداخته است. ——— در مکتب استاد، تهران، عطایی، چ ۲، ۱۳۴۴ ش، صص ۲۴۶-۲۴۹.

در بخشی از این کتاب وزیر مدخلی با عنوان «تطبیق ابیاتی از رودکی و حافظ»، نفیسی تعریفی از «جوی مولیان» - که در قصیده مشهور رودکی بدان اشاره شده - به دست می‌دهد و می‌گوید که آن گردشگاه با صفایی در بیرون شهر بخارا بوده و سامانیان کاخ‌های باشکوهی در آنجا داشته‌اند. اشاره دیگر مؤلف به رودکی در این بخش شامل غزلی از حافظ: «خیز تا خاطر بدان ترک سمرقندی دهیم / کز نسیمش بوی جوی مولیان آید همی آید همی» است که آن را در تضمین قصیده رودکی با مطلع: «بوی جوی مولیان آید همی

/ یاد یار مهربان آید همی» سروده است.

نیکوبخت، ناصر. هجو در شعر فارسی، نقد و بررسی شعر هجوی از آغاز تا عصر عبید، تهران، دانشگاه تهران، چ ۱، ۱۳۸۰ ش، صص ۱۲۶، ۱۶۷، ۱۸۵، ۲۰۹، ۲۱۲، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۵۳، ۲۸۹، ۳۵۷.

در صفحات مذکور، مؤلف بدین مطالب اشاره دارد: ابوالمثل بخاری و طیان مرغزی و محمد بن حسن بلخی شاعران همعصر رودکی، شعری از رودکی به نقل از سبک خراسانی تألیف محمد جعفر محبوب به عنوان نمونه‌ای از هجویه‌های او، نقل شعری از دیوان رودکی درباره شغل و حرفه، رودکی به عنوان پدر شعر فارسی، بحثی در اعتدال هجویه‌های شاعر، بیتی از خاقانی که در آن عنصری و رودکی را ریزه‌خوران خود خوانده و نادر بودن هجو در آثار شاعران طراز اول فارسی‌گوی چون رودکی، فردوسی و دیگران.

وزین‌پور، نادر. مدح داغ‌ننگ بر سیمای ادب فارسی، تهران، معین، چ ۱، ۱۳۷۴ ش، صص ۳۹، ۱۶۰، ۱۹۲، ۲۵۶ - ۲۵۸، ۲۷۴، ۲۸۸ - ۲۸۹، ۲۹۳، ۲۹۹، ۳۰۹، ۴۳۲.

وزین‌پور در صفحات بسیاری از کتاب حاضر از جمله صفحات فوق مطالبی درباره رودکی آورده است. از میان مطالب عنوان شده در این اثر می‌توان به مدح پادشاهی کریم، عادل و آزاده (نصر بن احمد سامانی) و امیری نیک سیرت و دانش دوست (ابوجعفر احمد صفاری) به وسیله رودکی؛ دریافت صله‌ها و پاداش بسیار رودکی از امیرنصر و سران لشکر وی و همچنین ماکان بن کاکي - از سران دیلمی - با استناد به چهارمقاله نظامی عروضی و تاریخ سیستان؛ ستایش کسایی مروزی و عبدالرحمان جامی از رودکی؛ تأثیر شعر رودکی - قصیده بوی جوی مولیان - در نصر بن احمد سامانی از قول نظامی عروضی؛ حضور مرتب شاعر در کنار امیرنصر سامانی؛ نظم کیله و دمنه رودکی به فرمان امیرمذکور؛ استفاده رودکی از قالب قصیده برای مدایح خویش و غزایی و دراز بودن این گونه اشعار وی، اشاره داشت.

هروی، جواد. تاریخ سامانیان، عصر طلایی ایران بعد از اسلام، تهران، امیرکبیر، چ ۲، ۱۳۸۲ش، صص ۲۳۸-۲۴۰، ۳۰۰-۳۰۵، ۳۰۷-۳۰۹ و صفحات دیگر.

مؤلف در کتاب خود به طرح مسائلی در ارتباط با رودکی از جمله: ستایش گویی شاعر از امیرنصر سامانی، تجلی افکار و تمایلات خرد ورزانه امیر نصر دوم سامانی در آیین اشعار رودکی، اعطای هشتاد هزار درهم صله از سوی امیر مذکور به رودکی در ازای نظم کیله و دمنه، دیدگاه فرای و و. بارتولد در مورد رودکی، شأن و منزلت رودکی در دوران نصر دوم سامانی، معمای احوال شاعر در پایان این دوره، ساختگی بودن داستان سفر امیرنصر به هرات و انتساب قصیده «بوی جوی مولیان» رودکی به وی و نظایر آنها پرداخته است.

یوسفی، غلامحسین. چشمه روشن، تهران، علمی، چ ۲، ۱۳۶۲ش، صص ۱۷-۲۶.

یوسفی در این کتاب به برخی از بزرگان شعر و ادب فارسی از جمله رودکی پرداخته است. او در ابتدای مقاله خود درباره رودکی، تأسف خویش را به خاطر تعداد اندک اشعار بازمانده از شاعر بیان می کند. سپس از قول مسعود فرزند به وجود حداقل سی و پنج وزن مختلف در شعر وی اشاره داشته و با مقایسه این تعداد اوزان در شعر رودکی با اوزان موجود - ۲۳ وزن - در پانصد غزل حافظ، جایگاه والای موسیقی گسترده و متنوع در شعر شاعر را به خواننده کتاب نشان می دهد. پس از آن می نویسد که قصیده «پیری» رودکی، ترسیمی از زندگی زیبای وی در گذشته است. به گفته وی، اندیشه شاعر از فرارسیدن پیری ناگزیر، محتوم بودن سرنوشت و انتساب آن به آسمان و شومی کیوان را به یاد می آورد، اگرچه بعضی از سخنانش معانی فلسفی و دینی دارد. او در ادامه می افزاید که در همه تشبیهات و استعارات زیبا و بدیع شاعر در این شعر، نوعی سادگی دلکش و زیبا دیده می شود. در پایان، نویسنده قصیده مذکور را علاوه بر حسب حال شاعر، نمونه ای از شعر درخشان دری در بیش از یک هزار سال پیش دانسته و حفظ کردن آن را به تمام فارسی زبانان و دوستداران شعر و ادب توصیه می کند.

_____ . نامه اهل خراسان، تهران، زوار، ۱۳۴۷ش، صص ۹-۱۲.

در صفحات محدودی از اثر فوق از سمرقند و بخارا به عنوان محل زندگانی رودکی و

ستایش طبیعت زیبای آنها توسط شاعر سخن رفته است. از دیگر مباحث در ارتباط با رودکی در این کتاب می‌توان: اشعار اندک برجای مانده از او، بهره‌مندی رودکی از نعمت بینایی با استناد به توصیف‌های زیبای شاعر از طبیعت، سفرهای وی به بادغیس و هری به نقل از نظامی عروضی سمرقندی در چهارمقاله، آفرینش سروده معروف «بوی جوی مولیان» توسط رودکی، چنگ نوازی شاعر و شعرخوانی او در وصف زیبایی‌های طبیعت، دلایل کریمسکی خاورشناس نامدار روسی در عدم نایب‌نایی مادرزادی رودکی و جز آنها را ذکر کرد.

رودکی - بخشی از کتابها (غیر ایرانی)

آراکی، شی‌گه رو. تاریخ ادبیات ایران | ادبیات قدیم ایران، توکیو، ایران‌نامی، ۱۹۲۲

۴.

در این اثر که در چهار فصل تدوین یافته، از آثار هخامنشیان، ادبیات اوستایی، ادبیات پهلوی و ادبیات فارسی سخن رفته است. اگرچه فصل ادبیات فارسی متجاوز از صد صفحه نیست، با این حال، در آن صفحات از رودکی تا جامی به اختصار یاد شده است. منبع: زبان فارسی در جهان ۱۵ / ۲۴۴، ۲۶۷.

آرندس، آ. ک. فرهنگ تفسیر کلمات مشکل و قدیمی حافظ اوبهی، دانشکده شرق‌شناسی فرهنگستان علوم ازبکستان شوروی، چ ۳، ۱۹۵۴ م، صص ۸۳-۱۰۶. در این فرهنگ، نویسنده برای استفاده از واژه‌های حافظ اوبهی، شاهد مثال‌هایی از شاعران مشهور آورده است. به عنوان نمونه ۵۵ شاهد از رودکی و ۲۳ بیت از دقیقی در آن وجود دارد.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۶-۴۷.

اربث‌نات، ف. ف. تمثالهای ایرانی

F.F.Arbutnot, *persian portraits*. London, 1887.

در این کتاب که مجموعه‌ای از تاریخ ادبیات فارسی است، اربث‌نات خاورشناس انگلیسی از رودکی با نام فریدالدین ابوعبدالله نام برده و می‌گوید که او لقب خود را از زادگاهش رودک واقع در سمرقند یا بخارا گرفته است. وی افزوده که شاعر در پایان قرن

نهم نایبنا شده، اما به دلیل برتری در هوش و داشتن قریحه بسیار در دربار امیر نصر سامانی ترقی کرد. وی همچنین آورده که رودکی نخستین شاعری است که دیوانی در زبان فارسی ترتیب داده و بسیاری او را پدر شعر فارسی خوانده‌اند. اربنات سال وفات او را ۶۴۰ م ذکر کرده است. همچنین اربنات مانند بعضی نظیر کل بروک به ذکر نکات برجسته زندگانی شاعر به صورت عمومی و کلی بسنده کرده و مانند دیگران در مورد سال درگذشت وی به خطا رفته است.

منبع: مجله دانشکده ادبیات دانشگاه فردوسی / ۹۳، ۱۰۸.

الغزاده / اولوغ زاده، ساتم. «نمایشنامه رودکی»، تاریخ ادبیات روسی - تاجیکی، با همکاری م. ش. شکوروف، مسکو، ۱۹۶۱ م، صص ۳۹۲-۴۰۳.

این نمایشنامه یکی از بهترین درام‌های الغزاده بوده و به مناسبت یک‌هزار و صدمین سالگرد درگذشت شاعر نوشته شده است. به گفته الغزاده «نمایشنامه رودکی» نخستین نمونه از ترجمه تاریخی یک شرح حال در ادبیات تاجیک به شمار می‌رود. در این اثر تفکر هنری با واقعیت هنری به طور کامل مقایسه شده و سبک ماهرانه زبان نویسنده به تصویر حقایق عصر یاری رسانیده است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۵۷.

اورانسکی، ای. م. درآمدی بر زبان‌شناسی ایرانی، زیر نظر آ.آ. فریمان، مسکو، انتشارات دانشکده شرق‌شناسی، ۱۹۶۰ م.

فصل سوم این کتاب به ادبیات و آثار نوشته شده به زبان‌های ایرانی (ترجیحاً سده‌های ۹-۱۵ میلادی) اختصاص دارد و در آن اطلاعات جالبی درباره زبان و ادبیات عصر سامانی گنج‌نایده شده است. به گفته مولف مهارت هنرمندانه رودکی و دیگر شاعران هم‌عصر او از سنن شاعرانه‌ای حکایت دارد که پیش از اسلام نیز وجود داشته است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۷.

رودکی - بخشی از کتابها (غیر ایرانی) ۷۳

امانوف، رجب و شکوروف، محمدجان. فولکلور دیار رودکی، ۱۹۵۸ و ۱۹۶۳ م.
منبع: دانشنامه ادب فارسی ۱ / ۱۲۹.

باجاکو، ویورل. نخستین شاعران ایرانی (از رودکی تا ابن سینا)، با مقدمه و شرح حال
شعرا، بخارست، انتشارات اونیورس، ۱۹۷۳ م.

منبع: فرهنگ خاورشناسان ۲ / ۴۲.

براگینسکی، ا.س. تاریخ نظم ملی تاجیکی، عناصر خلاقیت ملی در آثار کتابت قرون
وسطی و باستان، مسکو، دانشکده شرق شناسی فرهنگستان علوم شوروی، ۱۹۵۶ م،
صص ۲۶۳ - ۲۷۳ و ۲۹۹ - ۳۰۲.

در فصل هشتم این اثر با عنوان «رودکی و شاعران عصر او (قرن ۹ - ۱۰ م)» به مسئله
ملی بودن خلاقیت رودکی و ظهور عقیده قرمطی در اشعار او پرداخته شده است.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۷.

براون، ادوارد. تاریخ ادبی ایران

E.Browne, A Literary History of persia, VOL. 1 introtuetion. P.13.

براون، ابتدا در مقدمه کتاب زبان ساده و قابل فهم رودکی را با زبان شکسپیر شاعر
انگلیسی مقایسه می کند. پس از آن به مقایسه و تشبیه رودکی با بارید و دربار امیرنصر
سامانی با دربار خسرو پرویز می پردازد. او همه جا رودکی را «رودگی» نوشته و مصرانه از
وی به عنوان «پدر شعر فارسی» نام می برد. نویسنده برجسته ترین اثر رودکی را قصیده
مشهور «بوی جوی مولیان» دانسته است. وی درباره نایبایی رودکی و علت آن رأی
قاطعی ابراز نمی کند، بلکه ابتدا سخن محمد عوفی در باب کوری مادرزادی شاعر و
سپس رد نظریه وی را از سوی هرمان اته خاورشناس آلمانی، با خواننده کتاب در میان
می گذارد. براون از تلاش های اته در شناخت رودکی ستایش کرده و یافته های او را که
شامل حدود ۵۲ سروده کوچک و بزرگ - مجموعاً ۲۴۲ بیت - است، با ارزش دانسته
است.

منبع: مجله دانشکده ادبیات دانشگاه فردوسی / ۹۶ - ۹۹.

_____ . تاریخ ادبیات ایران؛ از فردوسی تا سعدی، ترجمه فتح‌الله مجتبایی، تهران، جیبی، چ ۲، ۱۳۴۲ ش، صص ۲۸-۳۳.

در این کتاب، مؤلف بخشی را به رودکی اختصاص داده است. در این بخش ابتدا مؤلف نظر دو تن از نقادان بزرگ ادب پارسی - نظامی عروضی مؤلف چهارمقاله و دولتشاه سمرقندی مؤلف تذکرة الشعراء - را درباره قصیده «بوی جوی مولیان» - که یکی از مشهورترین سروده‌های استاد رودکی به شمار می‌رود - به تفصیل آورده است و ضمن آن می‌نویسد که تأثیر بسیار این شعر بر امیرنصر بن احمد سامانی باعث گردید که پاداش بزرگی نصیب شاعر شود. براون پس از ذکر دیدگاه مثبت نظامی عروضی و نظر منفی دولتشاه نسبت به این قصیده، موافقت خود را با نظر نظامی عروضی اعلام می‌دارد و می‌نویسد که به عنوان یک داور بیگانه و بی‌طرف نمی‌تواند وجود مطابقت در این سروده را به چند دلیل انکار کند: اول آنکه استاد رودکی در این قصیده در عین پوشیدگی کلام خود خواستار پاداشی از سوی امیر شده است. دوم، تضاد میان زیان مالی و سودی که از کسب فخر و شرف حاصل می‌شود، بخوبی در آن آشکار است. سوم، ردیف که تنها برای آخر بیت لازم است، در این قصیده به نحوی طبیعی و مؤثر در آخر مصراع اول نیز آورده شده و گوش شنونده را برای شنیدن تکرار آن در آخر مصراع دوم آماده می‌کند. چهارم، آنکه مساوات، یعنی آنچه امیر در ازای بخشش خود به دست خواهد آورد، معلوم است.

بیرتلس، یوگنی ادواردویچ. تاریخ ادبیات فارسی (از دوران باستان تا عصر فردوسی)، ترجمه سیروس ایزدی، تهران، هیرمند، چ ۱، ۱۳۷۴ ش، صص ۹، ۱۵، ۳۱، ۳۵، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۱۷۵، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰-۲۱۷، ۲۱۹-۲۴۸، ۲۵۵، ۳۴۳.

در صفحات ذکر شده از این کتاب، مؤلف به موارد مختلف زندگانی رودکی نظیر: آثار اندیشه رودکی، هنر آفرینی‌های شاعر، بلاغت و سبک و کشش شعر او، توصیفات وی، مردمی بودن آثار رودکی، استادی او، غنای واژگانی و امثله رودکی، قرابت شعر وی با ضربان ترانه‌های مردمی، چکامه سرایی رودکی و جز آنها اشاره دارد.

_____ . نظم فارسی در بخارا در قرن دهم، مسکو - لنینگراد، ۱۹۳۵ م (سری

رودکی - بخشی از کتابها (غیر ایرانی) ۷۵

انتشارات دانشکده شرق‌شناسی فرهنگستان علوم شوروی، ج ۱۰).

در این کتاب، نویسنده ضمن توصیف نظم بخارای عهد سامانی و موضوع آن، به شیوه‌های گوناگون نظم توجه کرده است. او پس از اشاره به قدمت قصیده و اشعار حماسی به بررسی غزل می‌پردازد و در این بررسی‌ها از رودکی و نظم وی یاد می‌کند.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۹.

_____ آثار منتخب (جلد اول تاریخ ادبیات فارسی - تاجیکی)، مسکو، نشر ادبیات خاور، ۱۹۶۰ م.

فصل چهارم این کتاب به رودکی و عصر او اختصاص دارد. از آنجا که درباره زندگی رودکی آگاهی اندکی وجود دارد، نویسنده اشعار بازمانده از شاعر را منبع مهم در شناخت او دانسته است. او رودکی را سخنوری استثنایی خوانده و بر این باور است که نظیر قصیده «مادر می» شاعر در خاور نزدیک و میانه وجود نداشته است. بر شمردن و تجزیه و تحلیل ویژگی‌های زبان و سبک رودکی و تأکید بر سادگی بیش از حد و استعاره‌های روشن اشعار وی از دیگر مطالب برتلس در این فصل است.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۵۰-۵۱.

بوگواو تیدنوف، آ. م. توصیف تاریخ فلسفه تاجیکی، [دوشنبه]، فرهنگستان علوم شوروی،

۱۹۶۱ م، صص ۴۲-۶۰.

فصل اول کتاب مذکور احوال و اشعار رودکی را دربر دارد. نویسنده تلاش کرده تا افکار فلسفی، سیاسی و اجتماعی ملت تاجیک را در سده‌های هشتم - دهم میلادی روشن کند.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۵۱.

بولتایف، م. ن. راجع به مسئله دیدگاه‌های زیباشناسی پیشرفته متفکران گذشته آسیای میانه، یادداشت‌های دانشمندان، دانشگاه تاجیکستان، چ ۱۹۵۹، ۳، ج ۲۴، صص ۳۲-۴۳.

در بخشی از کتاب، مؤلف تلاش کرده تا تصویر روشنی از جهان‌بینی و دیدگاه‌های زیباشناسانه رودکی به دست دهد. او موضوع تصور هنری را به عنوان تفکر رودکی، پیش از همه انسان و سپس طبیعت می‌داند.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۵۱-۵۲.

پولیاکووا، ی. آ و رحیمووا، ز. ای. نفاشی و ادبیات ایرانی، ترجمه و تحقیق زهره فیضی، تهران، فرهنگستان هنر و انتشارات روزنه، چ ۱، ۱۳۸۱ش، صص ۱۳-۱۹.

ثامری، احسان ذنون. الحياة العلمية زمان السامانيين، بیروت، دارالطبعة، ۲۰۰۱ م، صص ۷۰-۱۱۷.

این کتاب موضوع رساله دکتری مؤلف در ۲۰۰۰ م بوده و بخش بزرگی از آن به ادبیات و شعر فارسی در دوره سامانیان اختصاص یافته است. ثامری در بیان نخستین کسانی که شعر فارسی سروده‌اند، در چند صفحه به رودکی و مقام او در شعر فارسی پرداخته است. او در ادبیات منظوم داستانی، رودکی را آغازگر راه می‌داند و از وی به سبب نظم کیله و دمنه، به عنوان بنیانگذار ادبیات منظوم داستانی یاد می‌کند. همچنین او هنگام اشاره به پیوند موسیقی و شعر می‌نویسد که رودکی چون خود موسیقیدان بود، برای نخستین بار تلفیق موسیقی با شعر را رایج کرد. سپس مؤلف به عنوان نمونه از قصیده «بوی جوی مولیان» نام می‌برد و می‌گوید که شاعر به استناد آن توانسته است که به اثبات هنرنمایی و تأثیر موسیقی و شعر باهم بر انسان‌ها بپردازد.
منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۹۶، ۹۷.

جکسون، ویلیام. شعر قدیم ایران، نیویورک، ۱۹۲۰ م، ص ۳۲.

A.V.W.Jackson, Early persian poetry, Newyork, 1920,P.32.

جکسون خاورشناس مشهور امریکایی که بارها به ایران سفر کرده، در پاورقی صفحه نخست فصل مربوط به رودکی، ضمن بیان دوگانگی در ادای واژه رودکی میان ایرانیان و اروپائی‌ان، با استناد به مآخذ خطی که خود به آنها دسترسی داشته، مانند ادوارد براون،

ضبط «رودکی» را درست‌تر دانسته است. وی همچنین رودکی را در شعر بر دقتی ارجح شمرده و پس از ذکر تاریخ تولد و وفات شاعر، سبب انتساب او را به زادگاهش نزدیک بخارا یا سمرقند نوشته است. پس از آن جکسون به هوش و ذکاوت سرشار رودکی اشاره کرده، اما درباره کوری مادرزادی او رأی قاطع صادر نمی‌کند. جکسون همچنین به مقایسه اشعار عاشقانه رودکی با لُرد بایرون شاعر انگلیسی پرداخته و در جای دیگر رودکی را برتر از چاسر دیگر شاعر انگلیسی دانسته است. بخش پایانی سخنان جکسون به شمار سروده‌های رودکی (۱۳۰۰۰۰ بیت) و جایگاه ویژه اشعار حماسی شاعر در میان سایر ابیات وی و فقدان این تعداد اشعار افسانه‌ای او اختصاص یافته است.

منبع: مجله دانشکده ادبیات دانشگاه فردوسی / ۹۸ - ۱۰۰.

جی شیان. تاریخ ادبیات شرق، به زبان چینی.

در این کتاب، جی شیان به تفصیل احوال و آثار چند تن از شاعران سرشناس ایران از جمله رودکی، فردوسی، سعدی و حافظ را بررسی کرده است.

— تاریخ مختصر ادبیات شرق، به زبان چینی.

منبع: زبان فارسی در جهان ۱۰ / ۲۲۰.

حسین زاده، شریف‌جان. نکات اساسی توسعه ادبیات کلاسیک تاجیکی، آثار فرهنگستان علوم شوروی شعبه تاجیکی، ج ۲۱، صص ۱۳۹ - ۱۴۸.

حسین زاده در مقاله خود به طور اختصار به نکات مهم در گسترش فرهنگ و ادبیات کلاسیک تاجیکی از قدیم‌ترین روزگار تا سده نوزده میلادی می‌پردازد. او می‌نویسد که پایه اصلی نظم و نثر فارسی - تاجیکی نوین در قرن دهم میلادی در عهد سامانیان گذاشته شده و از رودکی به عنوان یکی از بنیانگذاران شعر فارسی تاجیکی نام می‌برد.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۵۲.

دارمستتر، ج. ظهور نظم فارسی، ترجمه مقدمه از ل. ژیرکوف، مسکو، انتشارات سبایشینکوف، ۱۹۲۴ م.

نویسنده کتاب در بیان پیدایش نظم فارسی و تاجیکی، به شکوفایی آن در عصر سامانی و خلافت رودکی اشاره دارد. به گفته وی نظم فارسی در عهد سامانی بر تخت نشست و تنها نامی که در آن دوره درخشید، رودکی بود. دارمستتر با توجه به نقش مهم رنگ آمیزی و روشنگری در اشعار رودکی، نابینایی مادرزادی او را مورد شک و تردید قرار داده است. او همچنین به تطور احساس و قوه درک شاعر از آغاز شاعری تا اشعار محزون وی درباره پیری پرداخته است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۵۳.

دوبلوا، فرانسوا. برزویه طیب و منشاء کلیله و دمنه، ترجمه صادق سجادی، تهران، طهوری، چ ۱، ۱۳۸۲ ش، صص ۲۲، ۳۴، ۳۵، ۸۲، ۱۱۳-۱۱۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۳۶، ۱۵۱. مؤلف در این بررسی، در ارتباط با رودکی به ناپیدا بودن ترجمه‌ای که ظاهراً اساس منظومه کلیله و دمنه رودکی - که اکنون ابیات پراکنده‌ای از آن در دست است - بوده و نیز موارد دیگری در این مورد اشاره دارد.

دیاکونوف، م.م. فردوسی و خلافت او، مسکو، لنینگراد، فرهنگستان علوم شوروی، ۱۹۴۰م، صص ۳-۲۱.

در بخشی از این کتاب، نویسنده به بررسی عصر سامانیان و رودکی و اشعار او پرداخته است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۵۳.

رحمانفر، اسرار. نسیم مولیان.

این کتاب جزو سه نشر جدید از آثار رودکی است که به مناسبت تجلیل با شکوه ۱۱۰۰ سالگی دولت سامانیان در جمهوری تاجیکستان چاپ و منتشر گردید. رحمانفر چون پیش از این چند مقاله سودمند در نقد و تصحیح اشعار رودکی تألیف کرده بود، نشر جدید او از نواقص و اشتباهات بسیار دور است.

منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۹۹.

ریاض، محمد و شبلی، صدیق. فارسی ادب کی مختصرترین تاریخ (مختصرترین تاریخ ادب فارسی)، لاهور، منظور پرتنگ پریس، ۱۹۸۷ م، صص ۲۳-۲۵.
این کتاب به اردو نوشته شده و مطالبی دربارهٔ رودکی از جمله: نام و محل تولد او، سبب تخلصش، مهارت رودکی در نواختن ساز «رود»، دیدگاه اکثر شاعران و تذکره‌نویسان کهن و جدید در باب مسئله نایبانی مادرزادی وی، تقرب او به درگاه نصر بن احمد سامانی، استادی رودکی در انواع شعر فارسی، تعداد اشعار بازمانده از شاعر و آثار او را دربر دارد.

ریپکا، یان و دیگران. تاریخ ادبیات ایران، ترجمهٔ ابوالقاسم سری، تهران، سخن، ۱۳۸۲ ش، ج ۱، صص ۲۷۳-۲۷۵ و صفحات دیگر.
ریپکا در بخشی از کتاب خود از مهارت رودکی در شعر و موسیقی، ردّ افسانهٔ کوری مادرزادی و نیز تعداد میلیونی ابیات رودکی، پریشانی روزگار شاعر پس از برکناری ابوالفضل بلعمی، وزیر امیرنصر سامانی، برتری قصاید مدحی و غزل‌های شاعر بر دیگر اشعار وی و آثار رودکی از جمله منظومهٔ کلیله و دمنه و سندبادنامه، یاد کرده است.

زمانی، آصفه. محققین و منتقدین معروف زبان و ادبیات فارسی هند در قرن بیستم، دهلی نو، مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ۱۹۹۳ م، صص ۲۱۴-۲۱۵.

در بخشی از این کتاب، نویسنده ذیل زندگینامهٔ پروفسور محمودخان شیرانی، با استناد به کتاب تنقید شعر العجم وی آورده که شیرانی نخستین محقق است که اشعار اصیل رودکی را تشخیص داده و دربارهٔ آنها بحث مفصلی کرده است. به گفتهٔ زمانی، یکی از نکات مثبت و جالب تحقیق شیرانی دربارهٔ شعرالعجم شبلی نعمانی این است که وی با ارائه دلایل مختلف، اشعاری را که شبلی به رودکی نسبت داده، متعلق به قطران تبریزی دانسته و بر این اعتقاد است که نمونه‌های اصیل کلام رودکی تنها در کتابهایی نظیر لغت فرس اسدی، تاریخ بیهقی، لباب الالباب عوفی، فرهنگ رشیدی و جز آنها

وجود دارد.

زند، میخائیل. ای. نور و ظلمت در تاریخ ادبیات ایران، ترجمه ح اسدپور پیرانفر، تهران، پیام، ۱۳۵۱ ش، صص ۵۱-۶۰، ۶۱ و دیگر صفحات.

در صفحاتی از این اثر، مؤلف به مطالبی پیرامون استاد رودکی اشاره دارد. او می‌نویسد که علی رغم نقش این استاد بزرگ در تکامل شعر فارسی، اطلاع دقیقی از زندگانی وی در دست نیست. دیگر اینکه رودکی به خاطر سپاسگزاری از حمایت امرای سامانی از فرهنگ بومی او و نه در طلب شهرت و کسب مال آنان را مدح گفته است. از دیگر مطالب این کتاب می‌توان: آثار رودکی نظیر کیله و دمنه، سندیادنامه و قصیده «مادر می»، بدیهه سرایی رودکی، دور ماندن شاعر از دربار سامانیان در سن پیری و کورشدن او، گرایش رودکی به قرمطیان، ماندگاری‌های او در شعر فارسی، نقش رودکی در تکامل قالب رباعی، سبک شاعری وی و جز آنها را ذکر کرد.

_____ شش قرن شهرت، شرح ابیات فارسی - تاجیکی، مسکو - لنینگراد، انتشارات ادبیات خاور، ۱۹۶۴ م، ۲۵۱ ص.

این کتاب به شکل ساده و عامه فهم به زندگینامه آفرینندگان برجسته ادبیات شرق، شامل ادبیات آذربایجان و فارسی - تاجیکی می‌پردازد. یکی از شرح حال‌های آن به رودکی اختصاص دارد.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۷۸.

_____ . انگیزه‌های افشاگرانه اجتماعی و ضد خلفا در نظم تاجیکی قرن دهم، آثار فرهنگستان علوم تاجیکستان شوروی، ۱۹۵۴ م، ج ۲۷، صص ۱۸۵ - ۲۲۳.

در بخشی از این کتاب، نویسنده به انعکاس بیان ساده مردم علیه فاتحان عرب در قرن دهم میلادی در آثار رودکی و شاعران معاصر او می‌پردازد. او می‌نویسد که شاعران این دوره، به ویژه رودکی، اشعار خود را به طرفداری از صلح و انسان‌های ستمدیده و در اعتراض به بهره‌کشی از ضعفا سروده‌اند. به گفته زند، اگرچه رودکی به سبب انتساب به دربار تا حدودی به سنت‌های فتودالی وابسته بود، اما اشعارش همه رنگ انساندوستی داشت.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۵۵.

سمعانی، ابی سعد عبدالکریم بن محمد منصور. الانساب، اعتنی بتصحيحه والتعليق عليه الشيخ عبدالرحمان بن يحيى المعلمى اليماني، حيدرآباد الدكن، مطبعة مجلس دائرة المعارف الثمانية، چ ۱، ۱۳۸۶ ق / ۱۹۶۶ م، ج ۶، ص ۱۹۲.

سمعانی در این تألیف ذیل «الرودکی» آورده که نسبت رودکی به «رودک» در ناحیه‌ای از سمرقند بوده و زادگاهش - قریه بُنج - در چند فرسخی سمرقند قرار داشته است. نیز به گفته سمعانی، رودکی شاعری شیرین بیان در شعر فارسی و عجم بوده و اشعار متین می‌سروده است. از دیگر مطالب سمعانی درباره رودکی می‌توان به آغازگری او در شعر فارسی، اعتقاد حافظ ابوسعید ادریسی به تقدم شاعر بر سایر سرایندگان عهد خود و وجود برخی روایات در مورد قول ابوالفضل بلعمی، وزیر اسماعیل بن احمد سامانی والی خراسان مبنی بر بی‌همتا بودن رودکی در میان شاعران عجم و عرب، اشاره کرد.

سیروس، بهرام. استعداد چند جانبه، تاجیکستان شوروی، ۱۵ اکتبر ۱۹۵۸ م.

در بخشی از این کتاب آمده که رودکی و شاعران نسل بعد از وی معتقدند که میان شعر، ترانه و موسیقی رابطه نزدیکی وجود دارد. به همین سبب نویسنده نتیجه می‌گیرد که برای پژوهشگران زبان شناس داشتن اطلاعات عمیق درباره قوانین نظم نویسی و موسیقی ضروری است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۸۱.

_____. قافیه در نظم تاجیکی، [دوشنبه]، نشر دولتی تاجیکستان، ۱۹۵۵ م، صص ۲۳، ۴۳-۴۴، ۵۰.

در این تحقیق، نویسنده با ذکر مثال‌هایی از آثار منظوم و کلاسیک ادبیات تاجیکی، ساختار قافیه و نیز محاسن و نواقص علم عروض را بررسی کرده و نمونه‌های فراوانی از اشعار رودکی را آورده است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۵۶-۵۷.

شکوری بخارایی، محمدجان. جستارها درباره زبان ادب و فرهنگ تاجیکستان، به

کوشش مسعود میرشاهی، تهران، اساطیر، چ ۱، ۱۳۸۲ ش، ص ۹۵.
 بزرگداشت بخارا در تاریخ ادبیات فارسی - تاجیکی و آغازگری استاد رودکی در این زمینه، یکی از موارد مطرح شده در این کتاب است.
 شیرانی، محمود. نقد شعر العجم شبلی نعمانی، ترجمه و ویرایش شاهد چوهدری و توفیق هسبحانی، تهران، دانشگاه پیام نور، چ ۱، ۱۳۸۱ ش، صص ۱۳-۳۶.
 بخشی از متن انتقادی این کتاب به رودکی اختصاص دارد. شیرانی در این بخش از توقع بیشتر خود از تحقیق علامه شبلی در باب رودکی سخن گفته و با استفاده از شواهد گوناگون اطلاعات نادرست وی در این تحقیق از جمله انتساب قریه «رودک» - زادگاه رودکی - به نخشب / نسف به جای سمرقند، ناینبایی مادرزادی رودکی، فرمان امیرنصر به جای ابوالفضل بلعمی برای نظم کلیله و دمنه، برآورد ادبیات رودکی به یکصد هزار به تعبیر از شعر رشیدی سمرقندی، استفاده رودکی از صنعت «ترصیع» در تمام قصاید خود، انتساب ابیاتی از قصاید قطران تبریزی به رودکی و ذکر تاریخ ۳۰۴ ق به جای ۳۹۲ ق برای وفات شاعر اشاره کرده است. ویژگی مهم شعر رودکی - حقیقت نگاری - توجه او به رویدادهای روزگار زندگانی انسان در شعر و استفاده وی از محور مقارب و هزج در مثنوی‌های خود از دیگر مطالب شیرانی در این بخش هستند.

شیمیل، آنه ماری. گل و ستاره؛ دنیای تصویرها در شعر فارسی، ترجمه سید سعید فیروزآبادی، تهران، نشر پیام‌خاور، چ ۱، ۱۳۸۳ ش، صص ۱۲۳، ۲۳۳.
 در این اثر، شیمیل از سروده مشهور رودکی - بوی جوی مولیان - یاد کرده و آن شاعر را که در بخارا و در دربار سامانیان می‌زیسته، به عنوان نخستین استاد شعر ساده فارسی شناخته است.

صدیقی، ظهیراحمد. فارسی غزل او اس کا ارتقاء (به اردو)، لاهور، مرکز تحقیق و تألیف فارسی، ۱۹۹۳ م، صص ۲۷۲، ۲۷۶.

در این کتاب، مباحثی درباره رودکی نظیر، بیت: هرکه نامخت از گذشت روزگار / نیز ناموزد ز هیچ آموزگار و بیتی از ابوشکور بلخی در اقتفای آن، بیتی از شهید بلخی در

رودکی - بخشی از کتابها (غیر ایرانی) ۸۳

رثای شاعر، انتساب اولین غزل در زبان فارسی به رودکی با مطلع: دلا تا کی همی جویی منی را / چه داری دوست هرزه دشمنی را، آغاز ارتقای غزل فارسی توسط شهید بلخی و رودکی و نمونه هایی از سروده های شاعر از جمله: بوی جوی مولیان آید همی / یاد یار مهربان آید همی، مطرح گردیده است.

ظهورالدین احمد. ایرانی ادب (به اردو)، اسلام آباد، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ۱۳۷۵ ش، صص ۱۵ - ۲۰.

مؤلف در کتاب خود از نام و کنیه و تخلص رودکی، زادگاه و ممدوحان او، زندگانی و ثروت رودکی در عهد سامانی، شاعران معاصر وی، داستان آفرینش قصیده «بوی جوی مولیان»، موسیقیدانی رودکی، مضامین اشعار رودکی به همراه نمونه هایی از سروده های او، بینایی یا نابینایی رودکی بر اساس تذکرها و منابع تاریخی، تصانیف شاعر، تعداد اشعار و آثار وی، قصیده گویی و غزلسرایی رودکی، خمیه های او، طبیعت سرایی وی، فلسفه عیش و نشاط رودکی و سرانجام مرثیه سرایی او سخن گفته است.

عاطف، خان محمد. تاریخ زبان و ادبیات فارسی (به اردو)، لکهنو، خان محمد عاطف، ۱۹۹۰ م، صص ۵۳ - ۵۶.

در بخشی از این کتاب (عهد سامانیان)، مؤلف مطالب سودمندی درباره استاد رودکی، نظیر اصرار بیشتر راویان و محققان نزدیک به دوره شاعر و یا بعد از وی بر بینایی او، آغاز شاعری او در کودکی، آواز و نوازندگی خوش رودکی، مقام او در میان شاعران و القاب متعددش، شیوه شاعری رودکی و تمجید چند تن از بزرگان شعر و ادب فارسی از جمله شمس قیس مؤلف المعجم، ابوالفضل بلعمی مؤلف تاریخ بلعمی و شبلی نعمانی، صاحب تنقید شعر المعجم از رودکی و شعر او را ذکر کرده است.

عثمانوف، م. ن. ۱. تاریخ ادبیات ملل خراسان و ماوراءالنهر در قرنهای ۸ - ۹، شرق شناسی شوروی، ش ۲، ۱۹۵۶ م، صص ۱۰۵ - ۱۱۸.

در بخشی از این کتاب، آمده که تجزیه و تحلیل آثار منظوم پیش از ظهور اسلام،

امکان پی‌گیری چگونگی توسعه سنن ادبی را که آثار قرن دهم، به ویژه عصر شکوفایی رودکی را دربر دارد، فراهم آورده است.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۵۷.

عینی، صدرالدین. نمونه ادبیات تاجیک، با مقدمه ابوالقاسم لاهوتی، مسکو، ۱۹۲۶.
۴.

تذکره‌ای به فارسی از صدرالدین عینی (و ۱۹۵۴ م) است. این تذکره به یک مقدمه و سه بخش تقسیم شده است. بخش نخست آن احوال و نمونه اشعار ۸۰ شاعر از رودکی تا شیدای نسفی را دربر دارد. استاد عینی بر اساس چهار منبعی که پیش از آن در مطبعه‌های هندوستان و قفقاز به چاپ رسیده بودند، اشعار رودکی را همراه اطلاعاتی درباره روزگار و احوال شاعر آورده است. بخش بزرگی از سروده‌های رودکی در این کتاب از نمونه ادبیات ایران اثر محسن ابراهیمی اخذ شده است. به عبارتی می‌توان نمونه ادبیات تاجیک را سرحلقه رودکی شناسی معاصر تاجیک به شمار آورد.
منابع: دانشنامه ادب فارسی ۱/ ۹۴۲؛ فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۸۳ - ۱۸۴.

فاروقی، اشرف‌الدین شرف. دانشنامه قدرخان (نسخه خطی موجود در خزانه دست‌نویس جمهوری آذربایجان (شوروی) در باکو).

از میان پژوهندگان آثار رودکی دو دانشمند تاجیک به نام‌های ش. حسین‌زاده و رحیم هاشم در مقاله‌ای تحت عنوان «دانشنامه قدرخان و اهمیت آن در آموختن میراث ادبی ما و آثار رودکی» بحث کرده‌اند. از میان ۷۵ تن شاعری که در این اثر به شعر آنان به عنوان شاهد مثال استناد شده، رودکی و نظامی گنجوی در درجه نخست جای دارند، به طوری که ۶۴ بیت از رودکی و ۱۹۶ بیت از حکیم نظامی شاهد آورده شده است. همچنین در این مقاله از اخذ مضمون شعر رودکی توسط فردوسی، غزل‌های عاشقانه رودکی، فرخی و دیگر شاعران، احوال شاعر به نقل از بهارستان جامی، بیتی از رودکی به عنوان شاهد شعری در معنی واژه «ستا» در دانشنامه قدرخان و بدیهه سرایی استاد رودکی یاد شده است.

منبع: طبران آدمیت / ۸۵، ۸۷، ۱۳۱، ۱۷۳-۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۸.

فضل حق، خان صاحب قاضی. سخنوران ایران (به اردو)، لاهور، اداره ثقافت اسلامیہ، ۱۹۹۰ م، صص ۵۲-۱۰۵.

بخش مفصلی از این کتاب به رودکی اختصاص دارد. از میان مطالب بسیاری که نویسنده دربارهٔ رودکی نوشته می‌توان به شهرت بسیار شاعر در بین سرایندگان قدیم، اختلاف تذکره‌نویسان در باب تولد و کنیهٔ رودکی و پذیرفتن قول سمعانی مؤلف الانساب به عنوان قدیم‌ترین و صحیح نظر در این مورد، تفاوت آرای تذکره‌نویسان و نویسندگان دربارهٔ زادگاه وی «رودک»، اختصاص رودکی به دربار امیر نصر بن احمد سامانی - مشهورترین ممدوح شاعر - با استناد به قطعهٔ مشهور «بوی جوی مولیان آید همی»، همعصری رودکی با شهید بلخی (و ۳۲۵ق) و مرثیهٔ او در سوگ این شاعر و ذکر نام ابوطیب مصعبی صاحب دیوان رسالت امیرنصر و شاعر فارسی و تازی‌گوی آن دوره به عنوان ممدوح دیگر رودکی، اشاره کرد. مهارت شاعر در موسیقی، تیز فهمی و هوش بسیار او در کودکی با استناد به حفظ قرآن و سرودن شعر توسط وی در آن سالها، درک فراوان رودکی از واژه‌های فارسی و کاربرد بسیار این گونه واژه‌ها در اشعار او، استفادهٔ فرهنگ‌نویسان از واژه‌های فارسی سروده‌های شاعر به عنوان شواهد شعری، ردّ قول حاجی خلیفه مؤلف کشف‌الظنون دربارهٔ انتساب فرهنگ تاج المصادر فی اللغه به رودکی، اتفاق نظر همهٔ تذکره‌نویسان در مورد حسن سیمای شاعر، اثبات آشنایی رودکی با کلام شاعران عرب و ادبیات زردشتی از طریق نمونه‌های شعر او، وقوف بسیار رودکی به فلسفه و حکمت و جستجوگری‌های وی در زمینهٔ ادیان، انتساب استخراج وزن رباعی به رودکی از قول صاحب المعجم، میزان بالای اشعار پندآموز و نصیحت‌گر رودکی در مقایسه با دیگر شاعران فارسی زبان و نیز تأکید بر شیعه بودن و تمایل وی به دوستی و محبت با آل فاطمه (ع) با بهره‌گیری از اشعار خودش و دیگران، از دیگر مباحث مطرح شده در کتاب مذکور هستند.

کرنایین. برگزیده آثار ادبیات ایران، زیر نظر پروفیسور جان هون‌نین هویی، به چینی.

کتاب مذکور شامل بخشی از اوستا و آثاری از سخن‌سرایان برجسته ایران نظیر: فردوسی، حافظ، خیام، سعدی، رودکی، ناصر خسرو، سنایی، مولوی، بهار (ملک الشعرا) و دهخداست.
منبع: زبان فارسی در جهان ۱۰ / ۲۱۵.

کریمسکی، آ. تاریخ ایران، ادبیات و تصوف درویشی آن، مسکو، ۱۹۹۰-۱۹۱۷ م، ج ۱-۳ (آثار مربوط به خاورشناسی، انستیتوی زبانهای شرقی لازارفسکی، نشریه ۱۶). نویسنده در فصلی از کتاب با عنوان «ظهور و عصر طلایی ادبیات فارسی (قرن ۹-۱۱)» به طور مفصل جریان تاریخی توسعه و گسترش ادبیات عصر سامانی را شرح می‌دهد. او رودکی را شاعر کلاسیک این عهد می‌خواند و به توصیف رابطه آزاد فکری وی با قرآن و نیز ارزش‌های هنرمندانه غزل‌ها و قصیده غم‌انگیز «ایام پیری» شاعر می‌پردازد.

منابع: زبان فارسی در جهان ۱۳ / ۲۷۹؛ کتابشناسی رودکی / ۵۸-۵۹.

کلثوم فاطمه سید. تحقیق در الهی‌نامه شیخ محمد فریدالدین عطار نیشابوری، اسلام‌آباد، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ۱۳۸۲ ش، ص ۱۰۵.

کورویانگی. شاعران ایران، ۱۹۸۰ م.
در این کتاب، مؤلف شرح و تحلیلی درباره احوال و آثار ده شاعر بزرگ فارسی نظیر رودکی، فردوسی، ناصر خسرو، خیام، انوری، نظامی گنجوی، مولانا، سعدی، حافظ و جامی به دست می‌دهد.

منبع: زبان فارسی در جهان ۱۵ / ۲۴۶-۲۴۷.

لوی، روبن. درآمدی بر تاریخ ادبیات فارسی، ترجمه رویا هاشمیان، تهران، مؤسسه نشر فهرستگان، ۱۳۷۷ ش، صص ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۹، ۴۵.
در بخشی از این کتاب، روبن لوی خاورشناس انگلیسی از رودکی به عنوان نخستین

شاعر بزرگ ایران و آغازگر شعر درباری در این سرزمین یاد کرده و سپس به مطالبی درباره او از جمله احوال مختصر شاعر، سبک شعری وی، داستان یاری خواستن درباریان سامانی از رودکی برای بازگرداندن امیر نصر از هرات و بخارا و تأثیر بسیار سروده‌ای از شاعر در بازگشت آن امیر، نقد سروده مذکور توسط تذکره‌نویسان و مشهورترین داستان عاشقانه رودکی با عنوان واهق و عذرا پرداخته است.

مآر، یون. مقاله‌ها و اطلاعات، مسکو - لنینگراد، فرهنگستان علوم شوروی، ج ۲، ۱۹۳۹ م (فرهنگستان علوم شوروی، آثار دانشکده زبان و تفکر)، صص ۱۹-۲۱، ۲۴، ۷۴، ۷۵، ۸۶، ۸۷، ۱۱۲، ۱۵۷، ۱۶۵، ۱۷۲، ۲۱۳، ۲۶۴.

در این مقاله مطالب بسیاری درباره شرح حال و خلافت استاد رودکی آورده شده است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۵۹.

مقبول بیگ بدخشانی، میرزا. ادب‌نامه ایران (به اردو)، لاهور، آصف جاوید، بی‌تا، صص ۸۰-۹۴.

مؤلف در قسمتی از کتاب خویش، ضمن معرفی سرایندگان عهد سامانی، از رودکی به عنوان نخستین و مشهورترین شاعر این دوره یاد کرده است. از دیگر مطالب نویسنده درباره رودکی می‌توان به نام کامل شاعر از قول سمعانی در الانساب، اتفاق نظر دولتشاه سمرقندی، ذبیح‌الله صفا و سعید نفیسی در باب انتساب تخلص شاعر به زادگاهش (قصبه بُنج از بخش رودک سمرقند) تاریخ تولد و وفات رودکی، نظر عوفی مؤلف تذکره لباب الالباب درباره تیزهوشی و درک بالا، آواز دلکش و موسیقی دلنواز و نایبایی رودکی، ممدوحان شاعر و مقبولیت شعر او در زمان حیات و پس از مرگش، اشاره کرد. شیوه قصیده‌سرایی، بیان اندیشه و وجود فلسفه نشاط در اشعار رودکی و نیز تصویر آفرینی‌های وی همراه با نمونه‌هایی از آنها، اشعار تغزلی و تشبیهات رودکی، تأثیر کلام شاعر بر دیگران و معرفی تصانیف رودکی با استناد به منابع گوناگون از دیگر مباحث مطرح شده در این کتاب است.

موریسن، جورج و دیگران. تاریخ ادبیات ایران از آغاز تا امروز، ترجمه یعقوب آژند، تهران، گستره، چ ۱، ۱۳۸۰ ش، صص ۱۱، ۱۹، ۲۵، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۱، ۹۱، ۹۴، ۲۶۵، ۳۰۲.

مضامین در ارتباط با رودکی در این کتاب عبارتند از: موسیقیدانی رودکی، قالب مثنوی در روزگار او، بن‌مایه‌های شعر رودکی، نام و کنیه شاعر، تاریخ وفات وی، حمایت بزرگان از رودکی، حکایت نظامی عروضی در چهارمقاله درباره آفرینش قصیده «بوی جوی مولیان» توسط رودکی، خلط اشعار قطران و رودکی به دلیل مشابهت نام ممدوح هر دو شاعر، انتساب سروده‌های فراوان به رودکی، نظم چندین مثنوی به وسیله او، ذکر نمونه‌هایی از اشعار رودکی، حیات بوشکور بلخی در اواخر عمر رودکی، معرفی کتاب سعید نفیسی برای آشنایی بیشتر از شاعر، نظم کیله و دمنه و سندبادنامه توسط وی و ارجاع به کتاب براگینسکی برای کسب اطلاع از احوال رودکی.

ندا، طه. ادبیات تطبیقی، ترجمه هادی نظری منظم، تهران، نشر نی، ۱۳۸۳ ش، صص ۱۴۰، ۱۴۲، ۱۶۰، ۲۵۶، ۲۵۸.

طه ندا در این کتاب، صفحاتی را به رودکی اختصاص داده است. در این صفحات، مولف ابتدا به وصف رودکی و تقلید وی از ابونواس (و ۱۹۵ ق) شاعر عرب به ویژه در قصیده‌ای که در وصف «می» سروده پرداخته و از تفاوت مضامین شعر آن دو سخن می‌گوید. پس از آن به برگردان منظوم کیله و دمنه ابن مقفع به فارسی توسط رودکی اشاره دارد و آن را کهن‌ترین مثنوی فارسی می‌شمارد. طه ندا می‌نویسد که چون ابان بن عبد الحمید لاحق پیشگام اشعاری از نوع مثنوی بوده، بعید نیست که رودکی منظومه کیله و دمنه را به تقلید از وی سروده باشد. در جایی دیگر از کتاب ادبیات تطبیقی، طه ندا از قول شمس قیس رازی مؤلف المعجم فی معاییر اشعار العجم اختراع رباعی را به رودکی نسبت داده است.

یزدانی، خواجه حمید. طنز و مزاح در شعر فارسی (از آغاز تا حافظ)، اسلام آباد،

رودکی - بخشی از کتابها (غیر ایرانی) ۸۹

مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ۱۳۸۴ ش، صص ۱۵-۱۶.
در این اثر، مؤلف ضمن بررسی سیر طنز و مزاح در شعر فارسی (از آغاز تا حافظ) به کاربرد طنز و هجو در اشعار استاد رودکی همراه با ذکر نمونه‌هایی از آن اشاره دارد.

رودکی - ترجمه‌ها

آذربایجانی

جعفرزاده، آ و سعیدوف، ف. «شاعر بزرگ تاجیکی»، ادبیات و هنر، ۱۸ اکتبر ۱۹۵۸ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۲.

سلطانوف، محمد آقا. ترجمه منظوم اشعار کیله و دمنه، آذربایجانی (باکو، ۱۹۶۰ م)
منبع: دانشنامه ادب فارسی ۵ / ۲۹۹.

عباسوف، آ. «رودکی»، کمون، ۱۶ اکتبر ۱۹۵۸ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۲.

قلی‌یف، آ. «استاد بزرگ سخن»، به مناسبت یک‌هزار و صدمین سالروز تولد رودکی،
زندگی و خلاقیت، دهقانان آذربایجان، ۱۷ اکتبر ۱۹۵۸ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۲.

ارمنی

سنتریان، و. آثار رودکی به زبان ارمنی، تاجیکستان شوروی، ۱۱ اکتبر ۱۹۵۸ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۸۰.

۹۲ کتابشناسی رودکی سمرقندی

عمریان، س. «پیشگفتار»، رودکی، منتخبات، ایروان آیتپرات، ۱۹۵۸ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۲.

کزموریان، آرمانوش. ترجمه اشعار رودکی، به زبان ارمنی، ۱۹۹۵ م.
منبع: دانشنامه ادب فارسی ۵ / ۴۵۱.

ازبکی

احمدوف، ک. «ستاره خاموش نشدنی»، تاجیکستان شوروی، ۱۶ اکتبر ۱۹۵۸ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۶.

جمالوف، ت. باز هم کتابی راجع به رودکی، آثار رودکی به زبان ازبکی، حقیقت
لنین آباد، ۲۱ مارس ۱۹۵۸ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۶.

حسنوف، م. «رودکی همیشه زنده است»، تاجیکستان شوروی، ۲۲ اکتبر ۱۹۵۸ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۶.

شاه محمدوف، ش. «ابوالحسن رودکی»، زنان ازبکستان، ش ۷، ۱۹۵۷ م، صص ۲۵-
۲۶.

_____. «ابوعبدالله رودکی»، شاه محمدوف، گفتگویی با کلاسیک‌های ادبیات
فارسی - تاجیکی، تاشکند، ۱۹۶۳ م، صص ۹-۴۰.

_____. «زندگی و خلافت رودکی»، رودکی (منتخبات)، تاشکند، نشر ادبیات دولتی
ازبکستان شوروی، ۱۹۵۷ م، صص ۷-۲۸.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۷.

رودکی - ترجمه‌ها ۹۳

عبدالله‌یف، ا. و امیرقلوف، س. غزل رودکی، تاجیکستان شوروی، ۱۹۵۸ م، ۱۶ ص.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۸.

عبدجباروف و دیگران. «بانی ادبیات فارسی تاجیکی»، فرهنگستان ازبکستان، ۱۵ اکتبر ۱۹۵۸ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۸.

کازجانوف، م. «مسائل تربیتی در خلاقیت رودکی»، تاجیکستان شوروی، ۲۷ آوریل ۱۹۵۸ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۸.

محسن، او. «سیمای رودکی در پرده سینما»، فرهنگستان ازبکستان، ۱۷ اکتبر ۱۹۵۹ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۱۰.

نظروف، خ. «شاعر دوست داشتنی برای مردم»، تاجیکستان شوروی، ۱۵ اکتبر ۱۹۵۸ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۱۰.

اوکراینی

اسپی وک، ای. «گذری از میان قرن‌ها»، روزنامه ادبی، ۲۳ اگوست ۱۹۵۷ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۱۱.

پانومارنکو، ن. مدافع حق و آزادی، بوکاوین و کریم شوروی، ۱۵ اکتبر ۱۹۵۸ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۱۱.

کریمسکی، ا. نظم بیگانه، کیف، ۱۹۲۲ م.

۹۴ کتابشناسی رودکی سمرقندی

منبع: کتابشناسی رودکی / ۲۴.

میسیک، و. رودکی (منتخبات)، ترجمه از فارسی تاجیکی (بخش پیشگفتار)، کیف، انتشارات ادبیات دولتی اوکراین، ۱۹۶۲ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۱۱.

روسی

آدالیس، آ و دیگران. «از رودکی»، گلچین ادبیات ملل اتحاد جماهیر شوروی، کلیمویچ، مسکو، ۱۹۴۷ م، صص ۲۱-۲۸.
این مقاله قصیده امیر سیستان (بوی جوی مولیان)، منظومه «پیری» و بدیهه سرایی رودکی را دربر دارد.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۷.

آرماکوف. از رودکی (اشعار)، بدخشان شوروی، ۱۵ اکتبر ۱۹۵۸ م.
— «اشعار رودکی»، در اوج شهرت، ۴ ژوئن ۱۹۵۸ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۷.

براگینسکی، ای. س. رودکی (مجموعه)، با مقدمه در ژاوین و لویک، دوشنبه، نشر دولتی تاجیکستان، ۱۹۴۹ م، ۱۸۰ ص.
این کتاب شرح حال رودکی، معاصران و وارثان اولیه او را دربردارد.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۴.

پتی سین. گ. «قصیده‌ای درباره پیری»، رودکی، زندگی و خلاقیت م. م. دیاکونوف، مسکو (لنینگراد)، ۱۹۴۰ م، صص ۱۷-۱۹ و منتخبات ادبیات ملل اتحاد جماهیر شوروی، کلمویچ، مسکو، ۱۹۴۷ م، ۲۷ ص.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۹، ۲۰.

چاسوایا. ترجمه‌های جدیدی از ابو عبدالله رودکی، تاجیکستان سرخ، ۱۹ دسامبر ۱۹۵۷ م.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۸.

رادوف، آ. «رودکی کلاسیک بزرگ ادبیات تاجیکی»، ادبیات و هنر، ۱۸ اکتبر ۱۹۵۸ م.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۵.

زلفی کاروف، ت. «شکایت رودکی (قصیده‌ای درباره پیری)»، تاجیکستان، ش ۱۰،

۱۹۵۸ م، ص ۱۶.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۹.

سل ونیسکی. «از رودکی» نظم تاجیکی، دوشنبه، ۱۹۴۸ م، صص ۲۹-۳۴.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۷.

فورمانوف، م. «رباعی و بیت‌ها»، ادبیات تاجیکستان، کتاب هشتم، ۱۹۵۶ م، صص

۱۷۵-۱۷۶.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۸.

قهاروف، آ. «شاعر بزرگ انسان دوست»، ادبیات شوروی، ش ۱۰، ۱۹۵۸ م، صص ۱۱۴ -

۱۱۷.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۵.

لویک. اشعار رودکی، تاجیکستان شوروی، ۱۴ اکتبر ۱۹۵۸ م.

— غزلیات رودکی، اسفرا، ۱۴ اکتبر ۱۹۵۸ م.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۸-۱۹.

لویک ولیپکین. شعرها، با تصحیح و مقدمه براگینسکی، مسکو، نشر ادبیات دولتی، ۱۹۶۳ م، ۱۸۲ ص، مصور؛ مسکو، دانش، ۱۹۶۴ م، ۵۱۲ ص.

کتاب مذکور دربر دارنده قصائد، قطعات، رباعیات، ابیات پراکنده، ابیاتی از کلیله و دمنه منظوم رودکی و چند مثنوی دیگر است. جز آن ابیاتی از رودکی را که در ترجمان البلاغه محمد بن عمر الرادیانی؛ تحفة الاحباب حافظ اوبهی؛ فرهنگنامه حسینی وفایی و دانشنامه قدرخان آمده و نیز قطعات اضافی گردآوری شده توسط سعید نفیسی، قطعات منسوب به قطران تبریزی و ابیاتی را که در لغت فرس اسدی طوسی ذکر شده، دربر دارد.

_____ گلچین، دوشنبه، نشر دولتی تاجیکستان، ۱۹۵۸ م، ۱۹۸ ص.

این کتاب شامل قصائد، غزلیات، رباعیات، قطعات و ابیاتی از رودکی است که تاکنون شهرتی کسب نکرده‌اند.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۵، ۱۰۶.

گرجی

پاتوریدزه، و. «عصر رودکی»، رودکی، ۱۱۰۰، تفلیس، انتشارات دانشگاه دولتی، ۱۹۵۷ م، صص ۹-۱۲.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۲۰.

تادوآ، م. «پدر نظم فارسی - تاجیکی»، کمونیست، ۱۶ اکتبر ۱۹۵۸ م.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۳.

قمباشیدزه، ر. «هدیه دانشمندان گرجی» [پیروزی]، ۱۰ فوریه ۱۹۵۸ م.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۳.

کاریلشوکوی، آ. «رودکی در زبان گرجی»، روزنامه ادبی، ۷ مارس ۱۹۵۸ م.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۳.

گورلیشوویلی، تنگیز. «غزلیات رودکی»، به زبان گرجی.

منبع: دانشنامهٔ ادب فارسی ۴۶۹ / ۵.

میناگرشولی، ن. «انسان شعرا»، روزنامهٔ ادبی، ۲۲ آگوست ۱۹۵۸ م.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۴.

لتونی

کندرولیس، ج. «ابوعبدالله رودکی»، ادبیات و هنر، ۲۸ اکتبر ۱۹۵۸ م.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۵.

لیتوانی

گرینسویچووس، ای. «رودکی، بنیانگذار ادبیات کلاسیک تاجیکی»، پیروزی، ش ۸،

۱۹۵۸ م، صص ۱۰۸-۱۰۹.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۰۵.

رودکی - فرهنگها

بهار، لاله تیک چند. بهار عجم، به تصحیح کاظم دزفولیان، تهران، طلایه، چ ۱، ۱۳۸۰ ش، ج ۲، ص ۱۱۱۰.

در این فرهنگ، مؤلف کنیه رودکی را ابوالحسن دانسته و سپس به مقام استادی او از دیدگاه دولتشاه سمرقندی، کیله و دمنه منظوم شاعر و اختلاف در سبب تخلصش که بعضی آن را به مهارت رودکی در علم موسیقی و برخی دیگر به «رودک» از اعمال بخارا نسبت داده‌اند، اشاره کرده است.

حسن لی، کاووس. فرهنگ سعدی پژوهی، ۱۳۰۰ - ۱۳۷۵؛ شیراز، بنیاد فارس‌شناسی - مرکز سعدی شناسی، چ ۱، ۱۳۸۰ ش، صص ۷۶، ۷۸، ۱۳۳، ۱۴۶، ۱۴۸، ۱۷۹، ۲۹۱، ۳۱۵، ۳۸۶، ۵۱۳، ۵۸۵، ۵۹۱، ۵۹۲.

در این فرهنگ، مقایسه اشعار سعدی با سروده‌هایی از رودکی، استفاده از دیوان رودکی، تکیه کلام‌های رودکی، نمونه‌هایی از سخنان رودکی و عنصرالمعالی در وصف پیری و مواردی دیگر آمده است.

خیامپور، ع. فرهنگ سخنوران، تبریز، شرکت سهامی چاپ کتاب آذربایجان، ۱۳۴۰ ش، صص ۲۴۱ - ۲۴۲.

خیامپور در این فرهنگ فهرست بسیاری از منابع در ارتباط با استاد رودکی را ذکر کرده است. از میان منابع فراوان او می‌توان لباب الالباب از محمد عوفی، المعجم اثر شمس قیس‌رازی، بهارستان از عبدالرحمان جامی و شعرا المعجم تألیف شبلی نعمانی را

نام برد.

دهخدا، علی اکبر. لغت نامه، زیر نظر محمد معین، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۴۲ ش،
ش مسلسل ۸۸، ج ۲۲، ص ۱۲۳.

در این فرهنگ از مطالب گوناگونی درباره رودکی مانند احوال و آثار او، تاریخ تولد و
زادگاه شاعر، آغاز شاعری رودکی، صدای خوش و مهارتش در موسیقی، مسئله ناینبایی
او، انتساب رودکی به دربار آل سامان به ویژه امیرنصر، ممدوحان شاعر، جایگاه او در
میان سرایندگان ایران، ستایش شاعران بزرگ ایران از کلام وی و آثارش به نقل از تاریخ
ادبیات در ایران اثر ذبیح الله صفا بحث شده است.

رامپوری، غیاث الدین محمد. غیاث اللغات، با حواشی و اضافات به کوشش محمد
دبیرسیاقی، تهران، کانون معرفت، ۱۳۳۷ ش، ج ۱، ص ۴۸۸.
صاحب این فرهنگ رودکی را به «رودک» که ناحیه‌ای در سمرقند بوده، نسبت داده و
می‌گوید که این موجد غزل فارسی از آنجا برخاسته است.

سامی، ش. قاموس الاعلام، استانبول، مهران مطبعه سی، ۱۳۰۸ ق / ۱۸۹۱ م، ج ۳، ص
۲۳۱۶.

مؤلف در اثر یاد شده از رودکی به عنوان اولین شاعر غزلسرا و صاحب دیوان فارسی
نام برده است. زادگاه رودکی (رودک)، انتسابش به نصر بن احمد پادشاه سامانی،
دریافت انعام هنگفت شاعر از آن پادشاه، داستان آفرینش قصیده «بوی جوی مولیان» به
وسیله رودکی، اثر منظوم و مشهور شاعر - کیله و دمنه - تاریخ وفات رودکی، از دیگر
مطالب این کتاب است.

فیضی سرهندی، الله داد. مدارالافاضل، به اهتمام دکتر محمدباقر، لاهور، دانشگاه
پنجاب، ۱۳۴۵ ش، ج ۲، ص ۳۳۴.

مؤلف فرهنگ مذکور به اشتباه از رودکی به عنوان شاعری که پیش از انوری و خاقانی

می زیسته، نام برده است.

مصاحب، غلامحسین. دایرةالمعارف فارسی، تهران، جیبی، امیرکبیر، چ ۳، ۱۳۸۱
ش، ج ۱، صص ۱۱۱۴-۱۱۱۵.

در این فرهنگ، مسائلی در ارتباط با رودکی، نظیر: نام و کنیه شاعر؛ زادگاه وی - قریه بُنْج در رودک سمرقند - انتساب او به دربار سامانیان، به ویژه امیرنصر؛ دریافت صله‌های بسیار رودکی از امیرمذکور و وزیر او ابوالفضل بلعمی؛ کثرت اشعار رودکی در قیاس با شاعران پیش و پس از او؛ پایگاه بلند وی در ادب فارسی، ستایش شاعران و دانشمندان ایرانی از رودکی؛ برخورداری وی از القابی چون «سلطان شاعران» و «استاد شاعران جهان»؛ توانایی فراوان او در قصیده و غزل؛ موسیقیدانی و آواز نیکوی رودکی؛ بینایی و نابینایی او؛ اندیشه‌های فلسفی و معانی دقیق رودکی؛ تعداد اندک ابیات بازمانده از شاعر و مهم‌ترین آثار وی، آمده است.

معین، محمد. فرهنگ فارسی، تهران، امیرکبیر، چ ۲، ۱۳۸۲ ش، ج ۵، ص ۶۲۱.
در فرهنگ مذکور، مؤلف به بیان شمه‌ای از احوال استاد رودکی نظیر تاریخ ولادت و زادگاه او، مسئله نابینایی وی، تقرب شاعر به درگاه امیرنصر سامانی و دریافت صله‌ها و جوایز بسیار او از آن امیر، مهارت رودکی در انواع گوناگون شعر، سبک شاعری و نیز آثار وی پرداخته است.

نفیسی، علی اکبر. فرهنگ نفیسی، تهران، خیام، ۱۳۵۵ ش، ج ۳، ص ۱۷۰۲.
در این فرهنگ، علی اکبر نفیسی ملقب به ناظم‌الاطباء، نام رودکی را ابوالحسن و او را از شاعران عهد سامانی دانسته است و وفاتش را در ۴۰۳ ق ذکر کرده است.

رودکی - تذکرها

آذربيگدلی، لطفعلی بیگ. آتشکده آذر (نیمه دوم)، به تصحیح میرهاشم محدث، تهران امیرکبیر، چ ۱، ۱۳۷۸ ش، صص ۳۲۰-۳۲۴.
در این تذکره، مؤلف ضمن بیان شمه‌ای از شرح حال و زندگینامه رودکی شاعر، نمونه‌هایی از سروده‌های او را نقل کرده است.

احمد، آغا احمدعلی. تذکره هفت آسمان، کلکته، مطبع بیست مشن پریس، ۱۸۷۳ م و تهران، اسدی، ۱۹۶۵ م، صص ۶-۱۴.
در این تذکره، مؤلف به مسائلی نظیر طرح قالب مثنوی توسط رودکی، مهارت استاد رودکی در انواع شعر، نظم کلیله و دمنه شاعر به فرمان امیرنصر بن احمد سامانی، نقل اقوال والده داغستانی مؤلف ریاض الشعرا و آذر اصفهانی مؤلف آتشکده آذر درباره رودکی و انتساب نخستین شعر فارسی و اولین شاعر صاحب دیوان به رودکی، اشاره دارد.

اوحدی بلیانی اصفهانی، تقی‌الدین محمد. عرفات‌العاشقین و عرصات‌العارفين، نسخه خطی موجود در کتابخانه ملک تهران.
تذکره‌ای به فارسی در شرح احوال و نمونه اشعار ۳۴۰۰ تن از شاعران فارسی‌گوی قدیم و جدید است و با شرح حال ابوالشعرا رودکی سمرقندی آغاز شده است.
منبع: دانشنامه ادب فارسی ۴ / ۱۷۵۸-۱۷۵۹.

دولت‌شاه سمرقندی، تذکرة الشعراء، به سعی و اهتمام ادوارد برون، لیدن، بریل، ۱۳۱۸ ق/ ۱۹۰۰ م، صص ۱۰، ۱۶، ۳۱-۳۳.

در تذکرة فوق، دولت‌شاه سمرقندی به زندگانی رودکی، عزت بسیار وی در دربار امیرنصر سامانی و داستان آفرینش قصیده «بوی جوی مولیان» از قول حمدالله مستوفی مؤلف تاریخ‌گزیده اشاره کرده است. او «بوی جوی مولیان» را قصیده‌ای ساده و عاری از صنایع بدیعی دانسته، اما با این حال، استادی رودکی و مقبولیت وی تردد عوام و خواص را می‌پذیرد.

رازی، امین احمد. تذکرة هفت اقلیم، با تصحیح، تعلیقات و حواشی سیدمحمدرضا طاهری (حسرت)، تهران، سروش، چ ۱، ۱۳۷۸ ش، ج ۳، صص ۱۵۱۲-۱۵۱۹. در تذکرة حاضر از تولد و پرورش رودکی در قریه رودک سمرقند، استعداد بالای وی در شعر و موسیقی، تربیت او در دستگاه ابونصر سامانی، داستان آفرینش قصیده مشهور او (بوی جوی مولیان)، اشعار شهید بلخی و دقیقی در ستایش وی و برخی از سروده‌های شاعر سخن رفته است.

سحر، منشی احمدحسین. تذکرة طور معنی، مقدمه، تصحیح و تعلیق رئیس احمد نعمانی (چاپ شده در قند پارسی، ش ۱۶، زمستان ۱۳۸۰ ش، ص ۱۱۷). در این تذکرة به طور اختصار از رودکی و ترقی وی در دربار امیرنصر سامانی و همچنین از میان رفتن بسیاری از اشعار شاعر بحث شده است.

شبلی نعمانی، محمد. شعرالعجم، ترجمه سیدمحمدتقی فخرداعی گیلانی، تهران، ابن سینا، چ ۲، ۱۳۳۵ ش، ج ۱، صص ۱۹، ۲۱، ۲۲، ۲۴، ۲۵-۳۶.

در تذکرة مذکور شبلی نعمانی به احوال رودکی از جمله نابینایی وی، توجه بسیار امیرنصر سامانی به او، ثروت فراوان شاعر، داستان سفر امیرنصر به هرات و بازگشت او به بخارا به دنبال سرودن قصیده «بوی جوی مولیان» توسط رودکی، مضامین اشعار

رودکی - تذکرها ۱۰۵

رودکی، مدیحه‌سرایی و مراثی شاعر و دیدگاه معاصرانش درباره او اشاره دارد.

عوفی، محمد. لباب‌الالباب، به سعی و اهتمام ادوارد برون، لیدن، بریل، ۱۳۲۴ ق/ ۱۹۰۶ م، ص ۲۹۱.

عوفی در تذکره خود مطالبی درباره کنيه، نام و نسب و زادگاه رودکی (ناحیه رودک و پنج = پنج ده = پنج رود) و همچنین جایگاه مهم وی در نزد بسیاری از شاعران بزرگ پارسی‌گوی نظیر دقیقی به نقل از کتاب الانساب سمرعانی آورده است. او می‌گوید که اشعار رودکی را می‌توان بالغ بر صد دفتر دانست.

گوپاموی، محمد قدرت‌الله. تذکره نتایج الافکار، بمبئی، اردشیر خاضع، ۱۳۳۶، صص ۲۶۰-۲۶۱.

مؤلف در این تذکره از رودکی، مهارت او در علم موسیقی، ثروت بیکران وی از راه مصاحبت با امیرنصر بن اسماعیل سامانی و نمونه‌های کوتاهی از شعر وی سخن گفته است.

نوابی، میر نظام‌الدین علیشیر. تذکره مجالس‌النفاث، به سعی و اهتمام علی‌اصغر حکمت، تهران، منوچهری، چ ۱، ۱۳۶۳ ش، صص ۳۳۶-۳۳۷.

تذکره حاضر مطالبی درباره احوال رودکی، جایگاه او نزد امیرنصر سامانی و داستان پیدایش قصیده معروف «بوی جوی مولیان» شاعر را دربر دارد.

واله داغستانی، علیقلی. تذکره ریاض‌الشعرا، مقدمه، تصحیح و تحقیق سیدمحسن ناجی نصرآبادی، تهران، اساطیر، چ ۱، ۱۳۸۴ ش، ج ۲، صص ۸۲۲-۸۲۶.

در این تذکره، مؤلف به ستایش از رودکی و توصیف سخن او، تعداد اشعار شاعر و نمونه‌هایی از سروده‌های وی از جمله مرثیه او در سوگ ابوالحسن مرادی شاعر پرداخته است.

هدایت، رضاقلیخان. مجمع‌الفصحاح، به کوشش مظاهر مصفا، تهران، ۱۳۳۹ ش، ج ۲، صص ۶۸۱-۶۸۸.

در بخشی از این تذکره، مؤلف به زندگینامه رودکی و مقام وی در دربار امیرنصر سامانی، کسب ثروت بسیار شاعر از طریق دریافت صله‌های شاهانه، شعرای معاصر رودکی و نمونه‌های متعددی از اشعار شاعر اشاره دارد.

هدایت، محمود. گلزار جاویدان، [تهران، وزارت فرهنگ و هنر، ۱۳۵۳ ش]، ج ۱، صص ۵۶۴-۵۶۶.

در تذکره حاضر، مؤلف ضمن معرفی نام و کنیه و زادگاه رودکی، شمه‌ای از احوال شاعر نظیر: دانش و خرد او، استادی وی در موسیقی، نابینایی شاعر، همزمانی رودکی با نصر بن احمد سامانی و مداحی آن امیر توسط او، مکننت و ثروت رودکی از طریق دریافت صله و جایزه از امیر سامانی، قدر و منزلت رودکی و نامیدن وی به شیخ الشعراء، تعداد اشعار شاعر و خلط سروده‌های او با دیگر شاعران، تاریخ درگذشت وی و ذکر نمونه‌هایی از سروده‌های رودکی شامل قطعه‌ها، مرثیه‌ها و رباعی‌ها را آورده است.

رودکی - پایان نامه ها

آرش نیا، محمد حسن. گذرگاه سایه سار غم در شعر فارسی (از رودکی تا حافظ)، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی بوشهر، ۱۳۷۷ ش، به راهنمایی سید احمد حسین کازرونی.

احمدی، عبدالناصر. تجلی مسیح در شعر فارسی (از رودکی تا عصر حاضر)، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی بوشهر، ۱۳۷۹ ش، به راهنمایی سید احمد کازرونی.

اصغری، احمد. بررسی مسائل مربوط به علم بیان و بدیع در آثار بازمانده از دوره طاهریان و صفاریان، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تبریز، ۱۳۷۴ ش، به راهنمایی نورالدین مقصودی.

بهرامی، منصوره. فرهنگ واژه نامه دیوان رودکی و بررسی واژگانی آن (ریشه لغات و دستوری)، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرکزی تهران، ۱۳۷۸ ش، به راهنمایی جعفر شعار.

ثابت زاده، منصوره. تأثیر و نقش لغات و اصطلاحات موسیقی ایرانی در بیان مضامین شعر شاعران شاخص فارسی قرن ۴ - ۱۰ ه ق، پایان نامه دکتری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات تهران، ۱۳۸۱ ش، به راهنمایی مظاهر مصفا.

در این پایان‌نامه، از مسائلی نظیر پیوند دیرین شعر و موسیقی در فرهنگ ایرانی؛ پیشینه موسیقی ایرانی پیش از اسلام و کیفیت انتقال آن به دوره اسلامی؛ نقش شاعران موسیقیدان ایرانی نظیر رودکی در رواج و اشاعه موسیقی پس از اسلام و پدید آمدن تعداد بسیاری از اصطلاحات و ترکیبات موسیقایی، صورخیال، امثال و حکم، نمادهای موسیقایی و مضامین نو و بدیع؛ جایگاه برجسته رودکی در گسترش موسیقایی زبان فارسی؛ برخورداری رودکی از شروط اصلی خنیاگری (شاعری، نوازندگی، خوانندگی)؛ وجود ۳۹ بیت در ارتباط با بسامد اصطلاحات موسیقی در اشعار بازمانده از رودکی و جز آنها سخن رفته است.

_____ . بررسی بسامدی عروضی در شعر شاعران شاخص قرن ۴ - ۶ هـ ق (رودکی، منوچهری، انوری، ناصر خسرو، خاقانی)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، ۱۳۷۴ ش، به راهنمایی جلیل تجلیل.

در این رساله، نویسنده به بررسی عروضی سروده‌های شاعران سده‌های چهارم - ششم هجری پرداخته است. طبق گفته ثابت زاده، نتایج نموداری و آماری عروضی دیوان‌های این سراینده‌گان نشان می‌دهد که بحر رمل و هزج در بخش بحور متفق و بحر مضارع و مجتث در بحور مختلف از بسامد بیشتری در قیاس با دیگر بحور برخوردارند. همچنین او می‌گوید که کمترین بسامد متعلق به بحر رجز است که برخی آن را ضرب آهنگی عربی که به گوش ایرانیان خوش نمی‌آید، دانسته‌اند؛ حال آنکه ایرانیان نیز در این بحر اشعار زیبایی سروده‌اند. سخن دیگر نویسنده در ارتباط با برتری بحر رمل بر سایر بحور در دیوان رودکی است و اینکه علی‌رغم این برتری، شاعر اشعار فراوانی هم در بحر هزج و خفیف دارد.

حدّادنیا، راضیه. بررسی صورخیال در شعر شاعران پارسی‌گوی تا قرن ۶ هجری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد سبزوار، ۱۳۸۱ ش، به راهنمایی محمدعلوی مقدم.

ذوالفقاری، داریوش. نقد و بررسی مقابله‌ای احوال و اشعار رودکی و بشار، پایان

نامه‌کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۰ ش، به راهنمایی ابوالقاسم رادفر. از مهم‌ترین نتایج این پژوهش می‌توان به عدم تأثیرپذیری رودکی از بشار بن بُرد و راه‌یابی مضامین مشترک در سروده‌های او و بشار بر اثر توارد؛ جلوه درخشان و شگفت‌انگیز صور خیال در شعر رودکی و بشار علی رغم نابینایی هر دو شاعر و قرابت میانگین کاربرد صور خیال در شعر آن دو و همچنین نفوذ برخی از مضامین شعر بشار در اشعار شاعرانی نظیر حافظ و سعدی، اشاره کرد.

رحیمی، ابوالقاسم. تحلیل هنری جلوه‌های زیبایی طبیعت در اشعار پیشاهنگان شعر فارسی (رودکی، کسایی، عنصری، فرخی و منوچهری)، پایان‌نامه‌کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۱ ش، به راهنمایی عباسقلی محمدی.

رسمی، سکینه. جلوه‌های قرآن در انواع شعر فارسی از رودکی تا عطار، پایان‌نامه دکتری دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۵ ش، به راهنمایی تقی پورنامداریان. در این رساله، مؤلف ابتدا به نفوذ تلمیحات و اشارات گوناگون قرآن در انواع شعر فارسی که از همان آغاز شعر فارسی به دلیل انس مسلمانان به قرآن کریم و قرائت آن پدید آمد، اشاره داشته و به طرح سؤال اصلی پژوهش خود، یعنی چگونگی تجلیات صوری و معنوی قرآن در انواع شعر فارسی از رودکی تا عطار، می‌پردازد. به گفته مؤلف، فرضیه‌های مطرح در ارتباط با سؤال مذکور این بوده که با سیر سبک ادبی از خراسانی به عراقی، استناد به آیات قرآنی رواج بیشتری یافته و نحوه کاربرد آیات در انواع شعر فارسی (مدح، رثا و...) و قالب‌های شعر فارسی (غزل، قصیده و...) از لحاظ صور گوناگون کاربرد و مضامین مورد استفاده متغیر است. در این پژوهش، جلوه‌های مختلف قرآن در شعر فارسی نظیر: اسماء و صفات خداوند، احکام و دستورات قرآنی، داستان‌های قرآنی و جز آنها استخراج و به شکل الفبایی در فصل‌های جداگانه تنظیم شده است. شواهد شعری هم به ترتیب تاریخی پس از ذکر عنوان آیه مورد نظر ضمن شرح و توضیح آن آمده‌اند. دیگر اینکه، افزون بر تلمیحات قرآنی که به شکل فرهنگ مضامین قرآنی در شعر فارسی ترتیب یافته، صور کاربرد مفاهیم قرآنی چون: اقتباس، تشبیه، استعاره و تصویرپردازی‌هایی که شاعران با بهره‌گیری از مفاهیم قرآن داشته‌اند،

در پژوهش فوق بیان شده است. یکی دیگر از دستاوردهای این تحقیق بیان اهداف معنایی و ارائه آمار و درجه کاربرد هریک از موضوعهای قرآنی در آثار شاعران است.

زرین‌کوب، حمید. بررسی و نقد فنی و تاریخی در باب صنایع بدیعی با توجه به سیر تکاملی تشبیه در شعر فارسی از رودکی تا ازرقی، پایان‌نامه دکتري دانشگاه تهران، ۱۳۴۵ ش، به راهنمایی؟.

زنگانه، آقا محمد. رودکی پژوهی در آینه مقالات فارسی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، به راهنمایی سعید بزرگ بیگدلی و مشاوره ابوالقاسم رادفر، در دست اجرا.

این پایان‌نامه تلاش دارد که به بررسی و توصیف صد مقاله فارسی درباره رودکی و استخراج نوآوری‌های آن مقاله‌ها بپردازد.

شکری، یدالله. بررسی و تحلیل سیمای معشوق در شعر رودکی، فرخی، انوری و عطار، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۶ ش، به راهنمایی سعید بزرگ بیگدلی.

در پژوهش حاضر، مؤلف کوشیده است تا «معشوق» یا موجود زیبا و به آیین شعر غنایی ایران و جنبه‌های زیبایی‌شناسی پیشینیان را درباره وی از چند طریق بررسی کند. نخستین راهکار مؤلف در این ارتباط، آشنایی با تفکر رایج در هر دوره درباره آن است. بدین مفهوم که در هر دوره، نسبت به «معشوق» حال با هر دگرگونی که در آن عهد رواج داشته است، نظیر: یار، دوست، ماهر و بت، صنم، ترک، ترسا و جز آنها چه می‌اندیشیده‌اند؟ دیگر اینکه به مدد مطالعه دقیق عوامل سیاسی، اجتماعی یا فرهنگی یک دوره می‌توان به ملاک‌های آن دوره در مورد هر چیز از جمله «معشوق» پی برد. به گفته مؤلف در دوره نخست شعر فارسی که به عهد سامانیان و غزنویان برمی‌گردد، از آنجا که شاعر نیز در کنار مردم اجتماع خود روحیه‌ای مادی داشته و لذا لذت را تنها جسمی دانسته، «معشوق» او هم بالطبع ماده بوده است. اما در دوره بعد، بر اثر مسائل گوناگون

پندار و اندیشه جایگزین ظواهر مادی می‌شود. سپس با گسترش عرفان، «معشوق» در جایگاه رفیع‌تری قرار می‌گیرد، بدان گونه که با شناخت جنبه عامی زیبایی شناختی تفکر عرفانی می‌توان «معشوق» به آیین عرفانی را نیز بازشناخت. در این رساله تلاش شده تا جلوه‌های گوناگون «معشوق» در شعر فارسی از آغاز تا اوایل سده هفتم هجری - حمله مغول - در اشعار شاعران این دوران مانند رودکی، فرخی، انوری و عطار بررسی شود.

کسائی، کامران. حوادث و رویدادهای طبیعی در ادبیات منظوم از رودکی تا بهار، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد تهران - مرکز، ۱۳۷۵ ش، به راهنمایی مظاهر مصفا.

کمالی، وحید. فرهنگ اعلام در اشعار دقیقی و رودکی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی جیرفت، ۱۳۷۸ ش، به راهنمایی ابوالقاسم رادفر.

محبی، لیلا. بررسی مقایسه‌ای عناصر مدنی در شعر رودکی، انوری و خاقانی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۰ ش، به راهنمایی غلامحسین غلامحسین زاده.

در این تحقیق و بررسی، مؤلف بر آن بوده تا بخشی از عناصر اجتماعی شامل آلات موسیقی، ابزار جنگی و پوشاک را از دیوان‌های رودکی، انوری و خاقانی استخراج کند؛ نوع بسامد، ویژگی‌های کیفی و روش به کارگیری آن را در دیوان هریک از شاعران یاد شده نشان دهد و نیز ترکیبات وصفی، تشبیهی و استعاری عناصر، دسته‌بندی و درجه کاربرد آنها را در دیوان هر سه شاعر مقایسه کند. از مهم‌ترین نتایج این پژوهش می‌توان بدین موارد اشاره کرد: بیشترین میزان کاربرد عناصر اجتماعی مورد نظر از لحاظ بسامد به ترتیب در ارتباط با ابزار جنگی و آلات موسیقی است. دیگر اینکه رودکی عناصر را بیشتر به شکل یک واژه به کار برده و از تصاویر حسی و تشبیهات ملموس بهره گرفته است.

محبوب، محمدجعفر. سبک شعر فارسی از ابتدای ظهور تا پایان قرن پنجم هجری

و مقایسهٔ اجمالی آن با سبک دیوانهای بعد، پایان نامهٔ دکتری دانشگاه تهران، ۱۳۴۲ ش، به راهنمایی حسین خطیبی.

مدی، ارژنگ. عشق در ادب فارسی (از رودکی تا سنایی)، پایان نامهٔ دکتری دانشگاه تهران، ۱۳۶۴ ش، به راهنمایی حسن سادات ناصری.

در رسالهٔ مذکور، عشق در ادب فارسی از رودکی تا سنایی و تا حد مقدور آثار موجود به زبان فارسی و برخی از آثار ضروری و برجسته به زبان عربی از جمله قوت‌القلوب، اللمع، رسائل اخوان الصفا و جز آنها بررسی شده است. برای یافتن ریشهٔ عشق در ادب فارسی، آنچه را که دربارهٔ عشق پیش از اسلام در ایران به زبان فارسی موجود بوده و نیز آرا و افکار حکما و فلاسفهٔ یونانی مورد تحقیق قرار گرفته‌اند. مقوله‌های اصلی این پژوهش را تعریف و انواع عشق؛ مسیر عشق در پیش و پس از اسلام در ادب فارسی؛ عشق و زیبایی و پاره‌ای مباحث نظیر عشق و شوق؛ عشق و عقل؛ عشق و علم؛ عشق و فراق و وصال و مطالبی دربارهٔ عرفا و فلاسفه، تشکیل می‌دهند. اما عشق از دیدگاه رودکی، به سبب ثروت و غلامان و کنیزانی که از راه مدیحه‌سرایی کسب کرده، جسمانی است. به گفتهٔ مؤلف، ذکر نام مستعار «معشوق» پس از رودکی در ادب فارسی رواج یافته است.

منصوری، نادر. سیر تاریخی شکل‌های خیالی در شعر فارسی از رودکی تا نیمه، پایان نامهٔ کارشناسی ارشد، احتمالاً دانشگاه آزاد کرج، ۱۳۷۶ ش، به راهنمایی بهروز ثروتیان.

رودکی - پایان‌نامه‌هایی که بخش‌هایی از آنها به رودکی پرداخته‌اند.

جودی نعمتی، اکرم. رنگ و زمینه‌های نمادین آن در ادب فارسی (تا قرن ششم)، پایان نامهٔ دکتری دانشگاه تهران، ۱۳۷۷ ش، به راهنمایی محمدرضا شفیعی کدکنی.

حاجیان‌نژاد، علیرضا. خردورزی و خردستیزی در ادبیات فارسی (تا حملهٔ مغول)، پایان نامهٔ دکتری دانشگاه تهران، ۱۳۷۹ ش، به راهنمایی محمدرضا شفیعی کدکنی.

رودکی - پایان نامه ها ۱۱۳

شفق، اسماعیل. نقد اجتماعی شعر در دوره سامانیان، پایان نامه دکتری دانشگاه تهران، ۱۳۷۵ ش، به راهنمایی محمدعلی اسلامی ندوشن.

طالبیان، یحیی. شیوه های یبانی در شعر شاعران سبک خراسانی، پایان نامه دکتری دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۳ ش، به راهنمایی جلیل تجلیل.

فاضلی، سکینه. بررسی گل ها، گیاهان و درختان در دیوان شاعران قرن چهارم و پنجم، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم، ۱۳۷۴ ش، به راهنمایی محمود عابدی.

فرزام پور، علی اکبر. تحقیق در چگونگی معاش شاعران پارسی گوی و تأثیر آن در شیوه سخن آفرینی ایشان (با توجه به وضع اجتماعی، اقتصادی و طبقات جامعه تا حمله مغول)، پایان نامه دانشگاه تهران، ۱۳۳۴ ش، به راهنمایی پرویز ناتل خانلری.

قربانیون، حسین. بررسی طنز در آثار منظوم تا قرن هشتم، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۷۰ ش، به راهنمایی عباسقلی محمدی.

کسائی، کامران. شاعران در اشعار شاعران (از آغاز تا نیمه اول سده هفتم)، پایان نامه دکتری دانشگاه تهران، ۱۳۸۰ ش، به راهنمایی مظاهر مصفا.

لسان، حسین. شادخواری و تأثیر آن در ادب فارسی تا قرن هفتم، پایان نامه دکتری دانشگاه تهران، ۱۳۴۸ ش، به راهنمایی لطفعلی صورتگر.

محمدی گلم کبودی، امیراکرم. نقش سامانیان در پیشبرد زبان و ادب فارسی، پایان نامه دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۷ ش، به راهنمایی بیات.

مؤذنی، علی محمد. جلوه‌های عرفانی قرآن در ادب فارسی از آغاز تا پایان قرن هفتم، پایان نامه دکتري دانشگاه تهران، ۱۳۶۹ ش، به راهنمایی اسماعیل حاکمی.

رودکی - در کتابهای فارسی عمومی

در طول سالهای اخیر به منظور تدریس زبان و ادبیات فارسی در دانشگاهها جهت دانشجویان رشته‌های غیر زبان و ادبیات فارسی مراکز دانشگاهی و غیر دانشگاهی به نگارش گزیده متون زبان و ادبیات فارسی - بیشتر - و گاه به طور مستقل بحث ادبیات فارسی نظم و نثر - چه قدیم و سنتی و چه جدید - را که حجم نسبتاً متنابهی هم دارد تألیف کرده‌اند. اما بعضاً تمام این کتابها از کیفیت بالایی برخوردار نیستند و ذکر تمام آنها را در اینجا لازم نمی‌دانم. فقط به عنوان نمونه، چند اثری را که در اختیار داشتم - آن هم نه به عنوان انتخاب شایسته و برتر - معرفی می‌کنم تا حداقل اشاره‌ای بر این موضوع در کتاب حاضر باشد. بدین صورت:

اشرف زاده، رضا. فارسی عمومی: گزیده نظم و نثر فارسی، تهران، اساطیر، چ ۴، ۱۳۸۲ ش.

پاکرو، فاطمه و فرزاد، نازنین. فارسی عمومی (سیری در ادبیات ایران و جهان)، تهران، نشر روزگار، چ ۱، ۱۳۸۳ ش، صص ۲۰-۲۱.

در این کتاب از نام و کنیه رودکی، تولد او در روستای بُنْج از توابع سمرقند، آواز خوش و چنگ نوازی نیکوی وی، توجه و عنایت دربار سامانی به رودکی، تقدم او بر دیگر شاعران زبان فارسی، هنر شاعری رودکی و اصالت و ابتکار و لطف و دقت بیان او، استادی شاعر در سرودن غزل، آفرینش مثنوی‌های متعدد توسط رودکی، کمی اشعار

بازمانده از وی و نمونه‌هایی از سروده‌های او سخن رفته است.

پیشگر، احد و صادق پور، حافظ. فارسی عمومی، برای دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، اردبیل، رهرو دانش، چ ۲، ۱۳۸۲ ش، ص ۵۸.
تجلیل، جلیل و دیگران. برگزیده متون ادب فارسی با تجدید نظر کلی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، چاپ ۲۲، ۱۳۷۶ ش، صص ۱۵۵ - ۱۵۶.

دامادی، محمد. فارسی عمومی، تهران، دانشگاه تهران، چ ۲ با تجدید نظر، ۱۳۷۴ ش، صص ۵۳۷ - ۵۳۸.

در بخشی از کتاب حاضر، افزون بر ذکر ۱۳ بیت از آثار پراکنده رودکی، یکی از سروده‌های حسین خطیبی با عنوان «ای زبان پارسی» در ستایش رودکی آمده است.

طاهری مبارک، غلام‌محمد. زبان و ادبیات فارسی (عمومی)، تهران، بی‌نا، چ ۳، ۱۳۸۲ ش، صص ۱۵۱، ۱۵۳.

در صفحات مذکور، مؤلف از رودکی به عنوان «پدر شعر فارسی» یاد کرده و قطعه شعری از او را آورده است. همچنین مؤلف مطالبی درباره شاعران هم عصر رودکی دارد.

قیصری، ابراهیم؛ دهقانی، محمد. فارسی عمومی برای دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، تهران، جامی، چ ۱، ۱۳۷۹ ش، صص ۵۱ - ۵۲.

مدرس‌زاده، عبدالرضا. فارسی همگانی برگزیده متون ادب فارسی، کاشان، دانشگاه آزاد اسلامی، چ ۵، ویرایش ۲، ۱۳۸۴ ش، صص ۲۳ - ۲۴.

_____ . فارسی همگانی، قم، نشر مطبوعات دینی، چ ۶، ۱۳۸۵ ش، صص ۲۴، ۲۹، ۲۱۸.

در بخشی‌هایی از این کتاب مطالبی در ارتباط با رودکی نظیر قصیده «دندانیه» یا «شکوه پیری»؛ اشعار محمود منشی در استقبال از قصیده یاد شده و نیز ابیاتی دیگر از

رودکی وجود دارد.

موسایی، معصومه و شایگان فر، حمیدرضا. فارسی عمومی، تهران، حروفیه، ۱۳۸۰ ش، ص ۱۳۹.

در صفحه یاد شده از اثر مذکور، مؤلفان هنگام معرفی سبک خراسانی، از رودکی به عنوان یکی از مهم‌ترین شاعران این سبک نام برده‌اند.

رودکی - مقاله‌ها (غیر ایرانی)

آتش، احمد. «رودکی»، دایرةالمعارف اسلام، ۱۹۶۳ م، جلد IX، صص ۷۶۱-۷۶۳ (تعدیل و تکمیل)
منبع: آینه میراث / ۳۷۴.

آدینا، ج. «بشر دوستی بزرگ»، تاجیکستان، ۱۹۵۸ م، ش ۴، ص ۲۳.
در این مقاله، نویسنده آورده که اشعار رودکی سبب ایجاد خصایص انسانی نظیر عشق به دانش، علاقه به کار و فعالیت، اعتماد، نیکویی، بلند همتی و جوانمردی در مردم شده است. به گفته وی، انگیزه‌های بشر دوستانه موجود در آثار برجای مانده از شاعر، در خلاقیت شاعران نسل بعدی ادبیات کلاسیک تاجیکستان ادامه یافته است.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۶۱.

آساتوروف، ی. «رودکی و موسیقی تاجیکستان»، کامسامول تاجیکستان، ۱۴ آگوست ۱۹۵۷ م.

در این مقاله آمده که در تاریخ موسیقی تاجیکستان، رودکی نه تنها به عنوان یک موسیقیدان و آوازخوان، بلکه به عنوان مخترع ابزاری از آلات موسیقی به نام «رود» شهرت دارد.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۶۱-۱۶۲.

آمانوف، ر. «حَقّاری در پنج رود»، ترجمه یاروچ، ادبیات تاجیکستان، کتاب یازدهم، ۱۹۵۷ م، صص ۲۶۸-۲۷۴.

این مقاله به توضیحاتی درباره حَقّاری برای یافتن مقبره رودکی در پنج رود پرداخته است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۶۲.

_____ . «قبر رودکی یافت شد، صورت حقیقی او کشیده می‌شود»، مجله شرق سرخ، ۱۹۵۲ م، ش ۱۲، صص ۶۲-۶۹.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۱.

ایپفانوف، و. «مقبره‌ای در کوهستان»، حقیقت شرق، ۱۹ سپتامبر ۱۹۵۸ م.

این مقاله، بررسی‌های صدرالدین عینی درباره یافتن محل تولد و قبر رودکی را که بیش از سی سال پیش توسط او آغاز شده بود و همچنین ساختمان آرامگاه رودکی در پنج رود و بنای جدید موزه کشورشناسی در پنج کنت را به طور اختصار شرح داده است. منبع: کتابشناسی رودکی / ۶۳.

اته، کارل هرمان. «رودکی شاعر عهد سامانیان»، نشریه دانشگاه گوتینگن، ۱۸۷۳ م. «Rudaqi de Samanided ichter» (Guttingener Nachr. Chten), 1873, S, 663-742.

اته، این نوشته را ابتدا به صورت مقاله نوشت و سپس آن را با افزوده‌هایی در ۱۸۷۳

م در نشریه دانشگاه گوئینگن به چاپ رسانید. پیداست که اته هنگام تحریر این مقاله به قدیم‌ترین سرچشمه‌های آثار رودکی دسترسی نداشته و اشعار بازمانده از رودکی را تنها با استفاده از تذکرة الشعراء دولتشاه؛ آتشکده لطفعلی بیگ آذر؛ خزانه عامره آزاد بلگرامی؛ سفینه خوشگو و مجمع الفصحاء رضاقلیخان هدایت گردآوری کرده است. کهن‌ترین و مستحکم‌ترین مأخذ مورد استفاده اته، تذکرة باب‌الالباب محمد عوفی بوده است. اته در این مقاله در مجموع به ۲۴۲ بیت از رودکی و یا ابیات منسوب به وی اشاره دارد.

منابع: تاریخ ادبیات فارسی، برتلس / ۲۰۷؛ فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۸۲ - ۱۸۳.

احمدوف، ر. «شاعر و متفکر بزرگ گذشته»، حقیقت شرق، ۱۵ اکتبر ۱۹۵۸ م.
در این مقاله آمده که رودکی یکی از انسان‌های برجسته عصر خویش بوده و اطلاعات عمیق فلسفی و علوم دیگر آن دوره با نفوذ به آرزوهای باطنی مردم، اساس کار وی را تشکیل می‌داده است. به گفته مؤلف، بسیاری از انگیزه‌های نظم او از قبیل دعوت به صلح، دوستی و عدالت در معاصران وی تأثیر گذاشته بود.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۶۳.

اسراری، و. «انگیزه‌های ملی در خلاقیت رودکی»، تاجیکستان شوروی، ۶ مه ۱۹۵۸ م.
در این مقاله، مؤلف به فراوانی صور خیال در اشعار رودکی و قرابت سروده‌های وی با ترانه‌های ملی اشاره دارد. همچنین اسراری، محتوای پر معنای نظم رودکی را با افکار، امیدها و آرزوهای مردم نزدیک می‌داند. به قول وی، ضرب‌المثل‌ها و امثال و حکم به کار رفته در شعر رودکی هنوز پس از گذشت چندین سده، نظیر ترانه‌های ملی از زبانی به زبان دیگر گردیده است.

منابع: کتابشناسی رودکی / ۶۵؛ محیط زندگی رودکی / ۲۹۱.

اسلاموف، ت. «به نام استاد»، بسوی قله‌های دانش، ۲۲ آوریل ۱۹۵۸ م.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۳۹.

افصح زاد، اعلاخان. «داستانهای زمان سامانیان»، نامه آل سامان، به کوشش علی اصغر شعر دوست و قهرمان سلیمانی، تهران، مجمع علمی تمدن، تاریخ و فرهنگ سامانیان، ۱۳۷۸ ش، صص ۵۹۲-۶۰۸.

در این مقاله، نویسنده ضمن اشاره به شاعران داستانسرا و مشهور دوره سامانی نظیر دقیقی، فردوسی و ابوالمؤید بلخی از رودکی به عنوان بزرگترین شاعر داستانسرای عهد سامانی نام برده و به تفصیل از سه مثنوی داستانی و شاخص وی به نامهای کیله و دمنه؛ سندبادنامه و دوران آفتاب همراه با ذکر ریشه و اصل برخی از داستانها سخن رانده است. بر اساس اطلاعات این مقاله، مثنوی کیله و دمنه اصل هندویی به نام پنجه تن‌تره داشته و به زبان سانسکریت بوده و مثنوی سندبادنامه | کتاب سندباد | قصیده سندباد هم از منابع هندی گرفته شده است. به قول نویسنده، دیگر مثنوی داستانی رودکی - دوران آفتاب - نیز به مسائلی در باب سپهرشناسی، جغرافیا و اخترشناسی اختصاص دارد.

الغ زاده / اولوغزاده، ساتم. «راجع به رودکی» وحدت؛ مجموعه مقالات و شرح حال، دوشنبه، ۱۹۶۳ م، صص ۱۲۰-۱۲۴.

مؤلف در این مقاله به ویژگی‌های خلاقیت و شعر رودکی پرداخته و از ترکیب افکار استعاره‌آمیز او با اطلاعات بسیار و با ارزشش سخن می‌راند. از دیگر مطالب این مقاله می‌توان به شرح و تفسیر سناریوی فیلم «سرنوشت شاعر» و درام «رودکی» اثر نویسنده، اشاره کرد.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۶۵-۶۶.

امیرقلوف، س. «بعضی قیدها عاید بلیریکای رودکی»، روزنامه تاجیکستان ساوتی، ۲۸ ژوئن ۱۹۵۷ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۰.

رودکی - در کتابهای فارسی عمومی ۱۲۱

ایلالوف، م. «روانی و سادگی در زبان رودکی»، روزنامه بدخشان ساوتی، ۱ سپتامبر ۱۹۵۷ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۱.

بابایف، فیض‌الله. «سه پیراهن یوسف»، رودکی (فصلنامه ادبی - فرهنگی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، صص ۱۱-۱۴.

در این مقاله، بابایف ابتدا بر این نکته تأکید دارد که تحلیل اشعار رودکی منوط به شناخت تاریخ حکومت سامانیان است. او در ادامه می‌نویسد که از اشعار بازمانده رودکی برمی‌آید که وی در مسیر ادبیات نوین فارسی - تاجیکی، اهمیت آمیزش فرهنگ‌های عرب و عجم را به خوبی آموخته و از اینجاست که شعر او تا امروز در مرکز توجه پژوهشگران قرار دارد. به گفته بابایف، آگاهی کامل استاد رودکی از اشعار شاعران عرب پیش از اسلام و دوران گسترش اسلام، باعث ورود معنی‌های شعر عاشقانه قبیله عذرا، نام پیامبران و مضامین قصه‌های قرآن نظیر موسی عمران، پیراهن یوسف، ملک سلیمان و نیز ذکر اسامی بسیاری از شاعران، عالمان و قهرمانان شعر عرب مانند شافعی، ابوحنیفه، جریر بن عطیه، حسان بن ثابت و لیلی و مجنون گردیده است. در پایان مقاله، نویسنده به داستان یوسف پرداخته و آن را منشاء الهام رودکی در یکی از سروده‌های وی دانسته است.

بارتایا، نمادی. «ترجمه‌های اشعار رودکی»، خلاصه‌های کنفرانس علمی دانشگاه دولتی تفلیس، ۱۹۸۸ م.

منبع: دانشنامه ادب فارسی ۵ / ۱۰۴.

بالدیرف، آن. «نشر جدیدی از آثار رودکی» ادبیات تاجیکستان، ش ۴، ۱۹۵۸ م، صص ۱۸۹ - ۱۹۰.

در این مقاله به خدمات صدرالدین عینی و سعید نفیسی در زمینه گردآوری متون

رودکی اشاره شده و از سهم مهم خاورشناسان در تألیف آثار مربوط به رودکی سخن رفته است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۳۱-۳۲.

بچکا، یژری. «رودکی و ادبیات تاجیک» یا

«Rudaki a Tadzicka Literatura», Nový oriet 31, 1958, 14-142.

در این مقاله، مؤلف ضمن بررسی منشاء و پیدایش ادبیات تاجیک - فارسی، به نقش مهم استاد رودکی در ظهور و رشد این ادبیات می‌پردازد.

منبع: فرهنگ خاورشناسان ۲ / ۱۵۹.

_____. «مقاله‌های تازه درباره رودکی به قلم دانشمندان روس و تاجیک» یا

«New Papers on Rudaki by Tadzikh and other Soriet Scholars», Ar.or.28, 1960, 494-501.

مقاله مذکور شامل شرح کوتاه و انتقادی بر آثاری است که درباره رودکی پدید آمده‌اند. بچکا در مقاله خود، خدمات دانشمندان روس و تاجیک در زمینه ادبیات فارسی - تاجیکی را ارج می‌گذارد. به گفته وی، صدرالدین عینی بنیانگذار ادبیات تاجیکی - روسی بوده و برای نخستین بار با صرف هزینه بسیار اشعار رودکی را گردآورده است. توصیف آثار در ارتباط با رودکی، انتشار سروده‌های بازمانده از وی و تألیفاتی که به مناسبت سالگرد تولد شاعر از سوی فرهنگستان علوم شوروی به چاپ رسیده، از دیگر مطالب این مقاله است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۳۴-۳۵.

براگینسکی، یوسف ساموئیلویچ. «درباره هنرمندی رودکی»، مسکو، ۱۹۶۴ م یا

«Omasterytve Rudaki», poeticheskii Kommentarii, Vkn: Rudaki: Stikhi. Moskva: 1964, 384-440.

منبع: کتابشناسی خاورشناسان / ۱۰۹.

رودکی - در کتابهای فارسی عمومی ۱۲۳

براون، ادوارد. «منابع دولتشاه با ملاحظات دربارۀ مواد موجود برای نگارش تاریخ ادبی ایران و مقاله‌های ضمیمه‌ای دربارۀ باربد و رودکی» یا «The Sources of Daulat Shah with Some Remarkson the Materials Available for A Literary History of Persia, and Excursus on Barbad and Rodagi», JRAS, 1899, 37-69.

منبع: فرهنگ خاورشناسان ۱۸۳/۲.

برتلس. ای. ا. «ادبیات به زبان فارسی در آسیای میانه»، شرق‌شناسی شوروی، مسکو - لنینگراد، ۱۹۴۸ م، ج ۵، صص ۱۹۹ - ۲۰۸.

در مقاله مذکور، اصلاح زبان ادبی و آفرینش روش‌های اسلامی صور هنری در بخارا و سمرقند عصر سامانی بررسی شده است. برتلس در این بررسی از رودکی به عنوان استاد برجسته شعر فارسی یاد کرده و از نقش مهم اشعار بازمانده از وی در شعر شاعرانی چون رشیدی سمرقندی، نظامی، معروفی بلخی و جز آنان سخن می‌گوید. منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۹ - ۵۰.

_____ «رودکی و قرمطیان»، رودکی و عصر او، [دوشنبه]، ۱۹۵۸ م، صص ۶۳-۷۸. در این مقاله، برتلس ابیاتی را که به رودکی نسبت داده‌اند و نیز ابیات قرمطی او را شرح و تفسیر کرده و رابطه شخصیت‌های فرقه اسماعیلیان را که رودکی در قصاید خود به آن اشاره دارد، مورد بررسی قرار داده است. به گمان برتلس، شاعر در اثر تحقیر کسی نسبت به معتقداتش به مکتب قرمطی در اسماعیلیه گرویده، اما خیال پروری مذهبی خاص اسماعیلیان را نداشته است. همچنین برتلس حدس زده که رودکی از مبلغان فعال این مکتب بوده است. به گفته مؤلف، رودکی در نتیجه عدم حمایت نصر دوم سامانی از قرمطیان، به شدت مورد تعقیب قرار گرفته بود. منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۱۸.

بصیروف، ر. «رودکی در آثار شاعران گذشته تاجیک»، روزنامه تاجیکستان ساوتی، ۵ فوریه ۱۹۵۱ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۱.

بقایف، م. «رودکی و قطعه»، رودکی و عصر او، دوشنبه، ۱۹۵۸ م، صص ۱۴۷-۱۵۱.
مؤلف در آغاز این مقاله به رودکی و شاعران معاصر او به عنوان بنیانگذاران قطعه‌سرایی در شعر می‌پردازد. پس از آن آرای خود را درباره ویژگی‌های قطعه در ادبیات کلاسیک و معاصر ابراز می‌دارد و آنها را بر مبنای موضوعاتی چون: تبلیغ برای جوانمردی، کمک به مستمندان، تمجید از دانش، قضاوت جاهلانه و جز آنها دسته‌بندی می‌کند.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۳۴.

____. «لیریکای رودکی»، روزنامه کمونیست تاجیکستان، ۳۱ مه ۱۹۵۸ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۱.

بهبودی، م. «خلاصه ملاحظه‌ها عاید بزبان اشعار استاد رودکی»، روزنامه معلمان، ۱۶ اکتبر ۱۹۵۸ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۳.

پاگاو، کنستانتین کنستانتینویچ. «رودکی و عمر خیام»، به زبان گرجی.

«Rudaki iomar khraiam». Vkn: *Rudaki*, 857-1957, Tbilis: 1957, 133-150, (Na.gruz). Reziumenta rusiaz.

منبع: کتابشناسی خاورشناسان / ۱۴۵، ۱۴۶.

پیکرینگ، چارلز. جی. «چاسر ایرانی»، ۱۸۹۰ م.

Ch.Q. Pickering, «A persian Chaucer», National Review, 1890.

پیکرینگ خاورشناس انگلیسی در این مقاله به مقایسه رودکی با جفری چاسر (G. Chaucer) شاعر مشهور انگلیسی (حدود ۱۳۴۰ - ۱۴۰۰ م) دست زده است. او درباره امیرنصر سامانی را با درباره ادوارد سوم پادشاه انگلیسی مقایسه می‌کند و میان این دو پادشاه که اولی ممدوح و حامی رودکی و دومی ممدوح و پشتیبان چاسر بوده‌اند،

شبهات بسیار می‌بیند. او تلاش کرده که یکی از مشترکات برجسته این دو شاعر را که همانا درباری بودن آنهاست، به خوبی نشان دهد. از دیگر نکات برجسته مقاله پیکرینگ، اشاره‌ی وی به نایبایی رودکی و تشبیه‌ی وی به هومر - شاعر نایبای یونان باستان - است. به گفته پیکرینگ دیگر وجوه مشترک رودکی و چاسر، توانگری هر دو شاعر، پیشکسوت بودن و سرآمد بودن آنان و توجه و علاقه آن دو به پیشرفت فرهنگ ملی است که تماماً در اشعار بازمانده از آنان ملاحظه می‌شود. اما آخرین وجه مشترک این دو شاعر از نظر پیکرینگ شیوایی اندیشه و مضامین شعری آنهاست. با این همه، پیکرینگ در پایان مقاله خود متصفانه به تفاوت خلق و خوی گرم و شرقی رودکی با دیدگاه و پرورش غربی اشاره کرده و مقایسه سخنان گرم و شوق‌انگیز گویندگان مشرق زمین را با قوانین کلاسیک اروپا دور از انصاف می‌پندارد.

منبع: مجله دانشکده ادبیات دانشگاه فردوسی / ۹۴-۹۵، ۱۰۸.

تلاووف، ب. «جمله‌بندی اشعار رودکی» معارف و مدینت، ۱۲ آگوست ۱۹۶۱ م. در این مقاله، اصطلاحات محکم و استوار زبان رودکی که شاعر آنها را از فولکلور به دست آورده ذکر گردیده است. این اصطلاحات، فصاحت و بلاغت لغوی شاعر را به خوبی نشان می‌دهد. منبع: کتابشناسی رودکی / ۷۰.

تورسون‌زاده، م. «قلب شاعر»، روزنامه ادبی، ۱۴ اکتبر ۱۹۵۸ م. این مقاله شامل دیدگاههای مؤلف نسبت به برخی از شیوه‌های نظم رودکی و ویژگیهای اخلاقی منظومه‌های اوست. مؤلف در معرفی قصاید رودکی آنها را از نوع رئالیستی می‌خواند و بر این باور است که در قصاید او اغراق‌گویی، ستایش بیش از حد و تشبیهات ناجور دیده نمی‌شود. او درباره غزلیات رودکی می‌گوید که این غزلیات در واقع گفتگوی شاعر با خود، دوستان و معشوق بوده است. منبع: کتابشناسی رودکی / ۳۶-۳۷.

توشیشویلی، لیللا. «برخی از ویژگی‌های زبان در آثار رودکی»، رودکی، تفلیس، ۱۹۵۷ م.
منبع: دانشنامه ادب فارسی ۵ / ۱۷۱.

تیخونوف، ن. س. «رودکی»، متن سخنرانی در کنگره یک‌هزار و صدمین سالروز ابوعبدالله رودکی، به زبان روسی کامسامول (تاجیکستان، ۱۹۵۸ م).
در متن این مقاله به مطالبی نظیر چهره برجسته رودکی و زنده ماندن اشعار او در طول یازده سده پرداخته شده است. نوآوری‌های رودکی در سرودن اشعار پیچیده، قصاید فلسفی، قطعات غنایی، رباعی و دوبیتی‌های پر معنی و عمیق شاعر از دیگر مطالب این مقاله است. تیخونوف در این مقاله رودکی را یکی از همسفران دائمی عالم بشریت می‌داند.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۳۶.

جلیلوف، آ. «از تاریخ حیات مدنی زمان رودکی»، مجله شرق سرخ، ۱۹۵۸ م، ش ۱،
صص ۷۲-۸۴.
منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۳.

جورایف، ر. «صنایع بدیعی در شعر رودکی»، روزنامه معلم، ۲۸ ژوئیه ۱۹۵۶ م.
مؤلف در این مقاله به شرح رابطه آثار منظوم رودکی با فولکلور می‌پردازد. به باور جورایف،
بسیاری از دانش‌های ملی موجود در نظم رودکی تاکنون در میان مردم زنده مانده است.
تشبیهات، استعاره‌ها و کنایه‌ها، تضادهای لفظی و دیگر صنایع شعری مورد استفاده
رودکی از دیگر موضوع‌های این مقاله هستند.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۷۰.

جیبوف. «تصویر طبیعت در اشعار رودکی»، روزنامه تاجیکستان ساوتی، ۱۷ اوت ۱۹۵۸

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۴.

چوهدری بوری واله، محمدشریف. «رودکی سمرقندی اولین سخنور ایران»، هلال، ش ۳ (تیر ماه ۱۳۴۷ ش)، صص ۳۵ - ۴۰ و ش ۶ (۱۳۴۸ ش)، ج ۱۷، صص ۳۰ - ۳۵. در این مقاله، مؤلف نخست به پیشینه شعر و ادب فارسی از دوره سامانی تا استیلاي اعراب و حکومت‌های نیمه مستقل و مستقل طاهریان، صفاریان و سامانیان می‌پردازد. ضمن آن به گروهی از شاعران متقدم از جمله بهرام‌گور، ابوحفص سغدی، عباس مروی و رابعه شاعره ذواللسانین همراه با شواهد شعری آنان اشاره می‌کند و در پایان این بحث از ابو عبدالله جعفر رودکی به عنوان بزرگ‌ترین و کامل‌ترین شاعر این سده نام می‌برد. پس از آن، مطالبی درباره عصر رودکی و زادگاه وی؛ هوش و ذکاوت سرشار شاعر؛ استادی او در موسیقی و ربط نوازی؛ بینایی و نابینایی رودکی؛ انتساب او به دربار سامانی به ویژه نصر بن احمد؛ ثروت و شوکت رودکی؛ مهارت وی در فن سخنوری و انواع قالبهای شعری؛ سبک وی و ویژگی‌های سبک خراسانی یا ترکستانی و در نهایت مقایسه رودکی با شاعرانی نظیر معمری گرگانی، کسای مروز، عنصری و دیگران را با خواننده مقاله در میان می‌گذارد.

حسین‌زاده، شریف‌جان. «رودکی و فولکلور تاجیکی»، شرق سرخ، ش ۱، ۱۹۵۸ م. در این مقاله، مؤلف آثار بازمانده رودکی را از غنی‌ترین منابع فولکلور می‌خواند و می‌نویسد که فولکلور رودکی به سهم خود تأثیر شگرفی در گسترش سنن ملی و نیز ادبیات مکتوب تاجیکی نسل‌های آینده از خود باقی گذاشته است. پایان مقاله حسین‌زاده به شرح نقش فولکلور در پیشرفت ادبیات سده دهم میلادی اختصاص دارد. منبع: کتابشناسی رودکی / ۳۷.

_____ . «سخن‌سرای پنج رود» به تصحیح اسراری، دوشنبه، دانشگاه دولتی تاجیکستان، ۱۹۵۸ م.

این مقاله به افکار بشر دوستانه رودکی، فولکلور رودکی، موسیقی دوران وی و سرانجام دانشنامه قدرخان و اهمیت آن در بررسی میراث ادبی رودکی پرداخته است.

منابع: دانشنامه ادب فارسی ۱/ ۳۴۸؛ کتابشناسی رودکی / ۲۵.

_____ «شاعر انسان دوست بزرگ»، تاجیکستان شوروی، ۳ اگوست ۱۹۵۸ م.

نویسنده مقاله، ابتدا آورده که تاریخ ملت تاجیک در سده دهم میلادی از لحاظ ماهیت فرهنگی از جهان بینی های مذهب اسلام و ارتدوکس سرچشمه می گیرد. سپس به عنوان نمونه از اشعار رودکی، شهید بلخی، دقیقی و فردوسی یاد می کند. او می نویسد که ملت تاجیک با چهره بشر دوستانه رودکی آشنایی کافی دارد و افکار حکیمانه و عمیق شاعر در نزد این ملت به شکل کلمات قصار و امثال و حکم درآمده است.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۷۱.

حسین زاده، ش و هاشم، ر. «دانشنامه قدرخان و اهمیت آن در آموختن میراث ادبی ما و آثار رودکی»، مجله شرق سرخ، ۱۹۵۸ م، ش ۶، ص ۱۰-۲۱.
منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۳.

حسین زاده، ش. «آفریننده شعر و وطن دوست بزرگ»، روزنامه تاجیکستان ساوتی، ۱۶ ژوئیه ۱۹۵۵ م.
منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۳.

حسینوف، خ. «درباره بعضی از خصوصیات زبانی نظم استاد رودکی»، مدینیت تاجیکستان، ش ۷، ۱۹۵۸ م، صص ۱۷-۲۱.
حسینوف در این مقاله به دو جنبه از ترکیبات جمله بندی در اشعار رودکی اشاره دارد:

۱- به کار بردن ضرب المثل های ملی، ۲- آفرینش امثال و حکم توسط خود شاعر که از نظر سادگی کلام و مفهوم سخن با زبان ملی قرابت بسیار دارد.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۳۷.

خاروژنیا، ت. «سرودهایی درباره رودکی»، مدینیت تاجیکستان، ش ۸، ۱۹۵۸ م، ص ۹.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۶۳.

خراموف، آ.آ. «راجع به بعضی از واژه‌های زبان عصر رودکی که در لهجه‌های تاجیکی قسمت علیای زرفشان حفظ شده است»، رودکی، عصر او، [دوشنبه، ۱۹۵۸م، صص ۲۲۲-۲۲۶].

خراموف در مقاله مذکور به بررسی کهن‌ترین فرهنگ تاجیک - لغت فرس - و فهرست واژه‌های منسوخ شده‌ای که در ضمیمه جلد سوم کتاب زندگی و خلاقیت ابوعبدالله جعفر بن محمد رودکی سمرقندی تألیف سعید نفیسی آمده، پرداخته و آنها را با واژه‌ها و لهجه‌های مادری مقایسه کرده است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۵۲-۵۳.

دری، د و آ، ناصر. «سرچشمه گران‌بها برای آموختن میراث شاعر (درباره دست خطهای رودکی)»، روزنامه کمونیست تاجیکستان، ۳۰ مه ۱۹۵۸م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۱.

دهاتی، آ. «غرور مردم»، تاجیکستان شوروی، ۱۵ اکتبر ۱۹۵۸م.

در این مقاله، مؤلف راز فناپذیری اشعار رودکی را در ملی بودن آنها دانسته است. او می‌نویسد که سروده‌های رودکی در زبان مردمی و آهنگ ملی و فولکلور ریشه دارد. به گفته وی، اشعار رودکی نه تنها در ظاهر بلکه از لحاظ محتوی هم مردمی است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۷۳.

_____. «اساس‌گذار ادبیات تاجیک»، روزنامه کمونیست تاجیکستان، ۸ فوریه ۱۹۵۶م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۱.

ذهنی، ت. ن. «درباره بعضی از واژه‌های مورد استعمال استاد رودکی و معاصرانش»، شرق

سرخ، ش ۱۰، ۱۹۵۸م، صص ۱۴۴-۱۵۶ و ش ۱۱، صص ۱۵۲-۱۶۲.

در این مقاله، شرح مشخصات کلماتی از نظم رودکی و معاصران وی که اکنون نیز در زبان مردم تاجیکستان شمالی از آنها استفاده می‌شود، آمده است. کلماتی که در سخن

تاجیکی‌های سمرقند، بخارا، قرقان و لنین آباد نیز مشاهده می‌گردد. اگرچه این کلمات در زبان ملی زنده هستند، اما در زبان ادبی معاصر وجود ندارند. ذهنی در توضیح پیدایش این واژه‌ها از فرهنگ‌های گوناگون بهره برده است.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۳۸.

راس، دنيسن. «رودکی و رودکی مجعول»، مجله انجمن آسیایی سلطنتی، ۱۹۲۴ م، صص ۶۰۹-۶۴۴.

D.Ross. «Rudaki and Pseudo -Rudaki», Journal of the Royal Asiatic Society oct1924, P.609-644.

دنيسن راس خاورشناس انگلیسی این مقاله را به ۹ بخش تقسیم کرده: ۱- رودکی شاعر، ۲- رودکی و قطران، ۳- اشعار دیوان مجعول رودکی، ۴- دیوان رودکی چاپ تهران، ۵- مجموعه آه، ۶- کلیله و دمنه، ۷- اشعار رودکی در دیوان بیهقی، ۸- قصیده «مادر می»، ۹- نتیجه‌گیری. نویسنده ضمن اشاره به این نکته که تاکنون مجموعه‌ای از اشعار راستین رودکی در دست نبوده، تلاش می‌کند تا سروده‌های درست رودکی را از میان سروده‌های مجعول وی به دست دهد. او روایت کوری مادرزادی رودکی را در این مقاله آورده است. همچنین تاریخ تولد و وفات او را غیر دقیق می‌داند. راحة الصدور راوندی و الانساب سمعانی از منابع او در این مقاله هستند. او با استناد به فرهنگ‌های فارسی، راوی اشعار رودکی را «مج» یا «ماج» می‌داند. اما مهم‌ترین بخش این مقاله مربوط به اثبات جعلی بودن رساله خطی کوچکی است که مقارن با مقاله آه در اروپا کشف شده و به دیوان رودکی مشهور شده است. او با قاطعیت تمام این دیوان را به قطران تبریزی نسبت داده است و تنها پنج قصیده از این دیوان را متعلق به رودکی می‌داند. در پایان مقاله نویسنده ۱۸ شعر از مجموعه آه و ۸ شعر از دیوان رودکی (چاپ سنگی) را مورد تردید قرار می‌دهد و می‌گوید تمام ابیات لغت فرس، چهار موردی که بیهقی نقل کرده، شش بیت از کلیله و دمنه که در تحفة الملوك آمده، ۲۹ بیت که شمس قیس رازی نقل کرده، قصیده «بوی جوی مولیان»، مجموعه آه و ۱۱ بیتی که عوفی در لباب الالباب آورده سروده‌های راستین رودکی است.

منبع: مجله دانشکده ادبیات دانشگاه فردوسی / ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴.

_____ «یک قصیده از رودکی»، مجله انجمن سلطنتی آسیایی، ش ۲۳، ۱۹۲۸ م.

در این مقاله، راس با توجه به قول مؤلف تاریخ سیستان درباره نام و شخصیت ابوجعفر احمد بن محمد حاکم سیستانی ممدوح رودکی، انتساب قصیده معروف «مادر می» را به رودکی قطعی دانسته و هم از قول مؤلف این کتاب می‌گوید که چون رودکی این قصیده را برای حاکم مذکور فرستاد، حاکم ده هزار دینار به وی پاداش داد.
منبع: مجله دانشکده ادبیات دانشگاه فردوسی / ۱۵۵.

رحمانی، روشن. «پیوند سنت‌های باستانی و آیین‌های سامانی در آثار رودکی»، نامه آل سامان، به کوشش علی اصغر شعر دوست و قهرمان سلیمانی، تهران، مجمع علمی تمدن، تاریخ و فرهنگ سامانیان، ۱۳۷۸ ش، صص ۶۷۶-۶۸۷.

در این مقاله، رحمانی به ذکر مطالبی درباره میراث مردمی نوشته‌های استاد رودکی در ادبیات فارسی دری تاجیکی پرداخته و می‌نویسد که مسئله رودکی و مرگ مردمی نیاکان وی توجه بسیاری از پژوهشگران نظیر عروضی سمرقندی، صدرالدین عینی، ع. میرزایف، سعید نفیسی، ش. حسین‌زاده و و. اسراری را به خود جلب کرده است. به قول رحمانی، در عمق آثار رودکی، بیش از همه تصویرهای بلند خرد، پند، مروت، قدرشناسی و دهها نظر سودمند دیده می‌شود که همه از گفته‌های نیاکان ما بوده و آثار او را با فرهنگ باستانی ما پیوند می‌زند. نویسنده افزون بر ذکر نمونه‌هایی در این مورد، به اشاره‌های رودکی درباره جشن‌های باستانی مردم از جمله مهرگان و نوروز و نیز آیین‌هایی چون تیارکردن می و مهمان‌نوازی پرداخته است. او در پایان مقاله‌اش نتیجه می‌گیرد که بررسی همه جانبه پژوهشگران درباره موضوع مقاله حاضر می‌تواند به منزله گامی جدی در رودکی‌شناسی تلقی شود.

«رودکی از پند و حکمتش (شعر)»، مجله وصیت لبنی، ۱۹۵۸ م، ش ۲، ص ۱۲.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۲.

۱۳۲ کتابشناسی رودکی سمرقندی

«رودکی، رباعیها»، مجله زنان تاجیکستان ساوتی، ۱۹۵۵ م، ش ۸، ص ۱۴.
منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۳.

«رودکی، سطرهای نصیحتی- تربیتی»، مجله وصیت لنین، ۱۹۵۸ م، ش ۱۰، ص ۱۱.
منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۲.

«رودکی، قصیده شکایت از پیری- در مرثیه ابوالحسن مرادی، قصیده در وصف بهار، دو غزل»، مجله شرق شرق سرخ، ۱۹۵۵ م، ش ۱۱، صص ۷۷-۸۶.
منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۳.

زائرأف، حلیم جان. «بحثی پیرامون چند بیت رودکی»، رودکی (فصلنامه ادبی- فرهنگی راینزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، صص ۲۳-۴۵.

در این مقاله، مؤلف اشاره دارد به اینکه علی رغم تلاش‌های دویست ساله پژوهشگران در بررسی و تحقیق و گردآوری اشعار بازمانده از رودکی که شمار آنها به ۲۰ کتاب می‌رسد، تاکنون نسخه کاملی که جوابگوی مطالبات علم‌متن‌شناسی باشد، تهیه و نشر نشده است. او در ادامه می‌نویسد که در یک تحقیق سودمند، نخست باید متن اثر بدیعی از دیدگاه متن‌شناسی تحلیل شود و به همین لحاظ باید تمام منابع و نسخ موجود آثار رودکی مورد بررسی و استفاده قرار گیرد. پس از آن مؤلف به بررسی خطاهای موجود در نسخه‌ها می‌پردازد و بر این باور است که اصلاح نسخه‌های تاجیکستانی از طریق نسخه‌های نشر ایران کار درستی نیست. در پایان مقاله، زائرأف به تفصیل خطاهای وارد شده بر کتابهای هزار مصراع رودکی؛ فرهنگ اشعار رودکی؛ دیوان استاد رودکی و نسخه سعید نفیسی را معرفی می‌کند.

زند، م.ای. «رودکی»، مسائل ادبیات، ش ۱۰، ۱۹۵۸ م، صص ۱۷۴-۱۸۷.
زند در این تحقیق ویژگی‌های نظم رودکی را شرح و تفسیر کرده است. به گفته وی،

رودکی - در کتابهای فارسی عمومی ۱۳۳

انگیزه اصلی نظم رودکی همانا رابطه فلسفی وی با زندگی است. مؤلف همچنین نوشته که اعتراض بر ضد نارسایی‌های نظام جامعه بشری عصر، دعوت به فعالیت و جوانمردی نسبت به مردم و ستایش خرد و دانش انسانی از ویژگی‌های شعر رودکی محسوب می‌شود. ارتباط رودکی با قرمطیان نیز از مسائلی است که مؤلف بدان پرداخته است. او می‌گوید که بسیاری از دانشمندان و شاعران قرمطی هستند، چراکه به نوعی آزاد اندیشی در زمینه علم و فلسفه اعتقاد دارند.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۳۹.

_____ . «جهت‌های ضد خلافتی و اجتماعی در نظم رودکی و هم عصران او»، مجله شرق سرخ، ۱۹۵۶ م، ش ۱۲، صص ۷۰-۸۶.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۱.

_____ . «موضوع خرد و دانش در ایجادیات رودکی و هم عصران او»، مجله شرق سرخ، ۱۹۵۶ م، ش ۲، صص ۵۰-۵۸.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۱.

_____ . «زندگی و آثار رودکی»، روزنامه کمونیست تاجیکستان، ۲۵ اوت، ۱۹۵۵ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۱.

زهیرزاده، عبدالرزاق. «رودکی»، عرفان، س ۱۸ (۱۳۳۸ ش)، ش ۳، صص ۳۱-۳۶.
مؤلف ابتدا به بررسی نام و کنیه و نسب رودکی بر پایه مأخذ تاریخی مانند الانساب سمعانی، چهارمقاله نظامی عروضی، لباب الالباب محمدعوفی و جز آنها می‌پردازد و تصویری روشن از رودکی را به نمایش می‌گذارد. سپس از ممدوحان شاعر؛ احترام وی در دربار سامانی؛ ثروت بیکران او؛ القاب رودکی چون سلطان الشعراء، استاد و حکیم، یاد می‌کند. همچنین مؤلف از رودکی به عنوان نخستین شاعر صاحب دیوان و تخلص شعری نام می‌برد. زادگاه رودکی - قریه بلخ رودک - تاریخ تولد او (۲۶۰ ق)؛ رودنوازی و وجه تسمیه رودکی و توانایی‌های بالای شعری و سبکی او از دیگر مطالب این مقاله است.

_____ . «رودکی»، عرفان، س ۱۸ (۱۳۳۸ ش)، ش ۴، صص ۵۱-۵۷.

در آغاز این مقاله از مواردی چون سفرهای محدود رودکی و مسأله نایبایی وی بحث شده است. سپس مؤلف تألیفات، آثار و آمیختگی سروده‌های رودکی با قطران تبریزی را بررسی می‌کند. تشریح اشعار اخلاقی رودکی، صنایع و بدایع شعری او، وقایع نگاری رودکی، روزهای پایانی حیات شاعر، تحلیل خمیریات رودکی، سبک خراسانی وی و عدم تکلف و سهل ممتنع بودن و نیز سادگی و روانی آن از دیگر مباحث این پژوهش است.

ژوبل، محمدحیدر. «رودکی شاعر خراسان استاد شاعران است»، آریانا، س ۱۰ (۱۳۳۱ ش)، ۸، صص ۲۰-۲۲.

مقاله ژوبل با بیتی از چامه «دندانیه» رودکی آغاز می‌شود. پس از آن، مؤلف جایگاه رودکی را در میان ستارگان درخشان ادب فارسی مشخص می‌کند. او پس از ذکر تعدادی از القاب رودکی آن شاعر را خورشید تابناک هزار ساله آریانای باستان می‌نامد. در ادامه این مقاله، مطالبی چون کثرت اشعار رودکی؛ قدرت شاعری و هنر غزلسرایی وی؛ تقلید شاعران متأخر از شیوه و مکتب او با استفاده از قالب‌های متنوع شعری؛ ویژگی‌های سبک رودکی؛ حسادت عنصری شاعر به وی و احوال کوتاه رودکی همراه با بیتی از او، آمده است.

ستاراف، ع. «شعر رودکی و معمای تحلیل کلام منظوم»، صدای شرق، ش ۹، ۱۹۷۹ م. ستاراف در این مقاله می‌نویسد که در حال حاضر بیش از شش چاپ و ۱۶ واریانت گوناگون از قصیده «شکایت از پیری» رودکی و سه ترجمه مستقل از آن به زبان روسی وجود دارد.

منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۲۳-۱۲۴.

سعیدوف، ای. «راجع به مترادفات نظم رودکی»، یادداشتهای دانشمندان، [دانشگاه دولتی تاجیکستان]، ج ۲۶، سری علوم فلسفه، چ ۲، ۱۹۵۹ م، صص ۱۰۷-۱۰۹. در این اثر، آن دسته از مترادف‌های لغوی که رودکی در نظم خود به شکلی وسیع از

رودکی - در کتابهای فارسی عمومی ۱۳۵

آنها استفاده کرده، بررسی شده‌اند.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۷۹.

سلطانوف، س. «نقاش معنوی و مصور زیبایی‌های حیات»، روزنامهٔ معلمان، ۱۳ سپتامبر ۱۹۵۸ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۴.

سیف‌الله‌یف، آ. «استاد رودکی و ایجادیات او»، روزنامهٔ معلمان، ۲ فوریهٔ ۱۹۵۶ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۳.

سیمینوف، آ. آ. «دو شاعر بزرگ قرن دهم (رودکی و دقیقی)»، استاد رودکی، تألیف عینی و دهاتی، دوشنبه، ۱۹۴۰ م، صص ۳۵-۵۱ و ادبیات و هنر ازبکستان، کتاب پنجم، ۱۹۳۹ م، صص ۹۶-۱۰۳.

در ابتدای مقاله از علاقهٔ مردم تاجیکستان به رودکی سخن رفته است. سپس مؤلف به مطالبی دربارهٔ جایگاه رودکی در میان شاعران زبان فارسی و اشعار شاعر از جمله قصیدهٔ در ایام پیری می‌پردازد.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۳۹-۴۰.

سیروس، بهرام. «اوزانی که در نظم رودکی حفظ شده است»، رودکی و زمانهٔ او، دوشنبه، ۱۹۵۸ م، صص ۱۲۸-۱۴۱.

سیروس در مقالهٔ مذکور تجزیه و تحلیل دقیقی از وزن اشعار و آثار بازمانده رودکی به دست می‌دهد. او پس از بررسی در اشعار رودکی نتیجه می‌گیرد که بسامد اوزان گوناگون در اشعار رودکی تغییر می‌کند. همچنین سیروس می‌گوید که در اشعار شاعر، ۱۰۷ نوع از ده وزن اصلی شعر پیدا شده که در میان آنها بحر «هزج» مقام نخست را دارد.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۰.

شریف‌اف، خدایی. «شعر رودکی و قالب بیت در ادبیات کلاسیک»، رودکی (فصلنامه ادبی - فرهنگی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، صص ۵۱-۶۳.

در ابتدا نویسنده آورده که شعر فارسی از لحاظ یگانگی شکل و معنی در زمان رودکی قالب اصلی خود را پیدا کرده است. پس از آن به بررسی برخی از اشعار رودکی پرداخته و می‌نویسد که سروده‌های وی از جمله قصیده‌های «مادر می»، «پیری» و «بوی جوی مولیان» هم از لحاظ یگانگی داخلی موضوع و هم از لحاظ دینامیک حوادث مستحکم هستند. نویسنده می‌افزاید که دیگر شاعران هم روزگار رودکی نیز در ابراز مضمون سبک به روش او بوده‌اند از آن جمله ابواسحاق جویباری و رابعه بلخی. پس از آن نویسنده آورده که رودکی در اشعارش نظیر «مرثیه مرادی» شک و تردیدی را که مخاطب واقعی در مواجهه با حقایق موجودات و اصول مادی و روحانی پیدا می‌کند، برطرف می‌کند و بر اندیشه اشتباه درباره مرگ شاعر خط بطلان می‌کشد و ما را به جهان بزرگ معنوی او که در ارتباط با سماوات و جانان است، رهنمون می‌کند. در پایان نویسنده از مقایسه شعر رودکی با سخن خواجه حافظ نتیجه می‌گیرد که شعر فارسی در سده ۴ ق به شکل بیان بیت، یگانگی و استواری دوران بعد را نداشته است.

_____ . «نقد شعر رودکی».

منبع: دانشنامه ادب فارسی ۱ / ۵۵۷.

_____ . «وظیفه‌های معرفتی قصیده در ادبیات تاجیک»، دوشنبه، دانش، ۱۹۸۸ م، صص ۱۰۳-۱۱۱.

منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۲۳-۱۲۴.

شکوروف، م و امانوف، ر. «رودکی و خلق»، روزنامه معلم، ۱۶ اکتبر، ۱۹۵۸ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۴.

_____ . «نمایه وطن دوستی در شعرهای استاد رودکی»، روزنامه تاجیکستان ساوتی، ۱۷ اکتبر ۱۹۵۸ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۴.

رودکی - در کتابهای فارسی عمومی ۱۳۷

شهاب‌الدین اف، نورالدین. «دو بیت نواز آثار رودکی»، رودکی (فصلنامه فرهنگی - ادبی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش) صص ۶۵-۶۸.

نویسنده مقاله آورده که دو قطعه شعر (جمعاً ۴ بیت) در توصیف و تبریک جشن نوروز از استاد رودکی در نسخه‌ای خطی از قرآن کریم محفوظ در انستیتوی شرق‌شناسی و میراث خطی به شماره ۱۳۹۴ دیده که یکی از این دو قطعه در هیچ منبعی در آثار رودکی دیده نشده و دیگری هم با آنچه در منابع دیگر آمده تفاوت‌هایی دارد. پس از آن مؤلف درباره سال کتابت این تفسیر و مؤلف آن سخن رانده است. بعد می‌نویسد که مؤلف این تفسیر، هنگام تفسیر سورة «العلق» که در آن ذکر قلم آمده است. برای نشان دادن فضیلت و مرتبه قلم دو قطعه نوروزی از رودکی و حکایت مربوط به آنها را آورده است. در پایان مؤلف نتیجه می‌گیرد که بازیافت این منبع تازه، به ویژه حکایت و قطعه نوروزی مندرج در آن در شناخت بهتر سیمای رودکی اهمیت زیادی دارد و برخی از جنبه‌ای تاریک حیات و فعالیت شاعری او را روشن می‌کند. نیز مؤلف اضافه می‌کند که تازگی این بازیافت در آن است که برای نخستین بار اشعار شاعر در ضمن یک کتاب خالص دینی - تفسیری از قرآن کریم - آورده شده است. به قول مؤلف این تفسیرها در ردیف قدیم‌ترین منابع اشعار رودکی نظیر لغت فرس اسدی طوسی و ترجمان البلاغه رادویانی قرار دارد.

شهیدی، ز. «به نام رودکی» (راجع به یک سری از تصنیفات)، تاجیکستان، ش ۱۲، ۱۹۵۷ م، ص ۶.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۱۶۴.

طاهر جانوف، عبدالرحمان. «بعضی مسأله‌های ترجمه حال رودکی»، ادب، س ۱۵ (۱۳۴۶ ش)، ش ۵، صص ۷۵-۸۳.

در آغاز مقاله، مؤلف به تاریخ تولد رودکی؛ ورود او به دربار سامانی؛ مذهب و جهان‌بینی رودکی و ارتباط آن با ناینایی وی می‌پردازد. پس از آن، رواج فرقه اسماعیلیه و

قرمطی شدن امیر نصر بن احمد سامانی و درباریان وی؛ کنارگذاشتن ابوالفضل بلعمی وزیر امیر نصر و قتل عام قرمطیان را در بخارا بررسی می‌کند. سپس مصراع دوم بیتی از سروده‌های معروف بلخی در تضمین از رودکی را به نقد می‌کشد و از این طریق نتیجه می‌گیرد که رودکی فاطمی مذهب نبوده است. بخش پایانی مقاله هم مطالبی از جمله کثرت اشعار رودکی بر اساس گفته مشهور رشیدی سمرقندی - شعر او را برشمردم سیزده ره صدهزار - را دربر دارد.

عارفی، م. «بعضی از مسائل تربیتی در خلافت ابوعبدالله رودکی»، تاریخ افکار تربیتی خلق تاجیک، دوشنبه، ۱۹۶۲ م، صص ۲۹-۴۲؛ مکتب پند و اندرز، ش ۹، ۱۹۵۶ م، صص ۳۰-۳۶.

عارفی می‌نویسد که تاریخ تعلیم و تربیت ملت تاجیکستان از مسائل تربیتی رودکی سرچشمه گرفته است. به قول او، رودکی در اشعارش تنها در برابر خرد و دانش سر تعظیم فرود می‌آورد و از مردم می‌خواهد که از زندگی که سرشار از علم و دانش است، نیاموخته‌ها را بیاموزند. همچنین عارفی آورده که شاعر بهترین صفات انسانی را در بلند همتی، نیکویی، دوستی و صلح میان مردم می‌دانسته است.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۸۴.

عبدالقیوم (قویم)، علی. «بحثی درباره سندبادنامه منسوب به رودکی»، ادب، س ۸ (۱۳۴۸ ش)، ش ۶، صص ۸۸-۹۵.

این مقاله با دوبیت از رشیدی سمرقندی در مورد فراوانی سروده‌های رودکی آغاز می‌شود. پس از آن مؤلف به منظومه سندبادنامه رودکی می‌پردازد و می‌گوید که این سروده به باور کسانی چون پاول هرن و نولدکه آلمانی و سعید نفیسی به رودکی انتساب دارد. سپس مطالبی در بررسی عقاید این بزرگان و تطور تاریخی ترجمه این منظومه آمده است. در ادامه، مؤلف این انتساب را با استفاده از استنادهای تاریخی مورد شک قرار می‌دهد. در پایان مقاله مطالبی در انتساب منظومه دوران آفتاب به رودکی بر پایه فرهنگهایی چون جهانگیری و قیاس تألیف سعید نفیسی و نیز یکی بودن آن با

سندبادنامه ذکر شده است.

عثمان اف، ن.ا. «ضرب المثلها در میراث منظوم رودکی»، رودکی و عصر او، دوشنبه، ۱۹۵۸م، صص ۱۶۸-۱۸۴.

در این مقاله ۴۳ نمونه از اشعار بازمانده رودکی که با استفاده از ضرب المثل های عصر شاعر سروده شده، آمده است. بخشی از ضرب المثل های منظوم نزدیک به متون ملی است و بخشی دیگر ریشه در خصلت مردم دارد.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۰.

عصمة الله یف. «گفتارها درباره رودکی»، روزنامه معلم، استالین آباد، ۲۰ اکتبر ۱۹۵۵م.
منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۱.

علیمردان اف، امریزدان. «آیا استاد رودکی را «حکیم» خواندن رواست؟»، رودکی، (فصلنامه ادبی - فرهنگی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، صص ۶۹-۷۳.

علیمردان اف ابتدا در مقدمه این مقاله به ذکر احوال رودکی در منابع ادبی و تاریخی و عناوین و القاب متعدد این شاعر اشاره دارد و سپس به صحت و سقم یکی از عناوین وی - حکیم - می پردازد. او دلیل این بررسی را شبهه برخی از دانشمندان و حتی انکار این عنوان از سوی دانشمند و رودکی شناس مشهور سده ۲۰م، سعید نفیسی دانسته است. او با استناد به کتابهایی چون کلمات الشعرا (۱۶۸۲ م) از محمد افضل سرخوش؛ ریاض الشعرا (۱۱۶۱ ق/ ۱۷۴۸ م) از والہ داغستانی؛ مرآت آفتاب نما تألیف نواب عبدالرحمان خان دهلوی؛ نشتر عشق (۱۸۱۷ م) اثر حسینقلی خان عظیم آبادی؛ مطلع العلوم و مجمع الفنون (۱۸۴۵ - ۱۸۴۶ م) از واجد علی مجملی؛ دیوان اشعار منوچهری دامغانی و لغت نامه دهخدا که در آن همگی به حکیم بودن شاعر اشاره کرده اند، انکار آن را از سوی نفیسی درست نمی داند، به ویژه آنکه به قول او در آثار شاعران دوران پیشین فارس و تاجیک ابیات زیادی وجود دارد که در آنها لفظ «حکیم» به

معنای شاعر و سخنور به کار رفته است. در نهایت مؤلف بر اساس دلایل ذکر شده و دلایلی دیگر نتیجه می‌گیرد که نسبت دادن عنوان «حکیم» به استاد رودکی، اختراع مؤلفان تذکره‌های پس از سده ۱۷ م نبوده، بلکه حقیقت محض است و مرسوم بودن این عنوان از زمان حیات او آغاز شده است.

علی یف، غضنفر. «دربارهٔ کلیله و دمنهٔ رودکی»، شرق سُرخ، ش ۱۰، ۱۹۵۸ م، صص ۱۱۷-۱۲۶.

مؤلف در این مقاله اشاره دارد به اینکه رودکی در نظم کلیله و دمنه خود از ترجمهٔ هندی به پهلوی کلیله و دمنه که توسط برزویه در سدهٔ ششم هجری صورت گرفته، سود برده است.

منبع: دانشنامهٔ ادب فارسی ۵ / ۳۹۹؛ کتابشناسی رودکی / ۴۳-۴۴.

عینی، صدرالدین. «استاد رودکی»، استاد رودکی، عصر، زندگی، خلافت، مسکو، ۱۹۵۹ م، صص ۱۰-۲۹.

در این بررسی عینی ابتدا به توصیف عصر رودکی می‌پردازد. سپس بر اساس منابع شرقی کهن به مطالبی چون نام رودکی، محل زادگاه او، سال وفات و نابینایی شاعر اشاره داشته و حدسیات خود را دربارهٔ اصل و نسب رودکی بیان می‌کند. پس از آن قطعاتی از آثار مشهور رودکی نظیر کلیله و دمنه، قصیدهٔ «ایام پیری» و مراثی شاعر در مرگ ابوالحسن مرادی بخارایی و ابوالحسن شهید بلخی را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. عینی می‌نویسد که اشعار رودکی، بدون استثناء ساده و طبیعی است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۲-۴۳.

_____. «محل تولد، مرگ و تدفین استاد رودکی» با مقدمه و حواشی براگینسکی، استاد رودکی، عصر، زندگی و شرح آثار، مسکو، ۱۹۵۹ م، صص ۳۰-۶۳؛ دوستی ملل، ش ۱۰، ۱۹۵۸ م، صص ۲۳۶-۲۴۰.

این مقاله، نخستین نشر آثار رودکی در اتحاد جماهیر شوروی سابق به شمار می‌رود. مؤلف ابتدا با استفاده از آثار مؤلفان شرقی به اخبار تاریخی و زندگینامه رودکی پرداخته

رودکی - در کتابهای فارسی عمومی ۱۴۱

است. از جمله منابع مورد استفاده وی کتاب الانساب از سمعانی است. ارزش مقاله صدرالدین عینی در اطلاعاتی است که با اقتباس از آل ادریس مؤلف تاریخ سمرقند به دست می دهد. عینی پس از بررسی کیفیت ارضی سمرقند و بخارای کنونی و اطراف آنها قریه کوهستانی پنج رود در حوالی پنج کنت را به عنوان زادگاه رودکی معرفی می کند. منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۱.

عینی، کمال الدین. «قصیده در آثار رودکی» رودکی و عصر او، دوشنبه، ۱۹۵۸ م، صص ۹۸-۱۱۱.

مؤلف در این مقاله به نقش رودکی در پیشرفت قصیده سرایی اشاره دارد و می نویسد که اگرچه این نوع از شعر پیش از دوران رودکی پدید آمد، اما رودکی آن را به کمال رسانید. پس از آن عینی به تجزیه و تحلیل کاملی از دو قصیده مشهور شاعر به نامهای «مادر می» و «شکایت از پیری» می پردازد. منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۰-۴۱.

_____ «استاد رودکی و سرنوشت کتاب نمونه ادبیات تاجیک»، رودکی (فصلنامه ادبی فرهنگی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، صص ۷۵-۸۶.

کمال عینی در این مقاله ابتدا به ادبیات ضد ستم و مقاومت در تاریخ ادبیات تاجیک به ویژه سروده های ضد ستم احمد دانش، شاهین، اسیری و سودا در سده ۱۹ م و همچنین نوشته های عبدالرئوف فطرت و پدرش صدرالدین عینی در این زمینه اشاره دارد. پس از آن به بیان شمه ای از سرگذشت آثار صدرالدین عینی از جمله نمونه ادبیات تاجیک (مسکو، ۱۹۲۶ م) او می پردازد. در این کتاب که تدوین آن در ۱۹۲۵ م به پایان رسیده، اشعاری از رودکی آمده است.

غفوروف، آ. «اساس گزار بزرگ نظم کلاسیکی تاجیک»، روزنامه حقیقت لنین آباد، ۸ مه ۱۹۵۸ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۳.

_____. «استاد ابوالحسن رودکی»، روزنامهٔ معلمان، ۱۱ مه ۱۹۵۷ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۳.

فتایوا، م. «سر دفتر ادبیات کلاسیکی تاجیک ابوالحسن رودکی»، بولتین انیستیتوت رسپو

بلیکوی تکمیلی اختصاصی معلمان، استالین آباد، ۱۹۵۶ م، ش ۴، صص ۸۰-۸۷.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۳.

کاپرانوف، و. «راجع به زبان نظم رودکی»، تاجیکستان شوروی، ۸ ژوئن ۱۹۵۶ م.

در این مقاله آمده که زبان ادبی عصر سامانی به ویژه زبان اشعار غنایی و اخلاقی از نوع غزل بسیار ساده و نزدیک به زبان مردم بوده است. مؤلف می‌نویسد که رودکی در گسترش زبان ادب تاجیک در سدهٔ دهم میلادی سهم بزرگی داشته و آثار منظوم زیبا و قابل درک عامه از خود برجای گذاشته است. او معتقد است که باید رودکی را بنیانگذار قلم کلاسیک تاجیک خواند.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۸۶-۸۷.

_____. «لغت فرس و اسدی طوسی به عنوان منابع بررسی عصر رودکی»، شرق سرخ، ش

۸، ۱۹۶۵ م، صص ۱۰۵-۱۰۹.

در این مقاله، کاپرانوف فرهنگ لغت فرس را قدیمی‌ترین فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی دانسته و می‌نویسد که در آن نام بیش از صد شاعر - اکثراً شاعران عهد سامانی - آمده است. کاپرانوف می‌افزاید که در این فرهنگ بیش از سیصد بیت از اشعار رودکی وجود دارد. او این اثر کهن تاجیکی را نخستین مأخذ مهم در بررسی آثار بازماندهٔ رودکی و دیگر شاعران عصر درخشان او شمرده است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۵۸.

کل بروک، سر.ت.ای. «اسامی خاص مسلمانان»، ۱۸۸۱ م.

Sir.T.E.Colebrooke, «Proper Names of Mohammedans». (J.R.S.X11)LI,
1881. P.63F.

رودکی - در کتابهای فارسی عمومی ۱۴۳

منبع: مجله دانشکده ادبیات دانشگاه فردوسی / ۹۳، ۱۰۸.

کلپاکوف، آ.پ. «نماینده بزرگ مدنیت تاجیک»، مجله مدنیت تاجیکستان، ۱۹۵۸ م، ش ۱۲، صص ۱۵-۱۷.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۱.

کیلدی یاراف، تاجی بای. «لایق و رودکی»، رودکی (فصلنامه ادبی - فرهنگی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، صص ۱۰۱-۱۱۰.

در این مقاله، ابتدا نویسنده از جایگاه لایق شاعر بزرگ تاجیک در ادب این سرزمین و سپس تأثیرپذیری بسیار او از اشعار رودکی با ذکر نمونه‌هایی از سروده‌های وی و آن شاعر بزرگ یاد می‌کند. او می‌نویسد که لایق برخی از اشعارش را به طریق تضمینی از سروده‌های رودکی سروده است که از آن جمله می‌توان به تضمین قصیده «بوی جوی مولیان» در ۳۶ بیت اشاره کرد. به گفته مؤلف، لایق سروده‌هایی هم با عنوان «در دیوان رودکی به جای بسیار نقطه‌ها»؛ «در قائمه هیکل رودکی»، «در دیواره مقبره رودکی در پنج‌رود» و نظایر آنها دارد. مؤلف همچنین آورده که نخستین عنصری که لایق از زندگانی رودکی در شعر خویش به کار گرفته، همانا حوادث تاریخی دوران زندگانی شاعر است. نیز هر جا که لایق از لحظه‌های تکرار نشدنی و بی‌بدیل زندگانی خویش چون عمر عزیز یا عشق ایام جوانی سخن رانده، آن را به اشعار گمشده رودکی تشبیه کرده است. باز به گفته مؤلف، یکی از سروده‌های لایق با عنوان «بعد از ۱۰۰۰ سال» در جواب شاعر حسود و معاصر رودکی، ابوزراع است.

گواخاریا، الکساندر اکاکیویچ. «اشعار رودکی» یا

«Poetika Rudaki». Rudaki-1100. Tblisi: 1958, S. 119-141.

Nagruz.iaz.-Keziume narus.iaz.

منبع: کتابشناسی خاورشناسان / ۲۴۸.

_____ . «بررسی آثار رودکی در مکاتبات یو. ماروک. چایکین» یا
«Rudaki Vperepiske» Iu. Marrik. Chaikin a Vkn.: *Rudaki i ego epokha*.
Dushanbe: 1958, s. 227-238.

منبع: کتابشناسی خاورشناسان / ۲۴۸.

گورلیشویلی، تنگیز. «پژوهش مهم درباره رودکی»، به گرجی.
_____ . «درباره موضوع ارتباط روایت گرجی سندبادنامه با روایت فارسی آن»، به
گرجی.

_____ . «رودکی»، به گرجی.
منبع: دانشنامه ادب فارسی ۵ / ۴۶۹.

لووف، آ. «تمثال ابوالحسن رودکی»، حقیقت شرق، ۲۲ مه ۱۹۵۸ م.
در این مقاله، مؤلف به شرح ترسیم تصویر مستند رودکی توسط گراسیموف دکترای
علوم تاریخی پرداخته است.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۹۳.

ماروز، آنتا. «درود بر رودکی»، پیام نوین، س ۱ (۱۳۳۷ ش)، ش ۵، صص ۶۲-۶۹.
در واقع، این مقاله را می‌توان اقتباسی از «قصه حفريات قبر رودکی» تألیف امانوف
دانست. امانوف مقاله خود را بر اساس یافته‌های دانشمند روسی، م. گراسیموف و ادیب
تاجیک، صدرالدین عینی در سده بیستم میلادی در پنج‌رود - زادگاه و مدفن رودکی -
نوشته است.

ماماتسا شویلی، مایا. «تقریظ درباره کتاب اشعار رودکی»، ۱۹۵۸ م.
_____ «تقریظ درباره مجموعه مقالات رودکی - ۱۱۰۰»، Mnotobi، ش ۳، ۱۹۵۸

۴.

منبع: دانشنامه ادب فارسی ۵ / ۴۸۷، ۴۸۸.

رودکی - در کتابهای فارسی عمومی ۱۴۵

مجدی، آ. «امثال و حکم حکیم رودکی»، روزنامه کمونیست تاجیکستان، ۱۴ ژوئن ۱۹۵۸ م.
منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۲.

مجی، آ. «رودکی و زبان عربی»، تاجیکستان شوروی، اول ژوئیه ۱۹۵۷ م.
در مقاله مذکور مطالبی درباره جریان عرب زدایی از فضای حیات سیاسی دولت سامانی که ابتدا از ادبیات آغاز گردید و نیز نقش مهم خلافت - از جمله خلافت رودکی - در برقراری زبان ادبی تاجیکی آورده شده است.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۹۴.

محمدی یف، ش. «اثری که در سینه‌ها برجای مانده است»، شرق سرخ، ش ۴، ۱۹۶۳ م، صص ۶۶-۷۴.
این مقاله به چگونگی کمک‌های مؤلف به صدرالدین عینی در ۱۹۳۹ م در یافتن محل دقیق زادگاه و قبر رودکی اختصاص دارد.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۹۵.

محمود، گ. «تضمین‌ها به شعرهای رودکی»، مجله مکتب ساوتی، ۱۹۵۶ م، ش ۱۰، صص ۳۶-۴۰.
منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۲.
_____. «فکرهای دیالکتیکی رودکی»، مجله مکتب ساوتی، ۱۹۵۵ م، ش ۱۱، ص ۵۳.
منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۲.

مردانی، تاج‌الدین. «پیرامون چند معنی مشترک در آثار ابن‌المقفع و رودکی»، رودکی (فصلنامه ادبی - فرهنگی ریزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، صص ۱۲۹-۱۴۱ (اختصار)

در آغاز مقاله می‌خوانیم که ارتباط فرهنگی و تاریخی عبدالله ابن‌المقفع با استاد ابوالعبدالله رودکی منجر به پدیدآمدن معجزه‌ای بی‌نظیر در جهان ادبیات به نام کلیله و دمنه گردید. سپس نویسنده می‌گوید چون تاکنون اقدام مثبتی در جهت مقایسه اشعار بازمانده از کلیله و دمنه منظوم رودکی با متن عربی کلیله و دمنه ابن مقفع صورت نگرفته، او تلاش کرده در این مقاله به این مقایسه و دریافت معانی مشترک در آثار رودکی و ابن مقفع بپردازد. پس از آن نویسنده برای نمونه ابیاتی را از رودکی ذکر کرده و می‌گوید که این ابیات با اقوال حکیمانه ابن مقفع در کلیله و دمنه و نیز دو رساله او به نامهای *الادب الکبیر* و *الادب الصغیر* شباهت بسیار دارد. مردانی این شباهت را با بهره‌گیری از تاریخ ادبیات فارس و تاجیک یوگنی برتلس و مطالب استاد محمد نوری عثمان اف عالم و دانشمند مسلمان روسی درباره شباهت ضرب‌المثل‌های فارسی و تاجیکی مورد استفاده رودکی با ضرب‌المثل‌های عربی ابوالمعالی نصرالله منشی در ترجمه کلیله و دمنه ابن مقفع و نظرات خود مطرح می‌کند.

_____ . «بار دیگر درباره آثار باقیمانده استاد رودکی»، مجموعه مقاله‌های نخستین گردهمایی پژوهشهای زبان و ادبیات فارسی، به کوشش محمد دانشگر (بهمن ۱۳۸۰)، تهران، مرکز بین‌المللی تحقیقات زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تربیت مدرس، ج ۲، ۱۳۸۱ ش، صص ۵۱۳-۵۲۴.

مسلمان قل‌اف. «اساس یک تصویر شاعرانه»، صدای شرق، دوشنبه، ش ۹، ۱۹۷۵ م.
منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۲۳، ۱۲۵.

مسلمانیان قبادیانی، رحیم. «ردیف یک شاه اثر»، صدای شرق، ش ۹، ۱۹۸۰ م.
در این مقاله، مسلمانیان به نقل از شریف جان حسین‌زاده آورده که در آخر هر بیت از قصیده «شکایت از پیری» رودکی کلمه «بود» تکرار شده که هریک از زندگی گذشته شاعر یک حال یا مقامی را تأکید می‌کند.

منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۲۳، ۱۲۵، ۱۲۶.

_____ . «رودکی و سیاست و فرهنگ از یک گریبان سربرآورده‌اند» (متن

سخنرانی نویسنده در مراسم بزرگداشت رودکی در فرهنگسرای جوان به تاریخ ۳۰ آذر ۸۰، برگرفته از اینترنت).

به اعتقاد مسلمانان، رودکی یکی از معدود شاعران شعر فارسی است که عمر جاوید یافته است. او دلیل این امر را در این می‌داند که رودکی نه تنها رسالت شاعری خود را به کمال به اجرا گذاشته، بلکه فرزند شایسته زمان خود بوده است. به گفته مسلمانان، رودکی درباره مهم‌ترین موضوع‌های زندگی ساز شعر گفته و محور سروده‌هایش را بخارا تشکیل می‌دهد؛ بخارایی که گاه عظمت آن را با بغداد - پایتخت خلافت قلم و اسلام در آن روزگار - برابر می‌داند. مسلمانان می‌گویند که قصیده «بوی جوی مولیان» نمونه‌ای از افکار شاعر نسبت به جایگاه رفیع بخارا است، چرا که در آن پادشاه (میر) را به ماه رونده و بخارا را به آسمان ثابت و پایدار تشبیه کرده است. پس از آن، مسلمانان به شایستگی پادشاهان سامانی که ممدوحان رودکی بوده‌اند، اشاره می‌کند و می‌گویند که آن بزرگان آسایش مردم را در گرو استقلال سیاسی آنان می‌دانستند. از همین رو، نامه‌های دربار آنان به زبان دری - زبان مردم آن سرزمین - مرقوم می‌گردید و تنها برای نامه‌هایی که به این زبان به دربار آنان ارسال می‌شد، اعتبار قائل بودند.

_____ «سه سخن پیرامون استاد رودکی»، سومین ره‌آورد، گزارش سومین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی، تهران، دبیرخانه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چ ۱، ۱۳۸۱ ش، صص ۳۱۵-۳۱۹.

در این مقاله، آمده است که ایران‌شناسان بزرگی نظیر حسین‌زاده و محمد نوری عثمانوف منظور رودکی از ذکر «قطره باران» در قصیده «شکایت از پیری» را به دندان‌های دوران جوانی تعبیر کرده‌اند، حال آنکه به عقیده نگارنده منظور رودکی گیاهی دندانه دار به نام «قطره باران» بوده که در مناطقی از جمله زادگاه شاعر می‌رسته است. بدین ترتیب نویسنده نتیجه می‌گیرد که رودکی نابینای مادرزاد نبوده است، چرا که چنین کسی قادر به تشبیه میان دندان‌های گیاه قطره باران با دندانهای انسان نخواهد بود. از دیگر مطالب این مقاله استفاده شاعر از ردیف «بود» و «شد» در قصیده مذکور، تعریف ردیف و کاربرد آن از دیدگاه بزرگان شعر و ادب فارسی و شناختی دیگر از رودکی را می‌توان ذکر کرد.

ملا میرزا احمد. «آثار رودکی» رودکی (فصلنامه ادبی - فرهنگی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش) صص ۱۵۹-۱۷۸.

در این مقاله نویسنده به آثار رودکی و تعداد اشعار باقی مانده از او به نقل از عوفی مؤلف لباب الالباب، حمدالله مستوفی مؤلف تاریخ گزیده، نجاتی و منینی مؤلفان شرح تاریخ یمینی، امین احمد رازی مؤلف هفت اقلیم، جامی مؤلف بهارستان، سعید نفیسی مؤلف محیط زندگی و احوال و اشعار ابوجعفر محمد رودکی، بدیع الزمان فروزانفر مؤلف سخن و سخنوران، یوگنی برتلس نویسنده تاریخ ادبیات فارسی، رشیدی سمرقندی و دیگران می پردازد و می نویسد که سعید نفیسی تعداد اشعار رودکی را جمعاً ۱۱۰ هزار بیت، حمدالله مستوفی ۷۰۰ هزار بیت، رشیدی سمرقندی «سیزده ره صد هزار» بیت و دیگران نیز متفاوت از آنان ذکر کرده اند.

پس از آن نویسنده به مسئله انتساب برخی از اشعار رودکی به قطران تبریزی یا معزی از سوی گروهی از رودکی شناسان و ادیبان، آغازگر بودن رودکی در غزل و رباعی از دیدگاه بعضی از ادیبان و نقش قطعه و مثنوی در آثار شاعر می پردازد. در پایان مشخصات مثنوی های شناخته شده رودکی از جمله «کلیله و دمنه»، «سندبادنامه»، «دوران آفتاب»، «ارداویرافنامه» و جز آنها آمده است.

_____ «تاریخ رودکی شناسی در تاجیکستان»، رودکی (فصلنامه فرهنگی - هنری - اجتماعی)، ش ۳، (اردیبهشت ۱۳۸۵ ش)، صص ۱۸-۱۹.

ملایف، ن. «ابوالحسن رودکی» [برای جشن سالگرد شاعر]، ستاره شرق، ش ۸، ۱۹۵۷ م، صص ۱۴۱-۱۴۶.

در این مقاله، مؤلف به تمایلات ملی در اشعار رودکی و عشق او به مردم، شادی های زندگی و وطن اشاره دارد. به گفته ملایف، شیوه نظم رودکی بزرگ ترین گنجینه صناعات ادبی است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۹۶.

رودکی - در کتابهای فارسی عمومی ۱۴۹

میرزازاده، خ. م. «در سخنی چند دربارهٔ مضمون فکری رباعی رودکی»، شرق سرخ، ش ۱۰، ۱۹۵۸ م، صص ۱۰۱-۱۱۳.

میرزازاده پس از بررسی ویژگی‌ها و مضمون فکری رباعیات رودکی، آنها را به چند دسته تقسیم کرده است: الف - رباعی‌هایی که شامل انواع مسائل هستند. ب - رباعی‌هایی که موضوع پندآمیز دارند. ج - رباعی‌هایی که بر اساس موضوع‌های عشقی خاص سروده شده‌اند. د - رباعی‌هایی که دارای مشخصهٔ شرح حال هستند. منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۵.

_____. «ابوالحسن رودکی، افاده‌کننده ایده‌های پیشقدم عصر ۱۰»، روزنامهٔ تاجیکستان ساوتی، ۱۳ مه، ۱۹۵۶ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۲.

_____. «اهمیت ایجادیات رودکی و گفتارها دربارهٔ وی»، روزنامهٔ معلمان، ۲۵ فوریه ۱۹۵۸ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۲.

_____. «چند سخن دربارهٔ میراث اولی ابوعبدالله رودکی»، مجلهٔ مکتب

ساوتی، ۱۹۵۸ م، ش ۳۳-۴۶ و ش ۳، صص ۴۵-۴۷.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۲.

میرزایف، ع. «رودکی و جریان زندگی او».

این مقاله موضوع‌هایی نظیر زمان و محل تولد، نام و اولین مراحل زندگی رودکی، سفر او به پایتخت، رودکی در دربار امیرنصر دوم سامانی، نایب‌نایی وی، قرمطی‌گری و آثار رودکی، رودکی و قرمطیان، کشف محل دفن رودکی و نتایج بررسی‌های آن را دربر دارد.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۵.

_____. «سیر تاریخی کلیله و دمنه»، شرق سرخ، ش ۱، ۱۹۵۹ م، صص ۴۱-۵۰.

در مقالهٔ مذکور، مؤلف کلیله و دمنه را یکی از آثار ممتاز ادبیات جهان می‌خواند. او می‌نویسد از کلیله و دمنه منظوم رودکی که بر اساس این کتاب سروده شده، تنها قطعاتی

۱۵۰ کتابشناسی رودکی سمرقندی

برجای مانده است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۶۰.

_____ . «میراث ادبی رودکی و بررسی و مطالعه عصر او»، آثار رودکی، [دوشنبه]، ۱۹۵۸ م، صص ۷-۱۵.

این مقاله از لحاظ بررسی آثار بازمانده از رودکی اهمیت بسیاری دارد.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۶.

_____ . «میراث ادبی رودکی و اشعار تازه به دست آمده او»، مجله شرق سرخ، ۱۹۵۸ م، ش ۴، صص ۶۶-۶۷.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۲.

_____ . «نظری به حیات استاد رودکی»، مجله شرق سرخ، ۱۹۵۷ م، ش ۱، صص ۴۶-۷۹.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۲.

_____ . «نکاتی چند از تاریخ روابط ادبی ماوراءالنهر و سند»، فصلنامه دانش، پاکستان، ش ۸۰ (بهار ۱۳۸۴ ش)، صص ۱۳۰-۱۳۱.

مؤلف در این مقاله ضمن توصیف روابط ادبی میان ماوراءالنهر و سند، به تقلید دو تن از شعرای شبه قاره یعنی میرمایل تتوی (و ۱۸۳۶ م) و سید انصاری نیشتر لاهوری (و ۱۸۹۴ م) از شعر رودکی اشاره دارد.

_____ . «یک نسخه جعلی دیگر از اشعار رودکی»، ایرانشناسی، س ۱۳۵۰ ش، ش ۲، ج ۲، صص ۱-۸.

بخش بزرگی از این مقاله به معرفی کتاب مجموعه شعرا، شامل سروده‌های برخی از شاعران پارسی‌گوی که در گنجینه نسخ خطی شرق کتابخانه دولتی تاجیکستان نگهداری می‌شود، اختصاص دارد. مؤلف این نسخه را متعلق به کتابخانه سلطنتی پادشاهان صفوی دانسته است. او از سی و سه تن شاعران پارسی‌گوی کهن نظیر ابوالحسن رودکی، فردوسی، مسعود سعد سلمان، عنصری بلخی و جز آنان در این مجموعه یاد می‌کند و در پایان به ذکر بیست و نه بیت از اشعار رودکی و شماره هریک از آنها در مجموعه مذکور می‌پردازد.

نصرالدین اف، عبدالمنان. «نگاهی به تصحیح و نشر اشعار رودکی»، رودکی (فصلنامه ادبی - فرهنگی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، ص ۱۸۱ - ۲۰۰.

در این مقاله نویسنده به مهم‌ترین و جامع‌ترین بیش از بیست نشر از آثار بازمانده رودکی از نیمه دوم سده ۱۹ تا امروز و محتوای آن‌ها اشاره دارد که عبارتند از: رودکی شاعر عهد سامانیان اثر هرمان اته (نشریه دانشگاه تگوتینگن، ۱۸۷۳ م)؛ نمونه ادبیات تاجیک تألیف صدرالدین عینی (مسکو، ۱۹۲۶ م)؛ احوال و اشعار ابو عبدالله جعفر بن محمد رودکی تألیف سعید نفیسی (جلد اول ۱۹۳۰، جلد دوم ۱۹۳۱ و جلد سوم ۱۹۴۰ م)؛ استاد رودکی از صدرالدین عینی و عبدالسلام دهاتی (استالین آباد، ۱۹۴۰ م)؛ آثار رودکی ویرایش عبدالغنی میرزایف (استالین آباد، ۱۹۵۸ م)؛ آثار منظوم رودکی همراه با ترجمه روسی زیر نظر ا. براگینسکی (مسکو، دانش، ۱۹۶۴ م)؛ رودکی همراه با معنی واژه‌ها و شرح بیت‌های دشوار و برخی نکته‌های دستوری و ادبی به کوشش خلیل خطیب رهبر (تهران، ۱۳۴۳ ش)؛ رودکی (شعرها) به کوشش ع. کریم‌اف و ص. سعدی‌یف (دوشنبه، ۱۹۷۴ م)؛ ۱۰۰۰ مصراع رودکی از رسول هادی‌زاده و انصار افصح‌اف (دوشنبه، عرفان، ۱۹۸۴ م)؛ ابو عبدالله رودکی تهیه، ترجمه، مقدمه و توضیحات از ل. ا. براگینسکایا (دوشنبه عرفان، ۱۹۸۷ م)؛ گزیده اشعار رودکی پژوهش و شرح جعفر شعار و حسن انوری (تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۵ ش)؛ برگزیده اشعار رودکی و منوچهری تألیف اسماعیل حاکمی (تهران، اساطیر، ۱۳۷۱ ش)؛ دیوان رودکی سمرقندی، بر اساس مجموعه‌های سعید نفیسی و ا. براگینسکی (تهران، نگاه، ۱۳۷۳ ش)؛ دیوان رودکی با شرح و توضیح منوچهر دانش پژوه (تهران، توس، ۱۳۷۳ ش)؛ دیوان رودکی با تصحیح و نظر جهانگیر منصور (تهران، ناهید، ۱۳۷۳ ش)؛ نسیم مولیان به سعی و اهتمام اسرار رحمانفر؛ دیوان آدم الشعرا ابو عبدالله رودکی به کوشش سید رسول موسوی، مسعود قاسمی و عزیز میربابایف (دوشنبه، پژوهشگاه فرهنگ فارسی - تاجیکی، ۲۰۰۰ م)؛ رودکی (نسخه‌شناسی و نقد و بررسی اشعار بازمانده) (خجند، ۱۹۹۹ م).

_____ «معنی‌گذاری در نظم رودکی و معاصران او»، صدای شرق، ش ۹، ۱۹۸۵ م.
منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۱۲۳.

نصرالدین اف، فخرالدین. «تجلی آیات قرآن در اشعار سلطان شاعران»، رودکی (فصلنامه ادبی - فرهنگی راینی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۴۸ ش)، ص ۲۰۱-۲۰۷ (به اختصار).
در این مقاله، مؤلف ابتدا به وجود مفاهیم قرآنی در اشعار و سروده‌های رودکی و قول شاعر معاصر او شهید بلخی و نیز تذکره‌نویس مشهور محمد عوفی در این باب اشاره دارد. سپس نمونه‌های فراوانی از اشعار رودکی که تلمیح نزدیک به ۴۰ سوره قرآن کریم را دارند، ذکر می‌کند. در پایان نیز مؤلف می‌گوید که اگرچه بخش بزرگی از اشعار استاد و شاعر بزرگ در نتیجه حوادث روزگار از میان رفته، اما اشعار بازمانده از او بر پیوستگی وی به قرآن کریم و معانی عمیق آن دلالت دارد. به گفته مؤلف، تنوع مضمون‌های مأخوذ از سوره‌های قرآنی در اشعار رودکی، ما را به این حقیقت رهنمون می‌کند که آن استاد حافظ کل قرآن و دانشمند علوم قرآنی بوده است.

نصیر. آ. «فرهنگ مدارالافاضل فیضی و اشعار رودکی»، شرق سرخ، ش ۳، ۱۹۵۸ م، صص ۸۵-۷۹.

به گفته مؤلف، ۵۲ بیت شعر در فرهنگ مدارالافاضل فیضی بررسی شده که از آن میان ۲۲ بیت به رودکی تعلق دارد.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۶۰.

نصیرالدین اف، آ. «ارل استاد رودکی در مسئله شکل یابی عصرهای ۱۰-۱۲»، روزنامه معلمان، ۸ آوریل ۱۹۵۸ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۲.

_____ «استاد رودکی، سرآمد کلام موزون و نخستین کلاسیک ادبیات تاجیک»، مجله وصیت لنین، ۱۹۵۸ م، ش ۱، صص ۹-۱۱.

رودکی - در کتابهای فارسی عمومی ۱۵۳

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۲.

نظیروف، م. «ایجادیات ذهنکی (شفاهی) خلق در اثرهای استاد رودکی و هم عصران او»، روزنامه حقیقت لنین آباد، ۱۷ نوامبر ۱۹۵۷ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۲.

نوتسویدزه، مانا. «آزمونی در تحلیل بسامدی واژگان رودکی و دقیقی» (Macne، ش ۳، ۱۹۶۹ م).

_____ «بررسی ترکیب واژگان آثار رودکی» (Macne، ش ۲، ۱۹۷۲ م).

منبع: دانشنامه ادب فارسی ۵ / ۵۹۲.

ویناکور، ر. «رودکی و زمان او»، روزنامه پراودای لنین آباد، ۱۶ نوامبر ۱۹۵۵ م.

منبع: محیط زندگی رودکی / ۲۹۱.

هادی زاده، رسول. «از رودکی تا روز رودکی»، رودکی (فصلنامه ادبی فرهنگی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، صص ۲۰۹-۲۱۳.

هادی زاده در این مقاله نخست از کتاب نمونه ادبیات تاجیک (۱۹۲۶ م) اثر استاد صدرالدین عینی و اشاره وی به رودکی در آن کتاب یاد می کند. سپس می گوید که وزارت معارف جمهوری تاجیکستان در اوایل ۱۹۲۶ م، روزهای دوم تا سوم عید نوروز «سال نو» را «روز رودکی» اعلام کرد تا بدین طریق زحمات تاجیک، شاعر توانای خود را به یاد آورند. وی در ادامه سخنان خود بی سواد را برای ملتی که بیش از هزار سال شاعر بزرگی نظیر رودکی داشته، ننگ می شمارد. پس از آن، هادی زاده به مقاله مفصل استاد عینی درباره احوال رودکی و محیط ادبی دوران وی که بعدها بر اساس آن مجموعه ای را به نام استاد رودکی با همکاری عبدالسلام دهاتی (۱۹۴۰ م) نوشته و منتشر کرد، اشاره می کند. او همچنین شهرت رودکی در میان مردم تاجیک را مرهون تحقیقات عینی

می‌داند. سپس مؤلف مطالبی درباره اعلام جشن ۱۱۰۰ سالگی رودکی از سوی کمیته مرکزی حزب کمونیست و حکومت تاجیکستان در ۱۹۵۵ م و برپایی این جشن در ۱۴ اکتبر ۱۹۵۸ م در استالین‌آباد (دوشنبه کنونی) با حضور پر تعداد نمایندگان بیش از ۷۰ کشور جهان، کنفرانس دانشمندان تاجیک و خارجی درباره رودکی در پاییز ۱۹۷۱ م و ادامه کار رودکی‌شناسی در تاجیکستان تا ۱۹۷۶ - سال درگذشت میرزائف - بیان می‌کند. در پایان نیز مؤلف به سه مقاله مفصل خود درباره رودکی در اوایل سال‌های دهه ۱۹۸۰ م، مقاله‌های افصح اف، عسکر حکیم و جمشید گیونشویلی در باب رودکی، نخستین همایش بنیاد رودکی در ۲۰۰۰ م در پنجکنت و موافقت امام‌علی رحمان‌اف رئیس جمهور تاجیکستان با پیشنهاد شرکت کنندگان در این همایش مبنی بر انتخاب ۲۲ سپتامبر به عنوان «روز رودکی» و جشن ملی اشاره دارد.

_____ «راجع به خصائص هنری نظم رودکی»، رودکی و عصر او، [دوشنبه]، ۱۹۵۸ م، صص ۱۱۲-۱۲۷.

در این مقاله، هادیزاده ویژگی‌های نظم رودکی را هم از دیدگاه نویسندگان کهن شرق و هم از دیدگاه ادب پژوهان معاصر جذاب می‌خواند. او در این بررسی، به پژوهش‌های دانشمندان و بزرگانی چون دارمستتر، شبلی نعمانی و سعید نفیسی اهمیت بسیاری داده است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۶.

هاشم، ر. حسین‌زاده، ش. «دانشنامه قدرخان و اهمیت آن در آموختن آثار رودکی و میراث ادبی ما»، رودکی و زمانه او، [دوشنبه]، ۱۹۵۸ م، صص ۲۰۹-۲۲۱.
به گفته مؤلفان مقاله در دانشنامه قدرخان، ۶۴ بیت از اشعار رودکی که بخشی از آنها تا عصر حاضر چندان مشهور نشده‌اند، آمده است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۶۱.

یگوروف، ب. «مقبره رودکی در پنجکند»، ترجمه ع. چارالاقی، پیام نوین، دوره دهم، س ۱۳۵۳ ش، ۱۲، صص ۳۵-۳۸.

در این بررسی، نخست مؤلف خوانندگان را برای آگاهی از کشف مزار رودکی توسط گراسیموف به «قصه حفريات قبر رودکی» از رجب امانف ارجاع می‌دهد. سپس مطالبی درباره توصیف اقلیمی و شرایط آب و هوایی زادگاه رودکی - پنجرود - سختی و دشواریهای منطقه قشلاق آن و راه عبور به بنای برپا شده بر آرامگاه رودکی و چند تن از شاعران و نویسندگان عصر حاضر سرزمین رودکی نظیر عبید رجب و دیگران، بیان می‌کند. آنگاه به وصف موزه کتابخانه و آثار واردات مکشوفه عهد رودکی در پنجنکند می‌پردازد. پایان بررسی مذکور نیز به مطالبی درباره دوران پیری دردناک و غم‌انگیز رودکی اختصاص دارد.

رودکی - مقاله‌ها (ایرانی)

ارشاد سرابی، اصغر. «بیتی بازیافته از رودکی در خلال تفسیر ابوالفتوح رازی»، مشکوة، تابستان ۱۳۷۰ ش، صص ۱۴۶ - ۱۵۳.

در بررسی مذکور، مؤلف می‌گوید در جلد سیزدهم تفسیر شیخ ابوالفتوح رازی با عنوان روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن، در تفسیر آیه ۱۳۱ از سورة «طه» سه بیت به عنوان شاهد شعری آمده که دو بیت آن با آنچه در نسخه‌های در ارتباط با رودکی ضبط شده تفاوت دارد و یک بیت آن نیز در هیچیک از منابع رؤیت نشده است. این ابیات قطعه‌ای از رودکی با مطلع: «زمانه پندی آزادوار داد مرا» و آن یک بیت با مطلع: «بدان کسی که فزون از تو آرزو چه کنی» را دربر دارد. پس از آن، مؤلف به اشتباه سعید نفیسی در مورد انتساب این قطعه سه بیتی به ابواسحاق جویباری اشاره می‌کند و به انتقاد از مصححان تفسیر ابوالفتوح رازی نظیر محمد قزوینی و ابوالحسن شعرانی به خاطر مخفی ماندن این سه بیت از دید آنان، می‌پردازد.

اشرف زاده، رضا. «اسطوره رودکی»، فصلنامه تخصصی ادبیات فارسی، دانشگاه آزاد اسلامی مشهد، تابستان ۱۳۸۳ ش، صص ۳۵ - ۵۹.

مؤلف مقاله خود را با اشاره به تفکرات و آرای فلسفی رودکی آغاز کرده است. او می‌نویسد که رودکی شاعری تحول‌گرا بوده و بنای فکری وی با فلسفه اپیکوری شباهت تام دارد. به قول اشرف‌زاده، شاید بتوان رودکی را پایه‌گذار فکری شاعران و بزرگانی چون خیام، عطار و حافظ دانست. عدم اطلاعات کافی و مستند از زندگانی رودکی؛ ابداع

رباعی توسط وی؛ تعداد اشعار شاعر؛ بینایی و نایبایی رودکی و جز آنها از دیگر مطالب این مقاله هستند.

بزرگ بیگدلی، سعید. «جایگاه و ضرورت بزرگداشت رودکی، شعر و اندیشه او»، یادیار (ویژه‌نامه‌ی همایش بین‌المللی بزرگداشت ابوعبدالله جعفر رودکی) نشست مقدماتی، ۳۰ شهریور ماه ۱۳۸۵، گردآورده‌ی شایا محمدی رفیع، تهران، مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی، صص ۲-۳.

در این مقاله از تجلی با شکوه ذوق سرشار و خیال شگفت‌انگیز رودکی همراه با دانش و معرفت گسترده‌ی او در شعر فارسی؛ درخشش ویژه‌ی وی در عرصه‌ی ادب دوره‌ی پس از ورود اسلام به ایران و گره خوردن آغاز ادب فارسی با نام رودکی؛ لزوم پژوهش در آثار بازمانده از شاعر و کندوکاو در منابع گوناگون با هدف شناخت و گردآوری آثار گمشده‌ی او، بحث شده است. انگیزه‌ی برگزاری همایش بین‌المللی یک‌هزار و یکصدمین سال درگذشت ابوعبدالله رودکی و قدردانی از هیأت امناء استادان و صاحب‌نظران عضو کمیته علمی همایش و دست‌اندرکاران ویژه‌نامه‌ی این همایش، دیگر مطالب این مقاله هستند.

باقریان، مسعود. «رودکی پدر شعر فارسی»، اینترنت، سایت گوگل، دانش‌جویان، س؟، ش ۶۲، ص ۲۶.

در این نوشتار کوتاه از کثرت اشعار رودکی؛ دارایی هنگفت شاعر و توجه امرای بزرگ سامانی به او، دیدگاه تذکره‌نویسان و نویسندگان درباره‌ی بینایی یا نایبایی وی، هوش سرشار او در کودکی؛ مهارت رودکی در موسیقی و نوازندگی و صدای خوش وی با تأثیر شعر توأم با موسیقی رودکی در حال امیرنصر سامانی و بازگشت وی از هرات به بخارا؛ پایان خوش عمر رودکی در زادگاهش و سرانجام توصیه‌ی او به شاد زیستن در قعظه شعر: «شاد زی با سیاه چشمان شاد» بحث شده است.

بصّاری، طلعت. «اصطلاحهای موسیقی در آثار منظوم رودکی»، مجله ادبیات جندی شاپور، (۱۳۵۶ ش)، ش ۱، صص ۳۹-۴۶.

در این بررسی، مؤلف ضمن اشاره کوتاه به پیشینه طولانی موسیقی در ایران و عدم توجه اسلام به آن، از دامنه هنر موسیقی در ایران و اشاعه و تقویت آن توسط پادشاهان و شاهزادگان با حمایت از هنرمندان و سرایندگان سخن می‌گوید. معرفی رودکی به عنوان شاعری مشهور و نوازنده‌ای ماهر و خوش آوزا همراه با خلاصه‌ای از احوال وی و ذکر شواهدی بر برخی از اصطلاحات موسیقی در شعر رودکی چون: بربط، چنگ، بتوراک، دف، طنبور و جز آنها از دیگر مطالب این بررسی است.

بهمنی، اردشیر «پژوهشی در افکار رودکی»، اردمغان، دوره ۴۶، ش ۸-۹ (آبان و آذر ۱۳۵۶)، صص ۵۰۴-۵۰۸.

مؤلف در بررسی افکار رودکی آورده که دنیا از دیدگاه وی چیزی جز سرای رنج، فکر و فریب نبوده و این ادعا را با ذکر ابیاتی از او به اثبات رسانده است.

تبیانیان، حجت‌الله. «رودکی»، دانشنامه ادب فارسی (۱)، ادب فارسی در آسیای مرکزی، به سرپرستی حسن انوشه، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چ ۱، ۱۳۷۵ ش، صص ۴۳۲-۴۳۴.

در مقاله مذکور، مؤلف با استفاده از منابع مختلف فارسی و روسی احوال رودکی را بررسی کرده است. از میان مباحث او در این مقاله می‌توان به آغاز شاعری رودکی، خنیاگری وی، نفوذ شعر و موسیقی رودکی در دربار آل سامان به ویژه امیرنصر، تأثیر قصیده «بوی جوی مولیان» شاعر در بازگشت امیرنصر از هرات به بخارا، دوستی بزرگان و شاعران نامدار آن عهد با رودکی، ناینبایی او در پیری با استناد به پژوهش‌های پروفیسور گراسیموف، ممدوحان وی، گرایش او به مذهب اسماعیلیه، بی تفاوتی دربار سامانی نسبت به رودکی در پیری شاعر و آثار و سبک وی، اشاره کرد.

تسبیحی، محمدحسین. «رودکی در شبه قاره»، یاد یار (ویژه‌نامه‌ی همایش بین‌المللی بزرگداشت ابوعبدالله جعفر رودکی) نشست مقدماتی، ۳۰ شهریور ماه ۱۳۸۵، گردآورده شایا محمدی رفیع، تهران، مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی، صص ۲۰

-۲۲.

در مقاله حاضر، تسبیحی نقش رودکی در شبه قاره را به دو طریق: ۱- رودکی و شعرای شبه قاره و اثر شعر او در اشعار آنان، ۲- شعر رودکی و سبک و آثار او در کتابهای درسی دانشگاههای شبه قاره، بررسی کرده است. در بخش نخست این پژوهش کوتاه، مؤلف در بیان تأثیر سبک حکمی و عرفانی رودکی بر شاعران معاصر شبه قاره، به تشکیل جلسات مشاعره (بیت بازی) در پاکستان و الگو قرار دادن اشعار او در این جلسات اشاره دارد. او برای نمونه از تضمین ابیاتی از رودکی توسط اسلم انصاری و خیال امروهوری و اقدام آنان در بازخوانی سروده‌های رودکی یاد می‌کند. توجه دیگر مؤلف در این بخش معطوف شاعران اردو زبان شبه قاره نظیر جوش و شیرمحمد نظامانی متخلص به شایق از پیروان سبک رودکی و تأثیرگذاری رودکی بر امیر خسرو دهلوی، عارف، ادیب و شاعر نامدار هند در کتاب رسائل اعجاز خسروی است. در بخش دوم مقاله، تسبیحی به بیان استفاده از آثار شاعران متقدم مانند رودکی و سروده‌های مشهور وی نظیر «بوی جوی مولیان» و «مادر می» در کتب درسی شبه قاره می‌پردازد.

توزنده جانی، جعفر. «تانخوری ندانی»، اینترنت، سایت گوگل، رشد جوان، س ۱۸، ش ۵، ش مسلسل ۱۵۱، ص؟

این مقاله کوتاه در واقع نقدی بر کتاب رودکی از مجموعه فرزندگان به شمار می‌رود و در آن به شیوه معرفی بزرگان علم و ادب در قالب خُشک تاریخ ادبیات خرده گرفته شده است. از مطالب مقاله مذکور می‌توان به تحلیل شیوه روایی و متنوع کتاب رودکی در ارتباط با پیشینه زبان فارسی دری از دوره ساسانی تا انقراض آنان؛ ظهور سلسله سامانی و امرای ایرانی تبار آنان؛ اشاعه و گسترش فرهنگ زبان فارسی دری تا سرحد آذربایجان شرقی و تعداد فراوان شاعران دربار سامانیان از جمله رودکی اشاره کرد.

تولایی، محمد. «از درگاه بخارا تا بارگاه لندن؛ مقایسه رودکی و چوسر»، نامه آل سامان، به کوشش علی اصغر شعر دوست و قهرمان سلیمانی، تهران، مجمع علمی تمدن، تاریخ و

فرهنگ سامانیان، ۱۳۷۸ ش، صص ۱۱۳ - ۱۲۱.

در این مقاله، نخست به جایگاه والای رودکی شاعر بزرگ ایران و چوسر سراینده نامدار انگلیسی در ادبیات کشورهای خویش اشاره گردیده و سپس از میزان اندک تحقیقات و پژوهش‌های صورت گرفته دربارهٔ رودکی در مقایسه با چوسر سخن رفته است. پس از آن نویسنده به وجوه مشترک و موارد اختلاف میان شخصیت و شعر دو شاعر بزرگ پرداخته است.

جوانشیر خویی، محمدقلی. «سیزده ره صدهزار»، یکی قطره باران، جشن نامه عباس زریاب خویی، به کوشش احمد تفضلی، س ۱۳۶۷ ش، صص ۵۶۱ - ۵۶۴.

در این بررسی، مؤلف نخست به بیتی از رشیدی سمرقندی در مورد کثرت اشعار رودکی می‌پردازد. سپس از اغراق‌گویی شاعر مذکور در انتساب یک میلیون و سیصد هزار یا حتی صدهزار بیت به رودکی سخن می‌گوید و در این ارتباط تحریفی را که در گذر زمان از سوی نسخه‌نگاران در شعر رشیدی روی داده و سبب دگرگونی در مضمون و محتوای آن شده؛ در کلمات «صد»، «سد» و «سه» می‌داند. به باور وی، معقول است که اصل مصراع نخست این شعر «شعر او را برشمردم سیزده ره سه هزا» یعنی سیزده بار سه هزار بیت که به تخمین سی و نه هزار بیت می‌شود، باشد!

چرگلی عمرانی، مرتضی. «بررسی تطبیقی اشعار کلیله و دمنه منظوم رودکی با داستانهای کلیله و دمنه ابوالمعالی نصرالله منشی»، در دست تألیف جهت همایش بین‌المللی رودکی در آبان ماه ۸۶.

مؤلف در این مقاله بر آن است تا ابیات بجامانده از مثنوی کلیله و دمنه رودکی را از لحاظ قدرت توصیف، استفاده از صورخیال و دیگر شگردهای بیانی و بلاغی در پردازش داستانها با داستانهای کلیله و دمنه ابوالمعالی نصرالله مقایسه کند و جایگاه اثر ابوالمعالی را در منظومهٔ رودکی نشان دهد.

_____ «عشق (عاشق و معشوق) و حالات هریک از آنها در اشعار بجامانده از رودکی»، در دست تألیف جهت همایش بین‌المللی رودکی در آبان ماه ۸۶.

در این مقاله، مؤلف تلاش دارد تا «عشق» و دو قهرمان اصلی آن به نامهای «عاشق» و «معشوق» را در تغزلات رودکی و دیگر اشعار وی بررسی کند؛ اینکه آیا عشق از دیدگاه رودکی جسمانی است یا روحانی؛ مثبت است یا منفی؟ القاب و نامهای اعطایی رودکی به «معشوق» شعرش؛ صفات و حالات «عاشق» در سروده‌های رودکی؛ قدرت شاعر در استفاده از صور خیال در توصیف زیبایی‌های ظاهری «معشوق» و پایگاه اجتماعی «معشوق» شعرش از دیگر مطالب مورد بحث در این بررسی است.

حائری، هادی. «بحثی در اشعار و افکار رودکی»، مجله دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، س ۶، ش ۳-۴ (فروردین و تیرماه ۱۳۳۸ ش)، صص ۴۹-۵۴ (متن سخنرانی به مناسبت یک‌هزار و صدمین سال ولادت رودکی در تالار فردوسی دانشکده ادبیات در دی ماه ۱۳۳۷ ش).

حائری در این مقاله به جایگاه رفیع استاد رودکی در شعر و ادبیات فارسی؛ تمجید شهید بلخی، عنصری، سوزنی و دیگر شاعران بلند پایه ایران از رودکی در اشعارشان؛ استفاده رودکی از یک زاوی به نام «مع» برای خواندن سروده‌هایش؛ کاربرد برخی از احادیث قدسی مانند «اطلبوا العلم و لوبالصین» و نظایر آن و همچنین بعضی از سخنان مولای متقیان علی (ع) در شعر رودکی و استقبال مولانا از شعر رودکی به ویژه از چامه مشهور «بوی جوی مولیان» وی، اشاره داشته است.

حسن‌پور، علی اکبر. «رودکی»، رودکی، ش ۱۱ (نیمه دوم بهمن ۱۳۸۵ ش)، صص ۱۲-۱۷.

در مقاله مذکور، مؤلف از زندگانی و احوال رودکی (تحصیلات، کسب مهارت در شعر و موسیقی، رهیابی به دربار امیرنصر سامانی، کسب شهرت بسیار، سبک شاعری و تعداد ابیات بازمانده از وی) سخن رانده است.

حقوقی، عسکر. «لغات و ترکیبات رودکی»، مجله دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، س ۶، ش ۳-۴ (فروردین و تیرماه ۱۳۳۸ ش)، صص ۱۱۷-۱۷۰.

در این بررسی، مؤلف واژه‌ها و ترکیبات موجود در شعر رودکی را در درجه نخست

رودکی - مقاله‌ها (ایرانی) ۱۶۳

با استفاده از متن فرهنگ لغت فرس اسدی طوسی به سبب قدمت آن و سپس فرهنگ‌های دیگر چون صحاح الفرس (۷۲۸ ق) تألیف شمس‌الدین محمد بن هندوشاه نخجوانی مشهور به شمس منشی (سده ۸ ق)؛ فرهنگ قطران؛ برهان قاطع (۱۰۶۲ ق) تألیف محمد بن حسین بن خلف تبریزی متخلص به برهان؛ فرهنگ جهانگیری از جمال‌الدین حسین اینجو و برهان جامع‌اللسان تألیف محمد کریم بن مهدیقلی التبریزی استخراج کرده است.

دانش پژوه، محمدتقی. «یک بیت از رودکی»، آینده، س ۱۱، ش ۱-۳ (بهار ۱۳۶۴ ش) ص ۱۵۴.

در این مقاله، مؤلف می‌نویسد بندی از اشعاری را که در رسایل اخوان‌الصفا آمده و به رودکی انتساب داشته از روی نسخه کهن تصحیح کرده و آن را در نشریه کتابداری کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران (ش ۹، ص ۳۲۱) به چاپ رسانیده است. جز آن، مؤلف به نوشته محمداسعد طلّس در مجله مجمع علمی عربی (ش ۲۰، ۱۹۴۵ یا ۱۹۴۶ م، ص ۳۸) که در آن از نسخه السامی فی الاسامی ابوعبدالله محمد بن عبدالرحمن رودکی در گذشته ۳۹۲ و تاج‌المصادر فی العربیة و الفارسیة رودکی یاد شده و دو بیت منسوب به رودکی در مجموعه ۸۳۸۰ مجلس شورا متعلق به سده‌های ششم و هفتم هجری که دلایل الاعجاز عبدالقاهر گرگانی و چند دفتر ادبی و عرفانی دیگر را دربر دارد، اشاره کرده است.

دبیرسیاقی، محمد. «سیزده ره صدهزار»، یغما، ش ۱۱، س ۳۱ (بهمن ۱۳۵۷ ش) صص ۶۹۵-۶۹۶.

در این مقاله، دبیرسیاقی به بیان استاد رشیدی در مورد تعداد اشعار رودکی از قول محمدعوفی در لب‌الب‌الالباب می‌پردازد و می‌نویسد که مجموع صد دفتر شعر رودکی (گفته عوفی) و سیزده ره صدهزار یعنی یک میلیون و سیصد هزار بیت سخن منظوم شاعر (به گفته رشیدی) خالی از اغراق نیست. او با توجه به شعر رشیدی (شعر او را من شمردم سیزده ره صدهزار / هم فزون آید اگر چونان که باید بشمری) اعتقاد دارد که

ظاهراً تغییر مختصری در دو کلمه از مصراع اول این بیت توسط ناسخان صورت گرفته است. سپس می‌گوید که بر حرف «راء» مهمله‌ای در کتاب نقطه‌ای گذاشته تا «زاء» معجمه شود و به گردش نوک قلمی «دالی» به «راء» تبدیل گردیده است و در نتیجه آن رقم غیر متعارف یک میلیون و سیصد هزار و توجیه ناموجه برای شماره اشعار رودکی و دفعات شمارش رشیدی بر زبان تذکره‌نویسان جاری شده است. بنا به پیشنهاد او اگر حرف «ز» در کلمه اول به «ر» (راء مهمله) و حرف «ر» در کلمه دوم به «دال» تغییر یابد، در این صورت متن مصراع چنین می‌شود: شعر او را من شمردم سی رده: ده، صد، هزار. که مجموع آنها رقم ۱۱۱۰ را نشان می‌دهد. او در ادامه می‌گوید چون رقم هزار و صد و ده را سی رده (صف) بنویسیم، عدد سی و سه هزار و سیصد (۳۳۳۰۰) به دست می‌آید که برای شمارش اشعار رودکی رقم معقولی است.

_____ . «رودکی آن شاعر تیره چشم روشن‌بین»، نکین، س ۱۳۵۲ ش، ش ۳۱، صص ۶۴-۶۶.

این بررسی کوتاه شامل مطالبی در احوال و زادگاه استاد رودکی؛ نظرات گویندگان مختلف درباره ناینبایی وی؛ شواهدی از اشعار رودکی مبنی بر ناینب شدن او در پایان عمر؛ ممدوحان شاعر، عنایت دربار سامانی به وی؛ مهارتش در انواع شعر؛ برخی از تألیفات در زمینه شرح حال و آثارش نظیر محیط زندگی و احوال و اشعار رودکی اثر سعید نفیسی و همچنین گلچینی از سروده‌ها و قطعه‌های رودکی است.

دست غیب، عبدالعلی. «رودکی»، پیام نوین، دوره ۷، س ۱۳۴۳ ش، صص ۵۳-۵۴.

این بررسی کوتاه به مسائلی نظیر اقوال حافظ ابوسعید ادریسی، سمعانی و سعید نفیسی در مورد زادگاه رودکی - پنج رودک - توصیف شهر بخارا، گلها، پرندگان، کوهساران، می و نیبذ در شعر رودکی؛ داستان آشنایی نصر بن احمد سامانی با امیر جعفر؛ حکایت امیرجعفر با ماکان کاکای و داستان آفرینش قصیده «مادر می» توسط رودکی، اختصاص دارد. نقد و تحلیل سبک شاعری رودکی از لحاظ قالب معنی و احساس، فعل‌ها و ترکیب‌ها، تعبیرها و جز آنها؛ گرایش امیرنصر سامانی و رودکی به فرقه اسماعیلیه در پیری (به نقل از سیاست نامه خواجه نظام‌الملک طوسی) و پیری

سخت، اما توام با پختگی رودکی دیگر مطالب این نوشتار را تشکیل می‌دهند.

دهباشی، علی. «دیدگاهها دربارهٔ رودکی»، یاد یار مهربان، تهران، صدای معاصر، چ ۱، ۱۳۸۵ ش، صص ۳۴۰-۳۵۴.

این مقاله به دیدگاه برخی از شاعران ایرانی نظیر عنصری بلخی و کسایی مروزی، بعضی از ادبا و استادان ادب فارسی مانند فروزانفر، صورتگر، زرین کوب، دشتی، شفیع کدکنی و نیز گروهی از خاورشناسان بزرگ غربی از جمله جوزف فون هامر اتریشی، هرمان اته آلمانی و کریمسکی روسی، دربارهٔ رودکی پرداخته است.

ذوالفقاری، داریوش. «بررسی مقابله‌ای احوال و اشعار رودکی و بشار»، مجموعه مقاله‌های نخستین گردهمایی پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی، به کوشش محمد دانشگر، تهران، انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی - مرکز بین‌المللی تحقیقات زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس، چ ۱، ۱۳۸۱ ش، صص ۴۸۷-۴۹۹.

در این مقاله، ابتدا به نقش ادبیات تطبیقی در پژوهش‌های ادبی و اهمیت مطالعه تطبیقی آثار شاعران و نویسندگان کشورهای گوناگون با یکدیگر پرداخته شده است. پس از آن مؤلف به زندگانی و احوال رودکی و بشار - دو شاعر نابینای ایرانی و عرب - صور خیال موجود در اشعار آنان، مقایسهٔ احوال و اشعار رودکی با بشار و برخی از مضامین مشابه موجود در سروده‌های هر دو شاعر (مضامین عاشقانه و مضامین پندآمیز) اشاره دارد. در بخش صورخیال موجود در اشعار رودکی و بشار، مؤلف از برخی از ویژگی‌های مشترک صور خیال شعر آنان نظیر: تشبیهات و تمثیلات دقیق، استفادهٔ اندک از استعاره و اغراق در صور خیال شعری، یاد کرده است. او در مقابله احوال آن دو نیز نوشته که رودکی بر خلاف بشار مردی زیبا رو، صادق و بکرو، مبادی آداب اجتماعی و مورد احترام دربار و ممدوح خود - امیرنصر بن احمد سامانی - بوده و تنها وجه مشترک احوال وی با بشار در نابینایی وی خلاصه می‌شود.

روزبهان، سیاوش. «رودکی در فرهنگ معاصر تاجیک»، کتاب توس، دفتر دوم، س ۱۳۵۲ ش، صص ۱۶۹-۱۸۴.

در مقاله حاضر، نخست از اهمیت سه حوزه پژوهشی در ادب فارسی، شامل: ۱- پژوهشهای علمی، ادبی، فضایی، ۲- تتبعات ادبی صرفاً فضایی، ۳- تحلیل‌های ادبی غیر فضایی و تحقیقات ادبی و همچنین پژوهش صورت گرفته توسط عبدالغنی میرزایف در مورد رودکی سخن رفته است. سپس مؤلف دو بخش از کتاب رودکی اثر میرزایف را بررسی می‌کند. پس از آن مسائلی در ارتباط با احوال و اشعار رودکی مطرح می‌شود. در این بخش، مؤلف تحلیلی از پژوهش میرزایف به دست می‌دهد و او را محقق عمیق و منتقدی منصف می‌خواند، چراکه به باور مؤلف، میرزایف کتاب خود را بر پایه مستندات و مآخذ تاریخی و با عنایت به تألیف سعید نفیسی پدید آورده است. شواهد شعری رودکی در موضوعات گوناگون مانند پند و اندرز، کوشش و کار و شکایت از زمان از دیگر مطالب این مقاله به شمار می‌رود.

ریاحی، محمدامین. «بوی جوی مولیان»، یاد یار مهربان، به کوشش علی دهباشی، تهران، صدای معاصر، چ ۱، ۱۳۸۵ ش، صص ۷۸-۸۸.

در این مقاله، ریاحی پس از اشاره به تحریف قصیده مشهور «بوی جوی مولیان» رودکی در سده‌های گذشته به مرور شأن نزول این قصیده می‌پردازد و داستان اقامت طولانی امیرنصر سامانی در هرات و بازآمدن او به بخارا را پس از شنیدن قصیده مذکور بازگو می‌کند. پس از آن نویسنده با استناد به متن‌های کهن چون کشف الاسرار؛ تاریخ و صاف؛ مرصادالعباد؛ تاریخ گزیده؛ حبیب السیر و بهارستان جامی، صورت صحیح بیت نخست این قصیده را نشان می‌دهد: «بادِ جوی مولیان آید همی / بوی یار مهربان آید همی». ریاحی در ادامه مطالب خود می‌نویسد که «جوی مولیان» نام کوری و محله‌ای در بخارا بوده که امیراسماعیل سامانی آن را خریداری کرد و در اختیار موالیان (غلامان آزاد کرده) خود قرار داد. مطلب دیگر ریاحی در این مقاله به تضمین مصراع این شعر توسط حافظ اختصاص دارد.

_____ «بوی جوی مولیان»، پایداری حماسی، مجموعه مقالات محمد امین

ریاحی،

تهران، مروارید، ۱۳۷۹ ش، صص ۲۴۷ - ۲۵۶.

زرین‌کوب، حمید. «عناصر بدیعی در شعر رودکی»، مجموعه مقالات، تهران، معین - علمی، چ ۱، ۱۳۶۷ ش، صص ۷۸ - ۸۸.

در بخشی از این مجموعه آمده که عناصر بدیعی بدان معنی که در شعر شاعران سده‌های بعد دیده می‌شود، در شعر رودکی وجود ندارد، چراکه او صنعت را به عنوان عنصر اصلی شعر به کار نگرفته و هنر را فدای صنعت و بدیع نکرده است. اشاره دیگر نویسنده این مجموعه در باب زیبایی‌های لفظی رودکی است که او آن را نوعی موازنه خوانده است. به گفته حمید زرین‌کوب، در شعر رودکی دو صنعت ترصیع و موازنه تقریباً تا حدودی درهم آمیخته‌اند، تا جایی که برای شاعر همه جا هماهنگی و توازن کلمات و نه صنعتی خاص مطرح بوده است. پس از آن نویسنده به وجود ابعاد گسترده جناس در شعر رودکی اشاره می‌کند و تعداد آنها را در قیاس با دیگر صنایع لفظی قابل توجه می‌داند. از دیگر موارد مطرح شده درباره شعر رودکی در این مجموعه می‌توان به توجه شاعر به صنعت ردالعجز (تصویر) و انواع گوناگون آن، استفاده فراوان رودکی از صنایع معنوی نظیر مراعات النظیر، متضاد و جز آنها، بهره‌جویی شاعر از عوامل طبیعت به عنوان یک عنصر اصلی و جز آنها اشاره کرد.

زرین‌کوب، عبدالحسین. «بازهم درباره رودکی»، یاد یار مهربان، به کوشش علی دهباشی، تهران، صدای معاصر، چ ۱، ۱۳۸۵ ش، صص ۳۳۲ - ۳۳۵.

در مقاله مذکور، زرین‌کوب دیدگاه خود را نسبت به کارهای صورت گرفته درباره اشعار رودکی از جمله کتاب سه جلدی احوال و آثار رودکی سعید نفیسی، بیان داشته و بر این باور است که تا کنون اشعار رودکی به طور انتقادی تدوین نشده است. او می‌گوید چند چاپ از اشعار شاعر که در ایران، مسکو و شهر دوشنبه گاه تمام متن بدون ترجمه و گاه با ترجمه روسی انتشار یافته، چندان قابل اعتماد نیست، چراکه به قول او اشعاری که به طور مسلم به رودکی تعلق نداشته، در این چاپ‌ها وجود دارد.

سروشیار، جمشید. «قطعه‌ای نه از رودکی در دیوان رودکی»، یغما، س ۱۳۵۴، ش، ج ۲۸، ص ۴۸۴.

این مقاله تحلیل قطعه شعری از رودکی - ترجمه دو بیت عربی از یتیمه‌الدهر ثعالبی - را که در کتاب محیط زندگی و احوال و اشعار رودکی تألیف سعید نفیسی از آن یادشده، دربر دارد. مؤلف تردید خود را دربارهٔ انتساب این قطعه به رودکی بیان کرده است.

سعیدی، بهجت. «تلمیح در دیوان رودکی»، رودکی (فصلنامهٔ ادبی- فرهنگی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، صص ۴۷-۵۰.

نویسندهٔ مقاله به طور کلی تلمیحات دیوان رودکی را به سه بخش تقسیم کرده است: ۱- تلمیحات دینی که بیشتر داستان‌های قرآنی نظیر داستان یوسف را دربر دارد، ۲- تلمیحات ملی، مانند اسامی قهرمانان اسطوره‌ای و ملی از جمله رستم، زال، اسفندیار، جم، کسری و جز آنان که از آشنایی شاعر با خداینامه‌ها یا شاهنامه‌های منثور حکایت می‌کند، ۳- تلمیحات پراکنده، که بیشتر شامل اجرام سماوی نظیر ستارگان، آفتاب، آباء‌علوی، امهات اربعه و عرایس چون لیلی، سلمی و عذرا و نیز سنت‌های ایرانی متداول در آن دوران است.

سلیمانی، قهرمان. «چرا رودکی بزرگ است»، رودکی (فصلنامهٔ ادبی- فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان) س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، صص ۵-۶. در این مقاله، نویسنده ابتدا از چهرهٔ درخشان رودکی در ادبیات فارسی و شهرت او به «پدر شعر فارسی» و تأثیر وی در فرهنگ تاجیک‌ها سخن رانده است. بعد آورده که علی رغم تلاش نویسندگان تاجیک نظیر استاد صدرالدین عینی، عبدالغنی میرزایف، رسول هادی‌زاده و دیگران هنوز ناشناخته‌هایی در زندگی وی وجود دارد که امید می‌رود در آینده در سایه کوشش پژوهشگران رفع شود. نویسنده همچنین می‌گوید که

رودکی اولین شاعر پارسی زبان است که دیوانی از او باقی مانده؛ نخستین شاعری است که انواع شعر فارسی را سروده و ظرفیت‌های شعر فارسی را برای سرودن منظومه‌های بلند کشف کرده است؛ چنانچه خود منظومه‌های کیله و دمنه و سندیادنامه را سرود. نویسنده چهارمین ویژگی رودکی را شعرشناسی او دانسته و می‌گوید که او نه تنها شاعر بلکه ناقدی تواناست.

شعار، جعفر و انوری، حسن. «درباره رودکی و عصر او»، یاد یار مهربان، به کوشش علی دهباشی، تهران، صدای معاصر، چ ۱، ۱۳۸۵ ش، صص ۴۶-۴۷.

در این مقاله به موقعیت اسلام و اروپا در سال‌های آغازین زندگی رودکی، راه یافتن شاعر به دربار امیرنصر بن احمد سامانی در سال‌های بالای عمر، روشن نبودن وضعیت زندگی وی پیش از پیوستن به دربار پادشاه مذکور، کسب ثروت بسیار شاعر از طریق دربار سامانی، آشنای وی با بزرگان و کارگزاران دولت سامانی و شاعران آن روزگار، کثرت اشعار وی، تلاش سعید نفیسی در گردآوری اشعار رودکی و جداکردن اشعار منسوب از اشعار اصلی شاعر، وجود روایات مختلف درباره تاریخ مرگ وی، ذکر داستان‌های گوناگون در باب نایبانی رودکی، دلایل گوناگون در مورد مذهب شیعی اسماعیلی وی، تفکرات فلسفی رودکی و بی‌اعتباری جهان و عشق در نظام فکری او، مفهوم سعادت از دیدگاه رودکی، سلسله سامانی و پادشاهان آن و سرانجام وصف سمرقند - زادگاه شاعر - و بخارا در روزگار شاعر، اشاره شده است.

شفیعی کدکنی، محمدرضا. «رودکی و رباعی»، نامواره دکتر محمود افشار، به کوشش ایرج افشار و کریم اصفهانیان، تهران، موقوفات دکتر محمود افشار یزدی، ۱۳۶۷ ش، ج ۴، صص ۲۳۳۰-۲۳۳۹.

در مقاله مذکور پس از اشاره نویسنده به معرفی رودکی به عنوان مخترع رباعی از سوی مؤلف المعجم، توصیف کتاب دمیة القصر ابوالحسن باخرزی (و ۴۶۷ ق) به عنوان کهن‌ترین مأخذ عربی در شناخت سابقه رباعی و ذکر مطالبی از کتابهای آداب الصبحة و حسن العشرة و طبقات الصوفیه از ابو عبد الرحمن سلمی (و ۴۱۲ ق) و اللمع تألیف

ابونصر سراج (و ۳۷۸ ق) درباره نظر صوفیانی جنید، ابن مسروق طوسی و دیگران نسبت به رباعی، چهار نتیجه از سوی نویسنده حاصل شده است. یکی از نتایج ارائه شده توسط نویسنده این است که رباعی، نوعی شعر ایرانی خالص بوده که سال‌ها پیش از تولد رودکی در مجامع صوفیه با آن سماع می‌کرده‌اند.

شیدا، شهرزاد. «مفهوم کنایی بیتی از رودکی سمرقندی»، رودکی، ش ۱۱، (۱۳۸۵ ش)، صص ۱۸-۲۱.

در این مقاله، مؤلف توضیحاتی در ارتباط با مفهوم کنایی بیتی از رودکی (کنون زمانه دگر گشت و من دگر گشتم / عصا بیار که وقت عصاو انبان بود) و نقدی بر برداشت‌های استاد عبدالحسین زرین‌کوب (کاروان حله، ص ۱۱) و دکتر محمدجعفر یاحقی (تاریخ ادبیات ایران، ص ۴۷) از این بیت نوشته است.

صادقی، علی اشرف. «اشعار تازه رودکی»، نشر دانش، س ۱۳، ش ۴ (خرداد و تیر ۱۳۷۲ ش) صص ۶-۷.

در ابتدای مقاله، نویسنده به بیان رشیدی سمرقندی، محمد عوفی، سعید نفیسی و اسدی طوسی درباره کثرت اشعار رودکی می‌پردازد. سپس هدف خود را از نگارش این مقاله، گردآوری آنها عنوان می‌کند. از دیگر مطالب این مقاله اشاره نویسنده به درج شش بیت از اشعار تازه یافته رودکی در مقاله اردوی محمد اقبال ایران شناس پاکستانی با عنوان «بعضی اشعار شعرای قدیم در کتاب خرم نامه» (مجله دانشکده خاورشناسی دانشگاه پنجاب، ۱۹۴۷ م)، ۱۹ بیت تازه از رودکی در کتاب دُرْدانه‌های مدینیت تاجیکستان در گنجینه‌های هندوستان اثر احرار مختار ف ایران شناس تاجیک (دوشنبه، ۱۹۸۴ م)، ۱۲ بیت نویافته از رودکی در تذکره خیرالبیان شاه حسین بهاری سیستانی که توسط سعدان شاه عمرائف استخراج شده (هفته نامه ادبیات و صنعت، تاجیکستان، ش ۳ (۵۸۰)، ۱۹ ژانویه ۱۹۸۹ م)، دو بیت تازه از رودکی در دلایل الاعجاز اثر جرجانی به وسیله محمدتقی دانش پزوه و دیگر ابیات نویافته از شاعر با ذکر منابع آنهاست. در پایان، صادقی مجموع اشعار رودکی را با احتساب ۱۰۴۷ بیتی که نفیسی از رودکی

گردآورده، ۱۱۰۰ بیت دانسته است.

طالبیان، یحیی. «استعاره در شعر رودکی»، فرهنگ (فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)، س ۱۶، ش ۲-۳، پیاپی ۴۶-۴۷ (تابستان و پاییز ۱۳۸۲ ش) صص ۱۷۹-۱۸۹.

در این مقاله، نویسنده به بررسی استعاره مصرّحه، ترکیب‌های استعاری، استعاره مکنیه، تشخیص‌های تفصیلی، مجاز، اسناد مجازی و آمیختگی صناعات بدیعی و روش‌های بیانی در شعر رودکی شاعر بزرگ سده چهارم هجری پرداخته و در پایان نتیجه می‌گیرد که تعداد استعاره‌های رودکی با توجه به حجم اشعار بازمانده از وی بسیار قابل توجه است.

علمی، محمد. «درنگی کوتاه بر حال و کار رودکی شاعر تیره‌چشم و روشن‌بین»، نمایه، اطلاعات، س ۱۳۸۱ ش، ش ۲۲۶۱۹، ص ۶.

در آغاز مقاله، مؤلف به استاد رودکی و القاب او اشاره دارد. پس از آن از تقدم رودکی بر شاعرانی نظیر حنظله بادغیسی، محمود وراق، ابوسلیک گرگانی و معزی سخن می‌گوید. آنگاه با استناد به چندین مأخذ، آغاز شکل‌گیری شعر فارسی در پنج یا شش سده پیش از رودکی (دوره ساسانی) را شرح می‌دهد. فراوانی سروده‌های رودکی؛ زادگاه شاعر؛ بینایی یا نابینایی وی؛ مذهب فاطمی رودکی بر اساس منابعی چون لباب الالباب عوفی و جز آنها؛ سبک و مهارت او در توصیف‌ها و تشبیه‌های زیبا و سرانجام چنگ نوازی شاعر از دیگر مطالب این پژوهش است.

غلامی، تیمور. «از دریچه شعر: بررسی نظام اجتماعی آرمانی در دیدگاه نظامی و رودکی»، مجله ژانر، بهمن‌ماه ۱۳۸۰ ش، صص ۱۵-۱۶.

در این مقاله، مؤلف آورده که در اشعار نظامی و رودکی، مفاهیمی چون عدالت، امنیت، صلح و آزادی، توسعه اجتماعی، مدارا و نرمش، اندیشه محوری، چیرگی حکمت، ارتباط با دیگر فرهنگها، مردم دوستی و اعتدال در رفتار، انضباط اجتماعی و

جز آنها وجود دارد.

فتوحی، محمود. «دوست دارد یار این آشفته‌گی»، کتاب ماه (ادبیات و فلسفه)، س ۲ (۱۳۷۸ش)، ش ۷، صص ۱۸-۲۱.

در این مقاله، مؤلف کتاب سبک‌شناسی شعر پارسی از رودکی تا شاملو اثر غلامرضایی را نقد و بررسی کرده است. نوشته او بر اساس جنبه‌های زبان علمی و روش تحقیق قرار دارد. در بخش زبان علمی، ابهامات و ازگانی نظیر: تمثیل، رمز و زبان و در بخش روش تحقیق، فقدان روش و سؤال تحقیق از موارد مهم این مقاله محسوب می‌شود. همچنین مؤلف، اثر محمد غلامرضایی را از دیدگاه چهار مکتب سبک‌شناسی (تکوینی، توصیفی، ساختگرا، نقش‌گرا) و نیز از لحاظ روش تاریخ ادبی و نقد ادبی تحلیل و بررسی می‌کند. سخن پایانی فتوحی درباره موضوع زبان‌شناسی معیار و ضعف استفاده از مآخذ دست اول در این پژوهش است.

فرزاد، مسعود. «عروض رودکی»، یاد یار مهربان، به کوشش علی دهباشی، تهران، صدای معاصر، چ ۱، ۱۳۸۵ش، صص ۲۶۷-۳۰۷.

در مقاله مذکور مؤلف به مباحثی از جمله آغازگری رودکی در زمینه استفاده از اوزان عروضی فارسی در ایران اسلامی، چاپ دقیق‌ترین و جامع‌ترین مجموعه اشعار رودکی توسط براگینسکی همراه با ترجمه روسی آن (مسکو، ۱۹۶۴م)، انتساب برخی از سروده‌های شاعر به دیگران نظیر شاکر بخاری و قطران تبریزی، استفاده عروضی از اشعار منسوب به رودکی، جدول پایه‌های اول عروضی در اشعار رودکی و وجوه ترکیب هریک از آنها با پایه دوم، جدول پایه‌های دوگانه عروضی (نیم مصرع) در اشعار رودکی، جدول اوزان عروضی در اشعار رودکی، مطالع رودکی بر حسب وزن عروضی، کاربرد و ارزش سکنه‌های مشکل و دقیق عروضی در سروده‌های رودکی، ابتکارهای رودکی در وزن شعر، یک ابتکار رودکی در قافیه، ابیات نامفهوم در شعر شاعر، بیت‌های تکراری رودکی در چاپ براگینسکی، اشتباهات عروضی در چاپ براگینسکی، اصالت عروض فارسی در شعر رودکی و عروض ایران از صدر اسلام تا رودکی، اشاره دارد.

فروزانفر، بدیع‌الزمان. «شعر و شاعری رودکی»، مجله دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، س ۶، ش ۳-۴ (فروردین و تیرماه ۱۳۳۸ ش)، صص ۹۳-۱۱۶.

در مقاله حاضر، استاد فروزانفر موضوع خود را بر اساس اشعار نقل شده از رودکی در چند مأخذ قدیم نظیر فرهنگ لغات فرس اسدی طوسی، تاریخ سیستان، تاریخ بیهقی، ترجمان‌البلاغه، حقائق السحر، تحفة الملوك، لباب الالباب و المعجم که در مجموع به پانصد و پنجاه بیت بالغ می‌شود، بررسی کرده است. مؤلف در این تحقیق بخشی از این اشعار را بر حسب تقدم و تأخر زمانی مرتب کرده و از مرثیه رودکی در مرگ ابوالحسن مرادی به عنوان قدیمی‌ترین آنها یاد می‌کند. پس از آن به قصیده «بوی جوی مولیان»، داستان نظامی عروضی درباره آفرینش آن و مسائلی در پیرامون این قصیده از جمله اشاره شیخ عطار در الهی‌نامه - داستان دختر کعب - به سفر رودکی به بلخ و انتساب نادرست قصیده مذکور به معزی از سوی جامی و دیگران می‌پردازد. سپس از قصیده بعدی رودکی مشهور به «مادر می» و داستان مؤلف تاریخ سیستان در سبب خلق این قصیده سخن می‌گوید. قطعه رودکی در مرگ ابوالحسن شهید بلخی؛ کلیله و دمنه منظوم رودکی و قصیده‌ای از رودکی با مطلع: ای آنکه غمگنی و سزاواری / و اندر نهان سرشک همی باری، در مرگ ملک یا امیری ناشناس دیگر اشعار مورد اشاره مؤلف هستند. جز آنها، فروزانفر به جنبه شاعری رودکی توجه دارد و در این ارتباط ابتدا به ردّ دلایل پیشین خود درباره نابینایی شاعر در اواخر عمر با استناد به تشبیهات و تمثیلات دقیق حسّی بشّار بن برد (مقتول در ۱۶۸) شاعر نابینای مادرزاد و تازی‌گوی ایرانی می‌پردازد. پس از آن به کثرت اشعار رودکی اشاره می‌کند و اقوال عوفی و رشیدی سمرقندی را در این مورد چندان مبالغه‌آمیز نمی‌داند.

کاظمی، داریوش. «جادوی آواها»؛ بررسی شعر «بوی جوی مولیان» رودکی، یادنامه مفاخر کرمان «شاه شجاع کرمانی» زیر نظر جواد برومند سعید، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۶ ش، صص ۲۹۱-۳۰۶.

کریمیان سردشتی، نادر. «جایگاه رودکی در ادبیات عرب»، رودکی (فصلنامه ادبی - فرهنگی راینی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، ص ۸۷-۹۹ (به اختصار).

در این مقاله ابتدا مختصری از شرح حال رودکی آورده شده است. سپس مؤلف به جایگاه او در ادب فارسی و پس از آن به جایگاه و تأثیر وی در ادبیات عرب پرداخته است. در این بخش نویسنده چند فرضیه را مورد پذیرش قرار داده است: ۱- پذیرش شخصیت رودکی به عنوان ادیبی برجسته در ادبیات کلاسیک عرب و تبیین احوال و آثار وی به شکل یکی از سرمایه‌ی فرهنگی ادبیات فارسی، ۲- استمرار و تأثیر شخصیت رودکی در ادبیات معاصر عرب که از وی به عنوان آدم الشعرا و آغازگر شعر فارسی یاد شده، ۳- تأثیرگذاری رودکی بر ادبیات عرب به ویژه شعر کلاسیک و معاصر عرب و تأثیر شخصیت و اشعار رودکی بر ادیبان عرب. سپس نویسنده به تشریح مقام رفیع رودکی در نزد شاعران، نویسندگان و مورخان عرب می‌پردازد و از میان آنان از ابراهیم بن یحیی بن عثمان غزی و قصیده‌ او در مدح ابو عبدالله مکرم بن العلا حاکم کرمان که در آن به رودکی اشاره دارد، ابونصر عتبی مورخ مشهور عرب که در کتاب تاریخ یمینی از خامه سرایانی که به شیوه رودکی شعر سروده‌اند، یاد کرده، احمد بن علی بن عمر منیفی که در کتاب الفتح الوهبی | شرح منینی بر تاریخ عتبی از رودکی به عنوان نخستین گوینده شعر فارسی نام برده، عبدالکریم بن محمد سمعانی مؤلف الانساب که در گزارش خود مطالبی درباره رودکی نوشته، ابوسعیدادریسی (و ۴۵۰ ق) صاحب تاریخ سمرقند، ابوحیان توحیدی (و ۴۰۰ / ۴۱۴ ق) مؤلف الهوامل و الشوامل، عزالدین بن اثیر جُرد جزری (و ۶۳۰ ق) مؤلف اللباب فی تهذیب الانساب، یاقوت حموی (و ۶۲۶ ق) مؤلف معجم البلدان نام می‌برد. پس از آن مؤلف به تأثیرپذیری رودکی از قرآن، حدیث و مضامین عربی با ذکر شواهدی چون الانساب سمعانی اشاره می‌کند. سپس می‌نویسد که در کتاب‌های تاریخ الادب فی ایران من الفردوسی الی سعدی اثر ادوارد براون و با ترجمه عربی ابراهیم امین الشورابی (قاهره، ۱۹۵۴ م) که در آن صفحاتی به رودکی اختصاص داده شده و سپس صاحب نبراس المدارس لمعرفة لسان الفارسی (قاهره، ۱۳۶۴ ق) از شیخ مسعود سندیجی، کیف تتعلم اللغة الفارسیه (قاهره، ۱۹۳۹ م) از

حسین محقق و الفارسیة للعرب (قاهره، ۱۹۵۱ م) از صادق نشأت که همگی در مصر به چاپ رسیده‌اند، از رودکی و اشعارش یاد شده است. نویسنده همچنین می‌گوید که در دوره معاصر نیز در مصر و چند کشور عربی دیگر نظیر اردن، لبنان، سوریه، عراق، عربستان سعودی و تونس پژوهش فراوانی درباره تاریخ ادبیات و شعر فارسی آغاز شده که ترجمه کتاب آرمینوس وامبری به عربی با عنوان تاریخ تجاری منذ اقوم العصور حتی العصر الحاضر (قاهره) از احمد محمود ساداتی، اوزان الشعر الفارسی ترجمه فارسی وزن شعر فارسی پرویز ناتل خانلری به عربی از محمد نورالدین عبدالمنعم؛ بین العربیة و الفارسیة | مقارنات فی اللغة و الادب و العروض (قاهره، ۱۹۹۴ م) از محمد محمدیونس، مختارات من الشعر فارسی (قاهره، ۱۹۶۵ م) از محمد غنیمی هلال؛ القطف و اللباب (قاهره، ۱۹۵۵ م) از حامد عبدالقادر؛ الحیات العلمیة زمان السامانیان (لبنان، ۲۰۰۱ م) از احسان ذنون ثامری؛ قطف من الادب الفارسی (بیروت، ج ۲، ۱۹۶۸ م) از محمد التونجی؛ روضة الورد از محمد الفرانی؛ فنون الشعر الفارسی (بیروت) (۱۹۸۱ م) از اسعاد قنديل و ادب الفارسی فی العصر الغزنوی (۱۹۶۵ م) از علی الشابی از آن جمله‌اند.

کمال الدینی، محمدباقر. «کتابی ایرانی، داستانی جهانی»، مجموعه مقالات هویت ملی و جهانی شدن، تهران، مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی دانشگاه تهران، ۱۳۸۴ ش، ص ۳۸۹.

در صفحه یاد شده، نویسنده مقاله به بررسی کتاب سندبادنامه و نظم آن به وسیله رودکی پرداخته است.

محمدی خراسانی، علی. «نظری تازه در تصحیح اشعار رودکی»، رودکی (فصلنامه ادبی - فرهنگی ریزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸ - ۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، ص .

محمدی خراسانی در این مقاله آموخته‌ها و اندوخته‌ها پیرامون زندگی و آثار رودکی را بر اساس منابع و مآخذ خطی به سه دوره یا مرحله تقسیم کرده: الف - دوره اول، در

ارتباط با ۱۸۷۳ م که هرمان اته خاورشناس آلمانی رساله تحقیقاتی خود را با نام «رودکی شاعر سامانیان» را بر اساس ۲۴ مأخذ و با آوردن ۲۳۸ بیت از شاعر انتشار داد و در آن بیان داشت که رودکی هرگز کورمادرزاد نبوده است، ب - دوره دوم، که به کارهای تحقیقاتی رودکی شناس مشهور ایرانی سعید نفیسی و صدرالدین عینی دانشمند و رودکی شناس و ادیب تاجیک برمی گردد. نفیسی در اثر تحقیقی خود بر اساس ۷۸ منبع خارجی و ایرانی تعداد ۸۳۲ بیت از اشعار رودکی را مشخص و منتشر کرد. ج - دوره سوم که در ارتباط با سال‌های دهه ۶۰ سده ۲۰ م و جشن ۱۱۰۰ سالگی رودکی در ۱۹۵۸ م در اتحاد شوروی سابق، به ویژه جمهوری تاجیکستان و سایر کشورهای فارسی زبان چون جمهوری اسلامی ایران و افغانستان است. چاپ مقاله «ابوعبدالله رودکی» از عبدالغنی میرزایف به فارسی (تهران، ۱۹۶۶ م) و روسی (مسکو، ۱۹۶۸ م)، نشر کتاب آثار رودکی در تاجیکستان و نشر دوم محیط زندگی و احوال و اشعار رودکی با اضافات از سعید نفیسی از آثار با ارزش این دوره به شمار می‌رود. سپس مؤلف ضمن اشاره به بازگشایی راه انتقاد علمی اشعار رودکی توسط سعید نفیسی و ارج نهادن به کار وی از کمبودها و نارسایی‌های تحقیقات او سخن می‌گوید و از رودکی شناسانی که بازیافت‌های تازه‌ای در تصحیح برخی ابیات این شاعر داشته‌اند از جمله عبدالغنی میرزایف، رسول‌هادی‌زاده، عثمان کریم‌اوف، نصرالله امامی، خلیل خطیب رهبر، علی اشرف صادقی و دیگران نام می‌برد. در پایان مقاله نیز چند نمونه برای روشن‌تر کردن ضرورت تهیه متن علمی - انتقادی آثار بازمانده رودکی آمده است.

محمودزاده، مصباح‌الدین. «پژوهشی پیرامون یک شعر رودکی»، رودکی (فصلنامه ادبی - فرهنگی راینی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸ - ۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، ص ۱۱۹.

در این مقاله تلاش شده بر اساس منابع و مجموعه‌های اشعار استاد رودکی که در سال‌های اخیر با عناوین مجموعه اشعار و دیوان به چاپ رسیده‌اند، پژوهشی درباره متن یکی از سروده‌های رودکی صورت گیرد. در این بررسی، از آثاری چون تاریخ بیهقی از ابوالفضل بیهقی، تذکره مجمع‌الفصحای رضاعلی خان هدایت، «رودکی (دیوان آدم

الشعرا ابو عبدالله رودکی)، «نسیم مولیان»، «شعر رودکی» و «برگزیده اشعار رودکی» استفاده شده است.

مرحمت، حبیب‌الله. «تحلیل متن‌شناسی قصیده‌های عهد سامانی»، رودکی (فصلنامه ادبی - فرهنگی راینی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، صص ۱۲۳-۱۲۸.

نویسنده در ابتدای مقاله می‌نویسد که آموزش‌های مکمل و عمیق ادبیات عهد سامانی در حال حاضر جنبش جدیدی در بخش قصیده‌شناسی ادبیات تاجیک پدید آورده است. به گفته وی، تا دهه‌های اخیر، نوع این قصیده را - به جز برخی از گونه‌های آن - مدحی و در ستایش شاهان و بزرگان می‌دانستند، اما تحریر برخی از مقاله‌ها از جمله «وظیفه‌های معرفتی قصیده در ادبیات تاجیک» اثر خدایی شریف در مجموعه یادبود اشعار رودکی (دوشنبه، دانش، ۱۹۸۸ م، صص ۱۰۳-۱۱۱)؛ «ردیف یک شاه اثر» از رحیم مسلمانیان (صدای شرق، دوشنبه، ش ۹، ۱۹۷۵ م)؛ «شعر رودکی و معمای تحلیل کلام منظوم» از ع. ستاراف (صدای شرق، ش ۹، ۱۹۷۹ م) و جز آنها ماهیت این تصور را دگرگون ساخت. مؤلف می‌افزاید که در پی نشر این مقاله‌ها، در مقام قصیده‌های عهد سامانی تجدید نظر گردید و این نتیجه به دست آمد که موجودیت هر نوع ادبی در ادبیات و نقش بدیعی - زیباشناسی - آن در حیات جامعه به وظیفه‌های معرفتی بدیعی آن بستگی دارد. او می‌گوید قصیده‌های عهد سامانی از جمله قصیده‌های استاد رودکی از لحاظ قالب شعر، فصاحت و بلاغت، معنا و تمثال آفرینی و به ویژه انعکاس مسائل سیاسی و اجتماعی گذشتگان نسبت به قصیده‌های سده‌های بعد (سده ۱۱-۱۲) برتری دارد و به همین سبب لازم است که متن‌شناسی قصیده‌های عهد سامانی مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. نویسنده در ادامه می‌گوید که اکثر شاعران دوره سامانی از جمله رودکی در گونه‌های مختلف قصیده، شعر سروده‌اند و بررسی‌ها نشان می‌دهد که نسخه‌های کامل این سروده‌ها به چاپ رسیده است. پس از آن نویسنده از قول ستاراف در مقاله «شعر رودکی و معمای تحلیل کلام منظوم» آورده که اکنون بیش از شش چاپ و ۱۶ واریانت گوناگون قصیده «شکایت از پیری» رودکی و سه ترجمه مستقل از آن به زبان

روسی در دست اجراست. باز نویسنده می‌گوید که گاه متن یک اثر بدیعی در مجموعه‌ها و چاپ‌های مختلف از لحاظ واژه‌ها و عبارات تفاوت‌هایی با هم دارد. برای نمونه، در متن قصیده «شکایت از پیری» رودکی در نسخ مختلف آن بعضی تفاوت‌ها دیده می‌شود که خود برخی از آن تفاوت‌ها را بیان می‌کند. سپس می‌نویسد که ادیبان عصر سامانی نظیر رودکی در قصاید خود از صنایع بدیعی نظیر تشبیه، توصیف، استعاره و مجاز، تلمیح، تجنیس و غیره استفاده کرده و بدین طریق به حسن معانی بلیغ در متن قصاید سامانی تمامیت بخشیده‌اند. در پایان نویسنده به تفسیر متن قصیده «شکایت از پیری» رودکی و تقسیم آن در پنج بخش: ۱- افتتاح، ۲- حکمت فلسفی، ۳- سرود جوانی، ۴- افتخار از گذشته خود و ۵- انجام، می‌پردازد و می‌گوید که شاعر قدرت والای سخنوری و گرایش فلسفه خود را از همه بیشتر در بیت آخر این قصیده نشان داده است.

مشهور، پروین دخت. «مروری بر تحقیقات مربوط به رودکی در زبان انگلیسی»، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی، مشهد، ش ۴، س ۳۷ (زمستان ۱۳۸۳ ش)، ش پی در پی ۱۴۷، صص ۱۰۶-۱۰۷.

در مقاله مذکور، مؤلف به بررسی مباحث مطرح شده درباره رودکی در کتاب ادبیات کلاسیک ایران اثر آ. ج. آربری پرداخته است. به اعتقاد مشهور، آربری در کتابش به نکات جالبی پیرامون اشعار و تعبیرات زیبای رودکی اشاره دارد. همچنین مشهور از گفته‌های آربری در مورد ناینبایی مادرزادی رودکی، سالهای کامروایی شاعر در دربار امیرنصر سامانی، فرجام ناخوش وی در پیری، چگونگی سرودن قصیده «بوی جوی مولیان» رودکی، تعداد ابیات او، ترجمه انگلیسی کوول از سروده «بیار آن می‌که پنداری روان یا قوت نابستی»، ۲۵ بیت از شکواییه‌های شاعر و پیشکسوت بودن رودکی در آفرینش اشعاری درباره پیری و دریغ‌گویی از گذشتن جوانی، یاد کرده است.

معین، محمد. «قصیده رودکی و استقبال گویندگان»، به کوشش مهدخت معین، تهران، انتشارات معین، چ ۱، ۱۳۶۴ ش، ج ۱، صص ۱۰۳-۱۱۸.

در ابتدای این مقاله، ابتدا معین شرح داستان آفرینش قصیده مشهور رودکی با عنوان

«بوی جوی مولیان» را از قول نظامی عروضی در چهارمقاله آورده و قول منهاج سراج مؤلف طبقات ناصری را درباره انتساب این قصیده به امیر معزی به دلایل مختلف مردود می‌شمارد. پس از آن نویسنده به مسئله حقیقی یا جعلی بودن این داستان می‌پردازد و با استناد به منابعی چون الکامل ابن اثیر، روضات الجنات معین‌الدین اسفزاری و زین‌الاکهار گردیزی، آن را مجعول می‌پندارد. بخش دیگر این مقاله به استقبال دیگر گویندگان شعر فارسی از جمله معزی، مولوی، حیرت مشهور به اشرفی، سیداحمدخان هندی اشاره دارد. بخش‌های پایانی این مقاله نیز درباره امتیاز قصیده رودکی و نیز انتقاد دولتشاه سمرقندی مؤلف تذکرة الشعرا از قصیده مذکور است.

____. «یک قصیده رودکی»، مجله دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، س ۶، ش ۳-۴ (فروردین و تیرماه ۱۳۳۸ ش)، صص ۷۱-۹۲.

استاد معین در این مقاله به یکی از چند قصیده محدود که از رودکی بازمانده - قصیده مشهور «بوی جوی مولیان» - سبب نظم آن بر اساس داستان نظامی عروضی سمرقندی در مجمع‌الوادر / چهارمقاله؛ تأثیر آن در امیر نصر سامانی از قول نظامی عروضی در همان کتاب و نیز حمدالله مستوفی مؤلف تاریخ‌گزیده و خواندمیر مؤلف حبیب‌السیر؛ انتساب این قصیده از سوی ابو عمر عثمان منهاج‌الدین بن سراج‌الدین محمد مؤلف طبقات ناصری به امیر معزی ممدوح سلطان سنجر؛ دلایل موجود در انتساب قصیده مذکور به رودکی از جمله قدمت تألیف چهارمقاله (نیمه سده ۶ ق) بر طبقات ناصری (نیمه سده ۷ ق)؛ حقیقی بودن یا جعلی بودن داستان نظامی عروضی در چهارمقاله درباره آفرینش این قصیده؛ استقبال شاعرانی نظیر معزی / امیر معزی، سنایی، مولوی، امتیاز قصیده رودکی بر قصیده‌های دیگر گویندگان و انتقاد دولتشاه سمرقندی در تذکرة الشعرا از آن، پرداخته است.

ناتل خانلری، پرویز. «از شهر حافظ تا دیار رودکی»، هفتاد سخن، شعر و هنر، تهران، توس، ج ۱، ۱۳۶۷ ش، ج ۱، صص ۳۸۸-۳۹۹.

در بخشی از این مقاله، خانلری خاطرات سفر خود به تاجیکستان به مناسبت ششصد و پنجاهمین سال تولد حافظ را نوشته و ضمن آن به دیدار خویش از زادگاه و

محل دفن رودکی - دهکده پنجرود واقع در شهرستان پنجکیت تاجیکستان - اشاره کرده است.

«نشستی با صاحب‌نظران: نقش رودکی در تکامل شعر فارسی»، یاد یار (ویژه‌نامه‌ی همایش بین‌المللی بزرگداشت ابوعبدالله جعفر رودکی) نشست مقدماتی، ۳۰ شهریور ماه ۱۳۸۵، گردآورده‌ی شایا محمدی رفیع، تهران، مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی، صص ۴-۱۹.

در این نشست که با حضور چند تن از متفکران، اندیشمندان و ادیبان دانشمند ایران، آقایان دکتر دبیرسیاقی، دکتر رادفر، دکتر بزرگ بیگدلی، دکتر قبادی، دکتر نیکوبخت و خانم دکتر دبیران تشکیل یافته است، شرکت کنندگان به سؤال‌های گوناگون پرسشگر (دکتر بزرگ بیگدلی دبیر علمی همایش) نظیر: دلیل لزوم تجلیل از رودکی و معرفی بیشتر وی؛ نقش رودکی در تکامل شعر فارسی؛ میزان بهره‌مندی شعر و اندیشه رودکی از شاعران پیش از خود؛ تأثیر رودکی بر شاعران معاصر و پس از خود؛ تأثیر شعر و اندیشه رودکی بر مردم عصر خود؛ تأثیر عوامل جغرافیایی، سیاسی و فرهنگی در پرورش رودکی و شاعران هم عصر وی؛ چگونگی ارتباط ادبی و فکری میان رودکی و دانشمندان و شاعران معاصرش؛ دلایل اعطای لقب حکیم به رودکی؛ تأثیر موسیقیدانی رودکی در ساخت هنری شعر او؛ سبب کمی آثار بازمانده از رودکی؛ کیفیت رابطه متقابل شعر و اندیشه رودکی با هویت ایرانی؛ پیام شعر و اندیشه رودکی به انسان عصر حاضر؛ معرفی شخصیت همگون با رودکی در دنیای ادب و هنر و ناگفته‌ها درباره رودکی، پاسخ داده‌اند.

نفیسی، سعید. «چند نکته تازه درباره رودکی»، مجله دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، س ۶، ش ۳-۴ (فروردین و تیرماه ۱۳۳۸ ش)، صص ۲۱-۳۹ (متن سخنرانی به مناسبت یک‌هزار و صدمین سال ولادت رودکی در تالار فردوسی دانشکده ادبیات در دی ماه ۱۳۳۷ ش).

در این مقاله (متن سخنرانی) نفیسی نکات جدیدی را در ارتباط با رودکی بازگو کرده

است که از آن جمله‌اند: اشتباه سمعانی در الانساب و ابن اثیر در اللباب فی تهذیب الانساب در مورد نام زادگاه رودکی (بنج رودک به جای پنج رودک)؛ نادرست بودن انتساب ناینبایی مادرزادی به رودکی از سوی نویسندگان و دانشمندان ایرانی نظیر ابوحیان توحیدی و از روزگار نزدیک به دوره شاعر تا بعد از آن؛ نایبنا شدن رودکی در اثر میل کشیدن چشمانش توسط دشمنان باطنیان و امامیه در دوره امارت نصر بن احمد سامانی؛ ستایش معروفی بلخی، ناصر خسرو و کسایی مروزی از رودکی؛ اخراج رودکی پیر از دربار سامانی با استناد به سیاست نامه خواجه نظام الملک؛ یافت اشعار تازه‌ای از رودکی در آثاری چون ترجمان البلاغه رادویانی، تحفة الملوک، سخنان منظوم ابوسعید ابوالخیر، کلیات شمس، متن عربی مناقب سیدنا ابایزید البسطامی - چاپ شده در شطحات الصوفیه عبدالرحمن بدوی - نسخه ناقصی از فرهنگ اسدی موجود در مجموعه‌ای در کتابخانه ملک تهران و اشتباه برخی از نویسندگان مانند شیخ بهایی مؤلف کشکول درباره تاریخ نظم کیله و دمنه رودکی (پس از ۳۲۹ق به جای ۳۲۰ق).

نوروزی، مهناز. «رودکی و سلطان شاعران»، سایت نمایه، نشریه مردم سالاری، ۱۳۸۴ ش.

در مقاله مذکور، نویسنده به شرح زندگانی استاد رودکی به عنوان «پدر شعر فارسی» و آثار وی پرداخته و با استناد به پژوهش‌های گراسیموف در مورد جمجمه و استخوان‌های شاعر، مسئله ناینبایی مادرزادی او را به کلی رد کرده است.

همایی، جلال‌الدین. «رودکی و اختراع رباعی»، محرم اسرار، تهران، مروارید، چ ۱، ۱۳۷۹ ش، صص ۸۵-۹۴ (به اختصار)

در ابتدا نویسنده مقاله به تعریف مختصر رباعی که از انواع مهم شعر فارسی به شمار می‌رود و نیز خصوصیات آن می‌پردازد و پس از طرح مسائلی از قبیل همزاد بودن شعر و موسیقی و رقص، استفاده از این نوع شعر را نزد ایرانیان و اعراب شرح می‌دهد و سرانجام به این نتیجه می‌رسد که رودکی مخترع رباعی نبوده و پیش از او این وزن در ادب فارسی سابقه داشته است. به عقیده استاد همایی، شاید بتوان رودکی را نخستین

شاعری دانست که از این نوع شعر در ساختن آهنگها و سرودها و اشعار ملحون زبان دری معمول عهد سامانی بیش از سایر گویندگان استفاده کرده است؛ چراکه وی افزون بر شاعری در موسیقی هم دستی داشته و خود نوازنده چنگ بوده است. پس می توان گفت که وی به کمک هنر موسیقی خود از وزن «ترانه» و «دوبیتی» استفاده شایان کرده و شاید اکثر سرودها و اشعار ملحون خود را به شکل رباعی ساخته و همین امر موجب گردیده تا اختراع رباعی را به وی نسبت دهند.

_____ «دبستان گویندگان ۲ (- دبستان رودکی)»، تعلیم و تربیت، س ۵ (۱۳۱۴)

(ش)، ش ۱، صص ۷-۱۰.

بخش ابتدایی این مقاله به معرفی مکتب شعری رودکی - خراسانی - و پنج ویژگی این سبک نظیر لطافت، سلامت فصاحت، صنایع بدیعی، افکار عرفانی، فلسفی، علمی و فنی و نیز معانی بدیع می پردازد. بخش بعدی آن به احوال رودکی و ویژگی های شعری او مانند بدیهه سازی و ارتجال سخن اختصاص دارد. مقایسه میان دوبیتی های ارتجالی امیرمعزی مندرج در چهارمقاله نظامی عروضی و اشعار رودکی و همچنین بعضی امتیازهای دبستان رودکی چون میزان اندک مطالب عالی علمی و فلسفی، لطافت، جزالت، شیوایی تعبیر و جاذبه معنوی از دیگر بخش های این مقاله است.

هنر، علی محمد. «ابیات و امثال تازی در سندبادنامه»، آینه پژوهش، س ۸، ش ۶ (بهمن - اسفند ۱۳۷۶ ش)، صص ۱۳-۲۶.

به طور خلاصه می توان گفت که مؤلف مقاله نظم سندبادنامه را به استاد رودکی نسبت داده و برای اثبات نظر خویش به برخی از کتابهای لغت فارسی نظیر لغت فرس اسدی طوسی که در آن ابیاتی به بحر رمل از رودکی یا منسوب وی در ارتباط با داستان سندبادنامه آمده، اشاره داشته است. به گفته نویسنده، این ابیات را استاد محمد دبیرسیاقی در مقاله ای با عنوان «رودکی و سندبادنامه» در مجله یغما (س ۸ و ۹) به چاپ رسانیده است.

یاحقی، محمدجعفر. «رودکی و خیام»، رودکی (فصلنامه ادبی - فرهنگی رایزنی

رودکی - مقاله‌ها (ایرانی) ۱۸۳

فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، ص ۲۱۴-۲۲۴.

در آغاز این مقاله، یاحقی اشاره دارد به اینکه امروز به دلیل از میان رفتن هزاران بیت از سروده‌های رودکی و تعداد کم ابیات پراکنده و بازمانده از شاعر، پژوهشگران قادر به مقایسه اشعار وی با سرایندگان بعدی که به یقین از اندیشه او بهره‌مند شده‌اند، نیستند. سپس مؤلف می‌نویسد که در عصر رودکی هنوز سادگی و بساطت اندیشه خسروانی که در دوران اسلامی به حیات خویش ادامه داده و پس از تلفیق با فلسفه یونان و نوافلاطونیان و بارقه‌هایی از آیین اسلام توسط اندیشه وران آریایی نژاد به دوره‌های بعد انقلاب یافته و به فلسفه اسلامی شکل بخشیده بود، به آنچه بعدها در مسیر آن قرار گرفت، به طور کامل آغشته نگردید و از سادگی اولیه خود برخوردار ماند. به گفته مؤلف پس از ظهور اسلام، به ویژه در ورارود، فکر ایرانی بیش از هرجا استمرار داشت و بعدها نیز به همت دانشوران این سامان و با پشتیبانی سامانیان زبان فارسی دری استقلال و استمرار خود را به دست آورد. به همین دلیل، مؤلف تبلور بنیاد و اساس حکمت خسروانی و بن مایه‌های فلسفی را بیش از هرجا در شعر رودکی شفاف‌تر می‌بیند و می‌گوید که این مسائل در شعر خیام به شکل کاملاً فلسفی و مشخص طرح شده است. پس از آن یاحقی به ذکر نمونه‌هایی از مقایسه افکار فلسفی رودکی و خیام می‌پردازد و در پایان نتیجه می‌گیرد که رودکی سرسلسله اندیشه‌وران فرهنگ ایرانی بوده که در قلمرو شعر فارسی با تکیه بر اصالت‌های فرهنگی کهن به جهان آفرینش چشم دوخته و در پیکار بی سرانجام تاریکی و روشنی، بدی و نیکی، اهریمن و اهورا، همواره اهورایی اندیشیده است. او می‌گوید این سلسله پس از رودکی بلافاصله به فردوسی می‌رسد و خیام در اوج آن قرار دارد.

یغمایی، پیمان. «درباره دو بیت از رودکی»، راهنمای کتاب، ۱۹، س ۱۳۵۵ ش، ش ۷-۱۰، صص ۷۳۹-۷۴۲.

مقاله مذکور به منزله تکمله‌ای بر بحث میان محمد دبیرسیاقی و جمشید سروشیار درباره واژه‌های پهلوی سه بیت از اشعار رودکی: ۱- «می آرد شرف مردمی پدید / و آزاد

- نژاد از درم خرید»، ۲- «گفت دینی را که این دینار بود / کاین فراکن موش را پروار بود»،
۳- «ساقی گزین و باده و می خور به بانگ زیر / کز کشت سار نالد و از باغ عندلیب» مندرج
در مجله راهنمای کتاب (س ۱۸، ص ۸۶۹ و س ۱۹، ص ۲۴۳) محسوب می شود.
مؤلف در بیت نخست، واژه های «می»، «مردمی» و «شرف»، در بیت دوم، واژه های
«دینی» و «دینار» و در بیت سوم فعل «نالد» را بررسی کرده است.

رودکی - بخشی از مقاله‌ها (ایرانی)

امامی، نصرالله. «مرثیه‌سرایی در ادبیات دوره سامانی»، نامه آل سامان، به کوشش علی اصغر شعر دوست و قهرمان سلیمانی، تهران، مجمع علمی تمدن، تاریخ و فرهنگ سامانیان، ۱۳۷۸ ش، صص ۶۴۹-۶۵۳.

نویسنده در بخشی از این مقاله، کهن‌ترین مراثی فارسی متعلق به دوره سامانی را به رودکی شاعر این عصر نسبت داده و آورده که اگرچه از برخی مراثی وی جز بیتی باقی نمانده است، اما تنوع و تعداد مراثی او از میزان بالای این مضمون در میراث شعری وی حکایت دارد. از دیگر مباحث این مقاله، اشاره امامی به مشهورترین مرثیه رودکی - مرثیه در سوگ مرادی شاعر معاصرش - است. به گفته وی، این مرثیه یا ده بیتی، بر حسب احتمال در اصل بیش از دوبیت نبوده و از جمله قدیم‌ترین منابع ثبت آن تذکره لباب‌الالباب سدیدالدین عوفی بوده است. جز آن نویسنده به دیگر مراثی رودکی در مرگ شهید بلخی - شاعر معاصر رودکی - یکی از بزرگان عصر - پسر وزیر اعظم - و نیز عزیزی که نام و مشخصاتش دانسته نیست، اشاره دارد.

باقری، علی. «ادبیات»، فرهنگ و بینش، ش ۶ (اواسط شهریور ۱۳۶۲ ش)، صص ۲۰، ۵۲.

در این مقاله، مؤلف به معرفی چند تن از شاعران سده چهارم هجری از جمله رودکی، شهید بلخی، بوشکور بلخی و جز آنان پرداخته است.
منبع: فهرست مقالات مطبوعات در شعر / ۱۹۸ - ۱۹۹.

پیروز، غلامرضا. «ادبیات غنایی و جلوه‌های آن در ایران پیش از اسلام»، مجموعه مقاله‌های نخستین گردهمایی پژوهشهای زبان و ادبیات فارسی، به کوشش محمد دانشگر، تهران، انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی با همکاری مرکز بین‌المللی تحقیقات زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۰ ش، صص ۲۹۰-۲۹۱.

تربیت، محمدعلی. «مثنوی و مثنوی‌گویان ایرانی»، مقالات تربیت، به کوشش ح. صدیق، تهران، دنیای کتاب، چ ۱، ۲۵۳۵ (۱۳۵۵ ش)، صص ۲۲۱-۲۲۳.
در این مقاله، تربیت از رودکی به عنوان پیشوای مثنوی سرایان نام برده و از چند مثنوی او از جمله کیله و دمنه و سندبادنامه یاد کرده است.

دانشی، غلامحسین. «علوم مهندسی و مواد در اشعار رودکی، خیام، نظامی، سعدی و حافظ»، مجله مهندسی متالورژی، ش ۸ (پاییز ۱۳۷۹ ش)، صص ۵۹-۶۹.
در این مقاله، مؤلف به اشارات پنج شاعر بزرگ ایران از جمله رودکی به برخی از فلزات و خواص آنها، از جمله پولاد و نیز خواص مغناطیس، کهربا و نیروی جاذبه، روی، مس، قلع و... پرداخته است.

رجبی، پرویز. «نگاهی به هنر دوره سامانیان «زیر پایم پرنیان آید همی»، «رودکی و امیرنصر».

منبع: گزارش گفت و گو، ش ۱۱، مرداد و شهریور ۱۳۸۳ / ۳۴-۳۶.

رضایی باغ بیدی، حسن. «پنجه تَنتره در ادبیات سنسکریت و ادبیات فارسی»، قند پارسی، ش ۱۲ (پاییز ۱۳۷۶ ش)، صص ۲۰۹-۲۱۰.

نویسنده ابتدا مقاله خود را با نظم کیله و دمنه توسط رودکی و به دستور نصر بن احمد سامانی به نقل از مقدمه شاهنامه ابومنصوری آغاز می‌کند. سپس به ذکر دوبیت از

رودکی - بخشی از مقاله‌ها (ایرانی) ۱۸۷

فردوسی درباره این ترجمه منظوم - کلیل و دمنه - به همراه ابیاتی از رودکی که در لغت فارس اسدی و مآخذ دیگر آمده می‌پردازد. او یادآور می‌شود که این ابیات، ابیات بازمانده از کلیل و دمنه منظوم رودکی است.

ریاحی، محمدامین. «رباعی سرایی در ایران»، پایداری حماسی، مجموعه مقالات محمد امین ریاحی، تهران، مروارید، ۱۳۷۹ ش، صص ۱۴۹ - ۱۵۰.
در این مقاله، مؤلف صفحات اندکی را به استاد رودکی اختصاص داده و در آن از وی به عنوان نخستین رباعی سرا در تاریخ ادبیات ایران نام برده است.

صارمی، سهیلا. «خاک و آسمان»، جهان کتاب، س ۳، ش ۳ و ۴، ص ۱۴.
مقاله مذکور در واقع نقدی بر کتاب آسمان و خاک؛ الهیات شعر فارسی از رودکی تا عطار اثر تاجماه آصفی (مهدوی دامغانی) (تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۶ ش) به شمار می‌رود. مؤلف در آن به بررسی بخش‌های گوناگون کتاب آصفی پرداخته و آغاز مبحث اصلی کتاب آصفی را فصل دوم آن می‌داند. به گفته صارمی، در فصل یاد شده، نویسنده به طور نامستقیم مقایسه گونه‌ای را میان شاعران کلامی و متفنان با شاعرانی که علم کلام را وسیله اثبات حقایق مذهب خود قرار داده‌اند، انجام داده و در آغاز به رودکی که به قول وی کاری با حکمت و فلسفه نداشته و تنها دین را برای سعادت بشر کافی می‌دانسته، اشاره دارد.

محتشم، حسن. «نقش سامانیان در احیای زبان فارسی»، نامه آل سامان، به کوشش علی اصغر شعر دوست و قهرمان سلیمانی، تهران، مجمع علمی تمدن، تاریخ و فرهنگ سامانیان، صص ۷۲۸، ۷۳۳، ۷۳۵ - ۷۳۶.

در این بررسی، مؤلف افزون بر سهم بسیار بزرگان و امرای سامانی در احیای زبان فارسی از نظم کلیل و دمنه رودکی به فرمان ابوالفضل محمد بلعمی وزیر معروف سامانیان و بخشش دهها هزار صله توسط امرا و بزرگان سامانی به رودکی یاد کرده است. ابداع شعر عاشقانه (غزل) توسط استاد رودکی، بازآوردن فرمانروای ترک دیار کرده

سامانی (امیرنصر بن احمد) به بخارا از طریق نوای چنگ و قصیده مشهور و دلفریب شاعر به نام «بوی جوی مولیان» و ذکر آثار باقی مانده از وی، از دیگر مباحث این مقاله است.

مدرسی، فاطمه. «نقش سامانیان در احیای فرهنگ و ادب پارسی»، نامه آل سامان، به کوشش علی اصغر شعر دوست و قهرمان سلیمانی، تهران مجمع علمی تمدن، تاریخ و فرهنگ سامانیان، ۱۳۷۸ ش، صص ۷۴۱، ۷۴۲-۷۴۳.

مؤلف در بخشی از این مقاله به بالندگی استاد رودکی در دوره حکومت سی ساله امیرنصر بن احمد سامانی، منظومه کلیل و دمنه او، تأثیر بسیار قصیده «بوی جوی مولیان» شاعر و نوای دلفریب چنگ وی در بازگرداندن امیرنصر از هرات به بخارا پرداخته است.

مظفری، نسرین. «واژگان متروک پارسی در آثار منظوم دوران سامانیان»، نامه آل سامان، به کوشش علی اصغر شعر دوست و قهرمان سلیمانی، تهران، مجمع علمی تمدن تاریخ و فرهنگ سامانیان، ۱۳۷۸ ش، صص ۷۶۵، ۷۶۷-۷۷۱، ۷۷۳، ۷۷۵-۷۷۷، ۸۱۲، ۸۱۴.

در این مقاله به وجود بسیاری از واژگان متروک فارسی در اشعار شاعران عهد سامانی از جمله سروده های رودکی نظیر واژگان: آدینده (رنگین کمان)؛ باتسار یا بیتسار (فلان و بهمان)؛ پاغوش (غوطه زدن)؛ تَرَب (مکر و حيله)؛ رَوَن (آزمایش)؛ زُکور (فرومایه)؛ شخکاسه (تگرگ)،

شبنم)؛ قُلُج (زنجیر و کلیدان در)؛ کَرْدَمَنَد (جلد و تیز)؛ گَرزَه (موش)؛ مَرَج (زمین)، ناک (آلوده)؛ وِیَل (فتح و ظفر)؛ یرگس (هرگز، حاشا، دوربادا) و جز آنها اشاره گردیده است.

منصوری، نادر. «انسان در صور خیال شعر شاعران عصر سامانیان»، نامه آل سامان، به کوشش علی اصغر شعر دوست و قهرمان سلیمانی، تهران، مجمع علمی تمدن تاریخ و فرهنگ سامانیان، تهران، ۱۳۷۸ ش، صص ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۸، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶.

در بخش‌هایی از این مقاله، مؤلف به نمونه‌هایی از موارد تشبیه انسان به «پروانه»، «سرود»، «هزارستان» و «گرگ»؛ جودبه «ابر»؛ دل به «ارزن»؛ زلف و موبه «پَر زاغ»؛ عمر به «کشتی»، مواردی از استعاره انسان به «آب جیحون»، «بُت»، «رعد»، «لاله»؛ چشم به «نرگس»؛ زرخدان به «سیب» و همچنین کاربرد مجازهایی چون «ابر» به جای اشک و «سرشک» به جای قطره و نیز کنایاتی نظیر «باد بر دمیدن» (کنایه از لاف زدن) و «سرپیچیدن» (کنایه از سرکشی و نافرمانی کردن)، در شعر رودکی اشاره کرده است.

مینوی، مجتبی. «برزویه حکیم و رودکی شاعر و نشو و نمای زبان فارسی»، یاد یار مهربان، به کوشش علی دهباشی، تهران، صدای معاصر، چ ۱، ۱۳۸۵ ش، صص ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۷، ۲۱۹، ۲۲۱، ۲۲۲-۲۲۸.

بخشی از این مقاله به استاد رودکی به عنوان پدر زبان فارسی و نقش او در آفرینش آثار بزرگ نوشته شده به زبان فارسی، کلیل و دمنه منظوم و سندبادنامه رودکی - که هر دو گویا بر اساس ترجمه‌های پارسی کلیل و دمنه و سندبادنامه توسط برزویه حکیم (بزرگمهر)، خلق شده‌اند - اغراق‌گویی درباره کثرت اشعار رودکی و تردید در مورد نایبایی مادرزادی شاعر با توجه به وصف اشیاء محسوس در قصیده «پیری» و چند بیت از قصیده خمیره وی، پرداخته شده است.

نفیسی، سعید. «سرایندگان بزرگ دوره اول شعر فارسی»، پیام نوین، س ۱ (۱۳۳۸ ش)، ش ۸، صص ۱-۹.

در این پژوهش، پیشینه کوتاهی درباره زبان فارسی دری و مبهم بودن وضعیت شعر فارسی در سده‌های نخست هجری تا سده سوم و تشکیل دولت‌های مستقل ایرانی، به ویژه دولت سامانیان (۲۵۰-۳۹۵ ق) و رواج و رونق زبان فارسی دری در این دوره، به دست می‌دهد. آنگاه از اهمیت عهد سامانی و شاعر دوستی امرای آن دوره؛ تقویت نظم و نثر فارسی توسط نصر بن احمد، چهارمین پادشاه سامانی (حک ۳۰۱-۳۳۱ ق) و افراد برجسته علمی، ادبی و سیاسی این عصر نظیر ابوعبدالله جیهانی، ابوالفضل بلعمی و

رودکی سخن می‌گوید و از رودکی به عنوان بزرگ‌ترین شخصیت علمی و ادبی دربار نصر بن احمد یاد می‌کند. پس از آن، رودکی را پایه‌گذار سبک رئالیسم در شعر فارسی دری می‌خواند و به مسائلی چون نابینایی وی در پایان عمر؛ افکار حکیمانه وی و مثنوی‌های کلیده و دمنه، سندبادنامه و جز آنها می‌پردازد. بخش‌های پایانی مقاله نیز مباحثی نظیر برخی از شخصیت‌های علمی و ادبی دوره رودکی از جمله محمد بن زکریای رازی، شهید بلخی، ابوشکور بلخی و رابعه بنت کعب شاعره ایرانی سده چهارم هجری را دربر دارد.

رودکی - بخشی از مقاله‌ها (غیر ایرانی)

احراری، ظاهر. «شعر عهد سامانی و نقش مؤثر آن در تربیت معنوی جامعه»، نامه آل سامان، به کوشش علی اصغر شعر دوست و قهرمان سلیمانی، تهران، مجمع علمی تمدن، تاریخ و فرهنگ سامانیان، ۱۳۷۸ ش، صص ۶۱۳، ۶۱۵، ۶۱۹.

در مقاله احراری، از نقش سودمند سروده‌های شاعران دوره سامانیان از جمله ابوعبدالله رودکی در تربیت معنوی جامعه آن روزگار همراه با نمونه‌هایی از اشعار اخلاقی آنان یاد شده است.

ارون اوا، موجوده. «پژوهش و بازیافت»، رودکی (فصلنامه ادبی - فرهنگی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش)، صص ۷-۱۰.

این مقاله نقدی بر کتاب ادبیات دوره سامانیان در فرهنگ‌های فارسی اثر سعید عمران سعیداف (خجند، ۱۹۹۹ م) است. به قول ارون اوا، کتاب مذکور تا حدود زیادی به شناخت درست اشعار رودکی و معاصرانش کمک می‌کند. اروان اوا آورده که اثر سعیداف شامل یک مقدمه، دو باب خلاصه و علاوه‌هایی است که مؤلف در مقدمه نخستین وظیفه سخن‌شناسان تاجیک را تحلیل و تحقیق متون ادبی عهد سامانی دانسته است. او در ادامه می‌نویسد که در بخش دوم از باب دوم کتاب، آشنایی با مواد فرهنگی و قیاس و مقابله آن با نشرهای تاجیکستانی اشعار رودکی و معاصران وی، به مؤلف امکان داده تا سهو خطاهای بسیاری را دریافت کند و صحت سروده‌ها را دریابد. به گفته ارون

اوا، در کتاب سعیداف، مواد و اسناد فراوانی در زمینه نقد و تصحیح اشعار رودکی و معاصران این شاعر دیده می‌شود.

براگینسکی، یوسف ساموئیلویچ. «راجع به پیدایش غزل در ادبیات فارسی و تاجیکی»، شرق‌شناسی شوروی، ش ۲، ۱۹۵۸ م، صص ۹۴-۱۰۰.

مؤلف در این مقاله ابتدا با بررسی تاریخچه پیدایش غزل، گسترش غزل عربی در سده ششم میلادی را شرح می‌دهد. پس از آن می‌نویسد که صورت مستقل غزل فارسی و تاجیکی در سده‌های ۱۰-۱۱ م پدید آمده و رودکی در تکامل آن سهم بزرگی داشته است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۸.

_____ «عناصر خلاقیت هنری مردم در آثار کتابت قرن وسطای گذشته»، شرق

سرخ، ش ۱۰، ۱۹۵۴ م، صص ۱۰۶-۱۲۴ و ش ۳، ۱۹۵۵ م، صص ۸۱-۱۰۵.
مضمون این مقاله، مختصری از رساله دکتری مؤلف بوده و با هدف شناساندن ادبیات مکتوب تاجیکی و بررسی فولکلور که ریشه در تاجیکی‌های باستان دارد، نوشته شده است. در این مقاله، مؤلف به ملی بودن نظم رودکی توجه خاصی داشته است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۸.

برتلس. ای. ا. «فارسی دری تاجیکستان»، مردم‌شناسی شوروی، ش ۴، ۱۹۵۰ م، صص ۵۵-۶۶.

برتلس در این مقاله به موضوعاتی چون تاریخچه زبان دری، انتخاب زبان دری به عنوان زبان ادبیات توسط دولت سامانی در سده‌های نهم-دهم میلادی و زبان‌های تاجیکی و فارسی می‌پردازد و ضمن آن به رودکی و اشعار او اشاره می‌کند.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۴۹.

بولدیرف، آن. «تاریخ پیشرفت زبان ادبی فارسی»، مسائل زبان‌شناسی، ش ۵، ۱۹۵۵ م، صص ۸۰-۸۲.

رودکی - بخشی از مقاله‌ها (غیر ایرانی) ۱۹۳

مؤلف در این مقاله به شرح و تفسیر جریان گسترش بعدی زبان ادبی فارسی (تاجیکی) در قرن دهم میلادی که ابتدا با عدم استفاده از زبان عربی در شعر توسط شاعران بزرگ عصر سامانی نظیر رودکی و دیگران و سپس در نثر غیر ادبی و علمی صورت گرفت، پرداخته است.
منبع: کتابشناسی رودکی / ۵۲.

جان هوئی. «نظامی در چین»، کتاب ماه، ادبیات و فلسفه، ص ۷، ش ۱۰ (مرداد ۱۳۸۳ ش)، ص ۴.

در این مقاله که در واقع متن گفتگوی جان هوئی خاورشناس و ایران‌شناس چینی با کتاب ماه است، به ترجمه و انتشار دیوان رودکی توسط وی در ۱۹۸۲ م و تجدید چاپ آن در ۲۰۰۱ م و همچنین استقبال گرم چینی‌ها از اشعار شاعر و چاپ و ترجمه‌های متعددی از قطعات، رباعیات و قصاید وی به وسیله چینی‌ها اشاره شده است.

رجب زاده، عسکر علی. «دید تازه پژوهشی درباره موسیقی دوران سامانیان»، نامه آل سامان، به کوشش علی اصغر شعر دوست و قهرمان سلیمانی، تهران، مجمع علمی تمدن، تاریخ و فرهنگ سامانیان، ۱۳۷۸ ش، ص ۵۶۳.

در مقاله رجب زاده، ضمن بررسی موسیقی و بزرگان این هنر در عهد سامانی، اشاره مختصری به چند تن از شاعران خنیاگر این دوره از جمله استاد رودکی شده و آمده که در منابع خطی این استاد سخن و دیگر هم سخنان او، همانند مخترعان سازها، شکل و انواع شعری و موسیقی ثابت شده است.

رستم، شرف‌الدین. «شکل‌گیری زبان ادبی تاجیک»، نامه آل سامان، به کوشش علی اصغر شعر دوست و قهرمان سلیمانی، تهران، مجمع علمی تمدن، تاریخ و فرهنگ سامانیان، ۱۳۷۸ ش، ص ۶۷۳.

در بخشی از این مقاله، به حسن انجام وظیفه تاریخی اهل علم و ادب دربار سامانیان با سروری استاد رودکی در باب ارتقای بیشتر زبان ادبی تاجیک و فارس اشاره گردیده

است. نیز به گفته مؤلف رودکی و فردوسی در دو قطب این ادبیات بزرگ عهد سامانی قرار داشته و آن را حسن آغاز و انجام بخشیده‌اند.

زاهداف، نظام‌الدین. «جستاری در زمینه‌های رونق مثنوی سرایی در ادبیات عهد سامانیان»، نامه آل سامان، به کوشش علی اصغر شعر دوست و قهرمان سلیمانی، تهران، مجمع علمی تمدن، تاریخ و فرهنگ سامانیان، ۱۳۷۸ ش، صص ۶۸۹، ۶۹۳.

زاهداف که از نویسندگان صاحب نام تاجیک به شمار می‌رود، در بخشی از مقاله خود، به مثنوی سرایی شاعران در عهد سامانیان و نقش اساسی ابو عبدالله رودکی شاعر بزرگ این دوره در ایجاد این نوع شعر در مقایسه با دیگر معاصران خود، اشاره دارد. همچنین، او کیله و دمنه و سندبادنامه رودکی را از جمله مثنوی‌های اخلاقی زمان سامانی دانسته است.

زند، م.ای. «هنر ترجمه در نظم تاجیکی قرن دهم»، رودکی و عصر او، دوشنبه، ۱۹۵۸ م، صص ۱۵۲-۱۶۷.

مؤلف در این مقاله به بیان اشتراک موضوع و ترکیب زبان ایرانی با ادبیات عربی در قرن دهم میلادی می‌پردازد. به گفته او در آن دوره، کار ترجمه از زبان فارسی به عربی توسط نویسندگان دو زبانه آسیای میانه نظیر بدیع‌الزمان همدانی و دیگران و همچنین ترجمه‌های شعر عربی به زبان تاجیکی به وسیله استادان ماهر نظم مانند رودکی، شهید بلخی و دیگران که از ارتباط دو جانبه و فشرده تاریخی و فرهنگی ادبیات ایران و عرب حکایت دارد، توسعه و گسترش بسیاری پیدا کرد.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۵۳-۵۴.

ستارزاده، عبدالغنی. «شعر حالیه در عهد سامانیان»، نامه آل سامان، به کوشش علی اصغر شعر دوست و قهرمان سلیمانی، تهران، مجمع علمی تمدن، تاریخ و فرهنگ سامانیان، ۱۳۷۸ ش، صص ۶۹۴-۷۰۰.

در این مقاله از مطالبی نظیر تضمین اشعار نغز و حالیه رودکی - به ویژه قصیده

رودکی - بخشی از مقاله‌ها (غیر ایرانی) ۱۹۵

«شکایت از پیری» او - توسط شاعران معاصرش از جمله منطقی رازی (و ۹۹۰ / ۹۷۷ ق)، کسایی مروزی و ابوبراهیم اسماعیل سامانی مشهور به منتصر (مق: ۱۰۰۵ م) و ضعف سروده‌های این شاعران در مقایسه با قصیده یاد شده، سخن رفته است.

شکورزاده، میرزا. «نظام حافظ در دیار رودکی»، عرفان پلی میان فرهنگ‌ها، بزرگداشت پروفیسور آنه ماری شیمیل، تهران، دانشگاه تهران و مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی، ج ۱، بهار ۱۳۸۳ ش، صص ۱۹۵ - ۲۰۱.

در این مقاله ذکر شده که تاجیکان در دوران تیموریان با شعر و سرود رودکی (بوی جوی مولیان) و هدایای جاودان معنوی به هند آمدند.

عبدالله یوف، سیدالله. «سامانیان و شکل ادبیات فارسی - تاجیکی»، نامه آل سامان، به کوشش علی اصغر شعر دوست و قهرمان سلیمانی، تهران، مجمع علمی تمدن، تاریخ و فرهنگ سامانیان، ۱۳۷۸ ش، صص ۷۰۳، ۷۰۵، ۷۰۸.

مؤلف در مقاله حاضر، ضمن بررسی چگونگی شکل‌گیری ادبیات فارسی - تاجیکی، به نفوذ ادبیات دوران باستان و کتاب مقدس اوستا و تفسیر آن (زند) در یکی از مدایح رودکی و نقش ترجمه منظوم کلّیه و دمنه و سندبادنامه وی در کنار دیگر ترجمه‌های مشهور آن دوره در نشو و نماي زبان تاجیکی و گسترش فرهنگ و تفکر ملی عهد سامانی اشاره داشته است.

لوشیتس، و.آ. «واژه‌های سغدی در زبان تاجیکی»، اخبار بخش علوم اجتماعی (فرهنگستان تاجیکستان شوروی)، ش ۱۲، ۱۹۵۷ م، صص ۳۱-۴۳.

در این مقاله، مؤلف ضمن اشاره به تأثیر دوزبان سغدی و فارسی در فرهنگ مشترک میان ایرانی‌ها و تاجیکی‌ها در سده‌های دهم تا پانزدهم میلادی، به بیان اقتباس بسیار رودکی از زبان سغدی و تجزیه و تحلیل و پیدایش واژه‌های این زبان در اشعار شاعر پرداخته است.

منبع: کتابشناسی رودکی / ۵۹.

میرزا ملا احمد. «آغاز راه نوین در پژوهش ادبیات دوره سامانیان، آموزش میراث بازمانده رودکی»، نامه آل سامان، به کوشش علی اصغر شعر دوست و قهرمان سلیمانی، تهران، مجمع علمی تمدن، تاریخ و فرهنگ سامانیان، ۱۳۷۸ ش، صص ۸۱۷، ۸۲۰، ۸۲۳.

در بخشی از مقاله مذکور از نشرهای گوناگون اشعار بازمانده استاد رودکی نظیر نشر علمی و انتقادی اشعار رودکی به مناسبت ۱۱۰۰ سالگی شاعر (دوشنبه، ۱۹۵۸ م)؛ احوال و اشعار ابو عبدالله جعفر بن محمد رودکی تألیف سعید نفیسی (تهران، ۱۳۱۸ ش)؛ رودکی، شعرها، به اهتمام صدری معدی یوف و عثمان کریم اف (دوشنبه، ۱۹۷۴ م)؛ «در تدقیق آثار رودکی» از رسول هادی زاده (مجله صدای شرق، ش ۹، س ۱۹۸۲ م)؛ از رودکی تا امروز؛ تألیف رسول هادی زاده (دوشنبه، ۱۹۸۸ م، صص ۵۳-۷۶) و اشعار رودکی به تصحیح یلینه براگینکا (دوشنبه، ۱۹۸۷ م) سخن رفته است. جز آن، مؤلف آورده که تاکنون متن مکمل و معتبر علمی و انتقادی و تصحیح یافته اشعار رودکی تدوین نشده و برای این منظور راهکارهای گوناگونی را با خوانندگان مقاله در میان می گذارد.

رودکی شناسان (ایرانی)

امامی نصرالله (۱۳۲۸ ش -)

نصرالله امامی در آبادان به دنیا آمد. تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در زادگاهش به پایان برد و در ۱۳۴۷ ش در رشته ادبی دیپلم متوسطه گرفت. در ۱۳۵۱ ش از دانشگاه درجه کارشناسی زبان و ادبیات فارسی و ۱۳۵۳ ش از دانشگاه تبریز در همین رشته مدرک کارشناسی ارشد کسب کرد. در ۱۳۶۲ ش از دانشگاه تهران با درجه دکتری زبان و ادبیات فارسی فارغ التحصیل شد. در ۱۳۵۵ ش پس از پایان دوره خدمت نظام وظیفه با سمت مربی در دانشگاه جندی شاپور (شهید چمران کنونی) اهواز به تدریس پرداخت. از دیگر سمت‌های وی می‌توان به مدیریت گروه زبان و ادبیات فارسی، معاونت پژوهشی دانشکده ادبیات و علوم انسانی، عضویت در هیأت ممیزه دانشگاه و سردبیری مجله‌های علمی دانشکده ادبیات و علوم انسانی و دانشکده الهیات و معارف اسلامی، اشاره کرد. وی همچنین در ۱۳۷۰ ش از طرف دفتر نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه اهواز و مدیریت آن به عنوان استاد برجسته و در ۱۳۷۸ ش از سوی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به عنوان استاد نمونه کشور برگزیده شد. در حال حاضر، امامی تدریس مکتب‌ها و نظریه‌های دکتری و متون نظم فارسی و عربی در مقطع دکتری را بر عهده دارد. گرایش پژوهشی وی نقد و نظریه‌های ادبی، حافظ‌شناسی و خاقانی‌شناسی است. از میان آثار فراوان او می‌توان: رودکی استاد شاعران؛ مرثیه‌سرایی در ادبیات فارسی؛ مبانی و روشهای نقد ادبی، ترجمه عربی به فارسی حرف آغازین

در قرآن کریم اثر علی نضوح عبدالطاهر؛ «مضامین شعر فارسی در عصر سامانی» و «تصویرهای دریایی در شعر حافظ» را ذکر کرد.
منبع: زندگینامه خود نوشت.

خطیب رهبر، خلیل (۱۳۰۲ ش - ؟)

استاد فقید خلیل خطیب رهبر، ادیب و شارح ایرانی در کرمان به دنیا آمد. در ۱۳۲۰ ش به اخذ درجه لیسانس در رشته زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه تهران نائل شد. پس از آن در ۱۳۳۶ ش در همان رشته مدرک دکتری گرفت. سپس تا اوایل انقلاب در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران به تدریس پرداخت تا اینکه به پیشنهاد خود بازنشسته شد. تألیفات خطیب رهبر بیشتر در زمینه دستور زبان فارسی و شرح و تفسیر متون ادبی است که همواره با استقبال خوبی روبرو بوده است. شرح گلستان سعدی (تهران، صفی علیشاه)؛ شرح غزلیات حافظ (صفی علیشاه)؛ شرح مرزبان نامه (دانشگاه شهید بهشتی)؛ شرح غزلیات سعدی (دو جلد)؛ گزیده اشعار رودکی؛ گزیده نثر فارسی و دیگر کتابها و مقالات از آن استاد به یادگار مانده است.
منبع: حافظ پژوهان و حافظ پژوهی / ۳۰ - ۳۱.

دانش پژوه، منوچهر (۱۳۱۷ ش -)

منوچهر دانش پژوه، ادیب و شارح معاصر در شیراز به دنیا آمد. تحصیلات خود را تا معادل دکتری به پایان رسانید. سالها به عنوان دبیر در دبیرستانهای تهران (از ۱۳۳۹ تا ۱۳۴۳ ش) به تدریس پرداخت. از ۱۳۴۳ ش نیز تا کنون در دانشگاههای مختلف کشور به امر تدریس مشغول است. از سمتهای اجرایی وی می توان به مسئولیت ساختمان شماره دو دانشکده ادبیات دانشگاه تهران (۱۳۵۰ ش)، مدیریت فعالیت های عمومی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران (۱۳۵۳ ش) و سرپرستی مدرسه عالی ادبیات و زبانهای خارجی (۱۳۵۷ ش) اشاره کرد. در میان تألیفات بسیار دانش پژوه نیز می توان از شرح کلیله و دمنه؛ شرح تاریخ بیهقی؛ شرح دیوان رودکی؛ هفت شهر عشق؛ فرهنگ اصطلاحات عرفانی؛ سیر نامه نگاری در ادبیات فارسی؛ اثبات وجود خدا؛ گزیده

متون تفسیری فارسی؛ تفنن ادبی در شعر؛ گزیده تفسیر کشف الاسرار؛ گزیده حدیقه سنایی؛ شرح گلستان سعدی؛ شرح بوستان سعدی؛ سفرنامه؛ سفینه مروارید؛ شرح دفتر هفتم مثنوی؛ دانشنامه ایران زمین و خاطرات سفر به پنج قاره جهان نام برد.
منبع: زندگینامه خود نوشت.

دبیرسیاقی، محمد (۱۲۹۸ ش -)

استاد محمد دبیرسیاقی ادیب و لغت‌شناس توانای ایرانی در قزوین پا به عرصه حیات گذاشت. تحصیلات ابتدایی را در زادگاهش به پایان رسانید. سپس به تهران آمد. پس از اتمام دوره متوسطه به دانشکده حقوق دانشگاه تهران وارد شد. بعد به شعر و ادبیات فارسی گرایید و در ۱۳۲۴ ش در رشته زبان و ادبیات فارسی درجه دکتری گرفت. ضمن تحصیل در مناصب گوناگون دولتی نظیر ریاست دفتر اداره کل مالیاتهای مستقیم وزارت دارایی به خدمت پرداخت. در ۱۳۵۳ ش با داشتن سی و چهار سال خدمت بازنشسته شد. همزمان با خدمت در وزارت دارایی از خرداد ۱۳۲۶ ش همکاری خود را با علی اکبر دهخدا برای تألیف لغت نامه آغاز کرد و تا پایان حیات دهخدا (۱۳۳۴ ش) به عنوان دستیار ایشان مشغول کار بود. پس از آن بنا بر وصیت علامه دهخدا، در کار تألیف و تهیه بقیه لغت نامه شرکت جست. پس از پایان کتاب در ۱۳۵۹ ش به یاری گروهی از دستیاران دهخدا به تهیه لغت نامه فارسی مبادرت ورزید که تاکنون هفده بخش آن به چاپ رسیده است. از میان کارهای جنبی دبیرسیاقی می‌توان به تدریس ادبیات در دانشگاه تهران، دانشکده ارتباطات، مدرسه عالی ادبیات و زبانهای خارجی و تدریس در دانشگاههای پکن و عین شمس مصر اشاره کرد. او در انجمن ایران‌شناسی سمت دبیری داشت و سالهاست که عضویت در هیأت علمی انجمن آثار و مفاخر فرهنگی را بر عهده دارد. دیوان منوچهری دامغانی (زوار، چ ۶، ۱۳۷۱ ش)؛ گنج باز یافته (کتابفروشی اشرفی، چ ۲، ۱۳۵۶ ش)؛ شاهنامه فردوسی (علمی، چ ۴، ۱۳۷۱ ش)؛ پیشاهنگان شعر فارسی (علمی، چ ۳، ۱۳۷۰ ش)؛ تصحیح سفرنامه ناصر خسرو (زوار، چ ۷، ۱۳۷۰ ش)؛ چراغ هدایت (معرفت، چ ۱، ۱۳۳۸ ش)؛ لغت نامه فارسی؛ فرهنگها و فرهنگ گونه‌ها (آریا، چ ۲، ۱۳۷۵ ش)؛ گزیده امثال و حکم دهخدا (تیراژه، چ ۵، ۱۳۷۱ ش) و

کشف‌الایات مثنوی مولوی، بر اساس چاپ نیکلسن (علمی، ۱۳۷۱ ش) از جمله آثار ارزشمند استاد به شمار می‌روند. افزون بر آنها، وی مقالات فراوانی نیز در نشریات مختلف به چاپ رسانیده است.

منبع: دبیر ادیب / ۷-۸، ۲۱۲، ۲۱۴، ۲۱۵.

دهخدا، علی اکبر (حدود ۱۲۹۷ ق - ۱۳۳۴ ش)

شادروان میرزا علی اکبرخان قزوینی مشهور به دهخدا و دخو ادیب، لغت‌شناس و مترجم ایرانی و فرزند یکی از مالکان متوسط قزوین به نام خانابا خان در تهران به دنیا آمد. پس از فراگرفتن زبانهای فارسی و عربی و همچنین علوم ادبی و دینی در مدرسه علوم سیاسی به تحصیل پرداخت و ضمن آن زبان فرانسه را نیز آموخت. در ۱۳۲۱ ق همراه معاون الدوله غفاری، وزیر مختار ایرانی در کشورهای بالکان رهسپار اروپا شد، اما پس از گذشت دو سال و نیم به ایران بازگشت و به انقلابیون مشروطیت پیوست. او در بحبویه انقلاب در سلک همکاران روزنامه صوراسرافیل درآمد و ستون فکاهی «چرند و پرند» را با امضای «دخو» در همین روزنامه منتشر کرد. پس از بازگشت مشروطیت و ورود مجاهدان به تهران، به نمایندگی مردم تهران و کرمان در مجلس شورای ملی (سابق) برگزیده شد. در دوره جنگ جهانی اول چندی در چهارمحال بختیاری به سربرد و پس از بازگشت به تهران، زندگی علمی خود را آغاز کرد. از آن پس، دهخدا روزگار خود را دور از هرگونه فعالیت سیاسی به تحقیق و مطالعه گذراند. از جمله آثار دهخدا می‌توان ترجمه دو کتاب عظمت و انحطاط رومیان و روح القوانين اثر منتسکیو (که تا کنون چاپ نشده‌اند)؛ فرهنگ فرانسه به فارسی (هنوز به چاپ نرسیده است)؛ امثال و حکم و لغت نامه (شامل بیش از سه میلیون یادداشت) و جز آنها را یاد کرد.

منبع: حافظ پژوهان و حافظ پژوهی / ۳۵.

رضازاده شفق، صادق (۱۲۷۱ - ۱۳۵۰ ش)

استاد فقید صادق رضازاده شفق، ادیب، فلسفه‌دان، مترجم و روزنامه‌نگار ایرانی در تبریز پا به عرصه حیات گذاشت. در ۱۲۷۸ ش به دبستان پرورش وارد شد و پس از پایان

دوره آن به جرگه دانش آموختگان مدرسه امریکایی موریال تبریز پیوست و قریب پنج سال در آنجا به تحصیل پرداخت. در ۱۳۲۸ ق روزنامه شفق را انتشار داد، اما چون مقالات آن مخالف سیاست روسهای تزاری بود و خود مورد تعقیب آنان قرار داشت، ناگزیر از ایران به استانبول گریخت. در آنجا تحصیلات خود را ادامه داد و از کالج استانبول فارغ التحصیل شد. سپس از استانبول به تهران بازگشت، اما در ۱۳۰۴ ق برای کسب تحصیلات عالی به برلین سفر کرد. در آن شهر فلسفه خواند و به اخذ درجه دکتری نائل شد. چون به تهران بازگشت، در دارالمعلمین عالی مدرسه دارالفنون به تدریس فلسفه پرداخت. با گشایش دانشگاه تهران، به سمت استادی دانشکده ادبیات منصوب گردید. او از اعضای پیوسته فرهنگستان ایران بود و گاه شعر نیز می سرود. همچنین شفق در دوره های چهاردهم و پانزدهم مجلس شورای ملی (سابق) به نمایندگی مردم تهران برگزیده شد و بعدها نیز سمت نمایندگی مجلس سنا را به دست آورد. راه رهایی ایران (۱۳۴۵ ق)؛ تاریخ ادبیات ایران؛ ترجمه تاریخ مختصر ایران تألیف پاول هرن؛ فرهنگ شاهنامه؛ ایران از نظر خاورشناسان (تهران، ۱۳۵۰ ش)؛ ترجمه تاریخ ادبیات فارسی اثر هرمان اته (تهران، ۱۳۳۷ ش) و نادرشاه از نظر خاورشناسان (تهران، ۱۳۳۹ ش) برخی از آثار او را تشکیل می دهند.

منبع: حافظ پژوهان و حافظ پژوهی / ۳۹.

زرین کوب، عبدالحسین (۱۳۰۱ - ۱۳۷۸ ش)

شادروان عبدالحسین زرین کوب، ادیب، تاریخنگار، اسلام شناس، ایران شناس، پژوهشگر و نویسنده مشهور معاصر در بروجرد چشم به جهان گشود. دوران تحصیلات ابتدایی و متوسطه (تا سال پنجم) را در زادگاهش گذراند. سپس به تهران آمد و پس از اخذ مدرک ششم متوسطه در رشته ادبی، در ۱۳۲۰ ش در آزمون ورودی رشته حقوق دانشگاه تهران رتبه نخست را احراز کرد. با این حال، به دستور پدر به زادگاهش بازگشت و در آنجا به تدریس پرداخت. در ۱۳۲۴ ش بار دیگر به تهران آمد و پس از موفقیت در امتحان دانشگاه تهران در رشته ادبیات فارسی به تحصیل ادامه داد. او دوره دکتری دانشگاه تهران را در ۱۳۲۷ ش آغاز کرد و در ۱۳۳۴ ش به دفاع از رساله دکتری خود با

عنوان «نقد الشعر، تاریخ و اصول آن» پرداخت. در ۱۳۳۵ ش سمت دانشیاری و در ۱۳۳۹ ش رتبه استادی دانشگاه را به دست آورد. در دانشکده‌های معقول و منقول تهران، دانشسرای عالی تهران، دانشکده ادبیات دانشگاه تهران و دانشکده هنرهای دراماتیک سالها تدریس کرد. مدتی با بنگاه ترجمه و نشر کتاب و مؤسسه لغت فرانکلین همکاری داشت. چندی نیز سردبیر مجله راهنمای کتاب شد و با مجلاتی نظیر یغما، جهان نو، دانش، علم و زندگی، مهر و جز آنها همکاری کرد. چندین سال در امریکا و فرانسه زیست و در آنجا به تحقیق و تدریس مشغول بود. افزون بر این، به کشورهای اروپایی، جمهوری‌های سابق شوروی، هند، پاکستان و کشورهای عربی رفت. در بسیاری از مجالس علمی جهانی مانند: پنجمین کنگره اسلامی بغداد، کنگره تاریخ ادیان در ژنو، کنگره بزرگداشت مولوی در مونیخ و بیست و ششمین کنگره بین‌المللی شرق شناسان در دهلی شرکت جست. او هنگام تحصیل در تهران از حاج شیخ ابوالحسن شعرانی حکمت و فلسفه آموخت. با زبانهای عربی، فرانسوی و انگلیسی به خوبی آشنا بود. زبانهای ایتالیایی و آلمانی را نیز آموخت. سرانجام پس از پنجاه سال تحقیق و نگارش مداوم در اثر بیماری در تهران درگذشت. او که بهترین معرف و نماینده نهضت نوین فرهنگ ایران به شمار می‌رفت، کتابها و مقالات متعددی در زمینه تاریخ، ادبیات، فلسفه و عرفان از خود به یادگار گذاشت. از میان مقالات او می‌توان به مقالات دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، تاریخ ایران دانشگاه کمبریج (ج ۴) و چاپ جدید دایرةالمعارف اسلام (چاپ هلند) اشاره کرد. سرنی؛ پله پله تا ملاقات خدا؛ دو قرن سکوت؛ تاریخ در ترازو؛ ارزش میراث صوفیه؛ باکاروان حله؛ سیری در شعر فارسی و از کوچه زندان نیز برخی از مشهورترین کتابهای استاد هستند.

منبع: کارنامه زرین / ۱۵-۱۸، ۳۰۲-۳۰۵.

شعار، جعفر (۱۳۰۴ ش - ؟)

شادروان جعفر شعار، ادیب و نویسنده ایرانی در تبریز چشم به جهان گشود. تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در زادگاهش به پایان برد و ضمن آن زبان و ادبیات عربی و تفسیر قرآن را نزد پدرش آموخت. سپس در همان جا به تحصیل ادامه داد و در رشته

زبان و ادبیات فارسی دانشکده ادبیات درجه لیسانس گرفت. جز آن به دریافت مدرک لیسانس در رشته زبان فرانسه نائل شد. پس از آن در ۱۳۳۵ ش به تهران آمد و چند سال بعد درجه دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تهران را دریافت کرد. مدتی در دبیرستان‌های تبریز و تهران به تدریس ادبیات فارسی و زبان عربی پرداخت. در ۱۳۴۲ ش به دانشسرای عالی تهران انتقال یافت. مدت شش سال عضو سازمان لغت نامه دهخدا و نیز چندین سال ویراستار سازمان کتابهای درسی بود. او تألیفات متعددی از خود به یادگار گذاشت که گزیده اشعار رودکی، با همکاری حسن انوری (تهران، امیرکبیر، چ ۲، ۱۳۶۶ ش)، گزیده قصاید سعدی (تهران، امیرکبیر ۱۳۶۵ ش)؛ اخلاق از نظر قرآن (تبریز، ۱۳۳۵ ش)؛ برگزیده جوامع الحکایات عوفی (امیرکبیر، چ ۳، ۱۳۶۴ ش)؛ تصحیح تاریخ بناکتی؛ تصحیح سیاست نامه؛ ترجمه‌های صورۃ الارض و سنی ملوک الارض و الانبیا به فارسی از آن جمله‌اند. همچنین شعار، مقالات تحقیقی و انتقادی فراوانی در مجله‌های یغما، راهنمای کتاب؛ وحید؛ سخن؛ دانشکده ادبیات تبریز؛ نامه مینوی و نظایر آنها چاپ و منتشر کرد که به عنوان نمونه می‌توان از «نگاهی به سندیادنامه» نام برد.

منبع: ادب و حکمت و عرفان / ۲۴۳ - ۲۴۴؛ حافظ پژوهان و حافظ پژوهی / ۴۷ -

۴۸.

شفیعی کدکنی، محمدرضا (۱۳۱۸ ش -)

محمدرضا شفیعی کدکنی، ادیب، منتقد، مترجم و شاعر معاصر در تربت حیدریه پا به عرصه حیات گذاشت. دوره لیسانس زبان و ادبیات فارسی را در دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد گذراند. در ۱۳۴۶ ش دوره فوق لیسانس و در ۱۳۴۸ ش دوره دکتری خود در رشته زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تهران را با موفقیت به پایان رسانید. ایشان اکنون با سمت استاد در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران مشغول تدریس هستند. از استاد شفیعی مقالات و آثار گوناگونی در زمینه تصحیح، ترجمه، تحقیق، نقد، شعر و فنون بلاغت منتشر شده است. افزون بر این، شفیعی کدکنی چند مجموعه شعر دارد که بارها به چاپ رسیده است. استاد به زبان‌های عربی و انگلیسی تسلط کامل

دارد. برخی از آثار ایشان عبارتند از: ترجمه ابومسلم خراسانی تألیف محمد عبدالغنی حسن، از عربی به فارسی (تهران، امیرکبیر، ۱۳۴۴ ش)؛ ترجمه رسوم دارالخلافة اثر هلال بن المحسن صابی، از عربی به فارسی (تهران، بنیاد فرهنگ ایران، ۱۳۴۹ ش)؛ صور خیال در شعر فارسی (تهران، نیل، ۱۳۴۹ ش)؛ مرموزات اسدی در مرموزات داودی اثر نجم رازی (تهران، دانشگاه مک گیل - مؤسسه مطالعات اسلامی، ۱۳۵۲ ش)؛ برگزیده غزلیات شمس (تهران، جیبی، ۱۳۵۴ ش)؛ در کوچه باغهای نیشابور، مجموعه شعر (تهران، توس، چ ۵، ۱۳۵۶ ش)؛ از بودن و سرودن، مجموعه شعر (تهران، توس، ۱۳۵۷ ش، دو چاپ)؛ بوی جوی مولیان، مجموعه شعر (تهران، توس، چ ۲، ۱۳۵۷ ش)؛ موسیقی شعر (تهران، توس، ۱۳۵۸ ش)؛ تصحیح و مقدمه مجموعه رباعیات | مختار نامه سروده عطار نیشابوری (تهران، توس، ۱۳۵۸ ش)؛ حالات و سخنان ابوسعید ابوالخیر (تهران، آگاه، ۱۳۶۶ ش) و شاعر آینه‌ها (تهران، آگاه، ۱۳۶۶ ش).

منبع: حافظ پژوهان و حافظ پژوهی / ۴۸ - ۴۹.

صفا، ذبیح‌الله (۱۲۹۰ - ۱۳۷۸ ش)

استاد فقید ذبیح‌الله صفا ادیب، ایران‌شناس و استاد ممتاز دانشگاه فرزند سیدعلی اصغر شهمیرزادی بود. او در شهمیرزاد از شهرهای استان سمنان چشم به دنیا گشود. علوم مقدماتی را در شهمیرزاد و بابل به پایان برد. پس از آن به تهران آمد و در دبیرستان‌های سیروس و دارالفنون به تحصیل پرداخت و در ۱۳۱۲ ش در رشته ادبی فارغ التحصیل شد. سپس برای تحصیلات عالی وارد رشته فلسفه و ادبیات فارسی در دانشسرای عالی شد و در ۱۳۱۵ ش درجه لیسانس گرفت. آنگاه شغل تدریس در دبیرستان‌های تهران را برگزید. استاد صفا پس از شرکت در نخستین دوره دکتری زبان و ادبیات فارسی و تحقیق و تألیف کتاب حماسه‌سرایی در ایران به عنوان پایان‌نامه دکتری، در ۱۳۲۱ ش به دریافت مدرک دکتری ادبیات فارسی نائل شد. از آن تاریخ سالها به عنوان استاد، رئیس گروه و در سالهای آخر با سمت رئیس دانشکده ادبیات در دانشگاه تهران به خدمت پرداخت تا اینکه در ۱۳۴۸ ش به تقاضای خود بازنشسته گردید. از صفا مقالات و آثار فراوانی در زمینه‌های ادبی، تاریخی و فلسفی به چاپ رسیده است. از

میان آثارش می‌توان: حماسه سرایی در ایران؛ تاریخ مختصر تحول نظم و نثر پارسی؛ تاریخ ادبیات در ایران (هفت جلد)؛ گنج سخن (سه جلد)؛ گنجینه سخن (شش جلد)؛ ترجمه مرگ سقراط اثر لامارتین؛ تصحیح اسرار التوحید؛ تصحیح دیوان عبدالواسع جبلی؛ تصحیح دیوان سیف‌الدین محمد فرغانی؛ تصحیح داراب نامه طرطوسی؛ تصحیح داراب نامه بیغمی؛ تصحیح بختیارنامه دقایقی مروزی؛ تصحیح ورقه و گلشاه عبوقی؛ احوال و آثار ابوریحان بیرونی؛ جشن نامه ابن سینا؛ آیین سخن و جز آنها را نام برد.

منبع: حافظ پژوهان و حافظ پژوهی / ۵۱.

غلامرضایی، محمد (۱۳۲۱ ش -)

محمد غلامرضایی پژوهشگر و استاد دانشگاه در خوریابانک در استان اصفهان به دنیا آمد. در ۱۳۳۹ ش در شهر یزد دیپلم ادبی گرفت. سپس در ۱۳۵۲ ش موفق به اخذ مدرک کارشناسی از دانشسرای عالی تهران در رشته ادبیات فارسی شد. در ۱۳۵۹ ش از دانشگاه تهران در رشته زبان و ادبیات فارسی مدرک دکتری گرفت. او از ۱۳۴۹ - ۱۳۵۷ ش با مراکز فرهنگی و ادبی نظیر انجمن آثار ملی بنیاد فرهنگ ایران، فرهنگستان ادب و هنر و بنگاه ترجمه و نشر کتاب همکاری داشت. مقاله‌هایش را در مجله‌های نگین، راهنمای کتاب، آینده، مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان و نیز کیهان فرهنگی به چاپ رسانید. از ۱۳۵۷ ش به یزد رفت و به استخدام دانشسرای عالی این شهر درآمد. از ۱۳۷۱ - ۱۳۷۸ ش عضو هیأت علمی دانشگاه یزد بود و از شهریور ۱۳۷۸ ش به دانشگاه شهید بهشتی تهران انتقال یافت. از میان آثارش می‌توان: سبک‌شناسی شعر پارسی از رودکی تا شاملو؛ مقایسه اجمالی مخزن الاسرار با حدیقة الحقیقه؛ نام و ننگ از نظر پهلوانان و مرجع‌شناسی را ذکر کرد.

منبع: روزنامه ایران / ۱۱.

فرزاد، مسعود (۱۲۸۵ - ۱۳۶۰ ش)

شادروان استاد مسعود فرزاد ادیب و مترجم ایرانی فرزند حبیب الله انتخاب الملک

از مردم اصفهان بود. او در سنج به دنیا آمد. تحصیلات متوسطه را در دارالفنون تهران آغاز کرد و در کالج امریکایی به پایان برد. به دلیل آشنایی کافی با زبان انگلیسی مدتی به عنوان مترجم در وزارت مالیه (دارایی کنونی) به خدمت پرداخت. سپس در ۱۳۰۸ ش جزو محصلین اعزامی به اروپا رهسپار لندن شد و در آن شهر اقتصاد و ادبیات انگلیسی خواند. در ۱۳۱۵ ش پس از بازگشت به ایران امور ترجمه در وزارت خارجه را بر عهده گرفت. چندی نیز در دانشکده افسری به تدریس پرداخت. بعد به لندن رفت و مدت ۲۴ سال به عنوان سخنگو در رادیوی آن شهر فعالیت کرد. در ۱۳۴۶ ش به ایران بازگشت و در شیراز سکنا گزید. او جزو گروه ادبی ربیع (صادق هدایت، مجتبی مینوی، بزرگ علوی و مسعود فرزاد) بود. از میان آثار فراوانش می توان به جز مقاله های «عروض رودکی» (خرد و کوشش، س ۲، صص ۴۶۵ - ۴۹۸) و «خیام و فیتز جرالد» (راهنمای کتاب، س ۳، صص ۳۷۰ - ۳۷۳)، وقتی که شاعر بودم (تهران، ۱۳۲۱ ش) دل شیدای حافظ (تهران، ۱۳۱۳ ش) و ترجمه هملت اثر شکسپیر (تهران، ۱۳۳۳ ش) را نام برد.

منبع: نادره کاران / ۴۹۵ - ۴۹۷.

فروزانفر، بدیع الزمان (۱۲۷۶ - ۱۳۴۹ ش)

شادروان بدیع الزمان فروزانفر استاد الهیات و ادیب سرشناس ایرانی فرزند آقا شیخ علی بود. او در بشرویه خراسان چشم به جهان گشود و در همان جا با مقدمات تحصیل آشنا شد. سپس به مشهد رفت و در آنجا در محضر استادان بزرگ علوم اسلامی نظیر ادیب نیشابوری تحصیلات رایج دوره خود را به پایان برد. حدود ۱۳۰۰ و ۱۳۰۱ ش به تهران آمد و در یکی از حجره های مدرسه سپهسالار به تحصیل در زمینه های گوناگون، به ویژه فلسفه پرداخت. هنوز جوان بود که تدریس در مدرسه سپهسالار را آغاز کرد. در ۱۳۰۵ ش برای نخستین بار سمت معلمی دارالفنون را به دست آورد. از ۱۳۰۶ ش افزون بر معلمی ادبیات دارالفنون، تدریس ادبیات مدرسه عالی حقوق را بر عهده گرفت. در ۱۳۱۴ ش مدرک دکتری خود را با تألیف تحقیق در زندگانی مولانا جلال الدین بلخی دریافت کرد. در پی آن، با احراز درجه ۹ استادی به سمت استادی دانشسرای عالی، دانشکده های ادبیات و علوم معقول و منقول دانشگاه تهران منصوب شد. در ۱۳۲۳ ش

رودکی شناسان (ایرانی) ۲۰۷

به ریاست دانشکده معقول و منقول انتخاب گردید. استاد مشاغل دیگری را نیز بر عهده داشت، تا اینکه در ۱۳۴۶ ش پس از چهل سال خدمت فرهنگی و دانشگاهی به بازنشستگی رسید. با این همه، او همچنان به تدریس در دوره‌های فوق لیسانس و دکتری زبان و ادبیات فارسی ادامه داد. در ۱۳۴۶ ش عنوان استاد ممتاز دانشگاه را کسب کرد. آثار استاد فروزانفر بالغ بر ۲۱ کتاب و ۴۹ مقاله، سخنرانی مقدمه کتاب و جز آنهاست که از آن میان می‌توان: احادیث مثنوی؛ خلاصه مثنوی؛ سخن و سخنوران؛ رساله در تحقیق احوال و زندگانی مولانا؛ دستور زبان فارسی و مآخذ قصص و تمثیلات مثنوی را نام برد.

برای آگاهی بیشتر نگاه کنید به: مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی تهران، س ۲۲، ش ۱، بهار ۱۳۵۴ ش، صص ۴-۱۱.
منبع: حافظ پژوهان و حافظ پژوهی / ۵۷-۵۸.

محبوب، محمد جعفر (۱۳۰۱-۱۳۷۴ ش)

استاد فقید محمد جعفر محبوب، ادیب و نویسنده ایرانی در تهران به دنیا آمد. در ۱۳۳۳ ش مدرک لیسانس و در ۱۳۴۲ ش درجه دکتری زبان و ادبیات فارسی را از دانشگاه تهران گرفت. او استاد تمام وقت در گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تربیت معلم بود. تا اینکه به افتخار بازنشستگی نائل شد. مقالات و آثار دکتر محبوب در زمینه‌های گوناگون نظیر تصحیح متون، تألیف و مقالات پژوهشی است. از جمله آثارش می‌توان: تصحیح طرائق الحقائق؛ تصحیح دیوان قلاّنی شیرازی؛ فتوّت نامه سلطانی؛ تألیف دو کتاب با ارزش درباره کلبه و دمنه؛ سبک خراسانی در شعر فارسی و تحقیق درباره آثار و احوال و چاپ دیوان ایرج میرزا را نام برد.
منبع: حافظ پژوهان و حافظ پژوهی / ۶۳.

معین، محمد (۱۲۹۴-۱۳۵۰ ش)

شادروان محمد معین، ادیب، لغت‌دان و پژوهشگر برجسته ایرانی در شهر رشت پا به عرصه حیات گذاشت. دوره دوم متوسطه را در دارالفنون تهران گذراند. در ۱۳۱۳ ش

موفق به اخذ درجه لیسانس از دانشکده ادبیات و دانشسرای عالی شد. یکسال بعد به اهواز رفت و سه سال در آنجا به تدریس پرداخت. در طول این مدت ضمن تحصیل در رشته روانشناسی آموزشگاه مکاتبه‌ای بروکسل، کتاب روانشناسی تربیتی را از عربی به فارسی برگرداند و هشت رساله تألیف کرد. پس از انتقال به تهران به استخدام وزارت فرهنگ درآمد. در ۱۳۲۱ ش دانشنامه دکتری خود را در رشته زبان و ادبیات فارسی گرفت. او نخستین کسی بود که در این رشته موفق به اخذ مدرک دکتری شد. پس از آن در دانشکده ادبیات و دانشسرای عالی به تدریس درس تحقیق متون ادبی پرداخت. در ۱۳۲۵ ش علی اکبر دهخدا از او برای همکاری در تألیف لغت نامه دعوت کرد. پس از درگذشت دهخدا (و ۱۳۳۴ ش) ریاست سازمان لغت نامه را بر عهده گرفت. او برای تدریس و شرکت در مجامع علمی بین‌المللی بارها به امریکا، آلمان، روسیه، فرانسه و ترکیه سفر کرد. سرانجام استاد معین در نهم آذر ۱۳۴۵ ش به بیماری سختی مبتلا شد و مدت پنج سال در حالت اغما در بستر به سر برد تا که دارفانی را وداع گفت. معین از ۱۳۲۴ ش در زمینه تصحیح و نقد متون فلسفی و عرفانی فارسی و عربی، همکاری خود را با پروفیسور هانری کربن آغاز کرد. نتیجه این همکاری انتشار یک سلسله کتابهای فارسی و عربی توسط انستیتوی ایران و فرانسه بود. نیما یوشیج در وصیت نامه خود او را به عنوان مأمور بررسی اشعارش برگزید. از میان تألیفات و ترجمه‌های گرانسنگ استاد می‌توان به حافظ شیرین سخن (تهران، ج ۱، ۱۳۱۹ ش)؛ مزدیسنا در ادب فارسی (تهران، ج ۲، ۱۳۳۸ ش)؛ فرهنگ فارسی (تهران، امیرکبیر، ۱۳۴۲ -، شش جلد)؛ شماره هفت و هفت پیکر نظامی، به فارسی و انگلیسی (تهران، ۱۳۲۷ ش)؛ تصحیح دانشنامه علائی تألیف ابن‌سینا (تهران، ۱۳۳۱ ش)؛ مجموعه اشعار دهخدا (تهران، ۱۳۳۴ ش)؛ فرهنگ برهان قاطع (تهران، ج ۲، ۱۳۴۲ ش، چهار جلد)؛ تصحیح چهارمقاله تألیف نظامی عروضی (تهران، ۱۳۳۱ ش)؛ ترجمه خسرو کوانتان وریدک وی از زبان پهلوی (تهران، ۱۳۲۳ ش) و ترجمه ایران اثر گیرشمن از فرانسوی - انگلیسی (تهران، ۱۳۳۵ ش) اشاره کرد. مقالات بسیاری هم از دکتر معین در موضوع‌هایی چون ادب، تاریخ ادیان ایران پیش از اسلام و عهد اسلامی، تاریخ ادبیات و جز آنها در نشریات گوناگون ایران و برخی کشورها نظیر هند، فرانسه، انگلستان، افغانستان و ایتالیا به چاپ

رسیده که تعداد آنها به ۲۱۶ می‌رسد.

منبع: حافظ پژوهان و حافظ پژوهی / ۶۹ - ۷۰.

نفیسی، سعید (۱۲۷۴ - ۱۳۴۵ ش)

شادروان استاد سعید نفیسی، تاریخ‌نگار، ادیب، منتقد، نویسنده و زبان‌شناس برجسته و فرزند میرزا علی اکبرخان ناظم‌الاطبا، در تهران به دنیا آمد. پس از پایان تحصیلات ابتدایی و متوسطه برای ادامه تحصیل رهسپار سوئیس شد. از آنجا به فرانسه رفت و تحصیلات عالی خود را در دانشگاه پاریس به پایان برد. در ۱۲۹۷ ش به ایران بازگشت و به عضویت اداره فلاح در آمد. در ۱۳۱۳ ش به دانشگاه راه یافت و دو سال پس از آن با سمت استاد در دانشگاه به تدریس تاریخ ادبیات پس از اسلام پرداخت. در ۱۳۱۴ ش جزو نخستین اعضای پیوسته فرهنگستان ایران شد. در ۱۳۲۴ ش از تدریس در دانشگاه کناره گرفت، اما در ۱۳۳۵ ش تدریس مجدد وی در دانشگاه مطرح شد و در ۱۳۳۷ ش لایحه خاص برای بازگشت استاد برای تدریس در دانشکده ادبیات از تصویب دو مجلس گذشت. او به زبان و ادب فارسی عشق می‌ورزید و در راه نشر فرهنگ و تمدن ایران و آثار ادبی فارسی اهتمام بسیار داشت. همچنین پرکارترین و مشهورترین نویسنده دوران خود بود. از آن استاد بیش از دویست جلد تألیف، ترجمه و تحقیق تاریخی و ادبی برجای ماند. افزون بر این، مقالات متنوع و متعددی از وی در نشریات گوناگون به چاپ رسید. از آثارش می‌توان: نخلبند شعرا، احوال و منتخب اشعار خواجه کرمانی (تهران، خاور)؛ احوال و اشعار رودکی (تهران، ادب، ۱۳۰۹ - ۱۳۱۰، سه جلد)؛ آثار گمشده ابوالفضل بیهقی؛ ترجمه ابن خلدون؛ ترجمه ایلاد و ادیسه اثر هومر؛ تاریخ نظم و نثر فارسی (دو جلد)؛ تاریخ تمدن ایران ساسانی؛ تاریخ اجتماعی و سیاسی ایران در دوره معاصر؛ یزدگرد سوم؛ ابن سینا در اروپا؛ احوال و اشعار حافظ؛ رمان فرنکیس؛ فرهنگ فرانسه - فارسی؛ فرهنگنامه پارسی و جز آنها را ذکر کرد.

منابع: پژوهشگران معاصر ایران ۴ / ۳۵۳، ۳۶۵، ۳۷۸، ۴۱۲، ۴۳۷؛ حافظ پژوهان و

حافظ پژوهی / ۷۲ - ۷۳.

همایی، جلال‌الدین (۱۲۷۸ - ۱۳۵۹ ش)

استاد فقید جلال‌الدین همایی دانشمند دینی و ادیب صاحب نام ایرانی فرزند میرزا محمد نصیر متخلص به طرب (و ۱۳۳۰ ق) و نوه محمدرضا متخلص به همای شیرازی (و ۱۹۲۰ ق) بود. پدرش از ادبا، شعرا و خوشنویسان و پدربزرگش در زمره دانشمندان، شعرا و عرفای عهد خویش بودند. وی در اصفهان چشم به جهان گشود. در خردسالی قرائت قرآن، گلستان سعدی و دیوان حافظ را آموخت. هنگام تحصیل در دبستان همراه پدر و عمویش شها (و ۱۳۳۸ ق) در جلسات انجمن ادبی حقایق شهر اصفهان شرکت کرد. هم در آن ایام مقدمات صرف و نحو، خوشنویسی، حساب و سیاق، تجوید، فقه، شاهنامه، کلیات سعدی، منتخب قآنی و کتابهای دیگر را فراگرفت. از اواخر ۱۳۲۸ تا ۱۳۴۸ ق در مدرسه دینی نیم آورد از محضر استادانی چون آیت‌الله العظمی آقا سید محمدباقر گرچه‌ای، آقا شیخ اسدالله حکیم قمشه‌ای متخلص به دیوانه (و ۱۳۳۴ ق) و دیگران فیض برد و از آنان اصول، منطق، فلسفه، علم رجال، علوم عقلی، طب، ریاضی جدید و نجوم آموخت. سپس از فقهای بزرگی از جمله آیت‌الله آقا شیخ مرتضی آشتیانی اجازه روایت و اجتهاد گرفت. در ۱۳۰۷ / ۱۳۰۸ ش به استخدام وزارت معارف درآمد و چندی در مدارس تبریز و همچنین دارالفنون و مدرسه شرف مظفری تهران به تدریس پرداخت. پس از آن در دانشسرای عالی و دانشکده حقوق تهران فقه و ادبیات درس داد. به تدریج سمت استادی دانشکده ادبیات تهران در مقاطع لیسانس و دکتری را به دست آورد. در ۱۳۴۵ ش به درخواست خود بازنشسته شد و در پی آن عنوان استاد ممتاز را کسب کرد. او طی خدمات دانشگاهی خود به بیروت و لاهور سفرهایی داشت. سرانجام در تهران درگذشت و در تکیه لسان‌الارض / گلستان شهدا در اصفهان به خاک سپرده شد. از میان آثار ارزشمند آن استاد می‌توان به تاریخ ادبیات ایران (تبریز، ۱۳۰۸ و ۱۳۰۹ ش، ۲ ج؛ تهران، فروغی)؛ تصحیح مثنوی ولدنامه (۱۳۱۵ ش)؛ تصحیح التفهیم ابوریحان بیرونی؛ تصحیح غزالی نامه امام محمد غزالی (ج ۱، ۱۳۱۸ ش؛ ج ۲، ۱۳۴۲ ش)؛ صناعات ادبی (۱۳۴۲ ش)؛ طرب‌خانه (تهران، انجمن آثار ملی و مفاخر فرهنگی، ۱۳۴۱ - ۱۳۴۲ ش) و جز آنها اشاره کرد.

منبع: محرم اسرار / ۷، ۸، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۲۰، ۲۵، ۲۸، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۴۰.

یوسفی، غلامحسین (۱۳۰۶ - ۱۳۶۹ ش)

استاد فقید غلامحسین یوسفی در مشهد چشم به جهان گشود. از ۱۳۱۳ تا ۱۳۱۹ ش دوره دبستان را در دبستان عنصری و از ۱۳۱۹ تا ۱۳۲۵ دوره متوسطه و ششم ادبی را در دبیرستان شاهرضای مشهد به پایان رسانید. در ۱۳۲۸ ش درجه لیسانس و در ۱۳۳۰ ش مدرک دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تهران را دریافت کرد. از ۱۳۲۹ تا ۱۳۳۰ ش رشته‌های قضایی و علوم سیاسی دانشکده حقوق دانشگاه تهران را گذراند. از ۱۳۳۲ ش به مدت یکسال برای مطالعه و تحقیق در زمینه امور تربیتی در امریکا به سر برد. در ۱۳۳۴ ش تدریس در دانشکده ادبیات مشهد را آغاز کرد و در ۱۳۳۶ ش به سمت دانشیار و از ۱۳۴۲ ش به مقام استادی زبان و ادبیات فارسی ارتقا یافت. از ۱۳۴۳ ش مدیریت گروه آموزشی زبان و ادبیات فارسی را در دانشگاه مشهد به عهده گرفت و چندین سال در این سمت باقی ماند. سپس از ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۲ ش بار دیگر برای پژوهش و تدریس به امریکا رفت. در ۱۳۵۶ ش مدیریت دوره‌های تخصصی (فوق لیسانس و دکتری) زبان و ادبیات فارسی را احراز کرد، تا اینکه در مهرماه ۱۳۵۸ ش به مقام بازنشستگی نائل شد. استاد یوسفی در زمینه تألیف، تصحیح و ترجمه آثار و مقالات فراوانی به فارسی و انگلیسی نوشت. نامه اهل خراسان، شامل مجموعه‌ای از مقالات ادبی (تهران، زوار، ۱۳۴۷ ش)؛ دیداری با اهل قلم (مشهد، دانشگاه مشهد، ج ۱، ۱۳۵۵ ش و ج ۲، ۱۳۵۷ - ۱۳۵۸ ش)؛ برگهایی در آغوش باد (تهران، توس، ۱۳۵۶ ش، دو جلد)؛ چشمه روشن (تهران، علمی، ج ۲، ۱۳۶۹ ش)؛ تصحیح قابوسنامه (تهران، ۱۳۴۵ ش)؛ تصحیح لطائف الحکمه قاضی سراج‌الدین محمود ارموی (تهران، ۱۳۵۱ ش)؛ تصحیح بوستان سعدی (تهران، ۱۳۵۹ ش)؛ ترجمه پدر سیمون اثر گی دوموپاسان، از فرانسه به فارسی (نامه فرهنگ، س ۱، ش ۶، شهریور ۱۳۳۱ ش، صص ۲۵۷-۲۶۳)؛ ترجمه داستان من و شعر اثر نزار قبانی از عربی به فارسی، با همکاری دکتر یوسف بکار (تهران، توس، ۱۳۵۶ ش)؛ «استاد بهار شاعری ملی و هنرمندی واقعی بود» (نامه فرهنگ، س ۱، ش ۱، ۲، ۳، ۱۳۳۰ ش، صص ۱۶-۱۹، ۸۱-۸۷، ۱۲۳-۱۲۵)؛ «مفهوم اجتماعی هنر» (نامه فرهنگ، س ۱، ش ۷-۸، ۱۳۳۱ ش، صص ۲۹۹-۳۰۹،

۳۵۸-۳۶۴، ۴۲۰-۴۲۴؛ «یکی از مظاهر هنر سعدی» (راهنمای کتاب، س ۶، ش ۳ و ۴ و ۵، خرداد و تیر و مرداد ۱۳۴۲ ش، صص ۱۶۲-۱۶۶، ۲۶۳-۲۶۸)؛ کاغذ زر، یادداشت‌هایی در ادب و تاریخ (تهران، یزدان، ۱۳۶۳ ش)؛ ترجمه تحقیق درباره سعدی اثر هانری ماسه از فرانسه به فارسی، با همکاری محمد حسن مهدوی اردبیلی (تهران، توس، ۱۳۶۴ ش)؛ ترجمه شیوه‌های نقد ادبی اثر دیوید دیچز، از انگلیسی به فارسی با همکاری محمد تقی صدقیانی (تهران، علمی، ۱۳۶۶ ش) از عمده‌ترین آثار او هستند.

منابع: حافظ پژوهان و حافظ پژوهی / ۷۹-۸۰؛ فرخنده پیام / نه، ده، یازده، دوازده، سیزده.

رودکی شناسان (غیر ایرانی)

آراکی شی گهرو (۱۹۳۲ م) (Araki Shigerv)

پروفسور آراکی شی گهرو ادیب و ایران شناس ژاپنی از پیشگامان تحقیقات فارسی در ژاپن بود. وی در امریکا زیر نظر ویلیام جکسون در رشته ایران شناسی و زبان شناسی تحقیقات بسیار کرد و با ادبیات و فرهنگ ایرانی آشنا شد. در ۱۹۲۰ م رباعیات خیام را بر اساس نسخه خطی محفوظ در کتابخانه بادلیان آکسفورد که شامل ۱۵۸ رباعی است، به ژاپنی برگرداند. افزون بر این در ۱۹۲۲ م تاریخ ادبیات ایران | ادبیات قدیم ایران | (Perushiya bangaku Shiko) را تألیف و منتشر کرد (توکیو، ایوانامی، ۱۹۲۲ م). اثر او نخستین کتاب در معرفی ادبیات با ارزش کلاسیک ایران به ژاپنی ها محسوب می شود. از آنجا که آراکی شاگرد مستقیمی نداشت، پس از درگذشت وی کار تحقیق در ادبیات فارسی در ژاپن متوقف شد.

منبع: زبان فارسی در جهان ۱۵ / ۲۴۴، ۲۶۶، ۲۶۷.

اسکارچیا، جان روبرتو (۱۹۳۳ م -) (J.R. Scarcia)

پروفسور اسکارچیا ایران شناس ایتالیایی در شهر رم به دنیا آمد. پس از پایان تحصیلات ابتدایی و متوسطه در دانشکده حقوق دانشگاه رم ادامه تحصیل داد. در دوران تحصیل در دانشگاه به سبب علاقه به زبان فارسی، آن را به عنوان زبان خارجی برگزید و زیر نظر پروفسور بوزانی که در آن هنگام کرسی ایران شناسی و اسلام شناسی دانشکده ادبیات دانشگاه رم را داشت، به آموختن زبان و ادبیات فارسی پرداخت. علاقه

اسکارچیا به زبان و شعر فارسی افزون بر کلاس‌های درس دانشکده، او را به کلاس‌های آزاد درس فارسی بوزانی در مؤسسه ایزمئو کشاند، به طوری که از این مؤسسه نیز گواهی پایان دوره آموزش زبان فارسی گرفت. در طول تحصیل چند بار با استفاده از بورس تحصیلی به ایران آمد. پس از پایان تحصیلات به عنوان مربی زبان و ادبیات ایتالیایی در دانشکده ادبیات دانشگاه تهران به تدریس مشغول شد. پس از بازگشت به کشورش در دانشگاه شرق‌شناسی ناپل در رشته اسلام‌شناسی به تدریس پرداخت و تا ۱۹۶۸ م در این کار ماند. در همین سال برای تأسیس مؤسسه ایران‌شناسی به ونیز رفت. از ۱۹۶۸ م به مدت هفده سال اوقات خود را صرف ایجاد و توسعه ایران‌شناسی دانشگاه فوسکاری و تربیت استادان زبان فارسی در این دانشگاه کرد. از دیگر خدمات برجسته وی در ونیز و بولونیا تربیت استادان بسیار زبان و شعر فارسی بود که از آن جمله می‌توان به جورجو ورچلین، ریکاردو زیپولی، جامپرو بلینجری و خانم سیلویا کورتز اشاره کرد. اسکارچیا افزون بر زبان مادری، به زبان انگلیسی، فرانسه، روسی، یونانی، ترکی، فارسی و لاتین آشنایی دارد. او تاکنون بیش از ۱۷۰ کتاب و مقاله نوشته است. از میان آثارش می‌توان از: «دو اثر از صادق هدایت: بوف کور و حاجی آقا» (ناپل، سالنامه دانشگاه شرقی، ش ۸، ۱۹۵۸ م، صص ۱۰۳-۱۲۳)؛ «نقد بر کتاب فرق اسلامی تألیف ا.آ. بلیایف» (مسکو، ۱۹۵۷ م)؛ «صفویه» (دایرةالمعارف جهانی هنر، ونیز و رم، ج ۱۲، ۱۹۶۴ م، صص ۱۳۱-۱۴۲)؛ «فردوسی» (دایرةالمعارف هنرها، لموزه، ش ۸۹، ژوئیه ۱۹۶۵ م)؛ «حافظ» (دایرةالمعارف هنرها، لموزه، ش ۱۰۷، دسامبر ۱۹۶۵ م، صص ۴۶۰-۴۶۱)؛ میرزا آقا تبریزی، سه کمدی، ترجمه به ایتالیایی (رم، ۱۹۶۷ م)؛ «رومی» (دایرةالمعارف هنرها، لموزه، دسامبر ۱۹۶۷ م، صص ۲۸۲-۲۸۳)؛ «الحز العالمی» (دایرةالمعارف اسلام، لیدن پاریس، ۱۹۷۱ م، ج ۳، صص ۶۰۸-۶۰۹)؛ «اسلام‌شناسی و ایران‌شناسی در ایتالیا» (سالنامه کافوسکاری، سری شرقی، ش ۳، ۱۹۷۲ م، صص ۱۴۷-۱۵۳) و منتخب اشعار رودکی را نام برد.

منبع: زبان فارسی در جهان ۸ / ۳۱۹-۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۹، ۳۳۶.

دکتر عبدالکریم الیافی ادیب و جامعه‌شناس سوری در حمص به دنیا آمد. تحصیلات ابتدایی را در زادگاهش به پایان برد و از بزرگان آن شهر علوم مقدماتی نظیر نحو، منطق، بلاغت و تفسیر آموخت. در ۱۹۳۵ م دیپلم گرفت. یکسال بعد در آزمون اعزام دانشجوی به فرانسه شرکت کرد و پس از کسب موفقیت به فرانسه رفت. در ۱۹۴۰ از دانشگاه سوربن مدرک کارشناسی علوم طبیعی گرفت. در ۱۹۴۱ م موفق به اخذ درجه کارشناسی در ادبیات شد. از ۱۹۴۲-۱۹۴۴ م پنج مدرک عالی در رشته‌های فلسفه و جامعه‌شناسی کسب کرد. در ۱۹۴۵ م به اخذ درجه دکتری نائل گردید. در ۱۹۴۷ م استادیار دانشگاه سوریه و در ۱۹۶۱ م استاد جامعه‌شناسی آن دانشگاه شد. از ۱۹۷۴-۱۹۷۶ م به عنوان کارشناس سازمان ملل متحد ابتدا در انستیتوی علوم اجتماعی لبنان و سپس از ۱۹۷۹-۱۹۸۱ م در انستیتوی عربی بغداد به تدریس آمار پرداخت. از ۱۹۸۱ م استاد دروس فلسفه و جامعه‌شناسی در دانشکده ادبیات دانشگاه دمشق بوده است. از مشاغل عمده او می‌توان به سر دبیری مجله التراث العربی، معاونت فرهنگستان و عضویت در اتحادیه نویسندگان عرب سوریه اشاره کرد. او افزون بر تألیفات بسیار مانند همکارش دکتر عادل العوا مقاله‌هایی درباره رودکی و دیگر شاعران فارسی نوشته است.

منابع: زبان فارسی در جهان ۱۷/ ۱۴۴؛ فرهنگ خاورشناسان ۱/ ۴۳۰-۴۳۱؛ فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۹۷.

امان نوروف (۱۹۳۸ م -)

امان‌الله نورزاده مشهور به امان نوروف، دانشمند و لغت‌شناس تاجیکستانی در روستای و تیکان در مسچا (استان سغد) به دنیا آمد. در ۱۹۵۹ م در رشته زبان و ادبیات از دانشگاه دولتی تاجیکستان فارغ التحصیل شد. از ۱۹۵۹-۱۹۶۶ م در پژوهشگاه زبان و ادبیات رودکی به کار پرداخت. از ۱۹۶۶-۱۹۶۹ م در زادگاهش مشغول تدریس گردید. در ۱۹۶۷ م در دوشنبه به گروه مؤلفان دایرةالمعارف شوروی تاجیک پیوست. در تدوین جلد‌های اول و دوم فرهنگ زبان تاجیکی (مسکو، ۱۹۶۹ م) سهم بزرگی را به خود اختصاص داد. اکثر آثارش در زمینه لغت‌شناسی، تصحیح و تهیه فرهنگ آثار سخنوران ایران و تاجیکستان بوده است. در ۱۹۹۸ م به مناسبت شصتمین سال تولدش

دانشمندانی نظیر محمدجان شکوری، نذر یزدان، میرزا احمدزاده و جز آنان کتابی به عنوان افشاگر راز تدوین کردند و در دوشنبه به چاپ رسانیدند. در این اثر از خدمات چهل ساله فرهنگی وی تجلیل شده است. او جایزه بنیاد بین‌المللی زبان فارسی به نام مولانا را نیز دریافت کرده است. از میان آثارش می‌توان به فرهنگ آثار جامی (ج ۱، ۱۹۸۳؛ ج ۲، ۱۹۸۴ م)؛ فرهنگ اشعار رودکی (۱۹۹۰ م) و ویرایش هشت جلد از دایرةالمعارف شوروی تاجیک و مجلدات ۱-۳ دایرةالمعارف ادبیات و صنعت تاجیک اشاره کرد.

منابع: دانشنامه ادب فارسی ۱/ ۱۲۹؛ دایرةالمعارف ادبیات و صنعت تاجیک ۲/ ۴۸۵.

امانوف، رجب (۱۹۲۳ م -)

رجب امانوف ادیب، نویسنده، فولکلورشناس و رودکی شناس تاجیکستانی در اوراتپه واقع در استان خجند به دنیا آمد. در ۱۹۳۸ از آموزشگاه آموزگاری اوراتپه فارغ التحصیل شد. در ۱۹۴۷ م دانشگاه دولتی آموزگاری دوشنبه را به پایان برد. پس از آن در رشته ادبیات دانشنامه پروفیسوری گرفت. در ۱۹۴۲ م در جنگ با آلمان شرکت کرد. از ۱۹۵۸ سرپرست بخش فولکلور پژوهشگاه زبان و ادبیات رودکی در فرهنگستان علوم تاجیکستان، در ۱۹۵۹ م عضو کانون نویسندگان شوروی و در ۱۹۸۱ م عضو وابسته فرهنگستان علوم تاجیکستان گردید. بیش از ۴۰۰ کتاب در زمینه ادبیات عامیانه و تاریخ ادبیات و هنر تاجیک تألیف کرده است. فولکلور دیار رودکی با همکاری محمدجان شکوروف (۱۹۵۸؛ ۱۹۶۳ م) ادبیات کودکان (۱۹۸۲ م)؛ خطای اصلاح شده (۱۹۵۵ م)؛ زندگی (۱۹۵۷ م)؛ در دامن کوههای کبود (۱۹۶۱ م)؛ شراره‌های مهر (۱۹۸۳ م) و قصه عروسی پسر همسایه (تهران، ۱۳۷۴ ش) از جمله آثار وی هستند. آثار امانوف به چندین زبان از جمله روسی، اوکراینی و انگلیسی نیز ترجمه و منتشر شده است.

منابع: دانشنامه ادب فارسی ۱/ ۱۲۹ - ۱۳۰؛ دایرةالمعارف ادبیات و صنعت تاجیک ۱/ ۱۵۱؛ دایرةالمعارف شوروی تاجیک ۱/ ۱۶۴.

اولوغ‌زاده، ساتم (۱۹۱۱ - ۱۹۹۷ م)

ساتم اولوغ‌زاده / الغ‌زاده، ادیب و نویسنده و نمایشنامه‌نویس ازبک در روستای ورزیک شهرستان چست واقع در استان سمگان به دنیا آمد. نخست در زادگاهش دانش‌های ابتدایی را آموخت. در ۱۹۲۹ م تحصیلاتش را در دانشکده آموزشگاری تاشکند به پایان رسانید. در ۱۹۳۰ م به دوشنبه رفت و در روزنامه‌های جوانان تاجیکستان، تاجیکستان سرخ و ماهنامه برای ادبیات سوسیالیستی مشغول کار شد. در ۱۹۳۴ م به عضویت اتحادیه نویسندگان شوروی درآمد. از ۱۹۳۴ - ۱۹۳۷ م دبیر اتحادیه نویسندگان تاجیکستان، از ۱۹۴۱ - ۱۹۴۴ م خبرنگار جنگی و از ۱۹۴۴ - ۱۹۴۶ م رئیس اتحادیه نویسندگان تاجیکستان بود. در ۱۹۶۲ م جایزه رودکی را دریافت کرد. پس از آن در رشته‌های گوناگون ادب نظیر نقد و پژوهش، نمایشنامه‌نویسی، ترجمه و نثر بدیعی قلم زد. در ۱۹۵۱ م عضو پیوسته فرهنگستان علوم تاجیکستان شد. او پژوهش‌های متعددی درباره بزرگانی چون رودکی، فردوسی، ابن سینا، ناصر خسرو و جز آنها انجام داد. از میان آثارش می‌توان به داستان صبح جوانی ما (۱۹۵۴ م)؛ رمان فردوسی (۱۹۸۶ م)؛ ترجمه دن کیشوت (۱۹۷۴ م) اثر سروانتس؛ فیلمنامه قسمت شاعر (۱۹۵۷ م) درباره رودکی؛ نمایشنامه رودکی (۱۹۵۸ م) و آثار منتخب ساتم اولوغ‌زاده (۱۹۶۹ - ۱۹۷۶ م) در چهار جلد، اشاره کرد. به جز این آثار وی در تدوین تذکره نمونه‌های ادبیات تاجیک با صدرالدین عینی همکاری داشته است.

منابع: جوبار لحظه‌ها / ۳۹۶ - ۳۹۸؛ دانشنامه ادب فارسی ۱ / ۱۵۱ - ۱۵۲.

بچکا، یژوی (۱۹۱۵ م - ؟) (J. Becka)

یژوی بچکا، خاورشناس و ایرانشناس چک در پراگ به دنیا آمد. در ۱۹۴۵ م از دانشکده حقوق دانشگاه شارل فارغ‌التحصیل شد. پس از آن زیر نظر یان ریپکا، فلیکس تاوئر و رودولف روزیچکا مطالعه در زبان‌های فارسی، عربی، ترکی و تحقیق در تاریخ خاورمیانه را در دانشکده فلسفه آغاز کرد. در ۱۹۵۴ و ۱۹۶۰ م به ترتیب با ارائه پایان نامه‌ای با عنوان «مرگ سودخور اثر صدرالدین عینی» و رساله‌ای به نام تاریخ ادبیات تاجیک مدرک دکتری و درجه علمی گرفت. از میان برخی از سمت‌ها و فعالیت‌های علمی او می‌توان به: مدرس دانشکده فلسفه دانشگاه شارل، ریاست کتابخانه و پژوهشگر

انستیتوی شرق‌شناسی آکادمی علوم چکوسلواکی (سابق)، شرکت در کنگره شرق شناسان در مسکو (۱۹۶۰ م)، شرکت در کنگره ایران‌شناسی تهران (۱۹۶۶ م)، عضویت در هیأت تحریریه نشریه شرق جدید، شرکت در کنفرانس ایران‌شناسی در شیراز (۱۹۷۱ م)، شرکت در کنفرانس آسیای میانه در عشق آباد (۱۹۷۲ م) و شرکت در کنفرانس ۱۱۰۰ سالگی تولد ابونصر فارابی در آلماتا، اشاره کرد. او آثار بسیاری از شاعران و نویسندگان ایرانی، افغانی و تاجیک نظیر عییدزاکانی، جلال‌الدین رومی، صادق هدایت، صدرالدین عینی، الغزاده، بی‌نوا و خلیلی را از فارسی، تاجیکی و افغانی برگردانیده و آنها را در نشریات مختلف چک زبان به چاپ رسانید. کتابهایی چون تاریخ ادبیات ایران (با همکاری ریپکا و دیگران) و تاریخ ادبیات تاجیک و نیز مقالاتی نظیر «رودکی و ادبیات تاجیک» «Rudak atadzicka», Nový orient 31, 1958, 141-142. و «صدرالدین عینی» «Sadridin Ajini», Nový orient 9, 1954, 140-141. از جمله آثار وی محسوب می‌شوند.

منبع: فرهنگ خاورشناسان ۲/ ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۳.

برایگینسکی، یوسف ساموئیلویچ (۱۹۰۵ م -) (J.S.Braginsky)
برایگینسکی خاورشناس، ادب پژوه و رودکی شناس اوکراینی در کی‌یف به دنیا آمد. در ۱۹۳۱ م بخش هندی - افغانی دانشکده اجتماعی - سیاسی انستیتوی شرق‌شناسی مسکو را به پایان برد. در ۱۹۴۰ نامزد (دکتر) علوم تاریخ شد. در ۱۹۵۴ م درجه دکتری علوم زبان‌شناسی را دریافت کرد. از ۱۹۳۱ - ۱۹۳۳ در انستیتوی شرق‌شناسی مسکو و از ۱۹۳۸ - ۱۹۴۰ م به مدت دوازده سال در خدمت ارتش اتحاد شوروی به سر برد و ضمن آن در جنگ بزرگ میهنی شرکت کرد. از ۱۹۴۹ - ۱۹۵۲ م به عنوان استاد در انستیتوی نظامی زبان‌های خارجی به تدریس پرداخت. در ۱۹۵۰ م کارمند علمی انستیتوی شرق‌شناسی آکادمی علوم اتحاد شوروی و در ۱۹۵۱ م عضو وابسته آکادمی علوم تاجیکستان شد. در همان سال در دانشگاه دولتی مسکو به امر تدریس اشتغال داشت. در ۱۹۵۵ م به عنوان یکی از رجال برجسته علوم تاجیکستان شناخته شد. مدتی ریاست هیأت دبیران مجله شرق‌شناسی شوروی و مجله ملل آسیا و آفریقا را بر عهده

رودکی شناسان (غیر ایرانی) ۲۱۹

گرفت. در ۱۹۵۹م به مقام پروفیسوری دست یافت. از میان آثار متعدد وی می‌توان اشعار رودکی (مقدمه و تعلیقات)؛ «زادگاه، محل درگذشت و آرامگاه استاد رودکی» (ترجمه)؛ استاد رودکی (ویرایش)؛ «درباره هنر رودکی، تفسیر اشعار» و اشعار رودکی (تصحیح، شرح) را برشمرد.

منابع: زبان فارسی در جهان ۱۳ / ۲۶۳؛ فرهنگ خاورشناسان ۲ / ۱۷۰-۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۵.

براون، ادوارد گرانویل (۱۸۶۲-۱۹۲۶ م) (E.G.Browne)

براون، خاورشناس نامدار انگلیسی در خانواده‌ای که در پزشکی، الهیات، نظامی‌گری و تجارت شهرت داشتند، به دنیا آمد. در ۱۸۷۹ م وارد دانشگاه پزشکی کمبریج شد و در آنجا به تحصیل پرداخت. سپس به لندن رفت و در ۱۸۸۷ م مدرک دکتری پزشکی گرفت. از ۱۸۷۷ م به آموختن زبانهای شرقی علاقه‌مند گردید. در ۱۸۸۷ م به عضویت دانشکده پمبروک کمبریج درآمد. پس از آن به ایران آمد و مدت یکسال در این کشور به سر برد. بعد از بازگشت به انگلستان در سمت‌های گوناگون از جمله استاد زبان فارسی و عربی دانشگاه کمبریج و مدیریت انجمن اوقاف گیپ به کار پرداخت. او در طول حیات خود فعالیت‌های علمی و ادبی بسیاری انجام داد که از آن میان می‌توان به تهیه فهرست کامل نسخه‌های خطی فارسی و نسخه‌های خطی اسلامی موجود در کتابخانه دانشگاه کمبریج در چهار جلد (۱۸۹۶-۱۹۲۲ م) اشاره کرد.

مهمترین اثر او تاریخ ادبیات ایران (در چهار جلد، ۱۹۰۲-۱۹۲۲ م) نام دارد. تصحیح کتابهایی چون چهارمقاله از نظامی عروضی (۱۸۹۹ م)؛ تذکره الشعراء دولتشاه سمرقندی (۱۹۰۱ م)؛ لباب الالباب از عوفی (۱۹۰۶ م) و نیز تألیف یکسال در میان ایرانیان (۱۸۹۳ م) و «منابع دولتشاه با ملاحظات دربار مواد موجود برای نگارش تاریخ ادبی ایران و مقاله‌های ضمیمه‌ای درباره بارید و رودکی» (۱۸۹۹ م) از دیگر آثار وی به شمار می‌روند.

منابع: فرهنگ خاورشناسان ۲ / ۱۸۱، ۱۸۳؛ فرهنگ کامل خاورشناسان / ۴۱، ۴۲،

برتلس، آندره‌ی یوگنی یویچ (۱۹۲۶ م - ؟) (A.E.Berted's)

برتلس، خاورشناس و ایران‌شناس روسی در لنینگراد به دنیا آمد. در ۱۹۴۹ م از دانشکده شرق‌شناسی مسکو فارغ‌التحصیل شد. در ۱۹۵۲ م نامزد (دکتر) علوم زبان‌شناسی گردید و در ۱۹۷۲ م درجه دکتری گرفت. از ۱۹۵۳ م به استخدام انستیتوی شرق‌شناسی آکادمی علوم اتحاد شوروی درآمد و در ۱۹۶۱ م کارمند ارشد علمی انستیتوی مذکور شد. از ۱۹۶۶ م در دانشگاه دولتی تاجیکستان به تدریس پرداخت. از آثارش می‌توان «رودکی و قرمطیان» یا *Rudaki i Karmaty, Rudaki i Ego Epokha* Stalinabad: 1958, 63-78 را نام برد.

منبع: فرهنگ خاورشناسان ۲ / ۱۹۹، ۲۰۰.

بولدیریف، الکساندر نیکلایویچ (۱۹۰۹ م -) (A.N.Boldyrev)

بولدیریف / بولدیرف در پترزبورگ روسیه به دنیا آمد. در ۱۹۳۱ م از بخش شرق‌شناسی دانشکده تاریخ و زبان‌شناسی دانشگاه دولتی لنینگراد فارغ‌التحصیل گردید. در ۱۹۴۱ نامزد (دکتر) علوم زبان‌شناسی شد. در ۱۹۵۴ م مدرک دکتری گرفت. از ۱۹۳۳ م به مدت سه سال به عنوان کارمند ارشد علمی بخش تاجیک‌شناسی آکادمی علوم اتحاد شوروی در شهر دوشنبه (استالین‌آباد) به کار پرداخت. پس از آن تا ۱۹۴۱ م سرپرست و کارمند بخش شرقی موزه دولتی ارمیتاژ بود. از ۱۹۳۷ م تدریس تاریخ ادبیات فارسی - تاجیکی را در دانشگاه لنینگراد به عهده گرفت. از ۱۹۵۰ م سرپرست گروه زبان‌های ایرانی دانشکده شرق‌شناسی دانشگاه دولتی لنینگراد شد. در ۱۹۵۵ م به مقام پروفسوری دست یافت. از میان آثارش ترجمه‌های روسی ادبیات فارسی (ترجمه کریم کشاورز، پیام نو، ج ۱، ش ۱۱، صص ۱۸-۲۱) را می‌توان نام برد.

منبع: فرهنگ خاورشناسان ۲ / ۴۴۶، ۴۵۰.

پاگوا، کنستانتین کنستانتینویچ (۱۹۱۹-۱۹۹۴ م) (C.C.Pagava)

پاگوا / پاگوا ایران‌شناس و فارسی‌پژوه گرجی در روستای سورامی در شرق گرجستان به دنیا آمد. در ۱۹۴۷ م با نوشتن رساله «ماجرای عشق زال و رودابه در

شاهنامه» دانشنامه دکتری و در ۱۹۷۲ م با نوشتن رساله‌ای با عنوان «درباره تاریخ رئالیسم انتقادی در ادبیات فارسی» دانشنامه فوق دکتری گرفت. از ۱۹۷۳ - ۱۹۹۴ م استاد بخش فیلولوژی ایرانی دانشگاه دولتی تفلیس و از ۱۹۸۲ - ۱۹۸۸ م رئیس همان بخش بود. پیش از آن نیز سمت‌هایی نظیر معاونت دانشکده خاورشناسی (۱۹۴۵ - ۱۹۵۰ م) و ریاست این دانشکده (۱۹۵۲ - ۱۹۵۷ م) را بر عهده داشت. مدتی هم در سمت معاونت انجمن شوروی - ایران شاخه گرجستان (از ۱۹۶۶ م) و ریاست همین انجمن کار کرد. ضمن آن به عنوان عضو هیأت تحریریه در مجموعه خاورشناسی مجله پژوهش‌های دانشگاه دولتی تفلیس به کار مشغول بود. در ۱۳۳۸ ش به مناسبت پانصد و هفتادمین سال درگذشت حافظ در مجلس یادبود او در شعبه شرق‌شناسی انجمن دوستی روابط فرهنگی گرجستان، درباره زندگی و آثار حافظ سخنرانی کرد. از میان آثارش می‌توان «عصر جامی» به گرجی (مجموعه جامی، تفلیس، ۱۹۵۷ م) و «رودکی و عمر خیام» به گرجی (مجموعه رودکی، تفلیس، ۱۹۵۷ م) را ذکر کرد.

منابع: دانشنامه ادب فارسی ۵ / ۱۴۱-۱۴۲؛ کتابشناسی خاورشناسان / ۱۴۵، ۱۴۶.

التونجی، محمد (۱۳۱۲ ش - ؟)

دکتر محمد التونجی استاد ممتاز زبان و ادبیات فارسی دانشگاه حلب در شهر حلب به دنیا آمد. دوره فوق لیسانس و دکتری را در دانشگاه تهران زیر نظر استادانی چون، گوهرین، مینوچهر، محمد معین، بدیع الزمان فروزانفر و صادق کیا گذراند. در ۱۳۴۵ ش موفق به اخذ مدرک دکتری رشته ادبیات تطبیقی از دانشگاه تهران شد. عنوان رساله او «وصف طبیعت در شعر فارسی و عربی و مقایسه آن دو با یکدیگر تا پایان قرن چهارم هجری» بود. در ۱۳۵۱ ش در رشته ادبیات عرب از دانشگاه قدیس یوسف در بیروت مدرک دکتری گرفت. او یکی از پژوهشگران برجسته زبان و ادبیات فارسی در جهان عرب به شمار می‌رود. التونجی افزون بر دانشگاه‌های حلب و دمشق، در دانشگاه‌های یکن، بوداپست، کویت، دهلی نو، اکستیر (انگلستان) و قادیونس (لیبی) مشغول تدریس بوده است. در سال اخیر نیز مانند گذشته به تدریس، ترجمه و تحقیق در زبان فارسی ادامه داده است. از آثارش می‌توان: قطوف من الادب الفارسی، شامل اشعار رودکی

، سعدی، فردوسی، منوچهری، حافظ، مولانا و ناصر خسرو؛ المعجم الذهبی شامل فرهنگ لغت فارسی به عربی؛ ترجمه تاریخ جهانگشا اثر عظاملک جوینی به عربی با عنوان تاریخ فاتح العالم جهانگشای (دو جلد، ۱۳۶۳ ش)؛ معجم المعربات فی اللغة العربیة (دمشق، دارالادهم، ۱۳۶۹ ش) و ترجمه شاهنامه را نام برد.
منبع: زبان فارسی در جهان ۱۷ / ۱۷۳ - ۱۷۵.

ثامری، احسان ذنون (معاصر)

دکتر احسان ذنون ثامری از مردم اردن بوده و در زمینه سامانیان مطالعات و پژوهش‌های فراوانی کرده است. او در ۱۹۹۷ م از رساله فوق لیسانس خود با عنوان التاريخ الحضاری لمدينة بخاری منذ الفتح الاسلامی الى نهاية القرن الرابع الهجری در دانشگاه یرموک شهر اربد دفاع کرد. پس از آن در ۲۰۰۰ م رساله دکتری خود را با عنوان الحياة العلمية زمان السامانيين گذراند که این رساله در ۲۰۰۱ م در لبنان به چاپ رسید. بخش عمده‌ای از کتاب او به ادبیات و شعر فارسی در دوره سامانیان اختصاص یافته است.

منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۹۶.

جان هوپی (۲۹ آوریل ۱۹۳۸ م -)

جان هوپی ایران شناس و رودکی شناس چینی از ۱۹۵۸ - ۱۹۶۳ م در دانشگاه پکن زبان فارسی آموخت. پس از آن به عنوان مترجم به استخدام اداره نشریات خارجی درآمد و در همین شغل بازنشسته شد. او از نوجوانی به شعر روی آورد و به تدریج اشعاری سرود. نیز به دلیل علاقه به زبان فارسی و تدریس آن از ۱۹۸۰ م به بعد ترجمه اشعار فارسی را در مجله‌های ادبی چین آغاز کرد. جان هوپی در ۱۹۸۳ - ۱۹۸۵ م به عنوان دبیر اول فرهنگی سفارت چین در تهران می‌زیست. در ۱۹۸۹ م هم به عنوان عضو و مترجم مطبوعات و انتشارات چین به ایران آمد. سپس دیوانی را به عنوان دیوان رودکی در ۱۹۸۲ م ترجمه و منتشر کرد. این دیوان به سبب استقبال چینی‌ها پس از اصلاح و افزایش محتوای آن بار دیگر در ۲۰۰۱ م تجدید چاپ شد. دیوان رودکی او

شامل قطعات، رباعیات و قصاید گوناگون است. پس از آن منتخبات نظامی گنجوی را ترجمه کرد و آن را به چاپ رسانید. از دیگر آثار وی می‌توان ترجمه رباعیات عمر خیام، غزلیات ایران؛ ترجمه قابوسنامه (۱۹۸۹م / ۱۹۹۰م)؛ ترجمه مثنوی مولوی (جلد پنجم)؛ گلبانگ عشق | ترجمه گزیده رباعیات کهن فارسی (۱۹۹۲م)؛ رساله موقعیت مهم تمدن باستانی ایران در تاریخ تمدن جهان (ارائه در اولین کنفرانس ایران‌شناسی در تهران، ۲۰۰۲م)؛ رساله نظامی گنجوی و چین (ارائه در کنفرانس نظامی گنجوی در تبریز، ۱۹۹۱م)؛ رساله درباره چگونگی آفرینش جهان و انسان نوشته شده در شاهنامه و در کتاب‌های قدیم چین و مقایسه آنها (ارائه در کنگره جهانی بزرگداشت فردوسی، ۱۹۹۰م) و رساله خواجوی کرمانی و چین (ارائه در کنفرانس خواجوی کرمانی) را نام برد. جان هویی بیش از سی مقاله نیز در روزنامه‌ها و مجله‌ها منتشر کرده و ده‌ها مقاله درباره ایران نوشته است. دریافت جایزه جهانی کتاب سال جمهوری اسلامی ایران در فوریه ۲۰۰۳م و اخذ جایزه درجه یک کتاب برجسته ادبیات خارجی چین در سپتامبر ۲۰۰۳م و اعطای تقدیرنامه‌ای با عنوان «دانشمند برجسته» از رئیس جمهور ایران در ژوئن ۲۰۰۰ از افتخارات اوست.

منابع: زبان فارسی در جهان ۱۰ / ۲۱۶-۲۱۷؛ کتاب ماه / ۴، ۵، ۶، ۷.

جی شیان (معاصر)

پروفسور جی شیان، رئیس پیشین دانشگاه پکن و در حال حاضر بزرگ‌ترین خاورشناس جمهوری چین است. وی دو کتاب به نام‌های تاریخ ادبیات شرق و تاریخ مختصر ادبیات شرق دارد که در هر دو کتاب شرح حال چند تن از شاعران ایرانی نظیر رودکی، فردوسی، سعدی و حافظ به تفصیل آمده است. همچنین به سرپرستی این استاد، دو جلد کتاب برگزیده آثار ادبیات شرق تألیف و انتشار یافته است. در مجلد دوم این اثر، داستان کاهو و ضحاک و بخشی از تراژدی رستم و سهراب به وسیله پروفسور جان هون نین / هویی نخستین بار از زبان فارسی به چینی برگردانیده شده است.

منبع: زبان فارسی در جهان ۱۰ / ۲۲۰.

حسین زاده، شریف جان (۱۹۰۷ - ۱۹۸۹ م)

شریف جان حسین زاده پژوهشگر و دانشمند تاجیکستانی در کان بادهام زاده شد. در ۱۹۲۶ م در رشته خاورشناسی از دانشگاه دولتی آسیای میانه فارغ التحصیل شد و در ۱۹۳۲ م در همان دانشگاه به کارهای پژوهشی پرداخت. از ۱۹۳۲ - ۱۹۴۳ م رئیس گروه زبان و ادبیات تاجیک دانشگاه تربیت معلم دوشنبه، از ۱۹۴۳ - ۱۹۴۷ م رئیس پژوهشگاه تاریخ و زبان ادبیات در فرهنگستان علوم شوروی، از ۱۹۴۸ - ۱۹۵۸ م مدیر بخش ادبیات در پژوهشگاه زبان و ادبیات رودکی، از ۱۹۶۲ - ۱۹۸۴ م رئیس گروه تاریخ ادبیات کلاسیک فارسی تاجیکی و از ۱۹۸۴ م پروفسور و مشاور همان گروه در دانشگاه دولتی تاجیکستان بود. او در ۱۹۴۷ م به اعضای کانون نویسندگان شوروی پیوست و نشان‌ها و مدال‌هایی چون نشان لنین، نشان انقلاب اکتبر و نشان فخری را اخذ کرد. از وی تألیفاتی در زمینه تاریخ ادبیات فارسی، ادبیات نوین تاجیک، نظریه‌های ادبی و سنت‌ها و روابط ادبی به یادگار ماند. از آثار حسین زاده می‌توان از ادبیات (کتاب درسی، ۱۹۳۴ م)؛ ادبیات تاجیک (۱۹۵۰ م) و مقاله‌هایی نظیر «سخن‌سرای پنج‌رود» (۱۹۵۸ م)؛ «اشعار وطن دوستانه سعدی» (۱۹۴۲ م)؛ تصحیح اوج زحل (۱۹۸۰ م) اثر ابن‌سینا؛ گلچین اشعار کمال خجندی (۱۹۵۵ - ۱۹۵۹ م) و همکاری در تألیف رساله تاریخ ادبیات شوروی تاجیک (۱۹۵۶ - ۱۹۵۷ م) نام برد. او در ۱۹۸۳ م جایزه نخست دولتی ابن‌سینا را به خود اختصاص داد.

منابع: دانشنامه ادب فارسی ۱/ ۳۴۷-۳۴۸؛ دایرةالمعارف شوروی تاجیک ۸/

۴۲۴.

دسوقی شتا، ابراهیم (۱۳۲۰ ش / ۱۹۴۱ م - ۱۳۷۵ ش)

ابراهیم دسوقی شتا ایران‌شناس و رودکی شناس مصری در شهر شیخ واقع در شمال مصر به دنیا آمد. از ۱۹۵۸ م در بخش زبان‌های تخصصی دانشگاه قاهره به تحصیل زبان فارسی پرداخت و پس از چهار سال از دانشکده ادبیات مدرک لیسانس گرفت. سپس مقاطع فوق لیسانس و دکتری را نیز به پایان رسانید. عنوان رساله دکتری او حدیقه سنایی

رودکی شناسان (غیر ایرانی) ۲۲۵

و تأثیر آن در ادبیات فارسی بود که در ۱۹۷۲ م به چاپ رسید. پس از آن تا ۱۹۷۷ م با عنوان استادیار در دانشگاه قاهره و سپس با درجهٔ دانشیاری به تدریس مشغول شد. از ۱۹۸۲ م مقام استادی را کسب کرد و در ۱۹۹۰ م به ریاست یکی از گروه‌های دانشگاه قاهره رسید. از آثار او می‌توان: ترجمهٔ کشف‌المحجوب هجویری به عربی (۱۹۷۴ م)؛ ترجمهٔ تنگسیر اثر صادق چوبک؛ ترجمهٔ نون و القلم اثر جلال آل‌احمد؛ اشعار التاریخ الحدیث شامل اشعار فارسی معاصر؛ الثورة‌الایرانیه دربارهٔ انقلاب اسلامی ایران (ج ۱، مصر ۱۹۷۹ م؛ ج ۲، لیبی، ۱۹۸۶ م)؛ ترجمهٔ مثنوی مولانا جلال‌الدین (ج ۳)، کتابشناسی عطار نیشابوری و جز آنها را نام برد.

منابع: زبان فارسی در جهان ۱۶ / ۱۶۵، ۱۶۶؛ فصلنامهٔ رودکی، تاجیکستان / ۹۵.

دهاتی، عبدالسلام (۱۹۱۱-۱۹۶۲ م)

عبدالسلام پیرمحمدزاده مشهور به دهاتی شاعر، نویسنده و نمایشنامه‌نویس تاجیک در سمرقند به دنیا آمد. ابتدا در مدرسهٔ اسلامی و مکتب‌های قدیمی و سپس در مدارس جدید تحصیل کرد. از ۱۹۳۱ - ۱۹۳۴ م در روزنامهٔ حقیقت ازبکستان، در ۱۹۳۵ م در انتشارات دولتی تاجیکستان در سمرقند و از ۱۹۳۵ - ۱۹۳۸ م در ماهنامهٔ برای ادبیات سوسیالیستی به کار پرداخت. از ۱۹۳۸ - ۱۹۴۰ م دبیر کانون نویسندگان تاجیکستان، از ۱۹۴۰ - ۱۹۵۱ م معاون سردبیر ماهنامهٔ شرق سرخ، از ۱۹۳۵ - ۱۹۵۸ م کارمند و مشاور پژوهشگاه تاریخ حزب کمونیست و از ۱۹۵۸ - ۱۹۶۱ م سردبیر ماهنامهٔ سیاسی، اجتماعی و فرهنگی تاجیکستان بود. در ۱۹۳۴ م عضو کانون نویسندگان شوروی شد. او با سرودن رباعی‌های غنایی به شهرت رسید. از وی به جز چندین کتاب درسی و کتابهایی برای نوجوانان، تألیف‌ها و نمایشنامه‌های متعددی برجای ماند. از میان آثارش می‌توان به: نمایشنامهٔ نور در کوهستان (۱۹۴۷ م)؛ آثار منتخب (۱۹۴۹ م)؛ کلیات دهاتی (در پنج جلد، ۱۹۶۵ - ۱۹۶۶ م) و رباعیات و دوبیتی‌های خلقی تاجیکستان (استالین آباد، ۱۹۵۸ م) اشاره کرد.

منبع: دانشنامهٔ ادب فارسی ۱ / ۴۲۵.

رحمانی، روشن (۱۹۵۴ م -)

روشن رحمانی، ادب پژوه تاجیکستانی در ۱۹۷۷ م دانشکده روسی زبان و ادبیات تاجیکستان را به پایان رسانید. تا ۱۹۷۸ م در صدا و سیمای جمهوری تاجیکستان به کار پرداخت. از ۱۹۸۱ - ۱۹۸۵ م مترجم دانشگاه کابل در افغانستان بود. در ۱۹۸۶ م از انستیتوی لوماتسف دانشگاه دولتی مسکو دکتری ایرانشناسی گرفت. در ۱۸۸۹ م از رساله دکتری خود با عنوان «نظم شفاهی دری صاحب مؤلف در افغانستان معاصر» دفاع کرد. از آثارش می‌توان: دوبیتی و رباعی‌های دری (کابل، ۱۹۸۵ م)؛ ادبیات عامیانه در افغانستان معاصر؛ نظم شفاهی صاحب مؤلف به زبان دری (مسکو، ۱۹۹۴ م، ۲ ج) و افسانه‌های دری (کابل، ۱۹۸۴ م) را نام برد.

منبع: دانشنامه ادب فارسی ۱ / ۴۴۰.

سیروس، بهرام (۱۸۸۵ - ۱۹۸۱ م)

بهرام سیروس ادیب تاجیک در لنکران به دنیا آمد. در مکتب روسی زادگاهش تحصیلات ابتدایی را فراگرفت. در ۱۹۰۸ م وارد ایران شد و در آستارا به شغل آموزگاری روی آورد. در ۱۹۲۵ م پس از گذراندن دوره آموزشگاه بین‌المللی مسکو برای کار به آسیای مرکزی رفت. بیش از ده سال در بخش‌های گوناگون اداره فرهنگ و نیز مطبوعات تاجیکستان خدمت کرد. ۱۹۳۲ م نخستین شعرش را سرود. آثارش بیشتر در زمینه ساختار شعر فارسی بود. از ۱۹۴۴ م به کانون نویسندگان پیوست. مدتی از عمرش را به بررسی آثار رودکی، جامی و امیرعلی شیرنوایی گذراند. قافیه در نظم تاجیک (۱۹۵۵ م) و عروض تاجیکی از کارهای اوست. سیروس در تهیه متن نه جلدی شاهنامه فردوسی (۱۹۶۴، ۱۹۶۶ م) نیز شرکت داشته است.

منابع: دانشنامه ادب فارسی ۱ / ۵۳۳؛ دایرة المعارف شوروی تاجیک ۷ / ۵۱-۵۲.

الشابی، علی

الشابی دارای مدرک دکتری و در دانشکده صنایع مستظرفه و علوم اخلاقی دانشگاه تونس صاحب کرسی زبان و ادبیات فارسی است. او فارسی را در دانشگاه الازهر قاهره

آموخته است. از آثار الشابی می‌توان از ادب الفارسی فی العصر الغزنوی که در آن به پیشینه ادبیات فارسی نظر داشته و به رودکی اشاره رفته، یاد کرد.
منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۹۹.

شبلی نعمانی، محمد (۱۲۷۴ - ۱۳۳۱ ق / ۱۸۵۷ - ۱۹۱۴ م)

مولانا محمد / سراج‌الدین محمد متخلص به شبلی و مشهور به شبلی نعمانی عالم دینی، فیلسوف، منتقد، پژوهشگر، ادیب و شاعر فارسی‌گوی نامدار شبه قاره فرزند حبیب‌الله بندولی در روستای بندول از توابع اعظم‌نگر واقع در لکهنو (هند) به دنیا آمد. نیای شبلی، سوراج سنگه سه سده پیش از تولد او اسلام آورد و نام سراج‌الدین را برگزید. شبلی دروس ابتدایی فارسی را نزد مولوی شکرالله (و ۱۳۱۰ ق) و مولوی حکیم عبدالله در خانه آموخت. پس از آن رهسپار غازی پور شد و منطق و علوم معقول را از محمد فاروق چریاکوتی فراگرفت. سپس در رامپور نزد مولوی عبدالحق خیرآبادی (و ۱۳۱۸ ق) و مولوی ارشاد حسین به تحصیل ادامه داد. در پانزده سالگی به لاهور رفت و دیوان حماسه را نزد مولانا فیض‌الحسن (و ۱۳۳۰ ق) خواند. در آخرین سفر تحصیلی در سهارنپور از مولوی احمدعلی ماتری حدیث آموخت. در ۱۲۹۳ ق به سفر حج رفت. در بازگشت در اعظم‌گره سکونت کرد و در آنجا به هزینه خود یک دبیرستان ملی اسلامی ساخت و خود مدیر و مدرس آن شد. در ۱۳۵۷ ق در اعظم‌گره به وکالت روی آورد. سپس استعفا داد و به خدمت دولت درآمد. در ۱۳۰۰ ق به علیگره رفت و در کالج آنجا به تدریس ادبیات فارسی و عربی پرداخت. هم در آن کالج از پروفیسور آرئلد نلدکه استاد فلسفه، زبان فرانسه و شیوه تحلیل و تحقیق به روش غربی را فراگرفت. در ۱۳۱۰ ق همراه نلدکه به خاورمیانه سفر کرد. سپس از سلطان عبدالحمید عثمانی نشان لیاقت، از حکومت انگلیس لقب شمس‌العلماء و از دانشگاه اله آباد درجه دکتری و استادی افتخاری گرفت. پس از آن چندی ریاست مؤسسه ندوة العلماء، انجمن ترقی اردو و چند مرکز علمی و فرهنگی دیگر را بر عهده داشت. وی از بنیادگذاران نشر اردو بود و در تکامل آن نقش مهمی ایفا کرد. به زبان‌های عربی و فارسی مسلط بود و به ایران و ادبیات فارسی علاقه داشت. بیشتر آثارش به اردو بود. از مهم‌ترین آثارش به اردو تنقید شعر

العجم نام دارد که در احوال شاعران ایران از جمله رودکی و در پنج جلد نوشته شده و توسط فخر داعی گیلانی با عنوان شعرالعجم به فارسی ترجمه و چاپ گردیده است (۱۹۰۹-۱۹۱۲ و ۱۹۱۹ م).

منابع: حافظ پژوهان و حافظ پژوهی / ۱۱۲-۱۱۳؛ دانشنامهٔ ادب فارسی ۴ / ۱۴۹۹ - ۱۵۰۰؛ محققین و منتقدین زبان و ادبیات فارسی در هند / ۱۹۳-۱۹۵.

شریف‌اف، خدایی (۱۹۳۷ م -)

خدایی شریف اف / شریفوف ادیب و منتقد تاجیک در روستای ژارف در شهرستان قلعه خوم به دنیا آمد. دورهٔ دبیرستان را در زادگاهش به پایان برد. در ۱۹۶۱ م در رشتهٔ زبان و ادبیات فارسی و تاجیکی از دانشگاه دولتی تاجیکستان فارغ التحصیل شد. یکسال بعد در همان دانشگاه به تدریس ادبیات فارسی و تاجیکی پرداخت. پس از آن از پایان‌نامهٔ دکترای خود با عنوان «نظریهٔ نثر در ادبیات فارسی قرن‌های ده و پانزده میلادی» دفاع کرد. در ۱۹۷۹ م به کانون نویسندگان شوروی پیوست. چهل سال در دانشکدهٔ زبان و ادبیات فارسی تاجیکی درس داد. مدتی هم ریاست بخش تاریخ دانشکده را بر عهده داشت. پژوهش‌های وی بیشتر به ادبیات قدیم و نوین فارسی تاجیکی اختصاص دارد. مختصر ترجمان البلاغه رادویانی؛ نشر چهارمقاله نظامی عروضی؛ نشر خلاصهٔ مجلدات اول تا سوم تاریخ ادبیات در ایران ذبیح‌الله صفا به سیریلیک با همکاری عبدالشکور عبدالستار (دوشنبه، ۲۰۰۱ م)؛ مقاله‌هایی با عنوان «نقد شعر رودکی» و «شعر رودکی و شکل بیت در ادبیات کلاسیک» و نیز صدها مقاله در دایرةالمعارف شوروی تاجیک و دایرةالمعارف ادبیات و صنعت تاجیک از آثار وی به شمار می‌روند.

منابع: دانشنامهٔ ادب فارسی ۱ / ۵۵۷-۵۵۸؛ دایرةالمعارف شوروی تاجیک ۸ /

۱۰۷.

الشواربی، ابراهیم امین (۱۳ اکتبر ۱۹۰۹ -)

ابراهیم امین الشواربی از پیشتازان تحقیقات فارسی در مصر در منطقهٔ جیره مصر به دنیا آمد. در ۱۹۳۰ م از دانشکدهٔ ادبیات دانشگاه فوآء مدرک لیسانس گرفت. یکسال بعد

در رشته حقوق نیز موفق به اخذ مدرک لیسانس شد. در آن هنگام به زبان‌های انگلیسی و فرانسه تسلط کافی داشت. پس از آن برای تحقیق و آموختن ادبیات ترکی و فارسی به لندن رفت. در آنجا با خاورشناسان مشهوری چون دنیسن راس و ادوارد براون انگلیسی و نیز نلدکه آلمانی آشنا شد و از تحقیقات آنان سود برد. به تدریج از شاگردان ممتاز تحقیقات شرقی و عضو جمعیت ملی آسیایی گردید. پس از بازگشت به وطن، در ۱۹۶۳ م در دانشگاه قاهره به تدریس زبان‌های فارسی و شرقی پرداخت. چندی بعد تدریس زبان و ادب فارسی را در دانشگاه الازهر، دانشگاه آمریکایی، دانشکده ادبیات دانشگاه فاروق و مدرسه عالی فرهنگی وابسته به وزارت معارف مصر را بر عهده گرفت. در ۱۹۴۳ م به اخذ مدرک دکتری از دانشکده ادبیات موفق شد. در ۱۹۵۰ م بخش زبان و ادبیات شرقی را در دانشکده ادبیات دانشگاه ابراهیم پاشا عین‌الشمس تأسیس کرد و به ریاست آن بخش برگزیده شد. او سهم بسیاری در ترجمه اشعار و معرفی شاعران برجسته فارسی به جهان عرب داشت. از میان آثارش می‌توان از القواعد الاسلامیة لدراسة الفارسیة؛ غزلیات حافظ شیرازی؛ تاریخ الادب فی ایران؛ سرچشمه‌های شعر فارسی و راحة الصدور و آية السرور را یاد کرد.

منبع: زبان فارسی در جهان ۱۷/ ۱۶۶، ۱۶۷.

صدقی زهاوی، جمیل (معاصر)

استاد جمیل صدقی زهاوی از ایران شناسان برجسته عراقی به شمار می‌رود. او در سرزمین خود به معرفی سرایندگان نام‌آور ایران از جمله استاد رودکی پرداخته و جز آن مقاله‌های ارزشمندی درباره حکیم فردوسی به چاپ رسانیده است.

منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۹۷.

ظهورالدین احمد (۱۲۹۳ ش / ۱۹۱۴ م -)

ظهورالدین احمد فرزند جان محمد، ادیب و فارسی پژوه پاکستانی در خانواده‌ای اهل علم در امرتسر (پنجاب) به دنیا آمد. از کودکی گلستان سعدی می‌خواند. در ۱۹۴۸ م از دانشگاه پنجاب کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی و در ۱۹۵۵ م از همان دانشگاه دکتری زبان و ادبیات فارسی گرفت. در ۱۹۵۶ م به دریافت دیپلم‌های کتابداری

و زبان فرانسه از دانشگاه پنجاب و دیپلم زبان‌های پهلوی و اوستایی از دانشگاه تهران نائل شد. چند سفر تحقیقاتی به چندین کشور از جمله ایران، عراق، بنگلادش، کانادا، انگلستان و عربستان سعودی کرد. مدتی هم در دانشگاه پنجاب لاهور به تدریس زبان و ادبیات فارسی پرداخت. او مقالات مختلفی برای کتاب ۱۳ جلدی تاریخ ادبیات مسلمانان پاکستان و هند نوشت. مهم‌ترین خدمت علمی وی معرفی ادب فارسی به مراکز فرهنگی سند، پشاور، کشمیر و لاهور بود. او از محضر استادانی چون علامه اقبال، ذبیح‌الله صفا، محمد معین، پرویز ناتل خانلری، سعید نفیسی و دیگران فیض برد. آثار متعددی به زبان‌های فارسی و اردو تألیف کرد که نیا ایرانی ادب | ادب جدید ایران، به اردو (لاهور، ۱۹۵۷ م؛ اسلام آباد، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ۱۳۷۵ ش) از آن جمله است.

منبع: دانشنامه ادب فارسی ۴/ ۱۶۵۸-۱۶۵۹ (به اختصار)

عاطف، خان محمد (۱۹۴۲ م -)

خان محمد عاطف ملیح آبادی فرزند عبدالقدیرخان و فارسی پژوه هندی در ملیح آباد زاده شد. در زادگاهش دوران دبستان و دبیرستان را به پایان برد. سپس وارد دانشگاه لکهنو شد و پس از اخذ مدرک لیسانس در رشته زبان و ادبیات فارسی، در ۱۹۶۴ م دانشنامه فوق لیسانس و در ۱۹۷۲ م مدرک دکتری گرفت. او در ۱۹۷۰ م به قصد تکمیل تحصیلاتش به ایران آمد و مدت یکسال و نیم در دانشگاه تهران به تحصیل زبان و ادبیات فارسی پرداخت. در ۱۹۷۴ م با سمت استادی به استخدام دانشگاه لکهنو درآمد. افزون بر زبانهای اردو و هندی در انگلیسی و فارسی مهارت داشت. مقالات چندی در زمینه ادبیات فارسی نوشت. معرفی زبان فارسی (لکهنو)؛ ترجمه تاریخ مختصر ادبیات فارسی اثر روبن لوی (لکهنو)؛ تاریخ ادبیات فارسی و طنز و مزاح در شعر فارسی (لکهنو) از جمله آثار وی محسوب می‌شوند.

منابع: پاسداران زبان و ادب فارسی در هند ۲/ ۳۶-۳۷؛ دانشنامه ادب فارسی ۴/

۱۶۷۶.

عبدالایف، احمد (۱۹۳۶ م -)

احمد عبدالایف / عبدالله اف فرزند عبدالله توره‌اف، ادیب تاجیک در روستای بی شیرین واقع در شهرستان بسوند از استان سُرخان دریا به دنیا آمد. در ۱۹۵۷ م از دانشگاه تربیت معلم دوشنبه فارغ التحصیل شد و در پژوهشگاه زبان و ادبیات تاجیک فرهنگستان علوم تاجیکستان به کار پرداخت. در ۱۹۸۴ م موفق به اخذ دانشنامه دکتری عالی در ادبیات گردید. در ۱۹۸۴ م به عضویت کانون نویسندگان شوروی درآمد. وی بیش از صد مقاله و رساله علمی در زمینه آموزش و پرورش در تاریخ ادبیات فارسی و تاجیک نوشته است. از آثارش می‌توان: ادیب صابر ترمذی (۱۹۶۹ م)؛ ظهیر فاریابی (۱۹۷۴ م)؛ ادبیات پارسی و تاجیک در نیمه اول سده هفدهم میلادی (۱۹۷۹ م)؛ سبق رودکی (۱۹۸۴ م) و ابوالقاسم فردوسی را ذکر کرد.

منابع: دانشنامه ادب فارسی ۱ / ۶۳۰؛ دایرةالمعارف ادبیات و صنعت تاجیک ۱ /

علی بن صالح بن علی الحمید

وی پژوهش‌هایی درباره ادب فارسی در دانشگاه محمد بن سعود شهر ریاض در عربستان سعودی به ثمر رساند. او همچنین رساله فوق لیسانس خود را در ۱۹۱۶ م درباره دولت سامانی گذراند. در این رساله به شاعرانی که در این دستگاه صاحب نفوذ بودند، از جمله رودکی پرداخته است.

منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۹۸.

علی مردان، امریزدان (۱۹۳۸ م -)

امر یزدان علی مردان ادیب، نویسنده و رودکی شناس تاجیکستانی در دوازدهم واقع در استان بدخشان به دنیا آمد. وی تحصیلات ابتدایی را در زادگاهش فراگرفت. سپس همراه خانواده‌اش به قورغان تپه در وادی بدخشان زمین کوچید و در ۱۹۶۵ م دوران متوسطه را در این شهر به پایان برد. در همان سال در رشته زبان و ادبیات دانشگاه دولتی تاجیکستان ثبت نام کرد. در ۱۹۷۰ م رساله دکتری خود را گذراند و برای همکاری به بخش خاورشناسی و آثار مکتوب فرهنگستان علوم تاجیکستان دعوت شد. از ۱۹۷۲ -

۱۹۸۷ م مدیریت بخش دست‌نویس‌های شرقی در تهیه فهرست نسخ خطی را بر عهده گرفت. درباره ادبیات کلاسیک فارسی و تاجیکی و تاریخ ادبیات ایران در هند و پاکستان پژوهش‌هایی به عمل آورد. از دیگر گارهای فرهنگی او در زمینه متن‌شناسی، نسخه‌شناسی، خوشنویسی و جز آنها بوده است. از میان آثارش می‌توان تدوین و تصحیح کتابهای هشت بهشت امیر خسرو دهلوی؛ داستان اسکندر و پوران دخت از ابوطاهر طرسوسی؛ دُرْدانه‌های نثر (سده‌های نهم تا پانزدهم میلادی) و مقاله «عنعنه یا سنت‌های کليلة و دمنه نویسی در تاریخ ادبیات فارسی و تاجیکی» را نام برد. در مقاله وی به رودکی و کليلة و دمنه منظوم اشاره شده است.

منابع: دانشنامه ادب فارسی ۱/ ۱۳۰ - ۱۳۱؛ سیمرغ / ۳۲۵ - ۳۳۲.

العوا، عادل (معاصر)

عادل العوا ایران‌شناس سوری از استادان دانشکده ادبیات دانشگاه دمشق و از صاحب نظران در زمینه تاریخ و تمدن ایران است. از وی مقاله‌های چندی در احوال رودکی و دیگر شاعران فارسی‌گوی به چاپ رسیده است.

منابع: زبان فارسی در جهان ۱۷ / ۱۷۹؛ فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۹۷.

عینی، صدرالدین (۱۸۷۸ - ۱۹۵۴ م)

صدرالدین سعید مرادزاده متخلص به عینی مشهور به صدرالدین عینی شاعر، پژوهشگر و نویسنده تاجیک در تومان غژدوان / بخارا به دنیا آمد. در ۱۸۸۹ م پس از درگذشت پدر و مادرش در اثر بیماری وبا، به بخارا رفت و در آنجا به تحصیل پرداخت. چندی بعد در خانه شریف جان مخدوم حیدرضیا که محل تجمع ادبای آن روزگار بود، با شاعرانی چون ملانذرالله لطفی، صادق خواجه گلشنی، محمدصدیق حیرت و دیگران آشنا شد. از ۱۸۹۳ م سرودن شعر را آغاز کرد و با تخلص‌های سفلی، محتاجی، جنونی و از ۱۸۹۶ م با تخلص عینی شعر سرود. در ۱۹۰۶ م مترجم مکتب جدید تاتارها شد. در ۱۹۰۷ م مکتبی با اصول نوین پدید آورد. مدتی به دستور امرای وقت از تدریس محروم گردید و به همین سبب از ۱۹۱۵ م به مدت یکسال در کارخانه پنبه قزل تپه به کار

پرداخت. اما به زودی به تدریس بازگشت. چندی هم در بخارا به فعالیت‌های ادبی روی آورد و اشعارش را در مجله‌های آئینه و شورا به چاپ رسانید. در ۱۹۱۷ به دستور امیرعالم خان (حک ۱۹۱۰ - ۱۹۲۰ م) به اسارت افتاد تا اینکه توسط سپاهیان روس از حبس رهایی یافت. پس از آن مجله‌های شعله انقلاب (۱۹۱۹ - ۱۹۲۱ م) و صدای زحمتکشان (۱۹۱۸ - ۱۹۲۱ م) را چاپ و منتشر کرد. در ۱۹۴۳ م به عضویت افتخاری فرهنگستان علوم تاجیکستان درآمد. در ۱۹۴۸ م موفق به اخذ دکترای افتخاری در رشته ادبیات شد. در ۱۹۵۱ م عضو وابسته فرهنگستان علوم تاجیکستان گردید. از ۱۹۵۱ - ۱۹۵۴ م ریاست فرهنگستان مذکور را بر عهده داشت. او را بنیانگذار ادبیات نوین شوروی تاجیک دانسته‌اند. از آثارش می‌توان به موادها (۱۹۲۰ م)؛ قصه جلاخان بخارا (۱۹۲۲ م)؛ نمونه ادبیات تاجیک (۱۹۲۶ م)؛ درباره فردوسی و شاهنامه او (۱۹۳۴ م)؛ شیخ مصلح‌الدین سعدی شیرازی (۱۹۴۰ - ۱۹۴۲ م)؛ شیخ‌الرئیس ابوعلی سینا (۱۹۳۹ م) و استاد رودکی (۱۹۴۰ م) اشاره کرد.

منبع: دانشنامه ادب فارسی ۱/ ۶۶۹.

عینی، کمال (۱۹۲۸ م -)

کمال عینی فرزند صدرالدین عینی و از پژوهشگران و نویسندگان تاجیک در سمرقند به دنیا آمد. او ابتدا نزد پدرش تحصیل کرد. در ۱۹۴۹ م رشته خاورشناسی دانشگاه دولتی لنینگراد / مسکو را به پایان رساند. از ۱۹۵۳ - ۱۹۵۵ م به عنوان نخستین مدیر بخش دست‌نویس‌های شرقی فرهنگستان علوم تاجیکستان به خدمت پرداخت. از ۱۹۵۸ - ۱۹۶۶ م مدیر بخش متن‌شناسی شعبه خاورشناسی و آثار ادبی گردید. در ۱۹۶۰ م به عضویت کانون نویسندگان شوروی درآمد. نخستین مقاله‌اش در ۱۹۴۰ م به چاپ رسید. از میان آثار فراوان وی می‌توان از شاهنامه فردوسی؛ آثار منتخب جامی در پنج مجلد؛ کارنامه عینی (۱۹۷۸ م)؛ متن انتقادی همای و همایون (۱۹۶۹ م)؛ خواجوی کرمانی و دیوان او (تهران، ۱۳۴۸ ش)؛ ناصر خسرو (۱۹۵۷ م)؛ عمر خیام (۱۹۶۵ م)؛ قصیده در ایجادیات رودکی (۱۹۵۸ م) و جز آنها نام برد.

سبع: دانشنامه ادب فارسی ۱/ ۶۷۰.

غفوروف، باباجان (۱۹۰۹ - ۱۹۷۷ م)

باباجان غفوروف نویسنده و پژوهشگر تاجیک در روستای اسفسار در استان خجند به دنیا آمد. در یکی از مراکز فرهنگی و تاریخی سمرقند پرورش پیدا کرد. در ۱۹۰۳ م مکتب عالی حقوق را در شهر دوشنبه و در ۱۹۳۱ م رشته روزنامه‌نگاری دانشگاه مسکو را به پایان رساند. چندی سردبیر روزنامه قزیل تاجیکستان را بر عهده گرفت و ضمن آن کارمند انتشارات دولتی تاجیکستان بود. از ۱۹۴۶ م به مدت ده سال با سمت دبیر اولی کمیته مرکزی حزب کمونیست تاجیکستان و از ۱۹۵۶ م تا پایان حیات با سمت رئیس پژوهشگاه شرق‌شناسی فرهنگستان علوم اتحاد جماهیر شوروی و سردبیر ماهنامه آسیا و آفریقای امروز به خدمت پرداخت. او عضو افتخاری جمعیت شرق‌شناسی لهستان و رئیس کمیته بین‌المللی جایزه فردوسی بود. از چندین دانشگاه هندوستان نیز دانشنامه دکتری افتخاری دریافت کرد. سرپرستی تألیف مجموعه چند جلدی تاریخ خلق تاجیک به زبان فارسی (مسکو، ۱۹۶۳ - ۱۹۶۵ م) را هم بر عهده داشت. او در بوستان عینی واقع در شهر دوشنبه به خاک سپرده شد. شهری در خجند به نام او «غفوروف» نامیده شده است. از میان آثارش می‌توان تاریخ مختصر خلق تاجیک به زبان فارسی تاجیکی و خط سیرلیک (استالین آباد، ۱۹۷۴ م) را نام برد.

منابع: دانشنامه ادب فارسی ۱/ ۶۷۹؛ دایرةالمعارف شوروی تاجیک ۸/ ۲۵۲ -

۲۵۳

فاضلوف، ملاجان (۱۹۱۴ - ۱۹۷۷ م)

ملاجان فاضلوف / فاضل اف، زبان‌شناس و ادیب تاجیک در کان بادم واقع در استان خجند در خانواده‌ای پیشه‌ور به دنیا آمد. در ۱۹۴۰ م تحصیلاتش را در دانشگاه دولتی لنینگراد به پایان برد. سپس در جنگ بزرگ میهنی شرکت کرد. در ۱۹۵۱ م استاد زبان و ادبیات تاجیک در دانشگاه تاجیکستان و پس از آن از ۱۹۵۱ - ۱۹۵۸ م رئیس پژوهشگاه زبان و ادبیات تاجیک به نام رودکی بود. آثار متعددی از خود برجای گذاشت. در ۱۹۵۲ م به عنوان عضو وابسته در فرهنگستان علوم تاجیکستان و در ۱۹۷۴ م کارشناس برجسته

رودکی شناسان (غیر ایرانی) ۲۳۵

فرهنگستان تاجیکستان به کار مشغول بود. کلمه‌های تصویری در زبان تاجیکی (۱۹۵۶ م)؛ فرهنگ عبارت‌های ریخته در زبان امروز تاجیک (دو جلد، ۱۹۶۳ - ۱۹۶۴ م) و فرهنگ ضرب‌المثل و حکمت‌های تاجیکی و فارسی (دوشنبه، ۱۹۷۵ (۱۹۷۷ م) از جمله آثار وی هستند.

منبع: دانشنامه ادب فارسی ۱/ ۶۸۹.

الفراتی، محمد (۱۸۸۰-۱۹۷۸ م)

محمد الفراتی شاعر و ادیب سوری، مطالعات گسترده‌ای در ادب فارسی داشت و در ترجمه آثار برجسته فارسی تلاش بسیار ورزید. او ضمن مسافرت‌های خود به عراق و بحرین (حدود ۱۹۲۵ - ۱۹۳۳ م) زبان فارسی را به خوبی آموخت و به مرور با آثار ادبی بزرگان علم و ادب ایران آشنا شد. یکی از اقدامات مهم وی تألیف کتابی به نام قواعد اللغة الفارسیة و تعلیمها باللغة العربیة در سه جزء در باب آموزش زبان فارسی به عربی زبانان بود. او آثار با ارزشی از خود به یادگار گذاشت که ترجمه گلستان و بوستان سعدی با عنوان روضة الورد و البستان (دمشق، وزارت فرهنگ سوریه، ۱۹۶۱ م)؛ نمونه‌های شیوا از شعر فارسی شامل اشعار شاعران ایران از جمله رودکی و روائع الادب الفارسی حاوی ترجمه عربی سروده‌های مولوی، سعدی و حافظ (دمشق، وزارت فرهنگ، ۱۹۶۰ م) از آن جمله‌اند. ترجمه گلستان و بوستان از بهترین کارهای او محسوب می‌شوند. وی در میان شاعران ایران بیش از همه به سعدی علاقه داشت. وجه تمایز کارهای او در مقایسه با همگنان تسلط وی به رموز لطایف ادب فارسی و برگردان آنها به شعر روان عربی است.

منبع: زبان فارسی در جهان ۱۷/ ۱۲۲ - ۱۲۳.

کریموف، عثمان جان (۱۹۳۴ م -)

عثمان جان کریموف / کریم اف ادیب و زبان شناس تاجیک در کاسان سای از استان نمندگان در ازبکستان، در خانواده‌ای کشاورز به دنیا آمد. در ۱۹۶۰ م دوره دانشگاه دولتی تاجیکستان را به پایان رساند. در ۱۹۸۸ م موفق به اخذ دانشنامه دکتری عالی در زبان و

ادبیات فارسی شد. او ابتدا به بررسی دوره‌های کم شناخته شده ادبیات تاجیکی - نیمه دوم سده هیجدهم و اوایل سده نوزدهم پرداخت و جریان‌های مهم ادبی، سبک‌ها، اهداف، زیبایی‌شناسی و اهمیت اجتماعی و سیاسی ادبیات و چهره‌های شاخص آن نظیر میرزا صادق منشی، نازل خجندی و دیگران را بررسی کرد. سپس تحقیقاتش را بر مبنای ادبیات سده شانزدهم و نمایندگان و حوزه آن قرار داد. او حدود دویست کتاب و رساله و مقاله نوشته و در تدوین تاریخ ادبیات جهانی (روسی) شرکت داشته است. ادبیات تاجیک (برای دبیرستان)؛ ادبیات تاجیک (برای دانشگاه‌ها) و ادبیات تاجیک در نیمه دوم عصر هجده و اوایل عصر نوزده از آثار وی هستند.

منابع: دانشنامه ادب فارسی ۱/ ۷۴۰؛ دایرة المعارف ادبیات و صنعت تاجیک ۲/

۲۰.

گزموریان، آرمانوش (۱۹۴۵ م -)

دکتر گزموریان در ۱۹۷۷ م از آکادمی مسکو مدرک دکتری در رشته ادبیات فارسی قرون وسطی گرفت. در حال حاضر عضو آکادمی ایران‌شناسی ارمنستان و علوم انستیتوی شرق‌شناسی است. از آثار مهم او می‌توان به رباعی در شعر فارسی؛ مرواریدهای منتخب ۵۰۰ رباعیات از رودکی تا جامی؛ منتخبات شعر رودکی با مقدمه و حواشی و ۲۰ مقاله علمی درباره ادبیات دینی در قرون وسطی اشاره کرد.

منبع: زبان فارسی در جهان ۱۴ / ۱۶۲.

کوبیدزه، داوید (۱۹۰۶ - ۱۹۸۱ م)

داوید کوبیدزه ایران‌شناس و فارسی‌پژوه گرجی در روستای شوآ آماگلبا در گرجستان غربی به دنیا آمد. دوره دانشکده زبان و ادبیات دانشگاه دولتی تفلیس را به پایان برد. از ۱۹۴۱ - ۱۹۴۴ م در جنگ جهانی دوم در جبهه جنگ میهنی شرکت کرد. از ۱۹۵۳ - ۱۹۸۱ م ریاست کرسی فیلولوژی ایرانی دانشگاه تفلیس و از ۱۹۵۷ - ۱۹۶۲ م ریاست دانشکده خاورشناسی این دانشگاه را بر عهده داشت. در زمینه مسائل ایران پژوهش‌های با ارزشی از خود به یادگار گذاشت. بصیرت و اطلاعات بسیار بر منابع ادبی

گرجی و فارسی، قدرت زیاد در درک متون کهن گرجی و فارسی و نیز احاطه کم نظیر بر دقائق شعر گرجی و فارسی از ویژگی های برجسته او بود. روابط گرجی - فارسی، در سه جلد (ج ۱، ۱۹۵۹ م؛ ج ۲، ۱۹۶۹ م و ج ۳، ۱۹۷۸ م)؛ مجموعه مقالات رودکی (تفلیس، ۱۹۵۷ م)؛ منتخبات فارسی، در دو جلد (۱۹۶۴ - ۱۹۶۷ م)؛ ترجمه منظوم بوستان سعدی (۱۹۶۴ م)؛ مجموعه مقالات جامی (۱۹۶۴ م) و تاریخ ادبیات فارسی (۱۹۷۵ م) از جمله آثار مهم او به شمار می روند.

منابع: جهان ایرانشناسی ۱/ ۷۵۶، ۷۶۰؛ دانشنامه ادب فارسی ۵/ ۴۵۷ - ۴۵۸؛ زبان فارسی در جهان ۱۲/ ۱۹۳، ۲۳۱، ۲۳۹؛ کتابشناسی خاورشناسان / ۲۳۰ - ۲۳۲.

کوته تیشویلی، واخوستی (۱۹۳۵ م -)

کوته تیشویلی زبان شناس، مترجم و فارسی پژوه گرجی در تفلیس به دنیا آمد. رشته فیلولوژی فارسی را در دانشکده خاورشناسی دانشگاه تفلیس به پایان رسانید. در ۱۹۵۹ م به دوره دکتری راه یافت. در ۱۹۶۴ م رساله دکتری و در ۱۹۷۵ رساله فوق دکتری خود را با موفقیت گذراند. پس از آن به پژوهش درباره ادبیات کهن فارسی، عروض و فولکلور پرداخت. او برخی از آثار شاعران مشهور فارسی گوی نظیر رودکی، فردوسی، حافظ، سعدی و دیگران و همچنین آثار بسیاری از سرایندگان اروپایی و روسی مانند ریکله، وولوشین، دورنماتی و پاسترناک را به گرجی برگردانید. در ۱۹۹۵ م گزیده ای از سروده های عرفانی امام خمینی (ره) را به گرجی ترجمه و منتشر کرد. به سبب خدماتش جوایز ارزنده ای از جمله جایزه انستیتوی اروپا - گرجستان (پاریس، ۱۹۹۰ م)، جایزه وزارت فرهنگ و هنر اتریش (وین، ۱۹۹۵ م) و جایزه صبا (تفلیس، ۲۰۰۲ م) را به خود اختصاص داد. کوته تیشویلی مقاله های متعددی نیز به چاپ رسانید که به عنوان نمونه می توان به «درباره غزلسرای حافظ» (۱۹۶۴ م) و «تکوین نظم فارسی» (۲۰۰۳ م) اشاره کرد.

منابع: جهان ایرانشناسی ۱/ ۱۱۲۰؛ دانشنامه ادب فارسی ۵/ ۴۵۸؛ زبان فارسی در جهان ۱۲/ ۱۷۲، ۱۷۵، ۲۳۹.

کورویاناگی، تسوئو

تسوئو کورویاناگی سهم بزرگی در معرفی ادبیات فارسی به ژاپنی‌ها داشت. او زبان و ادبیات فارسی را نخست نزد استادگامو (و ۱۹۷۷ م) - بنیانگذار تحقیق در زبان و ادبیات فارسی در ژاپن - آموخت. در ۱۹۵۹ م در دانشکده ادبیات دانشگاه تهران زیر نظر دکتر محمد معین و دکتر پرویز ناتل خانلری به تحقیق در زمینه زبان و ادبیات فارسی پرداخت. پس از بازگشت به ژاپن به تحقیقاتش ادامه داد. نخستین سهم او در معرفی ادبیات فارسی در مجموعه آثار ادبیات عربی و فارسی (۱۹۶۴ م) ظاهر شد. در این کتاب، ترجمه‌های ژاپنی برگزیده گلستان و بوستان سعدی؛ مثنوی مولانا جلال‌الدین بلخی و غزلیات حافظ از پروفیسور گامو و ترجمه‌های رستم و سهراب، گزیده قابوسنامه و منتخبات رباعیات خیام از کورویاناگی آمده است. پایان کتاب نیز تاریخچه و افزوده‌ای درباره ادبیات فارسی از آغاز تا دوره جامی (سده ۹ ق) را دربر دارد. پس از آن در ۱۹۶۹ م ترجمه کاملی از قابوسنامه و چهارمقاله نظامی عروضی به ژاپنی به دست داد و در همان سال گزیده‌ای از شاهنامه فردوسی را به شکل منظوم ترجمه کرد. اثر اخیر او تاکنون بیش از ده بار به چاپ رسیده است. پس از آن در ۱۹۷۱ م ترجمه کامل هفت پیکر نظامی گنجوی و در ۱۹۷۶ م ترجمه کامل غزلیات حافظ را چاپ و منتشر کرد. گذشته از این آثار، وی از کار تألیف و تحقیق در قلمرو ادبیات معاصر ایران نیز غافل نبود و در ۱۹۷۷ م کتاب تاریخ ادبیات فارسی را به چاپ رساند. سپس در ۱۹۸۰ م کتاب شاعران ایرانی در شرح احوال و آثار ده شاعر بزرگ فارسی و نیز کتاب اساطیر ایرانی را منتشر کرد. وی افزون بر مطالعه و ترجمه آثار با ارزش ادب فارسی در گسترش زبان فارسی و آموزش آن در بین ژاپنی‌ها تلاش ورزید. کتاب‌های دستور مفصل زبان فارسی (۱۹۸۲ م)؛ تاریخ زبان فارسی (۱۹۸۴ م)؛ فرهنگ فارسی به ژاپنی (۱۹۸۸ م) و جز آنها در نتیجه تلاش‌های فکری و عملی او پدید آمد.

منبع: زبان فارسی در جهان ۱۵ / ۲۴۵ - ۲۴۷.

گواخاریا، الکساندر (۱۹۲۹ - ۲۰۰۲ م)

گواخاریا ایران شناس گرجی در شهر تفلیس به دنیا آمد. در ۱۹۴۷ م پس از پایان دوره دبیرستان در دانشگاه دولتی تفلیس در رشته زبان و ادبیات فارسی دانشکده

خاورشناسی به تحصیل پرداخت. در ۱۹۵۲ م این دوره را به پایان رسانید. در ۱۹۵۳ - ۱۹۵۶ م دستیار کرسی فیلولوژی ایرانی در همان دانشگاه بود. در ۱۹۵۸ م رساله دکتری خود را با عنوان «منابع فارسی روایات گرجی یوسف و زلیخا» گذراند. همزمان با تحصیل کارمند علمی انستیتوی تاریخ ادبیات گرجی (۱۹۵۶ - ۱۹۶۰ م)، کارمند ارشد علمی انستیتوی خاورشناسی (از ۱۹۶۴ م) و دانشیار کرسی فیلولوژی ایرانی در دانشکده خاورشناسی دانشگاه دولتی تفلیس (از ۱۹۵۶ م) بود. در ۱۹۷۰ م با نوشتن رساله «روایات گرجی داستانهای عامیانه فارسی» موفق به اخذ دانشنامه فوق دکتری شد. سه سال بعد به رتبه علمی پروفیسوری دست یافت. در ۱۹۸۷ م به ریاست کرسی فیلولوژی ایرانی انتخاب گردید و تا پایان عمر در این مقام ماند. در ۱۹۸۸ م عضو وابسته فرهنگستان علوم گرجستان شد. در بسیاری از مراکز و مجلات علمی عضویت داشت. چندین نشان از جمله نشان افتخار و لیاقت کشور گرجستان را دریافت کرد. او در دی ماه ۱۳۷۴ ش برای شرکت در اولین مجمع بین‌المللی استادان زبان فارسی به ایران آمد. حدود هشتاد کتاب و نزدیک ۲۵۰ مقاله علمی به چاپ رسانید. از میان آثار فراوان وی می‌توان از تصحیح ویس و رامین فخرالدین اسعد گرگانی با همکاری ماگالی تودوا (تهران، ۱۳۴۹ ش)؛ «صنایع بدیعی رودکی» به گرجی و روسی (مجموعه رودکی، تفلیس، ۱۹۵۷ م) و «ویس و رامین گرگانی و خسرو و شیرین نظامی» به روسی (پژوهشهای دانشگاه دولتی تفلیس، ج ۱۹، ۱۹۶۰ م) را نام برد.

منابع: جهان ایرانشناسی ۱/ ۱۱۴، ۱۱۸؛ دانشنامه ادب فارسی ۵/ ۴۶۸ - ۴۶۹؛ زبان فارسی در جهان ۱۲/ ۱۴۱، ۲۰۲؛ کتابشناسی خاورشناسان / ۲۴۸ - ۲۴۹.

لوونا، ریسنر مارینا (۱۹۵۴ م -) (R.M. Levovna)

لوونا در شهر مسکو به دنیا آمد. از ۱۹۶۷ - ۱۹۷۱ م در دانشکده زبان‌های شرقی مسکو تحصیل کرد. در ۱۹۷۶ م در رشته زبان و ادبیات فارسی دیپلم گرفت. از ۱۹۷۶ - ۱۹۷۹ م دوره فوق لیسانس را به پایان رسانید. در آن زمان یک کتاب و چندین مقاله درباره دگرگونی و تطور غزل فارسی از رودکی تا حافظ نوشت. در ۱۹۸۰ م در رشته فقه‌اللغه دکتری گرفت. گویا در حال حاضر دارای کرسی زبان فارسی دانشکده آسیا -

افریقاست. او در ۱۹۹۳ م دو مقاله دربارهٔ دو قصیدهٔ مشهور رودکی نوشت که هنوز به چاپ نرسیده است. از آثارش می‌توان به: تاریخ تطور غزل فارسی از رودکی تا حافظ (مسکو، انتشارات ناوکا، ۱۹۸۹ م)؛ «غزل در مجموعهٔ اصطلاحات علم شعر در قرون وسطی» و جز آنها را نام برد.

منبع: زبان فارسی در جهان ۱۳ / ۱۹۰ - ۱۹۱.

لوی، روبن (۱۸۹۱ - ۱۹۶۶ م) (Reuben Levy)

روبن لوی خاورشناس انگلیسی و از تحصیلکردگان دانشگاه آکسفورد بود. وی از ۱۹۱۶ - ۱۹۲۰ م در عراق مأموریت داشت. از ۱۹۲۳ - ۱۹۲۶ م در دانشگاه آکسفورد و از ۱۹۲۶ - ۱۹۳۹ م در دانشگاه کمبریج انگلستان به تدریس فارسی پرداخت. افزون بر تصحیح و چاپ متون عربی و فارسی، آثاری نظیر ادبیات فارسی (۱۹۲۳ م)؛ شرح وقایعی از بغداد (۱۹۲۹ م)؛ جامعه‌شناسی اسلام (۲ ج، ۱۹۳۱ - ۱۹۳۲ م) و زبان فارسی (۱۹۵۱ م) از خود به یادگار گذاشت.

منبع: دایرة المعارف فارسی ۲، ب ۱ / ۳۵۴۵.

ماماتسا شویلی، مایا (۱۹۳۰ م -)

ماماتسا شویلی، مترجم و زبان‌شناس گرجی، رشتهٔ فیلولوژی ایرانی را در دانشکدهٔ خاورشناسی دانشگاه دولتی تفلیس به پایان برد. در ۱۹۶۳ م از رسالهٔ نامزدی دکتری خود دفاع کرد و در ۱۹۷۵ م موفق به اخذ دانشنامهٔ دکتری فیلولوژی از این دانشگاه شد. سالها با سمت کارمند ارشد در انستیتوی نسخ خطی فرهنگستان علوم گرجستان به خدمت پرداخت. او با کمک چند تن از همکاران خود نظیر تسی سانا آبولادزه و روسودان گوارامیان فهرستی از نسخه خطی فارسی، عربی و ترکی فرهنگستان فراهم آورد و گزارش مفصلی بر آنها نوشت. تهیهٔ فهرست ۱۹۲ نسخه خطی فارسی که در این اثر شرح شده توسط وی صورت گرفته است. از میان آثارش می‌توان: ترجمهٔ حاجی آقا صادق هدایت به گرجی (۱۹۶۳ م)؛ فهرست نسخ خطی عربی، ترکی و فارسی (۱۹۶۹ م) و مقاله‌هایی مانند «تقریظ دربارهٔ کتاب اشعار رودکی»؛ «تقریظ دربارهٔ مجموعهٔ مقالات

رودکی شناسان (غیر ایرانی) ۲۴۱

رودکی - ۱۱۰۰» (Mnotobi)، ش ۳، ۱۹۵۸ م) و «تقریظ درباره ترجمه‌های م. تودوآزیر
عنوان نظم تاجیک» (همان جا، ش ۱، ۱۹۵۴ م) را نام برد.
منبع: دانشنامه ادب فارسی ۵ / ۴۸۷ - ۴۸۸.

محفوظ، حسین علی (معاصر)

دکتر حسین علی محفوظ ادیب و نویسنده عراقی مؤلف قواعد اللغة الفارسیة
(نجف، ۱۹۷۳ م) بوده و جز آن مقاله‌های متعددی درباره تاریخ ادبیات ایرانی و
سرایندگان مشهور ایران از جمله رودکی چاپ و منتشر کرده است.
منبع: فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۹۸.

مسلمانیان قبادیانی، رحیم (۱۹۳۸ م -)

رحیم مسلمان قلوب مشهور به مسلمانیان قبادیانی ادب پژوه تاجیک در روستای
یابوز واقع در قبادیان به دنیا آمد. در ۱۹۶۲ م در رشته زبان و ادبیات تاجیکی - فارسی
دانشگاه دولتی تاجیکستان فارغ التحصیل شد و در همانجا به تدریس و پژوهش
پرداخت. در ۱۹۶۷ م با گذراندن رساله‌ای به نام «سجع و سیر تاریخی آن در نثر تاجیکی
و فارسی» به دریافت دانشنامه دکتری نائل شد. در ۱۹۸۰ م با نوشتن رساله
«شعرشناسی کلاسیک تاجیکی و فارسی در سده‌های ده تا پانزده میلادی» دانشنامه
فوق دکتری گرفت. در ۱۹۸۲ م در رشته ادبیات معاصر تاجیک به درجه پروفسوری
رسید. او بیش از ۲۰ کتاب و ۳۰۰ مقاله در روسیه، ازبکستان، افغانستان، ایران و چک
منتشر کرده است. سجع و سیر تاریخی آن در نثر تاجیکی و فارسی (دوشنبه، ۱۹۷۰ م)
؛ شعرشناسی کلاسیک تاجیکی و فارسی در سده‌های ده تا پانزده میلادی، به روسی
(مسکو، ۱۹۸۹ م) و زبان و ادب فارسی در فرارود (تهران، ۱۳۷۶ ش) از جمله آثار او
هستند.

منبع: دانشنامه ادب فارسی ۱ / ۸۳۹ - ۸۴۰.

مقبول بیگ بدخشانی (۱۹۰۵ - ۱۹۹۳ م)

میرزا مقبول بیگ بدخشانی مترجم و فارسی پژوه پاکستانی در مغلانوالی از بخش سیالکوت پنجاب به دنیا آمد. از دانشگاه پنجاب در رشته زبان و ادبیات فارسی دانشنامه فوق لیسانس گرفت. سپس در دانشکده‌های دولتی پنجاب تدریس زبان فارسی را آغاز کرد. چندی مدیریت دائرة المعارف اسلامیة دانشگاه پنجاب لاهور را برعهده داشت. مقالات فراوانی برای دائرة المعارف مذکور و مجلات گوناگون نوشت. از میان آثارش می‌توان ادب نامه ایران، به اردو (۱۹۶۵ م)؛ تاریخ ایران از مادها تا ساسانیان، به اردو (۱۹۶۷ م)؛ ترجمه اردوی سکینه الاولیا اثر داراشکوه (لاهور، ۱۹۷۱ م)؛ ارمغان عقیدت (لاهور، ۱۹۶۰ م)؛ لمعات جمال (لاهور، بی تا) و فرهنگ فارسی به اردو و فرهنگ اردو به فارسی را نام برد. او در ۱۹۵۹ م به ایران آمد و به سبب خدمات فرهنگی خود از دولت ایران نشان سپاس دریافت کرد.

منابع: ادب نامه ایران؛ ترجمه‌های متون فارسی به زبان‌های پاکستانی / ۲۱۴؛ دانشنامه ادب فارسی ۴ / ۲۴۱۰ - ۲۴۱۱؛ گنج شایگان / ۱۴۶ - ۱۴۷.

میرزازاده، خالق (۱۹۱۱ - ۱۹۹۱ م)

خالق میرزازاده ادیب ازبکستانی در روستای روانک سمرقند به دنیا آمد. در ۱۹۳۵ م پس از پایان تحصیلاتش در دانشگاه دولتی سمرقند به شهر دوشنبه رفت و در دبیرستان و دانشکده‌های آنجا به تدریس پرداخت. در ۱۹۵۸ - ۱۹۵۹ م رئیس پژوهشگاه زبان و ادبیات فرهنگستان علوم تاجیکستان، از ۱۹۵۹ - ۱۹۸۵ م مدیر گروه ادبیات دانشگاه تربیت معلم دوشنبه، از ۱۹۸۵ - ۱۹۸۷ م کارمند پژوهشگاه علوم آموزشی و از ۱۹۸۷ م تا پایان حیات استاد دانشگاه سمرقند بود. او در ۱۹۴۴ م عضو کانون نویسندگان شوروی گردید و در ۱۹۶۸ م دانشنامه فوق دکتری در رشته زبان‌شناسی گرفت. میرزازاده پژوهش‌هایی درباره ادبیات کلاسیک تاجیک کرد. از میان آثارش می‌توان: ابو عبدالله رودکی، اساس گذار ادبیات تاجیک (۱۹۵۸ م)؛ منتخب عیب زاکانی (۱۹۶۳ م)؛ حبیب یوسفی و منتخب اشعار شمس الدین شاهین (۱۹۵۹ م) را نام برد.

منابع: دانشنامه ادب فارسی ۱ / ۸۸۲؛ دایرة المعارف ادبیات و صنعت تاجیک ۲ / ۲۶۴ - ۲۶۵؛ دایرة المعارف شوروی تاجیک ۴ / ۴۱۲ - ۴۱۳.

میرزایف، عبدالغنی (۱۹۰۸ - ۱۹۷۶ م)

عبدالغنی محمد اوویچ مشهور به میرزایف دانشمند و ادیب تاجیکستانی در شهر کتاب واقع در استان کشور جمهوری ازبکستان به دنیا آمد. در ۱۹۳۹ م رشته خاورشناسی را در دانشگاه دولتی لنینگراد به پایان برد. سپس در دانشگاه آموزگاری دوشنبه به تدریس زبان‌شناسی و تاریخ زبان فارسی - تاجیکی پرداخت. در ۱۹۴۲ - ۱۹۴۴ مشاور سفارت شوروی در ایران، در ۱۹۴۵ - ۱۹۴۷ مدیر بخش ادبیات در پژوهشگاه تاریخ فرهنگستان شوروی، در ۱۹۴۷ - ۱۹۵۱ م رئیس همان پژوهشگاه، از ۱۹۵۱ - ۱۹۵۸ م مدیر بخش ادبیات فارسی فرهنگستان علوم تاجیکستان، در ۱۹۵۱ م عضو وابسته فرهنگستان تاجیکستان و در ۱۹۵۷ م با اخذ دکتری عالی عضو پیوسته فرهنگستان مذکور شد. در ۱۹۶۱ م عنوان پروفیسوری گرفت. او در کانون نویسندگان شوروی و هیأت دانشمندان شوروی در انجمن بین‌المللی خاورشناسان نیز عضویت داشت. چند بار به ایران آمد. او در تدوین چند اثر از جمله اشعار همزمانان رودکی (۱۹۵۸ م) و آثار رودکی (۱۹۵۸ م) شرکت داشت. از میان کارهایش می‌توان به رودکی و انکشاف غزل در سده‌های ده تا پانزده میلادی، به فارسی (استالین‌آباد، ۱۹۵۷ م) و ابو عبدالله رودکی (به فارسی تاجیکی در ۱۹۵۸ م و به روسی در ۱۹۶۵ م) اشاره کرد.

منبع: دانشنامه ادب فارسی ۱/ ۸۸۳ - ۸۸۴.

ندا، طه (السید)

السید طه ندا در ۱۹۴۲ م از دانشکده ادبیات دانشگاه قاهره مدرک لیسانس، در ۱۹۱۴۵ م از مؤسسه زبان‌های شرقی فوق‌لیسانس و در ۱۹۵۱ م از دانشگاه قاهره مدرک دکتری گرفت. سالها در دانشگاه اسکندریه به تدریس زبان‌های شرقی و ادبیات پرداخت. از ۱۹۶۷ - ۱۹۷۱ م رئیس بخش زبان عربی و زبان‌های شرقی بود و پس از آن در مؤسسه زبان‌های شرقی مشغول تدریس شد. او استاد راهنمای بسیاری از پایان نامه‌های دکتری و فوق لیسانس در رشته زبان و ادبیات فارسی بود و دانشجویان و محققان برجسته‌ای را تربیت کرد. در ۱۹۷۸ م در کنگره فردوسی در ایران حضور یافت.

در ۱۹۸۱-۱۹۸۲ م جایزه برتر علمی در زمینه ادبیات را از دانشکده اسکندریه به خود اختصاص داد. از آثار متعدد او می توان مطالعات در شاهنامه، متون فارسی؛ اعیاد فارسی در ادبیات اسلامی؛ اشارات فارسی در اشعار عربی؛ بنیاد شعر اسلامی فارسی و رودکی شاعر فارسی را ذکر کرد.

منبع: زبان فارسی در جهان ۱۶/ ۱۷۷-۱۷۸.

نصرالدینوف / نصرالدین اف، عبدالمنان (۱۹۵۳ م -)

نصرالدین اف، ادیب و نویسنده تاجیک در روستای یاهه از توابع خجند به دنیا آمد. در ۱۹۷۴ م دوره دانشکده زبان و ادبیات را در دانشگاه خجند به پایان رسانید. در ۱۹۷۵ - ۱۹۷۶ م سردبیری مهارت آموزگاری را برعهده داشت. از ۱۹۷۸ م در دانشگاه خجند به تدریس پرداخت و رئیس بخش ادبیات کلاسیک دانشگاه بود. بیش از صد مقاله درباره فرهنگ نویسی، ادبیات و پژوهش در متون چاپ و منتشر کرد. برخی از مقاله های وی در مطبوعات ایران نیز به چاپ رسیده است. در ۱۹۶۶ م به اعضای اتحادیه نویسندگان تاجیکستان پیوست. یکبار جایزه ادبی کمال خجندی را دریافت کرد. کسانی چون محمدجان شکوری، رسول هادی زاده، اکبر تورسون و دیگران خدمات فرهنگی او را ارج نهاده اند. از آثارش می توان: رودکی، نسخه شناسی و نقد و بررسی اشعار بازمانده (۱۹۹۹ م)؛ فرهنگ مشکلات ادبیات (۱۹۹۳ م)؛ شمس اللغات و اهمیت آن (۱۹۹۰ م)؛ نویسنده و شارح آثار ادبی (۱۹۹۰ م)؛ سخن فرشته (۱۹۹۳ م) و سحر مبین (۱۹۹۷ م) را نام برد.

منبع: دانشنامه ادب فارسی ۱/ ۹۲۷.

نوتسوبیدزه، مانا (۱۹۴۳ م -) (M.Notsubidze)

این بانوی زبان شناس گرجی در ۱۹۶۶ م رشته فیلولوژی ایرانی را در دانشکده خاورشناسی دانشگاه دولتی تفلیس به پایان رساند. از ۱۹۶۶ - ۱۹۷۰ م زیر نظر استادانی چون جمشید گیوناشویلی دوره دکتری را سپری کرد. در ۱۹۵۷ م رساله نامزدی دکتری خود را گذراند و به دریافت رتبه علمی نامزد علوم فیلولوژی نائل شد. سالها با سمت

رودکی شناسان (غیر ایرانی) ۲۴۵

کارمند در شعبه زبانهای هند و ایرانی انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم گرجستان به خدمت پرداخت. بسیاری از پژوهشهای او به بررسی واژگان و ترکیبهای سرایندگان فارسی، به ویژه رودکی اختصاص دارد. مقاله‌هایی به نام‌های «آزمونی در تحلیل بسامدی واژگان رودکی و دقیقی» (Macne، ش ۳، ۱۹۶۹م) و «بررسی ترکیب واژگان آثار رودکی» (همان جا، ش ۲، ۱۹۷۲م) از وی چاپ و منتشر شده است.

منبع: دانشنامه ادب فارسی ۵/ ۵۹۲.

نیازی، شوکت (۱۹ دسامبر ۱۹۲۷م -)

شوکت نیازی در شهر سمرقند در خانواده‌ای فرهنگی به دنیا آمد. در ۱۹۴۸م از دانشکده زبان و ادبیات تاجیکی شهر دوشنبه فارغ التحصیل شد. در همان سال به عنوان استاد زبان و ادبیات تاجیک به تدریس پرداخت. در ۱۹۵۷م رساله دکتری خود را با عنوان «داستان‌سرایی در نظم تاجیک طی سالهای جنگ جهانی دوم (۱۹۴۱-۱۹۴۵م)» در انستیتوی تحقیقاتی خاورشناسی فرهنگستان علوم شوروی سابق در مسکو گذراند. مدتی با سمت منشی شورای ادبیات تاجیک در اتحادیه نویسندگان شوروی سابق خدمت کرد. همچنین سالها در دانشکده ادبیات ماکسیم گورکی و هنرکده تئاتر لوناچارسکی شهر مسکو به تدریس مشغول بود. سالیان دراز تحقیقات علمی جامعی در زمینه ادبیات فارسی-تاجیکی و ادبیات سایر ملل شوروی سابق به عمل آورد. از آثارش می‌توان به «رودکی سر دفتر ادبیات فارسی تاجیکی، درباره سنت و نوآوریهای نظم معاصر تاجیکی» اشاره کرد.

منبع: زبان فارسی در جهان ۱۳ / ۱۷۰.

هاشمی، محمدیحیی

محمدیحیی / یحیی هاشمی دانشمند برجسته و فارسی پژوه سوری است. او ریاست مؤسسه تحقیقات علمی حلب را که از مجامع مهم علمی کشور سوریه به شمار می‌رود، بر عهده دارد. همچنین تاکنون چندین سخنرانی در زمینه ادبیات فارسی در حلب و دو کنفرانس درباره رودکی، آثار مولوی و تأثیر حافظ بر گوته در دانشگاه بیروت

برگزار کرده است. وی به ادبیات ایران علاقه بسیاری دارد و چندین مقاله سودمند در مجله الدراسات الادبیّه به چاپ رسانیده است.

منابع: زبان فارسی در جهان ۱۷ / ۱۷۸ - ۱۷۹؛ فرهنگ تاریخی - سیاسی ایران و خاورمیانه ۴ / ۶۵۰ - ۶۵۱؛ فصلنامه رودکی، تاجیکستان / ۹۷.

اعلام

- آتش، احمد ۱۱۷
آداليس، آ ۹۴
آدینا، ج. ۱۱۷
آذربيگدلی، لطفعلی بیگ ۱۰۳
آراکی، شی‌گه رو ۷۱، ۲۱۳
آرش‌نیا، محمدحسن ۱۰۷
آرماکوف. ۹۴
آرندس، آ.ک. ۷۱
آژند، یعقوب ۸۸
آساتوروف، ی. ۱۱۸
آصفی (مهدوی دامغانی)، تاجماه ۴۱، ۱۸۷
آمانوف، ر. ۱۱۸
آموزگار، ژاله ۴۴
آیتی، عبدالمحمد ۴۱
ابایزید بسطامی ۱۸۱
ابن اثیر ۱۵، ۱۷۹، ۱۸۱
ابن المقفع ۱۴۵، ۱۴۶
ابن خلدون ۲۰۹
ابن سینا (ابوعلی سینا) ۲۴، ۵۶، ۱۰۴، ۲۰۵
۲۰۹، ۲۲۴، ۲۳۴
ابوالفتوح رازی ۱۵۷
ابوالقاسم بن ابی‌حامد بن نصر ۴۳
ابوالمعالی نصرالله منشی ۱۴۶، ۱۶۱
ابوسعید ابوالخیر ۱۸۱، ۲۰۴
ابومسلم خراسانی ۲۰۴
اپیفانوف، و. ۱۱۸
اته، کارل هرمان ۱۶، ۲۲، ۲۷، ۷۳، ۱۱۸، ۱۱۹
۱۳۰، ۱۵۱، ۱۶۵، ۱۷۶، ۲۰۱
احراری، ظاهر ۳۸، ۱۹۱
احمد، آغا احمدعلی ۱۰۳
احمدوف، ر. ۱۱۹
احمدوف، ک. ۹۲
احمدی، احمد ۴۲
احمدی، عبدالناصر ۱۰۷
اداره‌چی گیلانی، احمد ۴۲
ادریسی، ابوسعید ۱۰، ۸۱، ۱۶۴، ۱۷۴
اریث‌نات، ف. ف. ۷۱، ۷۲
ارشاد سرابی، اصغر ۱۵۷
ارون اوا، موجوده ۱۹۱
ازرقی ۱۱۰

- اسپی وک، ای. ۹۳
اسراری، و. ۱۱۹، ۱۲۷، ۱۳۱
اسدپور پیرانفر، ح ۸۰
اسدی طوسی ۲۰، ۲۱، ۳۵، ۹۶، ۱۳۷، ۱۴۲، ۱۶۳، ۱۷۰، ۱۷۳، ۱۸۲
اسفزاری، معین‌الدین ۱۷۹
اسکارچیا، جان روبرتو ۲۱۳، ۲۱۴
اسکندر ۲۳۲
اسلاموف، ت. ۱۱۹
اسلامی ندوشن، محمدعلی ۴۲، ۱۱۳
اشرف زاده، رضا ۱۱۵، ۱۵۷
اصغری، احمد ۱۰۷
اصفهانیان، کریم ۱۶۹
افشار، ایرج ۱۶۹
افصح‌اف، انصار ۴۰، ۱۵۱
افصح زاد، اعلاخان ۱۲۰
اقبال آشتیانی، عباس ۴۲
التونجی، محمد ۱۷۵، ۲۲۱
الشابی، علی ۱۶، ۱۷۵، ۲۲۶، ۲۲۷
الشواربی، ابراهیم امین ۱۶، ۲۲۸
العواء عادل ۱۶، ۲۱۵، ۲۳۲
الغزاده/ اولوغ زاده، ساتم ۲۶، ۷۲، ۲۱۷، ۲۱۸
الفراتی، محمد ۲۳۵
ال نظروف، ای. ۲۷
الیافی، عبدالکریم ۱۶، ۲۱۵
امامی، نصرالله ۱۹، ۱۷۶، ۱۸۵، ۱۹۷
امان نوروف ۲۱۵
امان‌نوروف، امان‌الله نورزاده ۲۷
امان‌نوف، رجب ۲۷
امیرقلوف، س. ۹۳، ۱۲۰
امین‌پور، قیصر ۴۲
انوری، حسن ۲۲، ۲۳، ۵۶، ۸۶، ۱۰۰، ۱۰۸
۱۱۰، ۱۱۱، ۱۵۱، ۱۶۹، ۲۰۳
اوحدی بلیانی اصفهانی، تقی‌الدین ۱۰۳
اورانسکی، ای. م. ۷۲
ایرج میرزا ۲۰۷
ایلالوف، م. ۱۲۱
بابایف، فیض‌الله ۱۲۱، ۱۵۱
باجاکو، ویورل ۷۳
بارتایا، نمادی ۱۲۱
باقریان، مسعود ۱۵۸
باقری، علی ۱۸۵
بالدیرف، آن. ۱۲۱
بچکا، یژوی ۱۲۲، ۲۱۷
بدوی، عبدالرحمن ۱۶، ۱۸۱
براگینسکایا، ل. ۲۷، ۲۸، ۳۹، ۱۵۱
براگینسکی، ای. س. ۵، ۲۱، ۲۸، ۳۰، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۹، ۴۰، ۷۳، ۸۸، ۹۴، ۹۶، ۱۴۰، ۱۵۱
۱۷۲
براگینسکی، یوسف ساموئیلوویچ ۲۸، ۱۲۲
۱۹۲، ۲۱۸
بـراون، ادوارد ۱۵، ۵۶، ۷۳، ۷۴، ۷۶، ۱۲۳
۱۷۴، ۲۱۹، ۲۲۹
برتلس، آندره‌ی یوگنی یویچ ۲۲۰
برتلس، یوگنی ادواردوویچ ۷۴، ۱۴۶، ۱۴۸
۲۲۰

- برزویه ۲۲، ۷۸، ۱۴۰، ۱۸۹
 بزرگ بیگدلی، سعید ۱۱۰، ۱۵۸، ۱۸۰
 بضاری، طلعت ۱۵۸
 بصیروف، ر. ۱۲۳
 بقایف، م. ۲۹، ۳۸، ۱۲۴
 بلیایف، ا. ۲۱۴
 بلیانی انصار کازرونی، ابوالقاسم ۴۳
 بوگواو تیدنوف، آ. م. ۷۵
 بولتایف، م. ن. ۷۵
 بولدیرف، آن. ۱۹۲، ۲۲۰
 بولدیرف، آکساندر نیکلایویچ ۲۲۰
 بهار، لاله تیک چند ۹۹
 بهار (ملک الشعرا)، محمد تقی ۴۲، ۴۳، ۴۸
 ۶۲، ۸۶، ۱۱۱
 بهبودی، م. ۱۲۴
 بهرامی، منصوره ۱۰۷
 بهزادی اندوهجردی، حسین ۴۳
 بهشتی، احمد ۴۳
 بهمنی، اردشیر ۱۵۹
 بیانی، مهدی ۴۳
 بیهقی، ابوالفضل ۴۴، ۱۷۶، ۲۰۹
 باتوریدزه، و. ۹۶
 پاکرو، فاطمه ۱۱۵
 پاگوا، کنستانتین کنستانتینویچ ۱۲۴، ۲۲۰
 پانومارنکو، ن. ۹۳
 پتی سین. گ. ۹۴
 پورمندان، مهران ۴۴
 پولیاکوا، ی. آ ۷۶
 پیروز، غلامرضا ۱۸۶
 پیشگر، احد ۱۱۶
 پیکرینگ، چارلز ۱۵، ۲۲، ۵۶، ۱۲۴، ۱۲۵
 تادوآ، م. ۹۶
 تالمان، ر. ا. ۲۹
 تیبانیان، حجت الله ۱۵۹
 تجلیل، جلیل ۱۰۸، ۱۱۳، ۱۱۶
 تربیت، محمد علی ۱۸۶
 تسیخی، محمد حسین ۱۵۹، ۱۶۰
 تفضلی، احمد ۴۴، ۱۶۱
 تلاووف، ب. ۱۲۵
 تمیم داری، احمد ۴۵
 توحیدی، ابو حیان ۱۵، ۵۶، ۱۷۴
 تورسون زاده، م ۲۹، ۱۲۵
 توزنده جانی، جعفر ۱۶۰
 توشیشویلی، ل. ن. ۳۰
 توشیشویلی، لیلا. ۱۲۶
 تولایی، محمد ۱۶۰
 تیخونوف، ن. س. ۱۲۶
 ثابت زاده، منصوره ۱۰۷
 ثامری، احسان ذنون ۱۶، ۷۶، ۱۷۵، ۲۲۲
 جاجرمی، محمد بن بدر ۴۵
 جامی، عبدالرحمن ۹، ۴۶، ۶۷، ۹۹، ۱۷۳
 ۲۲۶
 جان هون رنین هوئی ۸۵، ۲۲۳
 جُرد جزری، عزالدین بن اثیر ۱۷۴
 جعفرزاده، آ ۹۱
 جکسون، ویلیام ۷۶، ۷۷، ۲۱۳

- جليلوف، آ. ۱۲۶
جمالوف، ت. ۹۲
جوانشیر خویی، محمدقلی ۱۶۱
جودی نعمتی، اکرم ۱۱۲
جورایف، ر. ۱۲۶
جیبوف ۱۲۶
جی شیان، ۷۷، ۲۲۳
چاسر ۱۵، ۵۶، ۷۷، ۱۲۴، ۱۲۵
چاسوایا ۹۵
چایکین ۳۲، ۱۴۴
چرگلی عمرانی، مرتضی ۱۶۱
چوهدری بوری واله، محمدشریف ۱۲۷
حائری، هادی ۱۶۲
حاج سیدجوادى، سیدکمال ۴۱
حاجیان‌نژاد، علیرضا ۱۱۲
حافظ، شمس‌الدین محمد ۵۰، ۶۶، ۶۸، ۷۷، ۸۶، ۸۸، ۸۹، ۱۰۹، ۱۳۶، ۱۵۷، ۲۱۰، ۲۱۴، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۳۵، ۲۳۷
حافظ اوبهی ۲۱، ۳۲، ۷۱، ۹۶
حاکمی، اسماعیل ۱۹، ۴۶، ۶۱، ۱۱۴، ۱۵۱
حبیب‌اللهی (نوید)، ابوالقاسم ۴۶
حبیب‌اللهی، محمد ۴۶
حدّادنی، راضیه ۱۰۸
حسن‌پور، علی‌اکبر ۱۶۲
حسن لی، کاووس ۹۹
حسنوف، م. ۹۲
حسین‌زاده، شریف‌جان ۳۱، ۷۷، ۸۴، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۱، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۵۴، ۲۲۴
حسینوف، خ. ۱۲۸
ح. صدیق، ۷۹، ۱۸۶
حقوقی، عسکر ۲۰، ۱۶۲
حقیقت (رفیع)، عبدالرفیع ۴۶
حکمت، علی‌اصغر ۱۰۵
حلبی، علی‌اصغر ۴۶
خاروژنیا، ت. ۱۲۸
خاقانی ۱۴، ۶۷، ۱۰۰، ۱۰۸، ۱۱۱
خانلری (کیا)، زهرا ۴۷
خراموف، آ.آ. ۳۱، ۱۲۹
خزانه‌دارلو، محمدعلی ۴۷
خطیب رهبر، خلیل ۲۰، ۲۱، ۲۸، ۴۰، ۴۴
۱۵۱، ۱۷۶، ۱۹۸
خواجوی کرمانی ۲۰۹، ۲۲۳، ۲۳۳
خیّام‌پور، ع ۹۹
خیّام، عمر، ۱۱، ۶۳، ۸۶، ۱۲۴، ۱۵۷، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۶، ۲۲۱، ۲۲۳، ۲۳۸
دارمستتر، ج ۷۷، ۷۸، ۱۵۴
دامادی، محمد ۴۷، ۱۱۶
دانش‌پژوه، محمدتقی ۲۲، ۱۶۳، ۱۷۰
دانش‌پژوه، منوچهر ۲۱، ۴۰، ۱۵۱، ۱۹۸
دانشی، غلامحسین ۱۸۶
دبیر سیاقی، محمد ۲۲، ۴۷
درگاهی، محمود ۴۸
دری، د ۱۲۹
دزفولیان، کاظم ۹۹
دست‌غیب، عبدالعلی ۱۶۴
دسوقی‌شتا، ابراهیم ۲۲۴

- دقیقی، ابومنصور ۸، ۱۴، ۲۵، ۵۰، ۵۴، ۶۶،
۷۱، ۱۰۴، ۱۱۱، ۱۲۰، ۱۲۸، ۱۳۵، ۱۳۵، ۱۲۴۵
دوبلوا، فرانسوا ۷۸
دولت‌شاه سمرقندی ۹، ۵۵، ۵۶، ۷۴، ۸۷، ۹۹،
۱۰۴، ۱۷۹، ۲۱۹
دهاتی، آ. ۱۲۹
دهاتی، عبدالسلام ۳۲، ۱۵۱، ۱۵۳، ۲۲۵
دهباشی، علی ۲۱، ۲۲، ۱۶۵-۱۶۷، ۱۶۹،
۱۷۲، ۱۸۹
دهخدا، علی اکبر ۸۶، ۱۰۰، ۱۳۹، ۱۹۹، ۲۰۰،
۲۰۳، ۲۰۸
دهقانی، محمد ۱۱۶
دیاکونوف، م.م. ۷۸، ۹۴
ذنون ثامری، احسان ۱۶، ۱۷۵، ۲۲۲
ذوالفقاری، داریوش ۱۰۹، ۱۶۵
ذهنی، ت. ن. ۱۲۹
رادوف، آ. ۹۵
رازی، امین احمد ۳۸، ۱۰۴، ۱۴۸
راس، دنسین ۱۳۰، ۲۲۹
رامپوری، غیاث‌الدین محمد ۱۰۰
رجب زاده، عسکر علی ۱۹۳
رجبی، پرویز ۱۸۶
رحمانفر، اسرار ۷۸، ۱۵۱
رحمانی، روشن ۱۳۱، ۲۲۶
رحیمووا، ز. ای. ۷۶
رحیمی، ابوالقاسم ۱۰۹
رزمجو، حسین ۴۲، ۴۸
رستم، شرف‌الدین ۸۴، ۱۹۳
رسمی، سکینه ۴۸، ۱۰۹، ۱۱۳
رضازاده شفق، صادق ۲۲، ۴۹، ۲۰۰
رضایی باغ بیدی، حسن ۱۸۶
رنجبر، احمد ۴۹
رنگچی، غلامحسین ۴۹
روزبهران، سیاوش ۱۶۶
رؤیا هاشمیان ۸۶
ریاحی، محمدامین ۲۲، ۵۰، ۵۲، ۶۵، ۱۶۶،
۱۶۷، ۱۸۷
ریاض، محمد ۷۹
ریپکا، یان ۷۹، ۲۱۷
زائر، حلیم جان ۱۳۲
زاهداف، نظام‌الدین ۱۹۴
زرین کوب، حمید ۱۸، ۲۲، ۱۱۰، ۱۶۷
زرین کوب، عبدالحسین ۱۹، ۲۲، ۵۰، ۱۶۷،
۲۰۱
زلفی کاروف، ت. ۹۵
زمانی، آصفه ۷۹
زند، میخائیل ۸۰
زنگانه، آقا محمد ۱۱۰
زهیرزاده، عبدالرزاق ۱۳۳
ژوبل، محمدحیدر ۱۳۴
ساداتی، احمد محمود ۱۷۵
سامی، ش. ۱۰۰
ستاراف. ع. ۱۳۴، ۱۷۷
ستارزاده، عبدالغنی ۱۹۴
ستایشگر، مهدی ۵۲
سجادی، صادق ۷۸

- سحر، منشی احمد حسین ۱۰۴
 سروشیار، جمشید ۲۳، ۱۶۸، ۱۸۳
 سری، ابوالقاسم ۷۹
 سعدی ۲۷، ۲۸، ۷۴، ۷۷، ۸۶، ۹۹، ۱۰۹، ۱۸۶، ۱۹۸، ۲۱۲، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۹، ۲۳۵، ۲۳۷، ۲۳۸
 سعدی یف، ص. ۲۸، ۳۴، ۱۵۱
 سعیداف. سعید عمران ۱۹۱، ۱۹۲
 سعیدوف، ف. ۹۱، ۱۳۴
 سعیدی، بهجت ۱۶۸
 سقراط ۲۰۵
 سلطانوف، س. ۱۳۵
 سلطانوف، محمد آقا ۹۱
 سلفی، ولی الله ۳۱
 سلیمانی، قهرمان ۱۲۰، ۱۳۱، ۱۶۰، ۱۶۸، ۱۸۵، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۹۱، ۱۹۳-۱۹۶
 سمعانی، ابی سعد عبدالکریم ۷، ۸، ۱۰، ۱۵، ۲۲، ۴۳، ۵۶، ۶۶، ۸۱، ۸۵، ۸۷، ۱۰۵، ۱۳۰، ۱۳۳، ۱۴۱، ۱۶۴، ۱۷۴، ۱۸۱
 سنایی ۸۶، ۱۱۲، ۱۷۹، ۱۹۹، ۲۲۵
 ستریان، و. ۹۱
 سئندجی، مسعود ۱۷۴
 سیروس، بهرام ۳۵، ۳۸، ۸۱، ۱۳۵، ۲۲۶
 سیف الله یف، آ. ۱۳۵
 سیفی یف، ن. ۳۱
 سیمینوف، آ.آ. ۳۱، ۱۳۵
 شاملو ۵۹، ۱۷۲، ۲۰۵
 شاهد چوهدری ۸۲، ۱۲۷
 شاه محمدوف، ش. ۹۲
 شاهین، شمس الدین ۲۴۲
 شایگان فر، حمیدرضا ۱۱۷
 شبلی، صدیق ۷۹
 شبلی نعمانی، محمد ۸۲، ۸۳، ۹۹، ۱۰۴، ۱۵۴، ۲۲۷
 شروانی، جمال خلیل ۵۲
 شریفاف، خدایی ۱۳۶، ۲۲۸
 شعار، جعفر ۲۰، ۲۲، ۲۳، ۱۰۷، ۱۵۲، ۱۶۹، ۲۰۲
 شعر دوست، علی اصغر ۵۲، ۱۸۷، ۱۹۳-۱۹۵
 شفق، اسماعیل ۵۲، ۱۱۳
 شفیع کدکنی، محمدرضا ۲۲، ۵۳، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۶۵، ۱۶۹، ۲۰۳
 شکری، یدالله ۱۱۰
 شکورزاده، میرزا ۱۹۵
 شکوروف، محمدجان ۷۳، ۲۱۶
 شکوری بخارایی، محمدجان ۸۱
 شکبیا، پروین ۵۴
 شمس تبریزی ۱۴
 شمس قیس رازی ۱۱، ۳۸، ۴۳، ۵۲، ۵۵، ۸۳، ۸۸، ۸۹، ۱۳۰
 شمیسا، سیروس ۵۴
 الشورابی، ابراهیم امین ۱۷۴
 شهاب الدین اف، نورالدین ۱۳۷
 شهیدی، ز. ۱۳۷
 شیدا، شهرزاد ۱۷۰
 شیرانی، محمود ۷۹، ۸۲

- شیمل، آنه ماری ۸۲، ۱۹۵
صابر ترمذی ۲۳۱
صادق پور، حافظ ۱۱۶
صادقی، علی اشرف ۲۲، ۲۳، ۳۹، ۱۷۰، ۱۷۶
صارمی، سهیلا ۱۸۷
صبور، داریوش ۵۵
صدقی زهاوی، جمیل ۱۶، ۲۲۹
صدیقی، ظهیر احمد ۸۲
صفا، ذبیح الله ۵۶، ۸۷، ۲۰۴، ۲۲۸، ۲۳۰
طالبیان، یحیی ۵۷، ۱۱۳، ۱۷۱
طاهر جاناف، عبدالرحمان ۳۲
طاهری، سید محمد رضا ۱۰۴
طاهری مبارک، غلام محمد ۱۱۶
طیبی، میر صالح ۴۵
طرسوسی، ابوطاهر ۲۳۲
طهماسبی، طغرل ۵۸
ظهورالدین احمد ۸۳، ۲۲۹
ظهیر فاریابی ۲۳۱
عارفی، م. ۱۳۸
عاطف، خان محمد ۸۳، ۲۳۰
عبادیان، محمود ۵۸
عباسوف، آ ۹۱
عبدالقادر، حامد ۱۶، ۱۷۵
عبدالقیوم (قویم)، علی. ۱۳۸
عبدالله / عبدالله اف، احمد ۳۲
عبدالله یوف، سیدالله ۱۹۵
عبدالواسع جلی ۲۰۵
عبدجباروف ۹۳
عبید زاکانی ۲۴۲
عتبی، ابونصر ۱۵، ۱۷۴
عثمانوف، م. ن. ۳۱، ۸۳
عصمة الله یف. ۱۳۹
عطارتیشابوری، فریدالدین ۸۶، ۲۰۴، ۲۲۵
علمی، محمد ۱۷۱
علی بن صالح بن علی الحمید ۱۶، ۲۳۱
علیمردان اف، امریزدان ۱۳۹
علی یف، غضنفر. ۱۴۰
عمریان، س. ۹۲
عوفی، محمد ۱۲، ۵۰، ۵۶، ۷۳، ۹۹، ۱۰۵،
۱۱۹، ۱۳۳، ۱۵۲، ۱۶۳، ۱۷۰
عینی، صدرالدین ۱۶، ۳۱-۳۳، ۸۴، ۱۱۸،
۱۲۱، ۱۲۲، ۱۳۳، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۴، ۱۴۵،
۱۵۱، ۱۵۳، ۱۶۸، ۱۷۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۳۲،
۲۳۳
عینی، کمال ۲۸، ۳۳، ۳۸، ۱۴۱، ۲۳۳
عیوقی ۲۰۵
غروی، مهدی ۵۸
غفوروف، آ. ۱۴۱
غفوروف، باباجان ۲۳۴
غلامحسین یوسفی ۲۲، ۶۲، ۶۸، ۲۱۱
غلامرضایی، محمد ۵۸، ۵۹، ۱۷۲، ۲۰۵
غلامی، تیمور ۱۷۱
فاروقی، اشرف الدین شرف ۸۴
فاضلوف، ملاجان ۲۳۴
فاضلی، سکیته ۱۱۳
فتایو، م. ۱۴۲

- فتوحی، محمود ۱۷۲
 فخر داعی گیلانی، سید محمد تقی ۱۰۴
 فرّخ، محمود ۵۹
 فرّخی سیستانی ۱۴
 فردوسی، ابوالقاسم ۸، ۲۳۱
 فرزاد، مسعود ۲۲، ۶۸، ۱۷۲، ۲۰۵، ۲۰۶
 فرزاد، نازنین ۱۱۵
 فرزام پور، علی اکبر ۱۱۳
 فرشیدورد، خسرو ۵۹
 فرغانی، سیف الدین محمد ۲۰۵
 فروزانفر، بدیع الزمان ۲۲، ۵۹، ۱۴۸، ۱۶۵
 ۱۷۳، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۲۱
 فروغی، محمد علی ۶۰
 فریور، حسین ۶۰
 فضل حق، خان صاحب قاضی ۸۵
 فورمانوف، م. ۹۵
 فیتز جرالد ۲۰۶
 فیروزآبادی، سید سعید ۸۲
 فیضی، زهره ۷۶
 فیضی سرهندی، الله داد ۱۰۰
 قآنی ۲۰۷، ۲۱۰
 قافله باشی، سید اسماعیل ۶۱
 قربانیون، حسین ۱۱۳
 قزوینی، عبدالوهاب بن محمد ۶۶
 قزوینی، محمد ۴۵، ۱۵۷
 قطران تبریزی ۱۲، ۲۱، ۳۵، ۴۰، ۴۱، ۴۵، ۴۷
 ۵۱، ۶۳، ۶۶، ۷۹، ۸۲، ۹۶، ۱۳۰، ۱۳۴، ۱۴۸
 ۱۷۲
 قلی یف، آ. ۹۱
 قمباشیدزه، ر. ۹۶
 قندیل، اسعاد ۱۶، ۱۷۵
 قهاروف، آ. ۹۵
 قیصری، ابراهیم ۱۱۶
 کاپرانوف، و. ۱۴۲
 کاریلشوی، آ. ۹۶
 کازجانوف، م. ۹۳
 کاظمی، داریوش ۱۷۳
 کاظمی، محمد کاظم ۶۱
 کالپاکوف، آ. ۳۳
 کامگار پارسی، محمد ۶۲
 کرنایین ۸۶
 کریم اف، عثمان جان ۳۴، ۱۵۱، ۱۹۶
 کریمسکی، آ. ۶۹، ۸۶، ۹۳، ۱۶۵
 کریمیان سردشتی، نادر ۱۷۴
 کزوریان، آرمانوش ۹۲، ۲۳۶
 کسایبی، کامران ۱۱، ۱۱۳
 کل بروک، سر. ت. ای. ۱۴۲
 کلیاکوف، آ. پ. ۱۴۳
 کلثوم فاطمه سید ۸۶
 کمال خجندی ۲۲۴، ۲۴۴
 کمال الدینی، محمد باقر ۱۷۵
 کمال حاج سید جوادی ۴۱
 کمالی، وحید ۱۱۱
 کمیساراف، د. س. ۳۴، ۳۵
 کندژولیس، ج. ۹۷
 کوبیدزه، داوید ۳۵، ۲۳۶

- ۲۰۷
محدث، میرهاشم ۴۲، ۱۰۳
محسن، او. ۹۳
محفوظ، حسین علی ۱۶، ۲۴۱
محقق، حسین ۱۷۵
محمدباقر ۱۰۰
محمدنورالدین عبدالمنعم ۱۷۵
محمدی خراسانی، علی ۱۷۵
محمدی گلم کبودی، امیراکرم ۱۱۴
محمدیونس، محمد ۱۷۵
محمدی یث، ش. ۱۴۵
محمودزاده، مصباح الدین ۱۷۶
محمود، گ. ۱۴۵
مدبری، محمود ۶۳
مدرّس تبریزی، محمدعلی ۶۳
مدرّس زاده، عبدالرضا ۱۱۶
مدرّس صادقی، جعفر ۴۴
مدرّسی، فاطمه ۱۸۸
مدی، ارژنگ ۱۱۲
مرحمت، حبیب الله ۱۷۷
مردانی، تاج الدین ۱۴۵
مستوفی قزوینی، حمد الله ۶۳
مسلمان قل اف. ۱۴۶
مسلمانیان قبادیانی، رحیم ۲۲، ۳۶، ۱۴۶،
۱۴۷، ۱۷۷، ۲۴۱
مشهور، پروین دخت ۱۷۸
مشیر سلیمی، علی اکبر ۶۴
مصاحب، غلامحسین ۱۰۱
- کوتۀ تیشویلی، واخوشتی ۲۳۷
کورویاناگی، تسوئو ۲۳۸
کیلدی یاراف، تاجی بای. ۱۴۳
گراسیموف، م.م. ۳۵، ۳۶، ۱۴۴، ۱۵۵، ۱۵۹،
۱۸۱
گرگانی، ابوزراعه ۸، ۹، ۵۰
گرینسویچووس، ای. ۹۷
گلبن، محمد ۶۲
گوخاریا، الکساندر ۱۴۳، ۲۳۸
گویاموی، محمد قدرت الله ۱۰۵
گورلیشویلی، تنگیز. ۹۷، ۱۴۴
گیرشمن ۲۰۸
لاهوئی، ابوالقاسم ۸۴
ل. ژیرکوف ۷۷
لسان، حسین ۱۱۳
لوشیتس، و.آ. ۱۹۵
لووف، آ. ۱۴۴
لوونا، ریسنر مارینا ۲۳۹
لوی، روبن ۸۶، ۸۷، ۲۳۰، ۲۴۰
لویک ولیپکین ۹۶
ماروز، آنا ۱۴۴
مآر، یون ۸۷
ماماتسا شویلی، مایا ۱۴۴، ۲۴۰
مجدی، آ. ۱۴۵
مجیدی، عنایت الله ۵۹
محبّی، لیلا ۱۱۱
محتشم، حسن ۱۸۷
محبوب، محمد جعفر ۶۲، ۶۳، ۶۷، ۱۱۲،

۲۵۶ کتابشناسی رودکی سمرقندی

- مصفا، مظاهر ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۱۳
مظفری، نسرین ۱۸۸
معین، محمد ۱۸، ۲۲، ۶۴، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۷۸، ۲۳۸، ۲۳۰، ۲۲۱، ۲۰۷
معین، مهدخت ۶۴، ۱۷۸
مقبول بیگ بدخشانی، میرزا ۸۷
ملا میرزا احمد ۱۴۸
ملایف، ن. ۱۴۸
منصور، جهانگیر ۲۴، ۴۰، ۱۵۱
منصوری، نادر ۱۱۲، ۱۸۸
منوچهری دامغانی ۱۳۹، ۱۹۹
منینی ۱۴۸، ۱۷۴
مؤمن، زین العابدین ۶۴
موحدی، محمدرضا ۶۴
مؤذنی، علی محمد ۱۱۴
موريسن، جورج ۸۸
موسایی، معصومه ۱۱۷
موسوی، سیدرسول ۲۴، ۱۵۱
مولانا، جلال الدین محمد ۲۲۵
میرباقری فرد، علی اصغر ۶۵
میرزا آقاتیریزی ۲۱۴
میرزازاده، خالق ۳۱-۳۷، ۲۴۲
میرزایف، ع. ۱۲، ۱۷، ۲۳، ۲۸، ۲۹، ۳۱، ۳۷
۳۸، ۴۰، ۴۹، ۱۳۱، ۱۴۹، ۱۵۱، ۱۵۴، ۱۶۶
۱۶۸، ۱۷۶، ۲۴۳
میسیک، و. ۹۴
میناگرشولی، ن. ۹۷
مینوی، مجتبی ۲۲، ۱۸۹
- ناتل خانلری، پرویز ۲۲، ۶۲، ۱۱۳، ۱۷۵؟ ۱۷۹، ۲۳۰، ۲۳۸
ناجی، سیدمحسن ۱۰۵
ناصرخسرو ۱۰، ۱۱، ۵۰، ۸۶، ۱۰۸، ۱۸۱، ۱۹۹، ۲۱۷، ۲۲۲، ۲۳۳
نجاتی نیشابوری ۸، ۱۵، ۵۶
نجم رازی، نجم الدین ۶۵، ۲۰۴
نداء، طه (السید) ۱۶، ۸۸، ۲۴۳
نصرالدین اف، عبدالمنان ۳۹، ۱۵۱، ۲۴۴
نصرالدین اف، فخرالدین ۱۵۲
نصیری فر، حبیب الله ۶۵
نظامی عروضی سمرقندی ۶۶، ۶۹، ۱۷۹
نظامی گنجوی ۸۴، ۸۶، ۲۲۳، ۲۳۸
نظروف، خ. ۹۳
نظری منظم، هادی ۸۸
نظیروف، م. ۱۵۳
نعمانی، رئیس احمد ۱۰۴
نفیسی، سعید ۵، ۱۲، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۱-۲۵، ۲۸، ۳۰، ۳۱، ۳۴، ۳۵، ۳۹، ۴۰، ۶۴، ۶۶، ۸۷، ۸۸، ۹۶، ۱۲۱، ۱۲۹، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۸، ۱۵۱، ۱۵۴، ۱۶۴، ۱۶۶-۱۷۰، ۱۷۶، ۱۸۰، ۱۸۹، ۱۹۶، ۲۰۹، ۲۳۰
نفیسی، علی اکبر ۱۰۱
نوایی، عبدالحسین ۴۱، ۶۴
نوایی، میرنظام الدین علیشیر ۱۰۵
نوتسوییدزه، مانا ۱۵۳
نورماتوف، م. ۳۹
نوروزی، مهناز ۱۸۱

- نیازی، شوکت ۲۴۵
 نیکوبخت، ناصر ۱۸۰، ۶۵
 نیمایوشیچ ۲۰۸، ۴۸
 والہ داغستانی، علیقلی ۱۰۳، ۱۰۵، ۱۳۹
 وامبری، آرمینوس ۱۷۵
 وزین پور، نادر ۶۷
 وفایی ۲۱، ۳۱، ۹۶
 ونیسکی، سل ۹۵
 ویناکور، ر. ۱۵۳
 هادی زاده، رسول ۳۱، ۴۰، ۱۵۳
 هاشم، ر. ۱۲۸، ۱۵۴
 هاشمی، محمدیحیی ۱۶، ۲۴۵
 هدایت، رضاقلی خان ۵۶، ۱۰۶، ۱۱۹، ۱۷۶
 هدایت، صادق ۲۰۶، ۲۱۴، ۲۱۸، ۲۴۰
 هدایت، محمود ۱۰۶
 هروی، جواد ۶۸
 هر سبحانی، توفیق ۵۱، ۸۲
 همایونفر، محمدصادق ۲۶
 همایی، جلال الدین ۲۲، ۱۸۱، ۲۱۰
 هنر، علی محمد ۱۸۲
 یاحقی، محمدجعفر ۱۷۰، ۱۸۳
 یزدانی، خواجه حمید ۸۹
 یعقوب آژند، ۸۸
 یغمایی، پیمان ۱۸۳
 یگوروف، ب. ۱۵۴
 یوسفوف، آ. ۳۱
 یوسفی، حبیب ۲۴۲
 یوسفی، غلامحسین ۲۲، ۶۲، ۶۸، ۲۱۱
 یونساف، ۲۹۱

نمایه مقالات

- «آثار رودکی» ۱۴۸
- «آزمونی در تحلیل بسامدی واژگان رودکی و دقیقی» ۲۴۵، ۱۵۳
- «آغاز راه نوین در پژوهش ادبیات دوره سامانیان، آموزش میراث بازمانده رودکی» ۱۹۶
- «آفریننده شعر و وطن دوست بزرگ» ۱۲۸
- «آیا استاد رودکی را «حکیم» خواندن رواست؟» ۱۳۹
- «ابوالحسن رودکی» ۱۴۸، ۹۲
- «ابوالحسن رودکی، افاده کننده ایده‌های پیشقدم عصر ۱۰» ۱۴۹
- «ابو عبدالله رودکی» ۱۷۹، ۹۷، ۹۲
- «ابیات و امثال تازی در سندبادنامه» ۱۸۲
- «اثری که در سینه‌ها برجای مانده است» ۱۴۵
- «ادبیات» ۱۸۵
- «ادبیات به زبان فارسی در آسیای میانه» ۱۲۳
- «ادبیات غنایی و جلوه‌های آن در ایران پیش از اسلام» ۱۸۶
- «از تاریخ حیات مدنی زمان رودکی» ۱۲۶
- «از درگاه بخارا تا بارگاه لندن؛ مقایسه رودکی و چوسر» ۱۶۰
- «از دریچه‌ی شعر: بررسی نظام اجتماعی آرمانی در دیدگاه نظامی و رودکی» ۱۷۱
- «از رودکی» ۹۵، ۹۴
- «از رودکی تا روز رودکی» ۱۵۳
- «از شهر حافظ تا دیار رودکی» ۱۷۹
- «اساس‌گذار ادبیات تاجیک» ۱۲۹
- «اساس‌گذار بزرگ نظم کلاسیکی تاجیک» ۱۴۱

رودکی نمایه مقالات ۲۵۹

- «اساس یک تصویر شاعرانه»..... ۱۴۶
- «اسامی خاص مسلمانان»..... ۱۴۲
- «استاد ابوالحسن رودکی»..... ۱۴۲
- «استاد بزرگ سخن»..... ۹۱
- «استاد بهار شاعری ملی و هنرمندی واقعی بود»..... ۲۱۱
- «استاد رودکی»..... ۱۴۰
- «استاد رودکی، سرآمد کلام موزون و نخستین کلاسیک ادبیات تاجیک»..... ۱۵۲
- «استاد رودکی و ایجادیات او»..... ۱۳۵
- «استاد رودکی و سرنوشت کتاب نمونه ادبیات تاجیک»..... ۱۴۱
- «استعاره در شعر رودکی»..... ۱۷۱
- «اسطوره رودکی»..... ۱۵۷
- «اسلام شناسی و ایران شناسی در ایتالیا»..... ۲۱۴
- «اشعار تازه رودکی»..... ۱۷۰، ۲۲
- «اشعار رودکی»..... ۱۴۳، ۹۴
- «اشعار وطن دوستانه سعدی»..... ۲۲۴
- «اصطلاحهای موسیقی در آثار منظوم رودکی»..... ۱۵۸
- «امثال و حکم حکیم رودکی»..... ۱۴۵
- «انسان در صور خیال شعر شاعران عصر سامانیان»..... ۱۸۸
- «انسان شعرا»..... ۹۷
- «انگیزه های ملی در خلافت رودکی»..... ۱۱۹
- «اوزانی که در نظم رودکی حفظ شده است»..... ۱۳۵
- «اهمیت ایجادیات رودکی و گفتارها درباره وی»..... ۱۴۹
- «ایجادیات دهنکی (شفاهی) خلق در اثرهای استاد رودکی و هم عصران او»..... ۱۵۳
- «بار دیگر درباره آثار باقیمانده استاد رودکی»..... ۱۴۶
- «بازهم درباره رودکی»..... ۱۶۷، ۲۲
- «بانی ادبیات فارسی تاجیکی»..... ۹۳
- «بحشی پیرامون چند بیت رودکی»..... ۱۳۲
- «بحشی در اشعار و افکار رودکی»..... ۱۶۲

- «بحثی دربارهٔ سندبادنامهٔ منسوب به رودکی» ۱۳۸
- «برخی از ویژگی‌های زبان در آثار رودکی» ۱۲۶
- «بررسی آثار رودکی در مکاتبات یو. ماروک. چایکین» ۱۴۴
- «بررسی ترکیب و اژگان آثار رودکی» ۲۴۵، ۱۵۳
- «بررسی تطبیقی اشعار کلیله و دمنهٔ منظوم رودکی با داستانهای کلیله و دمنهٔ ابوالمعالی نصرالله منشی» ۱۶۱
- «بررسی مقابله‌ای احوال و اشعار رودکی و بشار» ۱۶۵، ۱۰۹
- «برزویه حکیم و رودکی شاعر و نشو و نمای زبان فارسی» ۱۸۹، ۲۲
- «بشر دوستی بزرگ» ۱۱۷
- «بعضی از مسائل تربیتی در خلافت ابو عبدالله رودکی» ۱۳۸
- «بعضی قیده‌ها عاید بلبریکای رودکی» ۱۲۰
- «بعضی مسأله‌های ترجمهٔ حال رودکی» ۱۳۷
- «بوی جوی مولیان» ۱۶۰، ۲۲
- «به نام استاد» ۱۱۹
- «به نام رودکی» ۱۳۷
- «بیتی بازیافته از رودکی در خلال تفسیر ابوالفتوح رازی» ۱۵۷
- «پدر نظم فارسی تاجیکی» ۹۶
- «پژوهش مهم دربارهٔ رودکی» ۱۴۴
- «پژوهش و بازیافت» ۱۹۱
- «پژوهشی پیرامون یک شعر رودکی» ۱۷۶
- «پژوهشی در افکار رودکی» ۱۵۹
- «پنجه تَنتره در ادبیات سنسکریت و ادبیات فارسی» ۱۸۶
- «پیرامون چند معنی مشترک در آثار ابن المقفع و رودکی» ۱۴۵
- «پیشگفتار» ۹۲
- «پیوند سنت‌های باستانی و آیین‌های سامانی در آثار رودکی» ۱۳۲
- «تاریخ پیشرفت زبان ادبی فارسی» ۱۹۲
- «تاریخ رودکی شناسی در تاجیکستان» ۱۴۸
- «تا نخوری ندانی» ۱۶۰

رودکی نمایه مقالات ۲۶۱

- ۱۵۲ «تجلی آیات قرآن در اشعار سلطان شاعران»
- ۱۷۷ «تحلیل متن‌شناسی قصیده‌های عهد سامانی»
- ۱۲۱ «ترجمه‌های اشعار رودکی»
- ۴۰ «تصحیح پانزده بیت رودکی»
- ۱۲۶ «تصویر طبیعت در اشعار رودکی»
- ۱۹۸ «تصویرهای دریایی در شعر حافظ»
- ۱۴۵ «تضمین‌ها به شعرهای رودکی»
- ۲۴۱ «تقریظ درباره ترجمه‌های م. تودوآزیر عنوان نظم تاجیک»
- ۲۴۱، ۱۴۴ «تقریظ درباره کتاب اشعار رودکی»
- ۱۴۴ «تقریظ درباره مجموعه مقالات رودکی- ۱۱۰۰»
- ۲۳۷ «تکوین نظم فارسی»
- ۱۶۸ «تلمیح در دیوان رودکی»
- ۱۴۴ «تمثال ابوالحسن رودکی»
- ۳۵ «توضیحات تکستولوژی»
- ۱۷۳ «جادوی آواها»
- ۱۷۴ «جایگاه رودکی در ادبیات عرب»
- ۱۵۸ «جایگاه و ضرورت بزرگداشت رودکی، شعر و اندیشه او»
- ۱۹۴ «جستاری در زمینه‌های رونق مثنوی سرایی در ادبیات عهد سامانیان»
- ۱۲۵ «جمله‌بندی اشعار رودکی»
- ۱۳۳ «جهت‌های ضد خلافتی و اجتماعی در نظم رودکی و هم عصران او»
- ۱۲۴، ۵۶ «چاسر ایرانی»
- ۱۶۸ «چرا رودکی بزرگ است»
- ۲۳ «چشمه روشن»
- ۱۴۹ «چند سخن درباره میراث اولی ابوعبدالله رودکی»
- ۱۸۰ «چند نکته تازه درباره رودکی»
- ۲۱۴ «حافظ»
- ۲۱۴ «الحُرّ العاملی»
- ۱۱۸ «حقاری در پنج رود»

- «خاک و آسمان» ۱۸۷
- «خلاصه ملاحظه‌ها عاید بزبان اشعار استاد رودکی» ۱۲۴
- «خیام و فیتز جرالده» ۲۰۶
- «داستان کلیله و دمنه رودکی» ۲۲
- «داستانهای زمان سامانیان» ۱۲۰
- «دانشنامه قدرخان و اهمیت آن در آموختن آثار رودکی و میراث ادبی ما» ۱۵۴
- «دبستان گویندگان ۲ (- دبستان رودکی)» ۱۸۲
- «درباره بعضی از خصوصیات زبانی نظم استاد رودکی» ۱۲۸
- «درباره بعضی از واژه‌های مورد استعمال استاد رودکی و معاصرانش» ۱۲۹
- «درباره دو بیت از رودکی» ۱۸۳
- «درباره رودکی و عصر او» ۱۶۹، ۲۲
- «درباره غزلسرایی حافظ» ۲۳۷
- «درباره کلیله و دمنه رودکی» ۱۴۰
- «درباره موضوع ارتباط روایت گرجی سندبادنامه با روایت فارسی آن» ۱۴۴
- «درباره مهارت رودکی» ۳۵
- «درباره هنر رودکی، تفسیر اشعار» ۲۱۹
- «درباره هنرمندی رودکی» ۱۲۲
- «در تدقیق آثار رودکی» ۱۹۶
- «در سخنی چند درباره مضمون فکری رباعی رودکی» ۱۴۹
- «در سرزمین رودکی» ۲۲
- «درنگی کوتاه بر حال و کار رودکی شاعر تیره چشم و روشن بین» ۱۷۱
- «درود بر رودکی» ۱۴۴
- «دو اثر از صادق هدایت: بوف کور و حاجی آقا» ۲۱۴
- «دو بیت نو از آثار رودکی» ۱۳۷
- «دوست دارد یار این آشفستگی» ۱۷۲
- «دو شاعر بزرگ قرن دهم (رودکی و دقیقی)» ۱۳۵
- «دید تازه پژوهشی درباره موسیقی دوران سامانیان» ۱۹۳
- «دیدگاهها درباره رودکی» ۱۶۵

رودکی نمایه مقالات ۲۶۳

- «راجع به بعضی از واژه‌های زبان عصر رودکی که در لهجه‌های تاجیکی قسمت علیای زرفشان حفظ شده است» ۱۲۹
- «راجع به پیدایش غزل در ادبیات فارسی و تاجیکی» ۱۹۲
- «راجع به خصائص هنری نظم رودکی» ۱۵۴
- «راجع به رودکی» ۱۲۰
- «راجع به زبان نظم رودکی» ۱۴۲
- «راجع به مترادفات نظم رودکی» ۱۳۴
- «رباعی سرایی در ایران» ۱۸۷
- «رباعی و بیت‌ها» ۹۵
- «ردیف یک شاه اثر» ۱۷۷، ۱۴۶
- «رل استاد رودکی در مسئله شکل یابی عصرهای ۱۰-۱۲» ۱۵۲
- «روانی و سادگی در زبان رودکی» ۱۲۱
- «روایات گرجی داستانهای عامیانه فارسی» ۲۳۹
- «رودکی» ۱۶۴، ۱۶۲، ۱۵۹، ۱۴۴، ۱۳۳، ۱۳۲، ۱۲۶، ۱۲۰، ۱۱۷، ۹۱، ۷۷، ۶۵، ۲۲، ۱۶
- «رودکی آن شاعر تیره چشم روشن‌بین» ۱۶۴
- «رودکی از پند و حکمتش (شعر)» ۱۳۱
- «رودکی، بنیانگذار ادبیات کلاسیک تاجیکی» ۹۷
- «رودکی پدر شعر فارسی» ۱۵۸
- «رودکی در آثار شاعران گذشته تاجیک» ۱۲۳
- «رودکی در زبان گرجی» ۹۶
- «رودکی در شبه قاره» ۱۵۹
- «رودکی در فرهنگ معاصر تاجیک» ۱۶۶
- «رودکی، رباعیها» ۱۳۲
- «رودکی سر دفتر ادبیات فارسی تاجیکی، درباره سنت و نوآوریهای نظم معاصر تاجیکی» ۲۴۵
- «رودکی، سطرهای نصیحتی- تربیتی» ۱۳۲
- «رودکی سمرقندی اولین سخنور ایران» ۱۲۷
- «رودکی شاعر خراسان استاد شاعران است» ۱۳۴
- «رودکی، شاعر روشن‌بین» ۲۲، ۱۹

«رودکی، شاعر سامانیان»	۱۶
«رودکی شاعر عهد سامانیان»	۱۵۱، ۱۱۸
«رودکی، قصیده شکایت از پیری - در مرثیه ابوالحسن مرادی، قصیده در وصف بهار، دو غزل»	۱۳۲
«رودکی کلاسیک بزرگ ادبیات تاجیکی»	۹۵
«رودکی و اختراع رباعی»	۱۸۱، ۲۲
«رودکی و ادبیات تاجیک»	۱۲۲
«رودکی و امیرنصر»	۱۸۶
«رودکی و جریان زندگی او»	۱۴۹
«رودکی و خلق»	۱۳۶
«رودکی و خیتام»	۱۸۳
«رودکی و رباعی»	۱۶۹
«رودکی و رودکی مجعول»	۱۳۰
«رودکی و زبان عربی»	۱۴۵
«رودکی و زمان او»	۱۵۳
«رودکی و سلطان شاعران»	۱۸۱
«رودکی و سندبادنامه»	۱۸۲
«رودکی و سیاست و فرهنگ از یک گریبان سربرآورده‌اند»	۱۴۶
«رودکی و عمر خیتام»	۲۲۱، ۱۲۴
«رودکی و فولکلور تاجیکی»	۱۲۷
«رودکی و قرمطیان»	۲۲۰، ۱۲۳
«رودکی و قطعه»	۱۲۴
«رودکی و موسیقی تاجیکستان»	۱۱۸
«رودکی همیشه زنده است»	۹۲
«رومی»	۲۱۴
«زادگاه، محل درگذشت و آرامگاه استاد رودکی»	۲۱۹
«زندگی و آثار رودکی»	۱۳۳
«زندگی و اخلاقیت رودکی»	۹۲

رودکی نمایه مقالات ۲۶۵

- ۱۹۵ «سامانیان و تشکل ادبیات فارسی - تاجیکی»
- ۹۲ «ستاره خاموش نشدنی»
- ۱۲۷ «سخن سرای پنج رود»
- ۱۸۹ «سرایندگان بزرگ دوره اول شعر فارسی»
- ۱۲۹ «سرچشمه گران بها برای آموختن میراث شاعر (درباره دست خطهای رودکی)»
- ۱۴۲ «سر دفتر ادبیات کلاسیکی تاجیک ابوالحسن رودکی»
- ۱۲۸ «سرودهایی درباره رودکی»
- ۲۲ «سفرنامه از شهر حافظ تا دیار رودکی»
- ۱۲۱، ۴۹، ۴۸ «سه پیراهن یوسف»
- ۱۴۷، ۲۲ «سه سخن پیرامون استاد رودکی»
- ۱۴۹ «سیر تاریخی کلیله و دمنه»
- ۱۶۳، ۱۶۱، ۱۴۸، ۲۲ «سیزده ره صدهزار»
- ۹۳ «سیمای رودکی در پرده سینما»
- ۱۲۸ «شاعر انسان دوست بزرگ»
- ۹۱ «شاعر بزرگ تاجیکی»
- ۹۳ «شاعر دوست داشتنی برای مردم»
- ۱۱۹ «شاعر و متفکر بزرگ گذشته»
- ۱۹۴ «شعر حالیه در عهد سامانیان»
- ۲۲۸ «شعر رودکی و شکل بیت در ادبیات کلاسیک»
- ۱۷۷، ۱۳۴ «شعر رودکی و معمای تحلیل کلام منظوم»
- ۱۹۱ «شعر عهد سامانی و نقش مؤثر آن در تربیت معنوی جامعه»
- ۱۷۳، ۲۲ «شعر و شاعری رودکی»
- ۹۵ «شکایت رودکی (قصیده‌ای درباره پیری)»
- ۱۹۳ «شکل‌گیری زبان ادبی تاجیک»
- ۲۱۴ «صفویه»
- ۱۲۶ «صنایع بدیعی در شعر رودکی»
- ۲۳۹ «صنایع بدیعی رودکی»
- ۲۲ «صور خیال در شعر رودکی»

۱۳۹	«ضرب‌المثل‌ها در میراث منظوم رودکی»
۲۰۶، ۱۷۲، ۲۲	«عروض رودکی»
۱۶۱	«عشق (عاشق و معشوق) و حالات هریک از آنها در اشعار به جامانده از رودکی»
۹۶	«عصر رودکی»
۱۸۶	«علوم مهندسی و مواد در اشعار رودکی، خیام، نظامی، سعدی و حافظ»
۱۶۷، ۲۲	«عناصر بدیعی در شعر رودکی»
۱۹۲	«عناصر خلاقیت هنری مردم در آثار کتابت قرن وسطای گذشته»
۲۳۲	«عنعنه یا سنت‌های کلیده و دمنه نویسی در تاریخ ادبیات فارسی و تاجیکی»
۱۲۹	«غرور مردم»
۲۴۰	«غزل در مجموعه اصطلاحات علم شعر در قرون وسطی»
۹۷	«غزلیات رودکی»
۱۹۲	«فارسی دری تاجیکستان»
۲۱۴	«فردوسی»
۱۵۲	«فرهنگ مدارالافاضل فیضی و اشعار رودکی»
۱۴۵	«فکرهای دیالکتیکی رودکی»
۱۱۸	«قبر رودکی یافت شد، صورت حقیقی او کشیده می‌شود»
۹۴	«قصیده‌ای درباره پیری»
۱۴۱	«قصیده در آثار رودکی»
۱۷۸، ۲۲	«قصیده رودکی و استقبال گویندگان»
۱۶۸	«قطعه‌ای نه از رودکی در دیوان رودکی»
۱۲۵	«قلب شاعر»
۱۷۵	«کتابی ایرانی، داستانی جهانی»
۹۳	«گذری از میان قرن‌ها»
۱۳۹	«گفتارها درباره رودکی»
۱۴۳	«لایق و رودکی»
۱۶۲	«لغات و ترکیبات رودکی»
۱۴۲	«لغت فرس و اسدی طوسی به عنوان منابع بررسی عصر رودکی»
۱۲۴	«لیریکای رودکی»

رودکی نمایه مقالات ۲۶۷

- «مثنوی و مثنوی گویان ایرانی» ۱۸۶
- «محل تولد، مرگ و تدفین استاد رودکی» ۱۴۰
- «مرثیه سرایی در ادبیات دوره سامانی» ۱۸۵
- «مروری بر تحقیقات مربوط به رودکی در زبان انگلیسی» ۱۷۸
- «مسائل تربیتی در خلاقیت رودکی» ۹۳
- «مضامین شعر فارسی در عصر سامانی» ۱۹۸
- «معنی گذاری در نظم رودکی و معاصران او» ۱۵۲
- «مفهوم اجتماعی هنر» ۲۱۱
- «مفهوم کنایی بیتی از رودکی سمرقندی» ۱۷۰
- «مقاله های تازه درباره رودکی به قلم دانشمندان روس و تاجیک» ۱۲۲
- «مقبره ای در کوهستان» ۱۱۸
- «مقبره رودکی در پنجکند» ۱۵۴
- «ممدوحین رودکی» ۲۲
- «منابع دولتشاه با ملاحظات درباره مواد موجود برای نگارش تاریخ ادبی ایران و مقاله های
ضمیمه ای درباره بارید و رودکی» ۲۱۹، ۱۲۳
- «موضوع خرد و دانش در ایجادیات رودکی و هم عصران او» ۱۳۳
- «میراث ادبی رودکی و اشعار تازه به دست آمده او» ۱۵۰
- «میراث ادبی رودکی و بررسی و مطالعه عصر او» ۱۵۰
- «نشر جدیدی از آثار رودکی» ۱۲۱
- «نشستی با صاحب نظران: نقش رودکی در تکامل شعر فارسی» ۱۸۰
- «نظام حافظ در دیار رودکی» ۱۹۵
- «نظامی در چین» ۱۹۳
- «نظری به حیات استاد رودکی» ۱۵۰
- «نظری تازه در تصحیح اشعار رودکی» ۱۷۵
- «نقاش معنوی و مصور زیبایی های حیات» ۱۳۵
- «نقد بر کتاب فرق اسلامی تألیف ا.آ. بلیایف» ۲۱۴
- «نقد شعر رودکی» ۲۲۸، ۱۳۶
- «نقش سامانیان در احیای زبان فارسی» ۱۸۷

- ۱۸۸ «نقش سامانیان در احیای فرهنگ و ادب پارسی».
- ۱۵۰ «نکاتی چند از تاریخ روابط ادبی ماوراءالنهر و سند».
- ۱۵۱ «نگاهی به تصحیح و نشر اشعار رودکی».
- ۲۰۳ «نگاهی به سندبادنامه».
- ۱۸۶ «نگاهی به هنر دوره سامانیان «زیر پایم پر نیان آید همی».
- ۱۴۳ «نماینده بزرگ مدنیت تاجیک».
- ۱۳۶ «نمایه وطن دوستی در شعرهای استاد رودکی».
- ۱۸۸ «واژگان متروک پارسی در آثار منظوم دوران سامانیان».
- ۱۹۵ «واژه‌های سغدی در زبان تاجیکی».
- ۱۷۷، ۱۳۶ «وظیفه‌های معرفتی قصیده در ادبیات تاجیک».
- ۲۳۹ «ویس و رامین گرگانی و خسرو و شیرین نظامی».
- ۹۶ «هدیه دانشمندان گرجی».
- ۱۹۴ «هنر ترجمه در نظم تاجیکی قرن دهم».
- ۱۶۳، ۲۲ «یک بیت از رودکی».
- ۱۳۱ «یک قصیده از رودکی».
- ۱۷۹ «یک قصیده رودکی».
- ۱۵۰ «یک نسخه جعلی دیگر از اشعار رودکی».
- ۲۱۲ «یکی از مظاهر هنر سعدی».

نمایه کتابها، روزنامه‌ها و نشریات

آشکده آذر ۷، ۱۰۳	ابوالقاسم فردوسی ۲۳۱
آثار رودکی ۱۲، ۱۳، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۴، ۲۵-۳۲،	ابوطاهر طرسوسی ۲۳۲
۷۸، ۱۲۱، ۱۷۶، ۲۲۶، ۲۴۳	ابوعبدالله رودکی ۱۷، ۲۷، ۳۷، ۴۴، ۹۲، ۹۵،
آثار گمشده ابوالفضل بیهقی ۲۰۹	۱۷۶، ۲۴۲، ۲۴۳
آثار منتخب ۷۵، ۲۲۵	ابوعبدالله رودکی، اساس گذار ادبیات تاجیک
آثار منتخب جامی ۲۳۳	۲۴۲
آثار منتخب ساتم اولوغ‌زاده ۲۱۷	ابومسلم خراسانی ۲۰۴
آثار منظوم رودکی ۳۴، ۳۵، ۱۲۶، ۱۵۱، ۱۵۸	اثبات وجود خدا ۱۹۸
آداب الصحبه و حسن العشره ۱۶۹	احادیث مثنوی ۲۰۷
آرامگاه در گستره فرهنگ ایرانی ۵۸	احوال و آثار ابوریحان بیرونی ۲۰۵
آریانا ۱۳۴	احوال و آثار رودکی ۱۹، ۲۴، ۱۶۷
آزمایش تقلید تصویر مستند پنج رود از لحاظ	احوال و اشعار ابوعبدالله جعفر بن محمد
اسکلت ۳۶	رودکی ۱۵۱، ۱۹۶
آسمان و خاک ۴۱، ۱۸۷	احوال و اشعار حافظ ۲۰۹
آسیا و افریقای امروز ۲۳۴	احوال و اشعار رودکی ۲۰۹
آفاق غزل فارسی ۵۵	اخبار بخش علوم اجتماعی ۱۹۵
آینه ۱۶۳، ۲۰۵	اخلاق از نظر قرآن ۲۰۳
آینه پژوهش ۱۸۲	ادب الفارسی فی العصر الغزنوی ۱۶، ۱۷۵
آیین سخن ۲۰۵	الادب الكبير و الادب الصغير ۱۴۶
ابن سینا در اروپا ۲۰۹	ادب نامه ایران ۸۷
ابوالحسن جعفر رودکی ۳۵	ادبیات (کتاب درسی) ۲۲۴

۲۷۰ کتابشناسی رودکی سمرقندی

- ادبیات پارسی و تاجیک ۲۳۱
ادبیات تاجیک ۳۲، ۷۲، ۸۴، ۱۴۱، ۱۵۱، ۱۵۳، ۱۷۷، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۲۴، ۲۳۳، ۲۳۶، ۲۴۵
ادبیات تاجیکستان ۳۷، ۹۵، ۱۱۸، ۱۲۱، ۲۲۶
ادبیات تطبیقی ۸۸، ۱۶۵، ۲۲۱
ادبیات توصیفی ایران ۲۲
ادبیات دوره سامانیان در فرهنگ‌های فارسی ۱۹۱
ادبیات شوروی ۹۵، ۲۲۴
ادبیات عامیانه در افغانستان معاصر ۲۲۶
ادبیات فارسی ۷، ۱۵، ۳۹، ۷۱، ۱۵۱، ۱۶۲، ۲۳۸، ۲۴۵
ادبیات قدیم ایران ۷۱، ۲۱۳
ادبیات کلاسیک ایران ۱۷۸
ادبیات کودکان ۲۱۶
ادبیات و هنر ۹۱، ۹۵، ۹۷
ادیب صابر ترمذی ۲۳۱
ارداویرافنامه ۱۳، ۴۵، ۱۴۸
ارزش میراث صوفیه ۲۰۲
ارمغان ۱۵۹
ارمغان عقیدت ۲۴۲
ارمغان نوید ۴۶
از بودن و سرودن ۲۰۴
از رودکی (اشعار) ۹۴
از رودکی تا امروز ۱۹۶
از رودکی تا بهار ۴۲، ۱۱۱
از کوچه رندان ۲۰۲
اساطیر ایرانی ۵۸، ۲۳۸
استاد رودکی ۲۸، ۳۲، ۱۳۵، ۱۴۰، ۱۵۱، ۱۵۳، ۲۱۹، ۲۳۳
استاد رودکی یکی از شاعران برجسته به شمار می‌رود ۳۱
استعداد چند جانبه ۸۱
اسرار التوحید ۲۰۵
اشارات فارسی در اشعار عربی ۲۴۴
اشعار التاریخ الحدیث ۲۲۵
اشعار رودکی ۱۶، ۲۹، ۹۴، ۹۵، ۱۲۲، ۱۴۳، ۱۷۷، ۱۹۶، ۲۱۹، ۲۲۲، ۲۴۱
اشعار همزمانان رودکی ۲۴۳
الاعجاز ۱۶۳، ۱۷۰
اعیاد فارسی در ادبیات اسلامی ۲۴۴
افسانه‌های دری ۲۲۶
افشاگر راز ۲۱۶
الهیات شعر فارسی از رودکی تا عطار ۱۸۷
الهی‌نامه ۱۷۳
امثال و حکم ۱۰۸، ۱۱۹، ۱۲۸، ۲۰۰
امثال و ضرب‌المثل‌های رودکی ۳۶
الانساب ۷، ۸، ۱۵، ۲۲، ۴۳، ۵۶، ۶۶، ۸۱، ۸۵، ۸۷، ۱۰۵، ۱۳۰، ۱۳۳، ۱۴۱، ۱۷۴، ۱۸۱
انگیزه‌های افشاگرانه اجتماعی و ضد خلفا در نظم تاجیکی قرن دهم ۸۰
انوار سهیلی ۶۳
انواع ادبی ۵۴
اوج زحل ۲۲۴
اوزان الشعر الفارسی ۱۷۵
اوستا ۸۶، ۱۹۵

- ایران از نظر خاورشناسان ۲۰۱
 ایرانشناسی ۱۵۰
 ایرانی ادب ۸۳
 ایلیاد و ادیسه ۲۰۹
 باز هم کتابی راجع به رودکی ۹۲
 باکاروان حله ۱۷، ۱۹، ۵۰، ۲۰۲
 بختیارنامه ۲۰۵
 برخی خصوصیات زبان رودکی ۳۰
 بررسی بسامدی عروضی در شعر شاعران
 شاخص قرن ۴ هـ ۱۰۸
 بررسی صورخیال در شعر شاعران پارسی‌گوی
 تا قرن ۶ هجری ۱۰۸
 بررسی طنز در آثار منظوم تا قرن هشتم ۱۱۳
 بررسی گل‌ها، گیاهان و درختان در دیوان
 شاعران قرن چهارم و پنجم ۱۱۳
 بررسی مسائل مربوط به علم بیان و بدیع در آثار
 بازمانده از دوره طاهریان و صفاریان ۱۰۷
 بررسی مقایسه‌ای عناصر مدنی در شعر رودکی،
 انوری و خاقانی ۱۱۱
 بررسی و تحلیل سیمای معشوق در شعر
 رودکی، فرخی، انوری و عطار، کسائی ۱۱۰
 بررسی و نقد فنی و تاریخی در باب صنایع
 بدیعی با توجه به سیر تکاملی تشبیه در شعر
 فارسی از رودکی تا ازرقی ۱۱۰
 برزویه‌ی طبیب و منشاء کلیله و دمنه ۷۸
 برگزیده آثار ادبیات ایران ۸۶
 برگزیده آثار ادبیات شرق ۲۲۳
 برگزیده اشعار رودکی و منوچهری ۱۹، ۲۰،
 ۱۵۱
 برگزیده جوامع الحکایات عوفی ۲۰۳
 برگزیده غزلیات شمس ۲۰۴
 برگزیده متون ادب فارسی با تجدید نظر کلی
 ۱۱۶
 برگهایی در آغوش باد ۲۱۱
 برهان جامع‌اللسان ۲۰، ۱۶۳، ۱۶۳
 برهان قاطع ۲۰، ۱۶۳، ۲۰۸
 بساتین‌الفضلا و ریاحین‌العقلا ۸
 بسوی قله‌های دانش ۱۱۹
 بنیاد شعر اسلامی فارسی ۲۴۴
 بنیانگذار ادبیات کلاسیک تاجیکی ۳۳
 بوستان ۳۱، ۲۳۵، ۲۳۸
 بولتین انیستیتوت رسپوبلیکوی تکمیلی
 اختصاصی معلمان ۱۴۲
 بوی جوی مولیان ۱۴، ۲۲، ۴۶، ۴۹، ۵۰، ۵۲،
 ۵۵، ۵۶، ۶۰، ۱۵۰، ۱۸۷
 بهارستان ۹، ۴۶، ۸۴، ۹۹، ۱۴۸، ۱۶۶
 بهار عجم ۹۹
 بهار و ادب فارسی ۶۲
 بین‌العربیة و الفارسیة ۱۷۵
 پایداری حماسی ۱۶۶، ۱۸۷
 پدر سیمون ۲۱۱
 پژوهشی در سبک‌های شعر فارسی ۶۱
 پله پله تا ملاقات خدا ۲۰۲
 پنجه تن‌تره ۱۲۰، ۱۸۶
 پیام نو ۲۲۰
 پیام‌نوین ۱۴۴، ۱۵۴، ۱۶۴، ۱۸۹

- پیروزی ۹۶، ۹۷
پشاهندگان شعر پارسی ۴۷
پیشکسوتان و معاصران رودکی ۲۷
تاج المصادر ۶۳، ۱۶۳
تاجیکستان ۱۳۷، ۲۲۴
تاجیکستان سرخ ۹۵، ۲۱۷
تاجیکستان شوروی ۲۹، ۳۱، ۳۵، ۳۶، ۳۹، ۸۰، ۸۱، ۹۱، ۹۲، ۱۱۹، ۱۲۸، ۱۹۵
تاریخ اجتماعی و سیاسی ایران در دوره معاصر ۲۰۹
تاریخ ادبیات ایران ۱۵، ۲۲، ۴۹، ۵۱، ۶۵، ۷۴، ۷۹، ۲۰۱، ۲۱۰، ۲۱۸، ۲۱۹
تاریخ ادبیات تاجیک ۱۴۱، ۲۱۷
تاریخ ادبیات جهانی ۲۳۶
تاریخ ادبیات در ایران ۱۷، ۵۶، ۱۰۰، ۲۰۵، ۲۲۸
تاریخ ادبیات روسی - تاجیکی ۷۲
تاریخ ادبیات شرق ۷۷، ۲۲۳
تاریخ ادبیات فارس و تاجیک ۱۴۶
تاریخ ادبیات فارسی ۲۳، ۶۰، ۶۴، ۷۱، ۷۴، ۱۱۹، ۱۴۸، ۲۰۱، ۲۳۰، ۲۳۷، ۲۳۸
تاریخ ادبیات مسلمانان پاکستان و هند ۲۳۰
تاریخ ادبیات ملل خراسان و ماوراءالنهر در قرنهای ۸-۸۳۹
تاریخ افکار تربیتی خلق تاجیک ۱۳۸
تاریخ الادب فی الایران من الفردوسی الی السعدی ۱۵
التاریخ الحضاری لمدينة بخاری منذ الفتح الاسلامی الی نهاية القرن الرابع الهجرى ۲۲۲
تاریخ ایران ۲۰۲
تاریخ ایران، ادبیات و تصوف درویشی آن ۸۶
تاریخ ایران از مادها تا ساسانیان ۲۴۲
تاریخ بلعمی ۸۳
تاریخ بناکتی ۲۰۳
تاریخ بیهقی ۴۴، ۷۹، ۱۷۳، ۱۷۶، ۱۹۸
تاریخ تجاری منذ اقوم العصور حتی العصر الحاضر ۱۷۵
تاریخ تطور غزل فارسی از رودکی تا حافظ ۲۴۰
تاریخ تمدن ایران ساسانی ۲۰۹
تاریخ جهانگشا ۲۲۲
تاریخ خلق تاجیک ۲۳۴
تاریخ در ترازو ۲۰۲
تاریخ زبان فارسی ۲۳۸، ۲۴۳
تاریخ زبان و ادبیات فارسی ۸۳
تاریخ سامانیان، عصر طلایی ایران بعد از اسلام ۶۸
تاریخ سمرقند ۱۰، ۱۴۱، ۱۷۴
تاریخ سیستان ۸، ۲۰، ۲۳، ۴۴، ۵۶، ۶۷، ۱۳۱، ۱۷۳
تاریخ طنز و شوخ طبعی در ایران و جهان اسلامی ۴۶
تاریخ گزیده ۱۱، ۵۰، ۶۳، ۱۴۸، ۱۶۶، ۱۷۹
تاریخ مختصر ادبیات ایران ۴۲
تاریخ مختصر ادبیات شرق ۷۷، ۲۲۳
تاریخ مختصر ادبیات فارسی ۲۳۰
تاریخ مختصر ایران ۲۰۱

رودکی نمایه کتابها، روزنامه‌ها و نشریات ۲۷۳

- تاریخ مختصر تحول نظم و نشر پارسی ۲۰۵
تاریخ مختصر خلق تاجیک ۲۳۴
تاریخ نظم ملی تاجیکی، عناصر خلافت ملی
در آثار کتابت قرون وسطی و باستان ۷۳
تاریخ نظم و نشر در ایران و در زبان فارسی تا
پایان قرن دهم هجری ۶۶
تاریخ نظم و نشر فارسی ۲۰۹
تاریخ و صاف ۱۶۶
تاریخ یمنی ۱۵، ۱۷۴
تأثیر و نقش لغات و اصطلاحات موسیقی
ایرانی در بیان مضامین شعر شاعران شاخص
فارسی قرن ۱۰۴ هـ ق ۱۰۷
تجلی مسیح در شعر فارسی ۱۰۷
تحفة الاحباب ۲۱، ۳۲، ۹۶
تحفة الملوك ۱۳۰، ۱۷۳، ۱۸۱
تحقیق در الهی‌نامه شیخ محمد فریدالدین عطار
نیشابوری ۸۶
تحقیق درباره آثار و احوال چاپ دیوان ایرج
میرزا ۲۰۷
تحقیق درباره سعدی ۲۱۲
تحقیق در چگونگی معاش شاعران پارسی‌گوی
و تأثیر آن در شیوه سخن آفرینی ایشان (با توجه
به وضع اجتماعی، اقتصادی و طبقات جامعه تا
حملة مغول) ۱۱۳
تحقیق در زندگانی مولانا جلال‌الدین بلخی
۲۰۶
تحلیل هنری جلوه‌های زیبایی طبیعت در اشعار
پیشاهنگان شعر فارسی ۱۰۹
- تحول شعر فارسی ۶۴
تذکره الشعرا ۷، ۹، ۵۵، ۵۶، ۷۴، ۱۰۴، ۱۱۹،
۱۷۹، ۲۱۹
تذکره خیرالبیان ۱۷۰
تذکره ریاض الشعرا ۱۰۵
تذکره طور معنی ۱۰۴
تذکره مجالس التفائس ۱۰۵
تذکره مونس الاحرار ۲۳
تذکره نتایج الافکار ۱۰۵
تذکره هفت آسمان ۱۰۳
تذکره هفت اقلیم ۱۰۴
التراث العربی ۲۱۵
ترجمان البلاغه ۲۱، ۳۹، ۱۷۳، ۱۸۱، ۲۲۸
ترجمه منظوم اشعار کلیله و دمنه ۹۱
ترجمه منظوم بوستان سعدی ۲۳۷
ترجمه‌های جدیدی از ابوعبدالله رودکی ۹۵
ترجمه‌های روسی ادبیات فارسی ۲۲۰
ترجمه ابن خلدون ۲۰۹
ترجمه رباعیات عمر خیام، غزلیات ایران ۲۲۳
ترجمه شاهنامه ۲۲۲
ترجمه قابوسنامه ۲۲۳
ترجمه مثنوی مولانا جلال‌الدین ۲۲۵
تعلیم و تربیت ۱۸۲
تفنن ادبی در شعر ۱۹۹
التفهیم ۲۱۰
تمثالهای ایرانی ۷۱
تنقید شعر العجم ۷۹، ۲۲۸
تنگسیر ۲۲۵

- توصیف تاریخ فلسفه تاجیکی ۷۵
الثورة الايرانية ۲۲۵
جامعه‌شناسی اسلام ۲۴۰
جستارها درباره زبان ادب و فرهنگ تاجیکستان ۸۱
جشن نامه ابن سینا ۲۰۵
جلوه‌های عرفانی قرآن در ادب فارسی از آغاز تا پایان قرن هفتم ۱۱۴
جلوه‌های قرآن در انواع شعر فارسی از رودکی تا عطار ۱۰۹
جوانان تاجیکستان ۲۱۷
جهان کتاب ۱۸۷
جهان نو ۲۰۲
چاسر ایرانی ۱۶، ۵۶، ۱۲۴
چراغ هدایت ۱۹۹
چشم‌انداز شعر امروز تاجیکستان ۵۲
چشمه روشن ۱۷، ۲۲، ۶۸، ۲۱۱
چهارمقاله ۸، ۹، ۱۷، ۶۲، ۶۶، ۷۴، ۸۸، ۱۳۳، ۱۷۹، ۱۸۲، ۲۰۸، ۲۲۸
حاجی آقا ۲۴۰
حافظ شیرین سخن ۲۰۸
حالات و سخنان ابوسعید ابوالخیر ۲۰۴
حبیب السیر ۱۶۶، ۱۷۹
حبیب یوسفی و منتخب اشعار شمس الدین شاهین ۲۴۲
حدائق السحر ۱۷۳
حدیقه سنایی و تأثیر آن در ادبیات فارسی ۲۲۵
حرف آغازین در قرآن کریم ۱۹۷
حقیقت شرق ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۴۴
حماسه‌سرایی در ایران ۲۰۴
حوادث و رویدادهای طبیعی در ادبیات منظوم از رودکی تا بهار ۱۱۱
الحیات العلمية زمان السامانیان ۱۷۵
خداینامه ۱۶۸
خراسان بزرگ (بحثی پیرامون چند شهر از خراسان بزرگ) ۴۹
خردورزی و خردستیزی در ادبیات فارسی ۱۱۲
خرم نامه ۱۷۰
خزانه عامره ۱۱۹
خسروکواتان وریدک ۲۰۸
خطای اصلاح شده ۲۱۶
خلاصه مثنوی ۲۰۷
خواجوی کرمانی و دیوان ۲۳۳
داراب نامه ۲۰۵
داستان اسکندر و پوران دخت ۲۳۲
داستان صبح جوانی ما ۲۱۷
داستان من و شعر ۲۱۱
داستانهای غنایی منظوم، از آغاز شعر فارسی دری تا ابتدای قرن هشتم ۵۸
دانش ۲۳
دانشنامه ادب فارسی ۲۷، ۳۱-۳۹، ۷۳، ۸۴، ۹۱، ۹۲، ۹۷، ۱۰۳، ۱۲۱، ۱۲۶، ۱۲۸، ۱۳۶، ۱۴۰، ۱۴۴، ۱۵۳، ۱۵۹، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۲۱
۲۲۴-۲۳۳، ۲۴۵، ۲۴۷
دانشنامه ایران زمین ۱۹۹
دانشنامه علائی ۲۰۸

رودکی نمایه کتابها، روزنامه‌ها و نشریات ۲۷۵

- دانشنامه قدرخان ۲۱، ۳۲، ۸۴، ۹۶، ۱۲۷، ۱۵۴، ۱۲۸
- دل شیدای حافظ ۲۰۶
- دایرةالمعارف ادبیات و صنعت تاجیک ۲۱۶، ۲۲۸، ۲۳۱، ۲۳۶، ۲۴۲
- دمیةالقصر ۱۶۹
- دایرةالمعارف اسلام ۱۱۷، ۲۰۲، ۲۱۴
- دن کیشوت ۲۱۷
- دایرةالمعارف اسلامیة دانشگاه پنجاب ۲۴۲
- دوبیتی و رباعی‌های دری ۲۲۶
- دایرةالمعارف بزرگ اسلامی ۲۰۲
- دوران آفتاب ۱۲، ۳۱، ۱۲۰، ۱۳۸، ۱۴۸
- دهقانان آذربایجان ۹۱
- دیداری با اهل قلم ۲۱۱
- دیوان اشعار منوچهری دامغانی ۱۳۹
- دیوان حافظ ۲۱۰
- دیوان حماسه ۲۲۷
- دیوان رودکی ۱۳، ۲۱، ۲۳، ۲۴، ۲۹، ۳۰، ۳۹، ۴۷، ۵۳، ۵۵، ۶۷، ۱۳۰، ۱۴۳، ۱۵۱، ۱۹۸، ۲۲۲، ۲۶۲، ۲۶۸
- دیوان سیف‌الدین محمد فرغانی ۲۰۵
- دیوان عبدالواسع جبلی ۲۰۵
- دیوان قآنی شیرازی ۲۰۷
- درآمدی بر تاریخ ادبیات فارسی ۸۶
- درآمدی بر زبان‌شناسی ایرانی ۷۲
- درآمدی بر سبک‌شناسی در ادبیات ۵۸
- در اوج شهرت ۹۴
- در باره فردوسی و شاهنامه او ۲۳۳
- در دامن کوه‌های کبود ۲۱۶
- دردانه‌های مدنیت تاجیکستان در گنجینه‌های هندوستان ۱۷۰
- دردانه‌های نشر ۲۳۲
- الدراسات الادبیة ۲۴۶
- در کوچه باغهای نیشابور ۲۰۴
- در مکتب استاد ۶۶
- دستور زبان فارسی ۱۹۸، ۲۰۷
- دستور مفصل زبان فارسی ۲۳۸
- دلایل الاعجاز ۱۶۳، ۱۷۰
- راجع به مسئله دیدگاه‌های زیباشناسی پیشرفته متفکران گذشته آسیای میانه ۷۵
- راحة الصدور و آية السرور ۲۲۹
- راه‌رهایی ایران ۲۰۱
- راهنمای کتاب ۱۸۳، ۱۸۴، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۱۲
- رباعیات خیام ۲۱۳، ۲۳۸
- رباعیات و دوبیتی‌های خلقی تاجیکستان ۲۲۵
- رباعی در شعر فارسی ۵۵، ۲۳۶
- رباعی‌نامه ۴۳، ۴۸
- رباعی و رباعی سرایان از آغاز تا قرن هشتم

هجری ۶۲

رودکی، زندگی و خلافت ۹۱

رسائل اخوان الصفا ۱۱۲

رودکی شاعر عهد سامانیان ۱۱۸، ۱۵۱

رسائل اعجاز خسروی ۱۶۰

رودکی شاعر فارسی ۲۴۴

رساله در تحقیق احوال و زندگانی مولانا ۲۰۷

رودکی (شعرا) ۳۳، ۳۴، ۱۵۱

رساله تاریخ ادبیات شوروی تاجیک ۲۲۴

رودکی (مجموعه) ۹۴

رساله خواجوی کرمانی و چین ۲۲۳

رودکی (منتخبات) ۹۲، ۹۴

رساله درباره چگونگی آفرینش جهان و انسان

رودکی (نسخه‌شناسی و نقد و بررسی اشعار

نوشته شده در شاهنامه و در کتاب‌های قدیم

بازمانده) ۳۹، ۱۵۱

چین و مقایسه آنها ۲۲۳

رودکی و انکشاف غزل در سده‌های ده تا پانزده

رساله موقعیت مهم تمدن باستانی ایران در

میلادی ۲۴۳

تاریخ تمدن جهان ۲۲۳

رودکی و عصر او ۲۲، ۳۱، ۷۵، ۱۲۳، ۱۲۴،

رساله نظامی گنجوی و چین ۲۲۳

۱۳۹، ۱۴۱، ۱۵۴، ۱۶۹، ۱۹۴، ۲۶۳

رستم و سهراب ۲۲۳، ۲۳۸

رودکی و عمر خیام ۱۲۴، ۲۲۱

رسوم دارالخلافه ۲۰۴

رودکی و قرمطیان ۱۲۳، ۱۴۹، ۲۲۰

رشد جوان ۱۶۰

رودکی، همراه با معنی واژه‌ها و شرح بیت‌های

رنگ و زمینه‌های نمادین آن در ادب فارسی

دشوار و برخی نکته‌های دستوری و ادبی ۲۰

۱۱۲

روزنامه ادبی ۹۳، ۹۶، ۹۷، ۱۲۵

روائع الادب الفارسی ۲۳۵

روزنامه بدخشان ساوتی ۱۲۱

روابط گرجی - فارسی ۲۳۷

روزنامه پراودای لنین آباد ۱۵۳

روح القوانين ۲۰۰۰

روزنامه تاجیکستان ساوتی ۱۲۰، ۱۲۳، ۱۲۶،

رودکی ابدی است ۲۷

۱۲۸، ۱۳۶، ۱۴۹

رودکی، احوال و آثار ۳۲

روزنامه حقیقت ازبکستان ۲۲۵

رودکی استاد شاعران ۱۹، ۱۹۷

روزنامه حقیقت لنین آباد ۱۴۱

رودکی بابای شعرگوی ۳۱

روزنامه شفق ۲۰۱

رودکی، بنیانگذار، ادبیات کلاسیک فارسی -

روزنامه صوراسرافیل ۲۰۰

تاجیکی ۳۶

روزنامه کمونیست تاجیکستان ۱۲۴، ۱۲۹،

رودکی پژوهی در آیینة مقالات فارسی ۱۱۰

۱۳۳، ۱۴۵

رودکی (زندگی و آثار) ۳۵

روزنامه معلمان ۱۲۴، ۱۲۶، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۹،

رودکی نمایه کتابها، روزنامه‌ها و نشریات ۲۷۷

- ۱۴۲، ۱۴۹، ۱۵۲ روزنه، مجموعه آموزش شعر ۶۱
روضات الجنات ۱۷۹
روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن ۱۵۷
روضه الورد و البستان ۲۳۵
ریاض الشعرا ۱۰۳، ۱۰۵، ۱۳۹
ریحانة الادب فی تراجم المعروفین بالکنیة و اللقب ۶۳
زبان و ادب فارسی در فرارود ۳۶، ۲۴۱
زبان و ادبیات فارسی (عمومی) ۱۱۶
زنان ازبکستان ۹۲
زندگی و احوال رودکی ۶۴
زندگی و خلاقیت ابو عبدالله جعفر بن محمد رودکی سمرقندی ۱۲۹
زین الاخبار ۱۷۹
سالنامه دانشگاه شرقی ۲۱۴
سالنامه کافوسکاری ۲۱۴
السامی فی الاسامی ابو عبدالله محمد بن عبدالرحمن رودکی ۱۶۳
سبق رودکی ۳۲، ۲۳۱
سبک خراسانی در شعر فارسی ۶۲، ۲۰۷
سبک شعر فارسی از ابتدای ظهور تا پایان قرن پنجم هجری و مقایسه اجمالی آن با سبک دیوانهای بعد ۱۱۲
سبک شناسی ۵۴
سبک شناسی شعر ۵۴
سبک شناسی شعر پارسی از رودکی تا شاملو
- ۵۹، ۱۷۲، ۲۰۵ ستاره شرق ۱۴۸
سجع و سیر تاریخی آن در نثر تاجیکی و فارسی ۲۴۱
سحر مبین ۲۴۴
سخنان منظوم ابوسعید ابوالخیر ۱۸۱
سخن فرشته ۲۴۴
سخنوران ایران ۸۵، ۲۱۶
سخن و سخنوران ۱۷، ۶۰، ۱۴۸، ۲۰۷
سرچشمه‌های شعر فارسی ۲۲۹
سفرنامه ۱۹۹
سفینه خوشگو ۱۱۹
سفینه مروارید ۱۹۹
سکینه الاولیا ۲۴۲
سلسله سخنوران، گزیده‌ای از تاریخ ادبیات فارسی ۶۴
سُلم السموات ۴۳
سنت و نوآوری در شعر معاصر ۴۲
سندبادنامه ۱۲، ۲۵، ۴۵، ۵۱، ۵۸، ۶۶، ۷۹، ۸۰، ۸۸، ۱۲۰، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۴، ۱۴۸، ۱۶۹، ۱۷۵، ۱۸۲، ۱۸۶، ۱۶۹، ۱۹۰، ۱۹۴، ۱۹۵، ۲۰۳
سنی ملوک الارض و الانبیا ۲۰۳
سیاست نامه ۱۶۴، ۱۸۱
سیر تاریخی شکل‌های خیالی در شعر فارسی از رودکی تا نیما ۱۱۲
سیر رباعی در شعر فارسی ۵۵
سیر سخن ۴۲

- سیر غزل در شعر فارسی ۵۵
سیر نامه‌نگاری در ادبیات فارسی ۱۹۸
سیری در شعر فارسی ۵۵، ۲۰۲
شادخواری و تأثیر آن در ادب فارسی تا قرن هفتم ۱۱۳
شاعر آینه‌ها ۲۰۴
شاعران ایران ۴۸، ۷۳، ۸۶، ۱۶۵، ۲۲۳، ۲۲۸
۲۳۵، ۲۳۸
شاعران در اشعار شاعران (از آغاز تا نیمه اول سده هفتم) ۱۱۳
شاعران کور ۶۴
شاعران هم عصر رودکی ۴۲، ۱۱۶
شاه محمودوف، گفتگویی با کلاسیک‌های ادبیات فارسی - تاجیکی ۹۲
شاهنامه ۱۶۸، ۱۸۶، ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۱۰، ۲۲۱
۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۶، ۲۳۳، ۲۳۸، ۲۴۴
شاهنامه ابومنصوری ۱۸۶
شواره‌های مهر ۲۱۶
شرح احوال و اشعار شاعران بی دیوان، در قرن‌های ۳-۴ هجری قمری ۶۳
شرح بوستان سعدی ۱۹۹
شرح تاریخ بیهقی ۱۹۸
شرح تاریخ عتبی ۸
شرح دفتر هفتم مثنوی ۱۹۹
شرح دیوان رودکی ۲۳، ۱۹۸
شرح غزلیات حافظ ۱۹۸
شرح غزلیات سعدی ۱۹۸
شرح کلیله و دمنه ۱۹۸
- شرح گلستان سعدی ۱۹۸، ۱۹۹
شرح مرزبان‌نامه ۱۹۸
شرح منینی بر تاریخ عتبی ۱۷۴
شرح نجاتی ۱۵
شرح وقایعی از بغداد ۲۴۰
شرح یمینی ۱۵
شرق جدید ۲۱۸
شرق سرخ ۱۸، ۱۲۶-۱۲۹، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۴۰، ۱۴۲، ۱۴۵، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۲، ۱۹۲، ۲۲۵
شرق‌شناسی شوروی ۸۳، ۱۲۳، ۱۹۲، ۲۱۹
شن قرن شهرت ۸۰
شطحات الصوفیه ۱۸۱
شعرالعجم ۱۴، ۷۹، ۹۹، ۱۰۴، ۲۲۸
الشعرالفارسی منذ نشأته حتى عصر السلاجقه ۱۶
شعر پارسی ۶۱
شعرشناسی کلاسیک تاجیکی و فارسی در سده‌های ده تا پانزده میلادی ۲۴۱
شعر فارسی از آغاز تا امروز ۵۴
شعر قدیم ایران ۷۶
شعر کهن فارسی در ترازوی نقد اخلاق اسلامی ۴۸
شعرها ۹۶، ۱۹۶
شکوه قصیده ۴۱
شماره هفت و هفت پیکر نظامی ۲۰۸
شمس اللغات و اهمیت آن ۲۴۴
شیخ‌الرئیس ابوعلی سینا ۲۳۳
شیخ مصلح‌الدین سعدی شیرازی ۲۳۳

- شیوه‌های بیانی در شعر شاعران سبک خراسانی ۱۱۳
- علم و زندگی ۲۰۲
- عمر خیّام ۲۲۱، ۲۳۳
- غزالی نامه ۲۱۰
- غزل رودکی ۲۹، ۹۳
- غزلیات حافظ ۱۹۸، ۲۲۹، ۲۳۸
- غزلیات رودکی ۹۵، ۹۷، ۱۲۵
- غیاث‌اللغات ۱۰۰
- فارسی ادب کی مختصرترین تاریخ (مختصرترین تاریخ ادب فارسی) ۷۹
- فارسی عمومی ۱۱۶، ۱۱۷
- فارسی غزل او اس کا ارتقاء ۸۲
- الفارسیة للعرب ۱۷۵
- فارسی همگانی ۱۱۶
- فارسی همگانی برگزیده متون ادب فارسی ۱۱۶
- الفتح الوهبی ۱۵، ۱۷۴
- فتوّت نامۀ سلطانی ۲۰۷
- فردوسی و خلافت او ۷۸
- فرنگیس ۲۰۹
- فرهنگ آثار جامی ۲۱۶
- فرهنگ ادبیات فارسی دری ۴۷
- فرهنگ اسدی ۱۸۱
- فرهنگ اشعار رودکی ۲۷، ۱۳۲، ۲۱۶
- فرهنگ اصطلاحات عرفانی ۱۹۸
- فرهنگ اعلام در اشعار دقیقی و رودکی ۱۱۱
- فرهنگ برهان قاطع ۲۰۸
- فرهنگ تفسیر کلمات مشکل و قدیمی حافظ اوبهی ۷۱
- فرهنگ جهانگیری ۲۰، ۱۶۳
- شیوه‌های نقد ادبی ۴۸، ۲۱۲
- صاحبقران شاعری، استاد رودکی ۳۱
- صحاح الفرس ۲۰، ۱۶۳
- صدای شرق ۱۳۴، ۱۴۶، ۱۵۲، ۱۷۷، ۱۹۶
- صناعات ادبی ۱۴۸، ۲۱۰
- صور خیال در شعر شاعران سبک خراسانی ۵۷
- صور خیال در شعر فارسی ۱۷، ۵۳، ۲۰۴
- صورة الارض ۲۰۳
- طبقات الصوفیه ۱۶۹
- طبقات ناصری ۱۷۹
- طرایف الطائف ۱۲
- طرائق الحقائق ۲۰۷
- طرب‌خانه ۲۱۰
- طنزپردازان ایران از آغاز تا پایان دوره قاجار ۴۳
- طنز و مزاح در شعر فارسی ۸۹، ۲۳۰
- ظهور نظم فارسی ۷۷
- ظهیر فاریابی ۲۳۱
- عرایس النفایس ۱۲
- عرفات‌العاشقین و عرصات‌العارفين ۱۰۳
- عرفان ۱۳۳
- عرفان پلی میان فرهنگ‌ها ۱۹۵
- عروض تاجیکی ۲۲۶
- عشق در ادب فارسی ۱۱۲
- عصر جامی ۴۸، ۲۲۱
- عظمت رودکی ۳۹
- عظمت و انحطاط رومیان ۲۰۰

- فرهنگ رشیدی ۷۹
فرهنگ زبان تاجیکی ۲۱۵
فرهنگ سخنوران ۹۹
فرهنگ سعدی پژوهی ۹۹
فرهنگ شاعران زبان پارسی از آغاز تا امروز ۴۶
فرهنگ شاهنامه ۲۰۱
فرهنگ ضرب‌المثل و حکمت‌های تاجیکی و فارسی ۲۳۵
فرهنگ عبارات‌های ریخته در زبان امروز تاجیک ۲۳۵
فرهنگ فارسی ۱۰۱، ۲۰۸
فرهنگ فارسی به اردو و فرهنگ اردو به فارسی ۲۴۲
فرهنگ فارسی به ژاپنی ۲۳۸
فرهنگ فرانسه به فارسی ۲۰۰، ۲۰۹
فرهنگ قطران ۲۰، ۱۶۳
فرهنگ قواس ۲۸
فرهنگ مشکلات ادبیات ۲۴۴
فرهنگنامه پارسی ۲۰۹
فرهنگنامه حسین وفایی منبع مهمی برای بررسی آثار رودکی به شمار می‌رود ۳۱
فرهنگ نفیسی ۱۰۱
فرهنگ واژه‌نامه دیوان رودکی و بررسی واژگانی آن ۱۰۷
فرهنگ و بینش ۱۸۵
فرهنگها و فرهنگ گونه‌ها ۱۹۹
فصلنامه تخصصی ادبیات فارسی ۱۵۷
فصلنامه دانش ۱۵۰
فصلنامه رودکی ۱۷، ۲۰، ۲۱، ۲۴، ۲۸، ۳۰، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۹، ۴۰، ۷۶، ۷۸، ۸۴، ۱۱۹، ۱۳۴، ۱۳۶، ۱۴۶، ۱۵۲، ۲۱۵، ۲۲۲، ۲۲۵، ۲۲۷، ۲۲۹، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۴۱، ۲۴۴
فنون الشعر الفارسی ۱۶، ۱۷۵
فولکلور دیار رودکی ۷۳، ۲۱۶
فهرست مآخذ مربوط به رودکی ۲۹
فهرست نسخ خطی عربی، ترکی و فارسی ۲۴۰
فیلمنامه قسمت شاعر ۲۱۷
قابوسنامه ۲۱۱، ۲۳۸
قافیه در نظم تاجیک ۸۱، ۲۲۶
قاموس الاعلام ۱۰۰
قدیمی‌ترین کاروانی از شعر ۲۹
قرآن کریم ۷، ۱۰۹، ۱۳۷، ۱۵۲، ۱۹۸
قزلبیل تاجیکستان ۲۳۴
قصه جلادان بخارا ۲۳۳
قصه عروسی پسر همسایه ۲۱۶
القصة فی الادب الفارسی ۱۶
قصیده در ایجادیات رودکی ۳۳، ۲۳۳
قصیده سندیاد ۱۲۰
قطوف من الادب الفارسی ۱۶، ۱۷۵، ۲۲۲
القطوف و اللباب ۱۶، ۱۷۵
قند پارسی ۱۰۴، ۱۸۶
القواعد الاسلامیة لدراسة الفارسیة ۲۲۹
قواعد اللغة الفارسیة ۲۴۱
قوت القلوب ۱۱۲
کارنامه بزرگان ایران ۴۳
کارنامه عینی ۲۳۳

رودکی نمایه کتابها، روزنامه‌ها و نشریات ۲۸۱

- کاغذ زر، یادداشتهایی در ادب و تاریخ ۲۱۲
کتاب ایران، تاریخ ادب فارسی، مکتب‌ها، دوره‌ها، سبک‌ها و انواع ادبی ۴۵
کتاب توس ۲۵، ۱۶۶
کتاب سندباد ۱۲۰، ۱۷۵
کتابشناسی رودکی ۲۶، ۷۳، ۷۵، ۹۲، ۱۱۸، ۱۲۶، ۱۴۴، ۱۵۰، ۱۹۱، ۲۱۳
کتابشناسی عطار نیشابوری ۲۲۵
کتاب ماه ۱۷۲، ۱۹۳، ۲۲۳
کشف‌الایات مثنوی مولوی ۲۰۰
کشف‌الاسرار ۱۶۶، ۱۹۹
کشف‌الظنون ۱۲، ۶۳
کشف‌المحجوب ۲۲۵
کشکول ۱۸۱
کلمات‌الشعرا ۱۳۹
کلمه‌های تصویری در زبان تاجیکی ۲۳۵
کلیات دهاتی ۲۲۵
کلیات سعدی ۲۱۰
کلیات شمس ۱۴، ۱۸۱
کلیله و دمنه ۱۲، ۲۲، ۲۵، ۳۱، ۴۲، ۶۲، ۷۸، ۸۸، ۱۰۳، ۱۳۰، ۱۴۰، ۱۶۱، ۱۸۱، ۱۸۶، ۱۹۵، ۲۰۷، ۲۳۲
کیف تتعلم اللغة الفارسیه ۱۷۴
کیهان فرهنگی ۲۰۵
گذرگاه سایه‌سار غم در شعر فارسی ۱۰۷
گزیده اشعار رودکی ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۱۵۱، ۱۷۷، ۱۹۸، ۲۰۳
گزیده امثال و حکم دهخدا ۱۹۹
گزیده تفسیر کشف‌الاسرار ۱۹۹
گزیده حدیقه سنایی ۱۹۹
گزیده رباعیات کهن فارسی ۲۲۳
گزیده قابوسنامه ۲۳۸
گزیده قصاید سعدی ۲۰۳
گزیده متون تفسیری فارسی ۱۹۸
گزیده نثر فارسی ۱۹۸
گلبنگ عشق ۲۲۳
گلچین ۹۶
گلچین ادبیات ملل اتحاد جماهیر شوروی ۹۴
گلچین اشعار کمال خجندی ۲۲۴
گلزار جاویدان ۱۰۶
گلستان ۲۲۹، ۲۳۵، ۲۳۸
گلگشت در شعر و اندیشه حافظ ۵۰
گل و ستاره؛ دنیای تصویرها در شعر فارسی ۸۲
گل و گیاه در ادبیات منظوم فارسی تا ابتدای دوره مغول ۴۹
گنج بازیافته ۱۹۹
گنج سخن ۵۶، ۲۰۵
گنجینه سخن ۲۰۵
لباب‌الالباب ۷، ۱۰۵، ۱۱۹، ۱۶۳، ۱۸۵
اللباب فی تهذیب الانساب ۱۵، ۱۷۴، ۱۸۱
لطائف الحکمه ۲۱۱
لغات و ترکیبات رودکی ۲۰، ۱۶۲
لغت‌سازی و وضع و ترجمه اصطلاحات علمی و فنی یا زبان‌شناسی برای زبان فارسی ۵۹
لغت فرس ۲۰، ۲۱، ۲۳، ۳۵، ۷۹، ۹۶، ۱۲۹
۱۳۰، ۱۳۷، ۱۴۲، ۱۶۳، ۱۸۲، ۱۸۷

- لغت نامه ۱۰۰، ۱۳۹
 اللمع ۱۱۲، ۱۶۹
 لمعات جمال ۲۴۲
 مأخذ قصص و تمثیلات مثنوی ۲۰۷
 ماهنامه برای ادبیات سوسیالیستی ۲۱۷
 مساهنامه سیاسی، اجتماعی و فرهنگی
 تاجیکستان ۲۲۵
 مبانی و روشهای نقد ادبی ۱۹۷
 متن انتقادی همای و همایون ۲۳۳
 متون فارسی ۲۴۲، ۲۴۴
 مثنوی ۲۲۳، ۲۲۵، ۲۳۸
 مجله ادبیات جندی شاپور ۱۵۸
 مجله انجمن آسیایی سلطنتی ۱۳۰
 مجله آینه ۲۳۳
 مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان ۲۰۵
 مجله دانشکده ادبیات تبریز ۲۰۳
 مجله دانشکده ادبیات دانشگاه تهران ۱۶۲،
 ۱۷۳، ۱۷۹، ۱۸۰
 مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه
 فردوسی ۱۷۸
 مجله دانشکده خاورشناسی دانشگاه پنجاب
 ۱۷۰
 مجله زائر ۱۷۱
 مجله زنان تاجیکستان ساوتی ۱۳۲
 مجله شعله انقلاب ۲۳۳
 مجله شورا ۲۳۳
 مجله صدای زحمتکشان ۲۳۳
 مجله مجمع علمی عربی ۱۶۳
 مجله مدنیت تاجیکستان ۱۲۸، ۱۴۳
 مجله مکتب ساوتی ۱۴۵، ۱۴۹
 مجله ملل آسیا و افریقا ۲۱۹
 مجله مهندسی متالوژی ۱۸۶
 مجله وصیت لنین ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۵۳
 مجمع الفصحی ۶، ۵۶، ۱۰۶، ۱۱۹، ۱۷۶
 مجمع النوادر ۱۷۹
 مجموعه اشعار دهخدا ۲۰۸
 مجموعه رباعیات ۲۰۴
 مجموعه مقالات ۱۷، ۱۸، ۳۱، ۱۲۰، ۱۶۷
 مجموعه مقالات جامی ۲۳۷
 مجموعه مقالات رودکی ۱۴۴، ۲۳۷، ۲۴۱
 مجموعه مقاله‌های نخستین گردهمایی
 پژوهشهای زبان و ادبیات فارسی ۱۴۶، ۱۶۵،
 ۱۸۶
 مجموعه آثار ادبیات عربی و فارسی ۲۳۸
 مجموعه رودکی ۳۰، ۲۲۱، ۲۳۹
 مجموعه شعرا ۱۵۰
 مجموعه مقالات هویت ملی و جهانی شدن
 ۱۷۵
 محرم اسرار ۱۸۱، ۲۱۰
 محققین و منتقدین معروف زبان و ادبیات
 فارسی هند در قرن بیستم ۷۹
 محیط زندگی و احوال و اشعار رودکی ۱۲، ۱۷،
 ۲۳-۲۵، ۳۰، ۱۶۴، ۱۶۸، ۱۷۶
 مختارات من الشعر فارسی ۱۷۵
 مختار نامه ۲۰۴
 مختصری در تاریخ تحول نظم و نثر پارسی ۵۶

رودکی نمایه کتابها، روزنامه‌ها و نشریات ۲۸۳

- مدارالافاضل ۱۰۰، ۱۵۲
مدافع حق و آزادی ۹۳
مدح داغ ننگ بر سیمای ادب فارسی ۶۷
مدنیت تاجیکستان ۱۲۸، ۱۴۳، ۱۷۰
مرآت آفتاب‌نما ۱۳۹
مرصداالاطلاع علی‌اسماء الامکنه و البقاع ۱۵
مرثیه‌سرایی در ادبیات فارسی ۱۹۷
مرجع‌شناسی ۲۰۵
مردان موسیقی سنتی و نوین ایران ۶۵
مردم سالاری ۱۸۱
مردم‌شناسی شوروی ۱۹۲
مرصادالعباد ۶۵، ۱۶۶
مرگ سقراط ۲۰۵
مرموزات اسدی در مزمورات داودی ۲۰۴
مرواریدهای منتخب ۵۰۰ رباعیات از رودکی تا
جامی ۲۳۶
مزاح در شعر فارسی ۸۹، ۲۳۰
مزدیسنا در ادب فارسی ۲۰۸
مسائل ادبیات ۱۳۲
مسائل زبان‌شناسی ۱۹۱
مشکوة ۱۵۷
۱۰۰۰ مصراع رودکی ۴۰، ۱۵۱
مضامین مشترک در ادب فارسی و عربی ۴۷
مطالعات در شاهنامه ۲۴۴
مطلع‌العلوم و مجمع‌الفنون ۱۳۹
معارف و مدنیت ۱۲۵
المعجم فی معاییر اشعارالعجم ۱۱، ۴۳، ۵۵
معجم‌البلدان ۱۵، ۱۷۴
المعجم الذهبی ۲۲۲
معجم المعربات فی اللغة العربیة ۲۲۲
معرفی زبان فارسی ۲۳۰
مقارنات فی اللغة و الادب و العروض ۱۷۵
مقالات تربیت ۱۸۶
مقاله‌ها و اطلاعات ۸۷
مقایسه اجمالی مخزن الاسرار با حدیقه الحقیقه
۲۰۵
مکتب پند و اندرز ۱۳۸
مناقب سیدنا ابایزید البسطامی ۱۸۱
منتخبات ادبیات ملل اتحاد جماهیر شوروی
۹۴
منتخبات رباعیات خیام ۲۳۸
منتخبات شعر رودکی ۲۳۶
منتخبات فارسی ۲۳۷
منتخبات نظامی گنجوی ۲۲۳
منتخب اشعار رودکی ۲۱۴
منتخب عبید زاکانی ۲۴۲
منتخب قائلانی ۲۱۰
منظومه‌های فارسی ۴۷
موادها ۲۳۳
موسیقی در ادبیات ۵۸
موسیقی شعر ۵۳، ۲۰۴
مونس الاحرار فی دقائق الاشعار ۴۵
مهارت آموزگاری ۲۴۴
میرزا آقا تبریزی ۲۱۴
نادرشاه از نظر خاورشناسان ۲۰۱
ناصرخسرو ۱۰، ۱۱، ۵۰، ۸۶، ۱۰۸، ۱۸۱

- ۱۹۹، ۲۱۷، ۲۲۲، ۲۳۳
نام نامه موسیقی ایران زمین ۵۲
نامواره دکتر محمود افشار ۱۶۹
نام و ننگ از نظر پهلوانان ۲۰۵
نامه آل سامان ۱۲۰، ۱۳۱، ۱۶۰، ۱۸۷، ۱۸۸
۱۹۱، ۱۹۳-۱۹۶
نامه اهل خراسان ۶۹، ۲۱۱
نامه فرهنگ ۲۱۱
نبراس المدارس لمعرفة لسان الفارسی ۱۷۴
نخستین شاعران ایرانی (از رودکی تا ابن سینا)
۷۳
نخلبند شعرا، احوال و منتخب اشعار خواجوی
کرمانی ۲۰۹
نزهة المجالس ۵۲
نسیم مولیان ۷۸، ۱۵۱، ۱۷۷
نشر عشق ۱۳۹
نشر دانش ۲۳، ۱۷۰
نشریه کتابداری کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران
۱۶۳
نظم بیگانه ۹۳
نظم تاجیکی ۹۵
نظم شفاهی صاحب مؤلف به زبان دری ۲۲۶
نظم فارسی در بخارا در قرن دهم ۷۴
نقاشی و ادبیات ایرانی ۷۶
نقد اجتماعی شعر در دوره سامانیان ۱۱۳
نقد شعر العجم ۸۲
نقد شعر در ایران ۴۸
نقد و بررسی مقابله‌ای احوال و اشعار رودکی و
- بشار ۱۰۹
نقش سامانیان در پیشبرد زبان و ادب فارسی
۱۱۴
نکات اساسی توسعه ادبیات کلاسیک تاجیکی
۷۷
نگین ۱۶۴، ۲۰۵
نمایشنامه رودکی ۲۶، ۷۲، ۲۱۷
نمایشنامه نور در کوهستان ۲۲۵
نمونه‌های شیوایی از شعر فارسی ۱۶
نمونه ادبیات ایران ۸۴
نمونه ادبیات تاجیک ۳۲، ۸۴، ۱۴۱، ۱۵۱
۱۵۳، ۲۳۳
نمونه اشعار رودکی ۳۹
نمونه شعر فارسی ۵۹
نمونه فولکلور دوره رودکی ۲۷
نوای غیب در پرده راز ۴۸
نور و ظلمت در تاریخ ادبیات ایران ۸۰
نون و القلم ۲۲۵
نویسنده و شارح آثار ادبی ۲۴۴
نیا ایرانی ادب / ادب جدید ایران ۲۳۰
وامق و عذرا ۱۳، ۸۷
وحدت ۱۲۰
وحید ۲۰۳
ورقه و گلشاه ۲۰۵
وزن شعر فارسی ۱۷۵
وقتی که شاعر بودم ۲۰۶
ولدنامه ۲۱۰
ویس و رامین ۲۳۹

رودکی نمایه کتابها، روزنامه‌ها و نشریات ۲۸۵

هملت ۲۰۶	هجو در شعر فارسی، نقد و بررسی شعر هجوی
الهوامل و الشوامل ۱۷۴، ۱۵	از آغاز تا عصر عبید ۶۷
یادبود اشعار رودکی ۱۷۷	هزار مصراع رودکی ۱۳۲
یادنامه مفاخر کرمان ۱۷۳	هزار و یکشب ۱۲
یاد یار مهربان؛ سیری در زندگی و سروده‌های	هشت بهشت ۲۳۲
رودکی ۲۱	هفتاد سخن ۱۷۹
یتیم‌الدهر ۱۶۸	هفت اقلیم ۱۴۸
یزدگرد سوم ۲۰۹	هفت پیکر ۲۰۸، ۲۳۷
یغما ۱۶۳، ۱۶۸، ۱۸۲، ۱۸۳، ۲۰۲، ۲۰۳	هفت شهر عشق ۱۹۸
یکسال در میان ایرانیان ۲۱۹	هفته نامه ادبیات و صنعت ۱۷۰
یکی قطره باران ۱۶۱	هلال ۱۲۷

فهرست منابع

افزون بر منابع بسیاری که در متن کتاب به طور موردی از آنها استفاده شده، منابع زیر مآخذی است که چندین بار در تدوین این اثر مورد استفاده قرار گرفته است:

- افشار، ایرج. نادره کاران، به کوشش محمود نیکویه، تهران، نشر قطره، ۱۳۸۲ ش.
- انوشه، حسن. ادب فارسی در آسیای میانه، دانشنامه ادب فارسی (۱)، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ویرایش دوم، ۱۳۸۰ ش.
- _____. ادب فارسی در آسیای مرکزی، دانشنامه ادب فارسی (۱)، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چ ۱، ۱۳۷۵ ش.
- _____. ادب فارسی در شبه قاره، دانشنامه ادب فارسی (۴)، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چ ۱، ۱۳۸۰ ش.
- _____. ادب فارسی در قفقاز، دانشنامه ادب فارسی (۵)، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۲ ش.
- امیری، کیومرث. زبان فارسی در جهان، تهران، دبیرخانه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، ۱۳۷۶، ۱۳۸۱ ش، ج ۸، ۱۰، ۱۲-۱۷.
- بدوی، عبدالرحمن. فرهنگ کامل خاورشناسان، ترجمه شکرالله خاکرند، قم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، چ ۱، ۱۳۷۵ ش.
- دایرة المعارف ادبیات و صنعت تاجیک، دوشنبه، دانشنامه تاجیک، ۱۹۸۸ تا ۱۹۸۹، دو جلد. (استفاده غیرمستقیم)
- دایرة المعارف شوروی تاجیک، دوشنبه، دانشنامه تاجیک، ۱۹۷۸ تا ۱۹۸۸،

هشت جلد. (استفاده غیر مستقیم)

- دهباشی، علی. یاد یار مهربان، تهران، صدای معاصر، چ ۱، ۱۳۸۵ ش.
- رادفر، ابوالقاسم. حافظ پژوهان و حافظ پژوهی، تهران، نشر گستره، چ ۱، ۱۳۶۸ ش.
- رودکی (فصلنامه ادبی فرهنگی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان)، س ۶، ش ۸-۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۴ ش).
- شعردوست، علی اصغر و سلیمانی، قهرمان. نامه آل سامان، تهران، مجمع علمی تمدن، تاریخ و فرهنگ سامانیان، ۱۳۷۸ ش.
- شفا، شجاع الدین. جهان ایرانشناسی، تهران، بنیاد پهلوی (سابق)، ج ۲، ۱۳۴۸ ش.
- گروه مؤلفان و مترجمان. فرهنگ خاورشناسان، به سرپرستی پرویز مشکین نژاد، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ج ۱ و ۲، ۱۳۷۶ و ۱۳۸۳ ش.
- گروه مؤلفان و مترجمان. کتابشناسی خاورشناسان (ایران شناسان و اسلام شناسان) کشورهای مشترک المنافع و قفقاز، با مقدمه عنایت الله رضا، تهران، انتشارات بین المللی الهدی، چ ۱، ۱۳۷۲ ش.
- مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، س ۶، ش ۳-۴ (فروردین و تیرماه ۱۳۳۸ ش).
- مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی، مشهد، ش ۴، س ۳۷ (زمستان ۱۳۸۳ ش)، ش پی در پی ۱۴۷.
- نفیسی، سعید. محیط زندگی و احوال و اشعار رودکی، تهران، ابن سینا، چ ۲، ۱۳۴۱ ش.
- همایون فرد، محمدصادق. کتابشناسی رودکی، تهران، مرکز اسناد و مدارک علمی، ۱۳۶۵ ش.